₪10
ניתן לשלם בנדרים פלוס
תחת השם 'אוסף גליונות'
אין לקחת בהקפה בשו"א

הוצאה לאור צוף
נתן פלדמן

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

אוסף

פרשת וירא תשפ"ז • גליון 397

נקדש את שמך בעולם

אורח חיים למעלה למשכיל

נטפי זכרונות והנהגות
מרוממות מפרקי חייו של
הגאון רבי **דוד וורטהיימר** זצ"ל
ממרביצי התורה במודיעין עילית
במלאות שנתיים לפטירתו

אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו
מרן הגר"ד כהן - מראה כהן

חיוב סעודת ברית בבשר ויין
ברכת אשר

מקום הדלקת נרות שבת במלון ובבית החולים
הגאון רבי אורי יצחקי - פניני הלכה

לוותר!! לוותר !!
לוותר? בטוח לוותר??
אז נדברו

עיונים ובירורים על פרשיות התורה
מעין גנים - שיחות הגאון רבי מרדכי גליס

הנער ללא אביו - מהחזית לתל אביב
הרה"ג אשר קובלסקי - פניני פרשת השבוע

בפלטפורמת הספר התורני
ניתן לקנות קובץ דיגיטלי

02-5090089
הבית של מחברי הספרים

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

תוכן העניינים

אוסף הדעת

3 **מגד גרש ידחים**
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג **הגרי"ג אדלשטיין** זצוק"ל

5 **משנת רמ"ה**
רבינו מרן ראש הישיבה רבי
משה הלל הירש שליט"א

7 **מראה כהן**
מתורת רבינו מרן ראש הישיבה
הגאון רבי **דוד כהן** שליט"א

9 **חשבתי דרכי**
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

12 **מאמרי חסד לאברהם**
הגאון רבי **אורי יצחקי** שליט"א

13 **נחלת בנימין**
הגאון הגדול
רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

15 **עינינו גל**
מאמרי עין לא ראתה

19 **אז נדברו**
מחשבות לבני הישיבות

אוסף ההלכה

25 **עטרת הברכות**
שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

27 **שיעודי ליל שבת**
הגאון רבי
מרדכי בונם זילברברג שליט"א

29 **עומק הפשט**
דיוני הלכה אקטואליים

35 **משא ומתן**
הגאון רבי חיים קאהן
בית הוראה עץ חיים מכון לחושן משפט

39 **פניני הלכה**
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

47 **אוצר ביכודי הלכה**
הגאון רבי **אברהם טומבק** שליט"א
מתוך הסוגיות והפוסקים

53 **תוספת שבת**
מעלת השבת וקדושתה

55 **מחשבה קצרה על הדף**
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

58 **תמצית**
הפרשה וההפטרה

59 **בידוד הלכה**
בירורי הלכה אקטואליים

63 **מבחני לדעת**
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

65 **שיעור חומש**
מאת מרן הגאון הגדול
רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

67 **נחל אליהו**
משיעורי הגאון
רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

69 **פניני פרשת השבוע**
הרה"ג **אשר קובלסקי** שליט"א

71 **יעלת חן**
הגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א

73 **ברכת אשר**
הגליון לבית התורני

75 **מענה יחזקאל**
הרה"ג ר' **יחזקאל הרטמן** שליט"א

79 **מעין גנים**
עיונים ובירורים על פרשיות התורה
ושיחותיו של הגאון ר' **מרדכי גליס** שליט"א

81 **עמק השבוע**
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' **ראובן מלך שווארץ** שליט"א

85 **עלון לשבת**
הרה"ג **שלמה קולדצקי** שליט"א

89 **שירת התודה**
עלון חדש מבית שירת המועדים
הגאון ר' **משה פישל קרויזר**

90 **אודח חיים למעלה למשכיל**
פרקי חיים מהגאון הגדול
רבי **דוד ורטהיימר** זצוק"ל

98 **החדשים מבית**
צוף הוצאה לאור

מערכת 'אוסף גיליונות'
a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:
הרב **נתן פלדמן** שליט"א

חברי המערכת:
הרב **צבי קנול** שליט"א
הרב **חיים וכסלר** שליט"א
הרב **משה הכהן** שליט"א
הרב **עקיבא יוסף לוי** שליט"א
הרב **יוסף שלמה בייפוס** שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון
0554006628

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'
חימיתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

פרשת וירא תשפ"ז (שנה ח') תשפ"ז לפ"ק * גליון 262 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני' וכבש רחמיו לעשות רצונך

צריך ביאור כל המשא ומתן, שמתחילה הקדים יצחק ואמר לאברהם- "אבי", ומדוע לא שאל לו מיד 'איה השה לעולה', וגם צריך ביאור מה שענה לו אברהם "הנני בני", ומה ענין כל ההקדמות הללו.

ושמעתי לבאר בזה מאמאו"ר זצ"ל (בשם הגאון בעל נחלת דוד) כי יצחק אבינו כבר ידע והבין מתחילה שהוא אמור להיות הקרבן, ולכן פנה אל אברהם ושאל אותו "אבי", כלומר כיצד יתכן שאתה הוא אבי, עם מידת הרחמים של אב על בנו, ואתה עושה דבר כזה שיש בו כביכול אכזריות, לשחוט אותי ולהעלותי לעולה, ועל זה השיבו אברהם ואמר לו "הנני בני", היינו שאני עושה כן דווקא מתוך רחמי האב על בנו, ומידת הרחמים היא המחייבת אותי לעשות כן, מפני שכך ציווה השם ית'.

ועל דרך זה ביאר בכלי יקר "ויאמר אבי - לא אמר יצחק עדיין כלום אלא קראו אבי ושתק, לפי שהרגיש יצחק שרצון אביו להעלותו לעולה וחשב אם כן אינו מרחם עלי כרחם אב על בנים ונהפך לי לאכזר, כי לא ידע עדיין שזה רצון בוראו, על כן קראו אבי לנסותו אם יעננו שעדיין קבוע בלבו שהוא אביו, או אם כבר הסיחו מלבו כאילו איננו בנו, וכאשר ענה לו הנני בני והורה לו שעדיין כל געגועיו עליו, אמר לו אם כן איה השה לעולה, ואמר לו אלוקים יראה לו השה לעולה בני, לא אני בחרתי בך כי אם אלוקים, ואני ואתה שנינו חייבים בכבודו", עכ"ד.

ויש לבאר הענין על פי משל, כשיש חולה רח"ל, והעצה להצילו היא רק על ידי ניתוח, מחפשים את המנתח הכי טוב, ובטוחים שהניתוח יצליח בסייעתא דשמיא, אבל בשעת הניתוח הרי יש כאבים, שכואב למי שמנתחים אותו, וגם כואב למי שאוהב אותו ומרגיש בכאבו, אבל אף על פי כן ודאי שהניתוח אינו אכזריות, אלא זו ההצלה שלו, שבזה מאריכים את חייו, ואדרבה זה בא מצד מידת הרחמים, ומידת הרחמים מחייבת גם את זה, אמנם יש כאב מצד אחד, אבל מצד שני יש חסד ורחמים של אריכות ימים. ולכן כשיש דבר כזה רח"ל, האב שמח בזה שמנתחים את הבן, ואמנם גם כואב לו על הצער והייסורים שהבן סובל, אבל זו לא סתירה, מצד אחד יש שמחה על אריכות החיים ומצד שני כאב על הצער, אבל זו לא אכזריות.

ומעשה שהיה בתקופת השואה שהנאצים ימ"ש לקחו להריגה את הילדים תחילה, והיה שם יהודי אחד שהיה לו כסף ויכול היה לשחד אותם שיצילו את בנו, אבל ידע כי אם ישחררו את בנו יתפסו במקומו ילד אחר, מפני שאותם הרשעים היה להם מספר קבוע של ילדים לקחת להריגה בכל יום רח"ל, והלך לשאול את הרב אם מותר לו להציל את בנו על חשבון ילדים אחרים, והרב לא ענה לו על שאלתו, והבין מזה כי על פי ההלכה אסור לעשות דבר כזה, והתגבר וכבש רחמיו ולא הציל את בנו.

זו היתה מדרגתו של אברהם אבינו, שעליו נאמר (נחמיה ט,ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, שלמות האמונה, להרגיש ולחיות שכך היא האמת, וכל כלל ישראל יש לו את הדרגה הזאת בירושה מאברהם אבינו, אמנם כל יחיד ויחיד זה תלוי בבחירתו, אבל הכלל יש לו את המדרגה הזאת.

'וילכו שניהם יחדיו' המסירות נפש של יצחק בטבע

בציווי העקידה נאמר "ויהי אחר הדברים האלה והאלוקים ניסה את אברהם", משמע שהיה זה ניסיון רק לאברהם ולא ליצחק, והיינו מפני שיצחק גם בלא הניסיון כבר היה במדרגה הזו שמוכן למסור נפשו, כמו שהביא רש"י מדברי חז"ל (סנהדרין פט, א) ויהי אחר הדברים האלה אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיַראני? אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב, והיינו שיצחק מעצמו היה מוכן למסור נפשו על קידוש השם.

ועוד אמרו במדרש (בראשית רבה נו, ח) בשעה שביקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך ושמא תיפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה, והיינו שבאמת חשב להיות קרבן, והיה מוכן למסור את עצמו לזה.

וכשהלכו אברהם ויצחק לעקידה כתוב "וילכו שניהם יחדיו" ופירש רש"י אף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להישחט וילכו שניהם יחדיו בלב שווה, והיינו למרות שציווי העקידה נאמר לאברהם ולא ליצחק, מכל מקום גם יצחק שמח בזה באותה מידה, ולא היה לו שום ניסיון בעקידה, כי כבר היה בדרגה זו שמוכן למסור נפשו, וזהו שהיה בבחינת "עולה תמימה", שמוכן מעצמו למסור נפשו לקרבן.

אמנם אברהם אבינו עדיין היה צריך לעמוד בניסיון לשחוט את בנו, ואף שכבר קודם היה בכוחו לעמוד בזה, וגם הקב"ה ידע שיעמוד אברהם בניסיון, מכל מקום הוצרך לנסותו, כמו שביאר הרמב"ן שענין הניסיון הוא "להוציא הדבר מן הכוח אל הפועל", והיינו כי לפני הניסיון עדיין המדרגה אינה בשלמות, ויכולה להיות איזו הוה אמינא שלא לעמוד בניסיון, אבל לאחר הניסיון אדם מתעלה בדרגתו ומקבל את שלמות המדרגה שכבר אין אצלו שני צדדים בזה, ואילו יצחק לא הוצרך לניסיון מפני שכבר קודם היה לו הטבע הזה.

דבריהם הם זכרונם

הכח למסירות נפש - ירושה מאבותינו

טבע מסירות נפש הוא ירושה לנו מאברהם אבינו, וכך כל אותם יהודים שנהרגו במשך הדורות על קידוש השם, וכפי שמזכירים בקינות לתשעה באב (קינה כ"ב) כי בזמן שהיו גזירות שמד, ושחטו את ילדיהם להצילם משמד, אמרו ההורים לילדים "לא זכינו לגדלכם לתורה נקריבכם כעולה והקטרה", ולא היה הדבר ניסיון עבורם.

מהיכן היה להם הכח לזה? כתוב בספרים שזה מכח אברהם אבינו שעמד בניסיון במסירות נפש (באור כשדים), ובזה הוריש לכלל ישראל בכל הדורות את הכח של מסירות נפש, הקדושה הזאת, שמצד הקדושה אדם מרגיש שהוא רוצה למסור את נפשו על קידוש השם, ואינו מסוגל שלא למסור נפשו, כי הקדושה שבתוכו מושכת אותו לזה, זהו הטבע שיש לכלל ישראל בירושה מאברהם אבינו.

והגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים על אבות (ה,ג) עמד על שינוי הלשון, שבתחילה אומרת המשנה 'עשרה דורות מנח ועד אברהם שכל הדורות היו מכעיסין ובאין וכו', ומוזכר אברהם סתם ולא כתוב "אבינו", ומיד אחר כך כתוב עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו, וצריך ביאור למה בזה כן הזכיר אבינו.

וביאר הרוח חיים "ירצה בזה על פי מה שכתוב (משלי כ,ז) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו, כי כמה מידות שהצדיק טרח ויגע להשיגם, לבניו אחריו המה כטבע מוטבע, ובקצת יגיעה יגיעו לזה. כמו שנראה בחוש שרבים מעמי ארץ מהיהודים, מוסרים עצמם על קידוש השם, והוא מוטבע בנו מאבינו אברהם שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו, וכן כל העשרה ניסיונות היו להישיר הדרך לפנינו".

ומטעם זה לגבי הניסיונות מוזכר אברהם "אבינו", כי בזה נתן את הכח לנו בניו אחריו לעמוד בכל הניסיונות, וממנו קיבל כלל ישראל בכל הדורות את הכחות של מסירות נפש, וכן שאר כל הניסיונות שאברהם אבינו עמד בהם, גם לנו יש את הכחות לעמוד בהם, זוהי תורשתיות, שירשנו מאבותינו את הכח לעמוד בניסיונות, מאברהם אבינו, מיצחק אבינו, ומיעקב אבינו, אין קורין אבות אלא לשלושה (ברכות טז,ב), והם, האבות - היסודות של כלל ישראל.

*

מתי יגיעו מעשי - חינוך הילדים לאור מעשי האבות הק'

...זכורני עוד מימי ילדותי, כשהייתי ילד קטן מאד, אמי ע"ה היתה מספרת לנו על עקדת יצחק אבינו, היה שיר באידיש שמתאר את העקדה, והייתה שרה לנו את המילים עם מנגינה, על העקדה של יצחק ועל מסירות נפש... וכן על הצלת אברהם אבינו מכבשן האש, ועל הנסיונות של אברהם אבינו, דיברו על זה כבר לפני החיידר, לפני שהתחילו ללמוד חומש, הכל היה מלא אמונה...

גם דיברו על הגהינם, שיש שכר ועונש, דיברו על זה גם עם הילדים הקטנים, כשילד התחיל להבין משהו, מיד כבר ידע שיש גן עדן ויש גיהינום, יש מצוות ויש עבירות... על מצוה יש גן עדן, ועל עבירה יש גהינם, אפילו היו ממחישים את הגהינם, וזה לא גרם לעצבות ולהחזיק עצמו כרשע... מפני שלימדו והמחישו גם את גודל שכר התורה והמצוות, שמדה טובה מרובה ממידת פורענות, ולכן ידיעת העונשים רק הוסיפה יראת שמים ולא גרמה לעצבות...

...כל אחד ואחד הרי הוא 'מזכה הרבים' בביתו, באמצעות החינוך שהוא נותן בבית. וכך גם גננת בגן ילדים, מלבד החסד שהיא עושה בזה, ששומרת ומשגיחה על הילדים, וזה חסד עם ההורים, וגם חסד עם הילדים שיהיו שמורים, בנוסף לזה הרי גם אומרים עם הילדים בגן מודה אני, ופסוקי שמע ישראל, וברכת המזון, ומדברים איתם על ענייני האמונה, וזה זיכוי הרבים באמונה...

ובאמת זה דבר טוב שידברו עם הילדים בגן על אמונה, ועל בריאת העולם, שיש בורא עולם, והעולם נברא בששה ימים, השמש נבראה והירח נבראה, וכל ענייני האמונה... להשריש בילדים אמונה! וכך באמת עושים בגני הילדים של החרדים לדבר השם, שמחנכים את הילדים לאמונה, ומכניסים בהם הרבה אמונה. זהו זיכוי הרבים שעושים בגן ילדים, וגם זיכוי הרבים שכל אחד עושה בביתו...

עבודה שבלב

ענייני תפילה וביאורי סידור התפילה מאוצרו של רבינו זצללה"ה

מודה אני

מודה אני

נוסח זה חיברו רבי משה בן מכיר בעל 'סדר היום', והביאו המ"ב בסי' א'- "טוב לומר תיכף בקומו מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך, והוא מן הכתוב חדשים לבקרים רבה אמונתך שהקב"ה מקיים אמונתו להחזיר נשמות המופקדים בבוקר".

ומותר לומר מודה אני קודם נטילת ידיים, אף שידיו אינן נקיות, שדוקא בד"ת אסור לאדם להרהר במבואות המטונפים, מפני גודל קדושת התורה, ואילו שאר מצוות מותר להרהר שם, וכן תפילה בקשה והודאה שאין בה הזכרת השם מותר אפילו במקום שאינו נקי, ובנפש החיים (ד,כז) כתב שמותר לחשוב מחשבות של דבקות וחיזוק האמונה במבואות המטונפים.

"מודה אני לפניך וכו' מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה"

הרגשת חיוב ההודאה

נתבונן נא! האם באמת אנחנו מרגישים את חיוב ההודאה? הרי לא מרגישים כל כך את החיוב של הודאה, וזהו מפני שרגילים להתעורר בכל בוקר בריאים ושלמים ולא מרגישים את החסד בזה, וכמו שכתב החובות הלבבות (בהקדמה לשער הבחינה) כי דבר שאדם רואה שנוהג כל הזמן, הוא מתרגל וחושב שזה טבע, וההרגל מחליש את האמונה.

ואמנם, כך הוא האמת, שכאשר אדם הולך לישון נשמתו ניטלת ממנו, ואף על פי שהוא נושם וממשיך לחיות, מכל מקום באותו הזמן אין בו דעת ושכל, והוא כמו בעל חי שיש בו רוח ונפש אך לא נשמה, ואם ח"ו היה ממשיך לישון ולא היה ניעור משנתו, אזי היה נשאר רחמנא לצלן כמו "צמח" שאינו מתפקד ואין ביכולתו לעשות כלום, ולמרות שהוא חי ונושם, הרי אינו יכול לעסוק בתורה ולקיים המצוות, ובמצב כזה כיצד יוכל לזכות לעולם הבא ולגן עדן.

ועל זה אנחנו מודים ואומרים "מודה אני לפניך וכו' שהחזרת בי נשמתי", שאלמלא חסד הקב"ה שמחזיר לנו את הנשמה בכל בוקר מחדש מה היה איתנו, ועל ידי החזרת הנשמה שוב אין אנו כבעל חי אלא אדם שיש בכוחו לעסוק בתורה ולעשות מעשים טובים, ויכול לזכות לעולם הבא ולגן עדן, ולתענוג של דבקות וקרבת אלוקים שזהו התענוג האמיתי כמו שביאר המסילת ישרים בפרק א'.

ובפרט, שהרי במציאות ידוע שלפעמים בני אדם הולכים לישון ואינם קמים בבוקר, וישנים שנת עולם, ומתים מתוך שינתם רח"ל. לכן צריכים להרגיש את ההשגחה ואת חיוב ההודאה על מה שקמים ומתעוררים בבוקר, ועל זה אנו מתפללים תפילה ובקשה מיוחדת בברכת המפיל "והאר עיני פן אישן המוות", לכן צריכים להרגיש את ההשגחה ואת חיוב ההודאה על מה שקמים בבוקר.

שלא יהיה כדובר שקרים ח"ו

ובאמת, אם אדם אומר דברים כאלו ואינו מאמין בהם באמונה שלמה הרי הוא דובר שקרים, וכדברי חנופה בעלמא, או סתם שאינו מרגיש שמדבר למישהו ואינו חושב שהקב"ה מקשיב ושומע את דבריו.

ובשלמא בברכת מודים בשמונה עשרה, שהוא נוסח שנתחבר מאנשי כנסת הגדולה, שם מזכירים בלשון רבים וא"כ לכאורה הוא יותר קל, דכיון שמזכירים בלשון רבים הכוונה לכלל ישראל, והיינו נשמת כלל ישראל שהיא נשמה אחת, ובכלל ישראל ישנם בעלי מדרגה כאלו שמרגישים באמת את חיוב ההודאה, ועל זה אומרים בלשון רבים מודים אנחנו לך, שלא רק אני בעצמי מודה אלא מודים אנחנו, כלל ישראל מודים להקב"ה, אבל ב'מודה אני' שנאמר בלשון יחיד הוא חמור טפי.

האמירה מעוררת ומחזקת האמונה

אכן, גם מי שאינו במדרגה הזאת ואינו מרגיש ולא שם לב שקיבל את הנשמה בבוקר בחסדי שמים, אבל לכל הפחות צריך להאמין בזה, וכדי לקבל חיזוק האמונה אנו אומרים בכל בוקר "מודה אני לפניך שהחזרת בי נשמתי", שהוא נוסח שפשט בכל תפוצות ישראל, כדי שאמירת הדברים תשפיע עלינו לחשוב ולהבין שכך היא האמת, ובודאי שמחבר הנוסח בעל סדר היום ידע והרגיש דבר זה באמונה שלמה בלי שום ספיקות, אבל מה שאנחנו אומרים הוא כדי שגם אנחנו נתעורר ונרגיש בזה.

ויש הרבה דרגות בזה, מי שהוא בעל אמונה חזקה אומר מודה אני מתוך אמונה, ומרגיש שהקב"ה החזיר את נשמתו, ועל ידי זה האמונה מתחזקת אצלו יותר, ומי שהוא בעל אמונה חלשה אומר סתם מפני שרגיל לומר, ואינו מרגיש את מה שהוא אומר, והדבר תלוי בדרגת האמונה של כל אחד ואחד.

ושמעתי כי לפני שנים רבות, היו בחורים מישיבת חברון, שבשעה שהתעוררו מהשינה היו אומרים כמה פעמים 'מודה אני לפניך', והיו חוזרים ואומרים שוב ושוב, מפני שהאמירה מעוררת להרגיש חיזוק האמונה.

וגם, כי כשאדם אומר ומתבונן במה שמוציא מפיו, אף על פי שמרגיש שאינו במדרגה הזאת, אבל אכפת לו מזה, וכיון שאכפת לו זוכה לסייעתא דשמיא.

"מודה אני"

יש לפרש 'מודה' לא רק מלשון אמירת תודה, אלא אף מלשון הודאה- כמו הודאת בעל דין שמודה שהוא חייב, כך היא גם ההודאה בכל בוקר שהאדם מודה ומכיר שהקב"ה הוא זה שהחזיר את נשמתו, כי הנשמה אינה חוזרת ממילא ובדרך הטבע, אלא "שהחזרת בי נשמתי", ועל זה אומרים "מודה אני לפניך", כלומר שאני מאשר ויודע את זה, שאתה הוא שהחזרת בי נשמתי, וממילא אני חייב להודות ולהכיר טובה על זה.

"שהחזרת בי נשמתי"

צריך ביאור, הרי גם כשאדם ישן הוא חי ונושם ואינו מת? והביאור בזה על פי מה שאמרו (בראשית רבה יד, ט) חמישה שמות יש לה נפש רוח נשמה חיה יחידה, והיינו שיש חמישה דרגות של נפש, ונפש ורוח יש גם לבעלי חיים וגם לגויים, אבל הנשמה היא חלק אלוק ממעל, והיא אינה קיימת אלא בבני אדם ולא בשאר בעלי חיים, וגם לא בגויים, [ומה שכתוב במבול (בראשית ז, כב) "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו", שמדובר גם על בעלי חיים, אין הכוונה ל"נשמה" אלא מלשון נשימה- נשימת רוח חיים].

ובשעה שאדם ישן ניטלת ממנו הנשמה, ונשאר באותה שעה רק עם נפש כמו בעלי חיים, והנשמה הקדושה שהיא חלק אלוה ממעל, חוזרת אליו רק כשמתעורר משנתו, ועל זה אנו מודים ואומרים שהחזרת בי 'נשמתי'.

ומטעם זה נוטלים ידיים בכל בוקר כשקמים מהשינה, כי כשהקב"ה נוטל את נשמת האדם בשעת השינה הרי הוא כמו מת שאין בו נשמה, וכמו שהמלווים את המת שורה עליהם רוח רעה וצריכים ליטול ידיהם, כך גם בשעת השינה שורה רוח רעה, מפני שחסר לו קדושת הנשמה, וכשקמים בבוקר נשארת רוח רעה על קצות האצבעות וצריכים ליטול ידיים להעביר את הרוח רעה, וכמבואר להלכה בשו"ע (או"ח סימן ד') שאין לגעת בעיניים ובאוזניים וכו' קודם נטילה, מפני שהרוח רעה עלולה להזיק לאותם האיברים.

*

במ"ש רבינו זצ"ל כי בשעת השינה הנשמה ניטלת מן הגוף אך נפשו נשארת בו, הראו לרבינו מה שכתב הרמח"ל בספר דרך השם (ח"ג סוף פרק א') כי בשעת השינה גם הרוח עולה למעלה, ורק הנפש נשארת בגוף, ואמר רבינו ע"ז שכן משמע לשון הפסוק (תהלים לא,ו) "בידך אפקיד רוחי", היינו שגם הרוח עולה למעלה, ורק הנפש נשארת בשעת השינה.

"רבה אמונתך"

הוא לשון הפסוק באיכה (ג, כג) "חדשים לבקרים רבה אמונתך", ואמרו על זה במדרש (בראשית רבה עח, א) "על שאתה מחדשנו בכל בוקר ובוקר אנו יודעים שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים", וכאשר אדם מתעורר בכל בוקר ומתחדש עם כוחות חדשים, רואים בזה את ההשגחה.

*

"ראשית חכמה יראת ה'"

התחלת הקדושה היא על ידי יראה, וכן כתוב "ראשית חכמה יראת ה'", היינו שאפילו תורה צריכה קודם יראה, לכל הפחות יראת העונש, ויתכן אפילו יראת הרוממות.

טרכטינגוט 0534103168

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM
כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן זצוק"ל ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

לתוכן

משנת רמ"ח

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

בן תורה חייב בעשיית חסד יותר מאדם רגיל!

התורה מאריכה בפרשתנו בתיאור מדת החסד של אברהם אבינו, כמה טרח והתאמץ בזמן חוליו לגמול חסד, אפילו עם אלו הנראים כערביים. **ותמה בזה מרן הסבא מסלבודקה** (אור הצפון, מאמר 'חסד ביטוי אמונה'), **מדוע אין התורה מתארת כיצד הכיר אברהם את בוראו**, וכיצד מסר נפשו באור כשדים, אלא מתארת בפרוטרוט דוקא את החסדים שעשה. **ותירץ, שחסד הוא ביטוי לאמונה**, כמאמר חכמים במדרש (קהלת רבה ז), 'אמר רבי יהודה, ללמדך שכל הכופר בגמילות חסד כאילו כופר בעיקר'! ונמצא, שהאמונה המוחלטת שהיתה לאברהם בקב"ה היא זו שהביאתו לעשות חסד במסירות נפש בחוליו, ולפיכך מתארת התורה דווקא את מידת החסד של אברהם.

והנה כתוב בפרשתנו (בראשית יח ד, ח), **'יוקח נא מעט מים** וגו'. **ויקח חמאה וחלב** ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, **והוא עומד עליהם** תחת העץ ויאכלו'. **ואיתא בב"מ** (פו:): **בשכר שלשה זכו לשלשה**, בשכר 'חמאה וחלב' זכו למן, בשכר 'והוא עומד עליהם' זכו לעמוד הענן, בשכר 'יוקח נא מעט מים' זכו לבארה של מרים.

והקשה המהרש"א (שם) **על כך מדברי הגמרא במסכת תענית** (ט.) **'שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן משה ואהרן ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן באר וענן ומן'**. ומבואר שזכו למן ולבאר ולעניני כבוד בזכותם של משה אהרן ומרים, ולא בזכות אברהם. ואף בדברי הגמ' בב"מ, שכתוב שבזכות 'יוקח נא מעט מים' זכו לבאר, מכל מקום נקרא הבאר 'בארה של מרים', ואם כן יש בזה סתירה מיניה וביה.

ותירץ המהרש"א, שבזכות אברהם לא היו זוכים במתנות אלו אלא לזמן מועט, ואילו בזכות משה אהרן ומרים נמשכו כל ארבעים שנה שהיו במדבר. **אמנם דבריו צריכים עיון לכאורה, שהרי איתא בילקוט שמעוני** (וירא פב), **'בשכר קיתון של מים שרחצו ידיהם נתן הקדוש ברוך הוא באר לישראל מ' שנה'**. ומבואר מכך שכל הארבעים שנה היה הבאר בזכות אברהם אבינו, והרי זה סותר למבואר בתענית שהיה זה בזכותה של מרים.

והיה אפשר ליישב, שבבאר והמן ועניני הכבוד היה שני עניינים של תועלת. האחד, תועלת גשמית, שהיה להם אוכל ומים במדבר, וכן שהיו מוגנים מאויביהם על ידי עניני הכבוד. **והשני, תועלת רוחנית, כדאיתא ביומא** (עה:), **'לחם אבירים אכל איש**, לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, דברי רבי עקיבא'. וכן הבאר היו לה סגולות רוחניות. **וכן לגבי עניני הכבוד כתב הרמח"ל** (דרך ה' ח"ד פ"ח ב), **'כי הנה עניני הכבוד שהקדוש ברוך הוא את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות**, והוא כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היתה נמשכת להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד, נבדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו, ועליונים ממש על כל גויי הארץ'. **וממילא יש ליישב הקושיא הנ"ל, שהתועלת הגשמית היתה בזכותו של אברהם אבינו, ואילו התועלת הרוחנית היתה בזכותם של משה אהרן ומרים. אמנם לפי מה שהובא לעיל מדברי הסבא מסלבודקה, שהחסד של אברהם אבינו היה חסד של אמונה, א"כ אין מסתבר לחלק** ולומר שבזכות אברהם היתה רק תועלת גשמית, שהרי החסד שלו היה מעשה רוחני.

ונראה ליישב באופן אחר, שאמנם עצם הזכות לקבל מאכל ומים והגנה היו בזכות אברהם, אך מלבד זאת הוצרכו ישראל להיות בדרגה הראויה לקבל מתנות אלו בדרך נס, וזה היה בזכותם של משה אהרן ומרים [וזכות זו ניתן לבאר בשני אופנים: א. שבזכותם עם ישראל כולו התרומם לדרגה כזו שיהיו ראויים לקבל מחמת עצמם מתנות אלו. ב. שמשה אהרון ומרים היו במדרגה הראויה לקבל לעצמם, ו'מיגו דזכו לנפשייהו זכו לכל ישראל'].

עוד איתא בב"מ (שם): **אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח**. 'ואל הבקר רץ אברהם' - 'ורוח נסע מאת ה'. 'ויקח חמאה וחלב' - 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים'. 'והוא עומד עליהם תחת העץ' - 'הנני עומד לפניך שם על הצור'. 'ואברהם הולך עמם לשלחם' - 'וה' הולך לפניהם יומם'. 'יוקח נא מעט מים' - 'והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם'. **וצריך לבאר, מה החילוק בין אם נותן בעצמו לבין אם נותן ע"י שליח. וביאר בזה מרן הסבא מסלבודקה** (אור הצפון, מאמר 'הדעת שבמעשה'), **שיש חסרון במעשה החסד, כשאינו עושה את המעשה בעצמו. אלא שלכאורה זה חידוש גדול**, שהרי אברהם אבינו במצבו ודאי שלא היה חייב לטרוח עבור האורחים, ומדוע אם כן נתבע על כך שלא עשה זאת בעצמו. **ויש מקום לומר באופן אחר, שמצד עצם מעשה החסד אין חסרון, אלא שיש חסרון מצד המקבל**, ועל כך אמרו חז"ל, שכשם שהמקבל ע"י שליח יש לו הנאה פחותה קצת ממי שמקבל מבעל הבית בעצמו, כך גם בני ישראל קיבלו את הבאר ע"י שליח, וממילא היתה להם בזה תועלת רוחנית במדרגה פחותה ממה שזכו לקבל ע"י הקב"ה בעצמו.

אכן יש לבאר גם את דברי הסבא מסלבודקה, שהיתה תביעה על אברהם אבינו שלא עשה את החסד בעצמו, עפ"י מש"כ בחובות הלבבות (חשבון הנפש פ"ב), **'שהשתדלות בני אדם בענייני תורתם ועולמם יתחלף כפי התחלפות הכרתם** ושכלם וזכות הבנתם. וכל אחד ואחד מהם מצווה לחשב עם נפשו במה שהוא חייב בו מעבודת הבורא יתעלה, כפי הכרתו בטובות הבורא הכוללות והמיוחדות'. **הרי מבואר שככל שהאדם גדול יותר יש לו חיובים גדולים יותר, וא"כ גם חיוב עשיית החסד של אברהם אבינו גדל ככל שאברהם אבינו הגיע למדרגות גבוהות**, ומאחר והגיע לשלמות במידת החסד בכך שטרח גם ביום השלישי למילתו וחיפש אחר האורחים, והכין להם סעודה מיוחדת בתכלית השלמות, ממילא באותה שעה גופא היתה עליו טענה מדוע הביא להם את המים ע"י שליח ולא טרח בעצמו.

הוראת שעה

המתגבר על היצר לדבר בענייני הבחירות - זוכה לסייעתא דשמיא עצומה!

תקופת בחירות עלול להביא לידי ביטול תורה... במקום שיהיה זה זמן של תורה, תפילה ומידות טובות, יכול להיווצר מצב הפוך חלילה. זה ניסיון גדול שיש לנו כעת, שלא ניתן להתגבר עליו ללא מאמץ ורצון. כעת תחילת הזמן, ומי שיתעסק בענייני הבחירות יבזבז לעצמו זמן יקר מאד, שיתכלה לריק ואיננו. ואפילו אם ילמד בשעות הסדרים, אבל בבין הסדרים יהיה מונח בזה, תיכנס בו רוח חזקה ומושכת לדבר דברים בטלים, שאי אפשר לדעת מתי תצא ממנו, אם בכלל תצא...

הסיבה שנופלים בזה מחמת שלא חושבים, וזוהי מטרתי לעורר כל אחד לעצור ולחשוב לרגע, לא להיכנס לתוך המצב שכולם מדברים על ענייניים אלו מתוך חוסר מחשבה, אלא לעצור ולחשוב מהי מטרתי כאן, הרי באתי לישיבה כדי ללמוד, וע"י התמדה ושקידה ויגיעה אפשר לקנות את המסכת הנלמדת, אך ע"י העיסוק בשטויות ובהבלים הללו אפשר להפסיד הכל!

כל בחור צריך לחשוב איזו תועלת תצמח לו ממה שיתעסק בזה, וישמע את כל הסיפורים והחדשות. בודאי שיש לכך יצר הרע גדול מאד, אך זה נובע מחמת שמתחילים לשמוע ולעסוק בזה קצת, ואחר כך נמשכים עוד ועוד. אך **צריך לחשוב שעלולים להפסיד בכך זמן שלם!** ואחרי שמפסידים זמן אחד בעלייה בתורה, מי יודע כיצד יראה הזמן הבא אחריו.

בוודאי שלכל בחור ישנה סקרנות נורמלית, אבל **אם בחור מחליט שאע"פ שמעניין אותו מאד לשמוע, בכל אופן הוא מתגבר על היצר הרע ולומד תורה בזמן שקשה לו, אזי השכר על לימוד זה - והסייעתא דשמיא שיזכה לה מחמתו - יהיו לאין ערוך יותר מהרגיל!** ויש בזה קידוש שם שמים! וכן להיפך רח"ל, בחור שמכניס לישיבה איזו ידיעה חדשה מחטיא את הרבים! וכל הביטול תורה שיהיה מחמת כן ייזקף לחובתו! **כל בחור צריך לקבל על עצמו בל"נ לא לשמוע קווי נייעס, ולמעט מלקרוא עיתון ככל האפשר**, ומי שיתגבר על היצר בזה יכול לגדול למדרגה גבוהה ביותר!

הקב"ה יעזור שיהיה לנו את הכוח לעמוד בניסיון גדול זה, ושלכל אחד יהיה כח רצון ללמוד ולדעת את כל המסכת, ולא לעשות ביטול תורה, וע"י זה תהיה סייעתא דשמיא גדולה מאד, להינצל מכל הסכנות הרובצות על עולם התורה.

אונס (ג) - מקח טעות באופן שעשה המוכר כראוי

מוכר הטוען שהודיע ללוקח על ידי שילוט – והלוקח טוען שלא ראה

הנה מצינו בכמה מקומות בדיני מקח וממכר שכאשר ישנה טעות בעיקר המקח הוא בטל מחמת הטעות [עי' ביצה ז, ב. כתובות יא, ב. ב"ק מו, א] - אלא שיש לדון באופן שהלוקח דורש לבטל המקח מאחר והמוכר נתן לו סחורה שאיננה תואמת לסחורה אשר בדרך כלל נמכרת בשוק, אך המוכר טוען כנגדו שבחנות מוצב שילוט המורה שסחורה זו היא המוצעת למכירה והוא זה שהפסיד את עצמו.

דוגמא לדבר - הבא לקנות יהלום במקום שמוצב שילוט בחנות המורה על מכירת יהלומים מן הסוג הפחות יותר מהמצוי בשוק, ונכנס לקוח וקנה יהלום בחנות, ואנו יודעים בבירור שהלוקח לא ראה את השילוט בחנות, וקנה על דעת שהוא היהלום המצוי בשוק, ולאחר שגילה שהוא מהסוג הפחות טוב שמצוי בשוק, טוען למוכר שכיון שהיה בדעתו לרכוש יהלום מסוג משובח המצוי בשוק, על כן רוצה לבטל המקח שהוא 'מקח טעות', אך המוכר טוען שאשמת הלוקח שלא ראה השילוט ומוטל עליו להתבונן בטרם גמר את העסקה.

והשאלה היא כטענת מי אנו הולכים - האם יש צדק בדבריו של המוכר שהיות והוא מצידו הודיע על סוג הסחורה אין לבטל את המקח והלוקח הפסיד את עצמו, או שמא יש לומר שהיות ובפועל ברור לנו שהלוקח קנה את המקח על דעת שזה מהסחורה המעולה שבדרך כלל נמכרת בשוק, ולא ראה את השילוט המורה על מכירת סחורה פחותה מזו, הרי יש כאן 'מקח טעות' ודינו להתבטל.

במקום שהוא 'פושע' אין דין מקח מקח טעות

ולבירור שאלה זו נקדים לבאר את סוגיית הגמ' לענין 'מקח טעות'.

הנה בגמ' (ב"ק מו, א. ב"ב צב, א) נחלקו רב ושמואל לגבי "המוכר שור לחברו ונמצא נגחן", שלדעת רב הרי זה מקח טעות, ולדעת שמואל יכול המוכר לומר "לשחיטה מכרתיו לך".

ומבואר שם שנחלקו באופן שהרוב קונים ל'חרישה' והמיעוט ל'שחיטה', ודעת רב שהולכים אחר הרוב ולפיכך אנו דנים את הקנין כ'קנין לחרישה', ודעת שמואל שאין הולכים בממון אחר הרוב, ועל כן נחשב הדבר כ'מחצה על מחצה' ואין סיבה להניח שהקנין הוא 'קנין לחרישה' מכח הרוב.

ובפשוטו הביאור הוא שהנידון הוא ב'כוונת הלוקח', והיינו שיש להסתפק מה הייתה כוונת הלוקח בשעת הקנין, ורב סבר להכריע מכח הרוב שכוונתו הייתה ל'חרישה', ולשמואל - 'אין הולכים אחר הרוב', וממילא נשאר ספק ב'כוונת הלוקח' והמע"ה.

אולם בנימוק"י (שם) מבואר סברא אחרת בדברי שמואל - שהיות ואין הולכים בממון אחר הרוב ואין משקל לצד ה'רוב' יותר מצד ה'מיעוט', הרי שצדדי הספק שקולים הם כ'פלגא ופלגא', וממילא היה ללוקח לפרש שהוא מאותם הקונים לחרישה, וכיון שלא פירש הפסיד את עצמו. עכ"ד.

ומבואר מדבריו שלשמואל אין נידון ב'כוונת הלוקח', אלא אף אם כוונתו הייתה ל'חרישה' היה לו לפרש ומדלא פירש - הוא הפסיד את עצמו. ומשמעות דבריו שאין הוכחה משתיקתו שנתכוין לשור לחרישה, אלא שבמצב כזה אין לו זכות לטעון טענת מקח טעות כי הוא הפסיד את עצמו בכך שלא התנה, וצ"ב מהו הסברא של 'הפסיד את עצמו', הרי הנידון הוא על כוונת הלוקח במעשה הקנין, ומה שייך כאן לדון שבשתיקתו הפסיד את עצמו.

הביאור ב'פשיעה' שמבטלת מקח טעות

והנה בטעם דין 'מקח טעות' מצינו כמה דרכים. [ונתבארו בהחרבה בגליון הקודם]

יש מהאחרונים שסברו (שו"ת רעק"א מהדורא תנינא נ"א. ש"ש ש"ב פי"א) שדין 'מקח טעות' נובע מ'הלכות תנאים', והיינו שכל מקח מותנה בתנאי שהלוקח אינו קונה אלא חפץ מושלם שאין בו כל חיסרון. ויש שסברו לומר (בית הלוי ח"ג ג ד"ה והנראה. מהרי"ט **קידושין נ, א ד"ה ההוא גברא**) שדין 'מקח טעות' נובע מחיסרון ב'כוונת קנין', והיינו שהיות וחלה טעות בעיקר המקח הרי נחשב הדבר כמקח שלא התכוון לקנותו, שכן בוודאי לא התכוון לקנות חפץ כזה שיש בו חיסרון - ונמצא שיש כאן מעשה בלא כוונת קנין, ואינו קונה.

אולם נתבאר שבדעת הרא"ה (כתובות ג,ב) נראה שדין מקח טעות נובע מהלכות 'אונס', והיינו שסובר שפטור אונס הוא מחמת ד'חס רחמנא עליה' שבכל מקום שנעשה חיוב או חלות ע"י מעשה שהוא אנוס עליו, יש דין 'הפקעה' על החיוב או החלות, למנוע ממנו הפסד ממון או 'חלות קנין' נגד רצונו.

ונראה שדברי הנמו"י יתבארו היטב לפי דרך הרא"ה, שהיות וטעם דין 'מקח טעות' הוא מדין 'אונס', והיינו שנחשב אנוס במעשה הקנין מאחר ולא היה רצונו לעשות קנין על חפץ שיש בו פגם, א"כ נראה שטעם זה שייך דווקא באופן שהלוקח מצידו עשה כל אשר ביכולתו לברר כוונתו, אבל באופן שהיה צריך לפרש ולא פירש הרי הוא פושע בזה, ואין בזה הדין 'אונס רחמנא פטריה' להפקיע החלות שנעשה נגד רצונו, ולפיכך המעשה קיים.

צדדי הספק יסודם בעיקר דין מקח טעות

ולפי"ז נראה בנידון שהמוכר הודיע לקונה אלא שהקונה לא ראה את ה'הודעה', שיש לדון שהקונה פשע והפסיד את עצמו מאחר והמוכר עשה את המוטל עליו והודיע, ולפיכך אף שלא היה דעתו במעשה הקנין על דעת מה שקיבל מן המוכר, אינו נחשב אנוס מחמת פשיעתו.

אלא שכפי שנתבאר - הדבר תלוי בגדר 'מקח טעות', שאם נאמר שמקח טעות נובע מדין 'אונס', והיינו שעל ידי הטעות מתברר למפרע שהיה אנוס על המעשה קנין עצמו ועל כן אין בכח ה'מעשה קנין' להחיל חלות, אזי יש לומר שהיות ופשע בכך שלא הסתכל וראה את השילוט הרי זה הפסיד את עצמו, ואין כאן מקח טעות.

אמנם אם נאמר שגדר 'מקח טעות' הוא מדין 'תנאי' או מחמת חיסרון ב'דעת קנין', אזי אף בציור שהמוכר עשה את אשר ביכולתו לעשות על מנת להודיע ללוקח את ענין המקח, יש ללוקח לטעון ולומר שאין כאן מעשה קנין או משום ה'תנאי' או מחמת שאין בקנין 'דעת קנין', ויהיה דין המקח להתבטל.

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

עבודת המידות (כא)

הבאנו [בשבוע שעבר] מדבריו של רבי חיים ויטאל, ש'נפש המשכלת' דוחפת את הגוף לקיים מצוות, ואילו ב'נפש היסודית' - שהיא היסוד של הנפש השכלית - מוטבעות המידות הטובות והרעות. ונמצא לפי זה, שמאחר ואי אפשר ל'נפש המשכלת' לקיים מצוות בעצמה, בלי ה'נפש היסודית' המחזיקה אותה, **נמצא שהמידות מתערבות בכל פעולה שהאדם עושה! וכל עוד שיש לאדם מידות רעות אינו יכול לעשות שום פעולה של מצוה ע"י הגוף בלי שיתערבו בה מידותיו הרעות!** ולפיכך המידות הרעות קשות מעבירות, לפי שהן יותר שורשיות מהן. וממילא כדי להגיע לתכלית של עשיית המצוות, ההתחלה מוכרחת להיות מעבודת המידות, בלי זה אי אפשר להתחיל!

תחילת העבודה צריכה להיות בשורש, ולכן צריך להיזהר בתיקון המידות אפילו יותר מאשר בקיום המצוות עצמן, שכן אחר שיש לאדם מידות טובות ממילא הנפש השכלית יכולה לקיים בקלות את כל המצוות. שהרי ביסודה היתה הנפש השכלית אמורה לקיים את המצוות בצורה הטובה ביותר, אבל מכיוון שבכל מעשה מעורבים ענייני המידות, שהם חלק בכל פעולה שאדם עושה, ממילא כל עוד שהמידות אינן מתוקנות זה מונע מהנפש השכלית לעשות את עבודתה כראוי, וזה פוגע בכל הענפים - דהיינו המצוות. אך ברגע שאדם יתקן את מידותיו, אזי הנפש השכלית כבר תקיים בקלות את המצוות, אחר שהשורש כבר תוקן.

ועל פי זה מבאר רבי חיים ויטאל מקומות רבים בהם מצינו שחז"ל תלו מעלות רוחניות גבוהות מאוד במידות טובות בדווקא, ולא בקיום המצוות, לפי שהן היסוד לכל המצוות והמעשים.

עוד כתב, שהגוף מורכב מארבעה יסודות, שכל אחד מהם מורכב מטוב ורע, ומהחלק הטוב שבהם הגוף מתקיים, ואילו מהחלק הרע באים כל החוליים הרעים של הגוף, **והם נקראים ארבע 'מרות'**, 'מרה לבנה', 'מרה ירוקה', 'מרה שחורה', 'מרה אדומה'. **ועל דרך זה יש גם בנפש האדם ארבעה יסודות** המורכבים מטוב ורע, כנגד ארבע ה'מרות' של הגוף, מהיסודות הטובים באה בריאות הנפש - והן המידות הטובות, ואילו מהיסודות הרעים בא חולי הנפש - שהן ה'קליפות' שמהן נמשכות המידות הרעות. **וכאשר אדם מצליח להסיר מתוכן את אותן ארבע 'קליפות', שהן הסיבה למידות הרעות, יאיר בתוכו אור מכח ארבע אותיות הוי"ה, שהוא אור המחיה את הנפש היסודית.**

© כל הזכויות שמורות למערכת 'משנת רמ"ה', יוצא לאור ע"י המערכת מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לפרטים ויצירת קשר: מספר פקס 153777921183 דוא"ל: mishnasrama@gmail.com

לתוכן

מראה כהן

מתורת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א

גיליון 8 | פרשת וירא תשפ"ז

מראה הפרשה

אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו

"כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו". ועיי"ש בבעל הטורים: "אשר יצוה - בגימטריה תורה ובגימטריה ברית", ונבאר הדברים. ובכתובות (ח, ב) "פתח ואמר אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו, שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו" [כ"ה בירסת המהרש"א שם, ובדקדוקי סופרים הביא שכ"ה ברוב הספרים הישנים]. ומבואר בדברי הגמ' דאותם העוסקים בגמילות חסדים הם בתואר "מחזיקים בבריתו של אברהם אבינו", וצ"ב מהו הענין שגומלי חסדים נחשבים מחזיקים בבריתו של אברהם אבינו, עוד צ"ע מה מצא הש"ס בפסוק "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו", שהגומלי חסדים נחשבים מחזיקין בבריתו של אברהם אבינו.

ונראה בביאור הדברים דהנה סדר הפסוקים בפרשת לך לך: "והתהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני וביניך: והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם, להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך", ובספורנו שם: "והתהלך לפני - כמסתכל בי לדעת דרכי כפי האפשר אצלך, כענין 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. והיה תמים - וקנה השלימות האפשר למין האנושי, השכל וידוע אותי בידיעת דרכי, ובהדמותך אלי כפי האפשר אצלך... וזה הוא השלמות האחרון למין האנושי, והמכוון מאת הא-ל יתברך בבריאה, כאמרו 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו'. ואתנה בריתי ביני וביניך - ובאופן זה אקיים בריתי אתך להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך". ומבואר שמעיקר ענינו של אברהם אבינו שהוא מתהלך לפני ה' להשכיל ולידע דרכיו וללכת בדרכיו, ובזה מתקיימת ברית הקב"ה עם אברהם וזרעו להיות להם לאלקים.

ונראה בביאור הענין, דהנה כתב המהר"ל בכמה מקומות שענינה של ברית הוא החיבור והדביקות בין בעלי הברית, ונראה דזהו הענין שההעמדה של הברית היא ע"י ההליכה בדרכי ה', שהרי כתב רש"י בפרשת ראה (דברים יג, ה) "ובו תדבקון - הדבק בדרכיו, גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקב"ה", ויסוד הדברים בשבת (קלג, ב) "ואנוהו - הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום", וביאר רש"י "הוי דומה לו - ולשון אנוהו אני והוא, אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו", וכיון שענינה של הברית הוא החיבור והדביקות בין ישראל לקב"ה, לכן העמדה של הברית היא ע"י ההתחננות וההליכה בדרכיו, שבזה הוא עושה עצמו כמותו של הקב"ה ומתדבק בדרכיו, והדביקות בדרכיו היא הדביקות בו. וכמש"כ רש"י ד"בו תדבקון" הינו ההתדבקות בדרכיו, וכשאנו מתדבקין בקב"ה הוא גם מתדבק בנו, וכמש"כ הגר"א במשלי (כז, יט) "דרך חיים זהו הדבקות ללכת בדרכיו ולדבקה בו וכמו שהאדם דבק להשי"ת כן הקב"ה מדבק בר".

וזהו הענין שהדביקות בין ישראל לקב"ה מתקיימת ע"י הגומלי חסדים, כיון שהיא מתקיימת ע"י ההליכה בדרכיו, והגומלי חסדים הם ההולכים בדרכיו, וכמש"כ בחינוך (מצוה תרי"א) במצוה של והלכת בדרכיו "שנצטוינו לעשות כל מעשינו בדרך היושר והטוב בכל כחנו, ולהטות כל דברינו אשר בינינו ובין זולתנו על דרך החסד והרחמים, שזהו דרך ה' וזה חפצו מבריותיו, וע"ז נאמר 'והלכת בדרכיו'", וכן מבואר בדברי הגר"א שהבאנו, ולכן נחשבים הגומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו, שהם המהלכים בדרכיו ומתדבקים בו, ובזה מחזיקים בבריתו של אברהם.

ונראה דזהו הביאור במה שהביאה הגמ' המקור שהם המחזיקין בבריתו של אברהם אבינו מהפסוק של "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'", דאיתא במדרש החפץ ובמדרש הגדול ד"ושמרו את דרך ה'" הוא שילכו בדרכי ה' "מה הוא רחום אף אתה רחום", וכן מבואר ברמב"ם פ"א מהל' דעות, שכתב שהמדות נלמדות מהתלכת בדרכיו מה הוא חנון אף אתה חנון, וזהו דרך ה', וסיים "והיא שלמדה אברהם אבינו בניו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ושמרו דרך ה'". ואיתא ביבמות (עט, א) "ג' סימנין יש באומה זו... גומלי חסדים, דכתיב 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו ושמרו דרך ה'", וביאר המהרש"א: "ולענין גמ"ח אמר דכתיב כי ידעתיו גו', ואע"ג שלא החזכר בכתוב אלא משפט וצדקה, הוציאו מן הכתוב הזה ג"כ גמ"ח, והוא בכלל ושמרו דרך ה' גו', כי הגמ"ח נקרא דרך ה' שילך בה האדם אחרי מדותיו ית', כמ"ש אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר להלוך אחר שכינה כו' אלא להלוך אחר מדותיו", ומבואר דפסוק זה מודה על ענינו של אברהם ועל מדתו שהוא גומל חסדים, משום שגמ"ח היא ההליכה בדרכי ה'. ונראה דפסוק זה מודה גם על ענין של הברית, שהרי כתב רש"י שם: "כי ידעתיו - לשון ידיעה שהמחבב את האדם מקרביו אצלו ויודעו ומכירו, ולמה ידעתיו למען אשר יצוה - לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי" [וזה כמש"כ מהר"ח מוואלזין בנפה"ח שידיעה הוא לשון חיבור, וכלשון התורה "וידע האדם את חוה אשתו"]. ומבואר דלשון ידעתיו מורה על קירוב וחיבה, והרי זהו ענין הברית, וכמבואר ברש"י שבת (פג, ב ד"ה ומחבקה) "לשון ברית אהבה וחיבה". וזה כמו שנתבאר במהר"ל שענין הברית הוא החיבור והדביקות, ולכן בלשון 'ידעתיו' המורה על הקירוב וההחיבה נמצא ענין הברית, שהברית הוא חיבור ודביקות. והרי מפורש בפסוק ד'ידעתיו' שהוא ברית של חיבור ודביקות, מיוסד ע"ז שהעמיד אברהם לבניו אחריו ההליכה בדרך ה'.

וזה מבואר בדברי הספורנו שם שכתב "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו - וההכלית האחרון המכוון בזה מאת הא-ל יתברך היה להביא על אברהם את אשר דבר, כאמרו (בראשית יז, ז) להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך", ומבואר דבמה שאברהם מצוה לביתו לשמור דרך ה' מתקיים "אשר דבר אליו להיות לך לאלקים ולזרעך", והרי ענין זה של "להיות לך לאלקים" הוא בריתו של אברהם אבינו, וכלשון הפסוק "והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך וגו' להיות לך לאלקים ולזרעך", וכתב רש"י שם: "והקימותי את בריתי - ומה היא הברית להיות לך לאלקים", והרי מפורש דענינו של אברהם שהוא "אשר ידעתיו למען יצוה בניו אחריו", שהוא ההליכה בדרכיו של מקום, היא העמדת הברית של "להיות לך לאלקים", והיא הברית של גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו.

ולפי"ז נראה לבאר מש"כ הבעה"ט "אשר יצוה בגימטריה תורה ובגימטריה ברית", דמש"כ הבעה"ט ד"אשר יצוה" הוא "ברית" מבואר היטב לדרכינו, שהרי נתבאר דענין זה של "אשר יצוה" שהוא ההליכה בדרכיו הוא ברית של חיבור ודביקות בין הקב"ה לישראל, והוא הברית של גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו. אמנם עדיין צריכים לבאר הענין

מראה השערה

אמונת חכמים - שורש הכל

התכנסנו כאן הערב הזה בשביל קיום עולם התורה. אצל כל המפלגות כולם, יש מאבק על כיסאות, על אינטרסים. אנחנו נמצאים במקום אחר לגמרי. **אנחנו נמצאים היום במערכה שאפשר להגיד שכמוה לא הייתה מאז שהקימו כאן את המדינה. מערכה על הקיום של עולם התורה, על קיום הישיבות שבאים לכלות אותם, על קיום מוסדות החינוך בטהרה, על החדרים, על הישיבות קטנות, על הישיבות גדולות, על הסמינרים, מערכה קיומית.** ופה התכנסו כל אלו שמוסרים את התורה של משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, לבוא ולזעוק למען עולם התורה כולו, למען הציבור כולו, בני התורה המבוגרים והצעירים ביחד, לבוא לעזרת השם בגיבורים בשביל לקיים ולהחזיק את עולם התורה. איני יכול לעמוד ולהאריך כדברים במעמד כזה שאיני רואי לדבר בפני מרנן ורבנן שליט"א. אבל נקודה אחת שאולי כדאי להדגיש אותה. יש פה יסוד של אמונת חכמים שזה יסוד היסודות שהחזיק את עולם התורה כל השנים. והמושג הזה של אמונת חכמים נכנסים חיצים של רעל מהתקשורת הנוראה מסביב, מכל הרחוב, גם הרחוב החרדי הקל יותר, לזלזל במושגים של אמונת חכמים. ואמונת חכמים בנפשנו הדבר. כמה מילים מהרב דסלר זכר צדיק לברכה. היה מישהו שדיבר נגד החלטה של גדולי ישראל. אז הוא אומר, אני יכול להגיד נאמנה, הוא אומר, על גדולי ישראל, על פיקחותם הנפלאה, על עומק שכלם. ומי שראה את אסיפותיהם ראה בחרש שהתעמקו לשם שמיים בענייני כלל ישראל. והוא מוסיף לשון נורא, מראה נורא לראות את גודל ועומק הרגשת החיות שהייתה לפניהם באופן שמי שלא ראה זאת לא ראה הרגשת חיות מימיו. וכל מי שזכה לעמוד בפניהם היה ברור לו ששכינה שרויה במעשה ידיהם, כי רוח הקודש שורה בחבורתם. יכולים אנחנו כולנו, אני אומר, לבוא ולהעיד על זה, על רבותינו הגדולים, מרנן ורבנן שליט"א, על עומק מחשבותיהם, על מעשיהם לשם שמיים, על גודל האחריות שלפניהם, להגיד בפה מלא, שכינה שורה במעשה ידיהם.

המשך בעמוד הבא

לתוכן

מטריה 'תורה', ומש"כ עוד הבעה"ט ד'אשר יצוה את בניו' סופי התיבות הוא 'תורה'.

ונראה לבאר הדברים, דהנה כתב הגר"א בסוף ספר יצירה, דב' בריתות כרת הקב"ה עם אברהם אבינו ועם ישראל, ברית הלשון שהיא ברית התורה, וזה היה בברית בין הבתרים שנאמר "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה", ואח"כ היתה ברית המעור של ברית המילה שכרת לזרעו להיות לך לאלקים ולזרעך, ואלו ב' הבריתות כוללות הכל, ולכן על שניהם דרשו בגמ' "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי".

ונראה לבאר ענינה של ברית התורה אצל אברהם אבינו, דאיתא בע"ז (ט, א) דמאברהם התחילו ב' אלפים שנות תורה, וכתב רבינו בחיי (בראשית יא, לב) "ועד כאן נמנים ב' אלפים תהו, ומאברהם ואילך נמנים ב' אלפים תורה, כי הוא התחיל להזהיר העולם באור התורה ובפרסום האמונה והיחוד", ומבואר דאלפים שנות תורה שהעמיד אברהם הוא בפרסום האמונה ובמה שהכיר את הקב"ה בעולם, וע"ע באגרת הרמב"ם לרב חסדאי הלוי שכתב "רצון התורה וחכמת המצות להתקין הנפש במדותיה ובאמונת הבורא יתברך", ובהמש"ד כתב שזה היה עיקר מעלתם ועבודתם של האבות, ובשיעורי הגרמ"ד הלוי (פר' וארא) ייסד עפ"י דברי הרמב"ם אלו שזו היתה תורתו של אברהם אבינו - אמונת הבורא והתקנת הנפש במדותיה.

ולפ"ז נראה שזהו המבואר בבעה"ט ד'למען אשר יצוה' וגו' סופי אותיות 'תורה', דהיינו דלמען אשר יצוה את דרך ה' הוא תורתו של אברהם אבינו שאותה הוא מעביר לבניו, ואשר לפי"ז נמצא דגם ברית התורה שכרת הקב"ה עם אברהם בברית הבתרים היא היסוד של הברית של 'והלכת בדרכיו', כיון שהאמונה וההכרה בבורא ובדרכיו שהיא תורתו של אברהם, היא המעמידה את ההליכה בדרכיו של הקב"ה שהיא ההעמדת הברית של 'והלכת בדרכיו', שכבר האריך הסבא מסלבודקא באור הצפון שעיקר ענינה של מדת החסד של אברהם שהיא ההליכה בדרכיו, היה מתוך האמונה וההכרה בדרכיו של הקב"ה. וזהו שכתב הבעה"ט ד"אשר יצוה" בגימטריה 'תורה' ובגימטריה 'ברית', ד'אשר יצוה' היא יסוד תורתו של אברהם אבינו, והיא יסוד הברית של 'והלכת בדרכיו' לדבקה בו, שמכח תורתו של אברהם אבינו בהעמדת האמונה וההכרה בדרכיו של מקום מתקיימת הברית של 'ודבקה בו', להיות מהלך בדרכיו של מקום, וזו היא בריתם של גומלי חסדים.

מראה השעה

מתוך שו"ת והדרכה לבני הישיבות | עריבות התורה (א)

האם ערבות ומתיקות התורה זה דבר שבא עם הלימוד, או שצריך אופנים ומעשים כדי להגיע לכך? וא"כ מה הדברים שמביאים לידי זה?

צריכים לדעת שמתיקות התורה זה דבר שקיים בעצם הנפש הישראלי, הרצון והתשוקה ללימוד התורה קיים ומובנה בנפש של כל יהודי, וכמו שמביא בשיח יצחק בשם אדוננו הגר"א זיע"א, וכדאי לצטט את דבריו: 'כי הנפש הישראלי יש לה בעצם רצון ותשוקה ללימוד התורה, רק החסרון הוא מה שמרגיל בעצמו לדברים הפכיים וכו', כי כאשר מרגיל אדם את עצמו בדברים בטלים וליצנות, בא לו תשוקה עזה לזה, אשר לא יוכל למוש ממנה, ולהיפך הוא מי שרגיל בלימוד התורה, משיג לזה תשוקה עצומה וחשק נפלא, וע"כ אנו מבקשים ותרגילנו בתורתך'.

מבואר בדברי הגר"א זיע"א שהתשוקה והחשק ללימוד התורה, שזה הערבות ומתיקות התורה, קיימת בעצם בנפש כל איש ישראלי, אלא שהוסיף הגר"א שכדי להגיע לזה צריך שירגיל האדם את עצמו בלימוד התורה, וכשהוא מרגיל את עצמו לדברים בטלים, הוא מאבד את אותה תשוקה ואת מתיקות התורה.

מתיקות התורה קיימת בעצם בכל יהודי, וכשהוא לומד ועמל בתורה, מאליו מגיעה תשוקה ומתיקות זו, ואין צריך מעשים מיוחדים לעורר בעצמו את מתיקות התורה.

חוסר בסיפוק בלימוד שיש לבחורים צעירים רבים, הוא הגורם הכמעט עיקרי היום לרפיון למשברים ויאוש, האם יש דרכים להביאם למתיקות התורה שתביא להם סיפוק בלימוד? ובפרט בחורים שאינן בעלי כשרון, שחוסר הסיפוק שלהם נובע ממה שלא רואים ברכה בלימודם, כיצד הם יכלים להגיע למתיקות התורה?

כפי שאמרנו, ערבות ומתיקות התורה זה קיים בעצם בכל אחד, ורק שצריך להתמיד בלימוד ולהיות מונח בלימוד וזה מגיע מעצמו.

אלו שאינם משקיעים משום חוסר סיפוק בלימוד, אינו משום שמחמת שאין להם מתיקות התורה לכך אינם משקיעים, אלא להיפך מחמת חוסר ההשקעה אינם רואים ברכה בלימודם, ואינם זוכים למתיקות התורה, וזה גורם להם למשבר או עצבות בלימוד, ויש לדעת שהמצב שבחור לא רוצה להשקיע ולהתאמץ, נגרם בדרך כלל משתי סיבות:

א. מה שמזכיר המסילת ישרים שחומר העפריות גס ובטבעו של אדם אינו חפץ בטרחה ובמאמץ, וזה עצמו גורם לחוסר סיפוק ולאבד את מתיקות התורה, ולאלו צריך לשנן את דברי המסילת ישרים, שאם האדם לא יתגבר ויתאמץ כנגד טבעו, ודאי שלא יצליח, ולכן צריך לעודדם שימשיכו ויעמלו וסוף הערבות המתיקות והסיפוק בלימוד לבא.

ב. משום שבחור נחשף לתרבות הקלוקלת של הרחוב, שיש בה גירוי היצר הרע, וזה גורם לחוסר רצון להתאמץ בלימוד התורה, וכבר האריך רבי אייזיק חבר זיע"א באור התורה, שככל שאדם נסחף יותר אחר תאות היצר הרע, זה גורם לו עצבות וחוסר סיפוק וחשק בלימוד התורה ובקיום המצוות, וזה יסודות הערובה של בני התורה, לשמור על עצמם מלהגרר ולהחשף לתרבות הנוראה של הרחוב החונק אותנו.

יש נקודה נוספת שיש להדגיש אותה - יש כאלו שהם אינם בעלי כשרון, וגם אחר עמל לא רואים ברכה בלימודם, זה נובע מכך שכיון שהם לא מצליחים להגיע לרמה והישגים כשל חבריהם לספסל הלימודים, ולא מצליחים גם אחרי השקעה לשלוט בסוגיא כיתר חבריהם, זה גורם להם חוסר מוטיבציה להמשיך להשקיע, כי הוא מרגיש שלא מעריכים אותו מספיק, וממילא הוא מאבד את מתיקות התורה, ובאמת שאם ניקח בחור כזה ונשיב אותו עם חברותא טובה בבין הזמנים באיזה בית מדרש שאין לו את הלחץ של החברה, ואין לו את הבחינה הקבועה של ההישגים שלו לעומת חבריו, וילמדו דף גמרא מצויין, הבחור הזה יצא עם הרבה סיפוק ויהיה לו מתיקות גדולה בלימוד הזה, כי ברגע שלומדים טוב המתיקות באה ממילא.

מראה השעה

המשך מעמוד קודם

והרב דסלר מסיים בדבר שאנחנו צריכים להחדיר לדור הצעיר, חיסרון הכרת ההתבטלות לדעת רבותינו, זה שורש כל חטאת ותחילת כל חורבן רחמנא ליצלן.

עוסקים כאן אלו שבאים לזלזל ולקרר את האמבטיה, שורש כל חטאת ותחילת כל חורבן. וכל הזכויות לא ישוו לעומת שורש הכל שהיא אמונת חכמים. אמונת חכמים זה שורש הכל. זה החובה שלנו, אלו שמעתיקי התורה, להחדיר לדור הצעיר את היסוד הזה .הקיום שלנו, שורש הכל, אמונת חכמים. לבוא ולקרר את המושגים ולדבר עם המושגים האלה זה שורש החורבן חס ושלום.

רציתי לסיים בדברים קצרים. אני רוצה לצטט כאן כרוז שיצא מרבותינו, מנהיגי דרכנו, חתומים על זה מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א, והגראי"ל שטיינמן זיע"א, והגר"ח קנייבסקי זיע"א, ממש כל גדולי הדור חתומים על זה - 'חזקו ואמצו בהתבוננות אמיתית ביסודות אמונתנו השורשית לכל הדורות. תתבוננו באמונה השורשית לכל הדורות שמסרו נפשם על קיום האומה מיום היות ישראל לגוי. אנו יודעים שכל חיותנו וקיומנו לעם הנבחר הוא מכוח התורה שנמסרה מדור לדור'. **החיות שלנו, הקיום שלנו, זה כוח התורה שנמסרה מדור לדור. עלינו לדעת, והדור הצעיר חייב לדעת את זה, שלא היה לנו ואין לנו שום שייכות לא עם ימין ולא עם שמאל, וכל השתתפותנו בממשלה להציל מן הארי ומן הדוב. זה הדור הצעיר צריך לדעת את זה ולהבין את זה . ועל כן נאחז בעץ חיים לבלתי סור ממנו כמלוא נימא. ובכל זאת נוכל לעמוד בניסיונות הקשים העומדים לפנינו. אנו יודעים שהאמת תנצח ותתקיים מכוח הבטחה הנצחית שלא תישכח מפי זרעו. באים אנחנו עם כוח הבטחה הנצחית לא תשתכח מפי זרעו. אין לנו שייכות לא ימין ולא שמאל, אין לנו שום שייכות להנהגה של המדינה כאן. כל העניין, כל מציאותנו זה רק להציל מן הארי ומן הדוב .ופה מדובר להציל כפשוטו את כל החינוך, את כל יסודות עולם התורה. ובעזרת השם נאמין באמונה שלמה שאנחנו נעשה מה שמוטל עלינו בלי שום חשבונות, אמונת חכמים צרופה, נוכל בעזרת השם לעמוד בבטחה עם הביטחון הזה שהאמת תנצח ותתקיים ההבטחה הנצחית שלא תישכח התורה מפי זרעו, ובזכות זה נזכה במהרה להרמת קרן התורה וגאולת ישראל.**

(מהנאמר בכינוס להצלחת רשימת יהדו"ת שנערך בראשות גדו"י בעיה"ת בני ברק – מוצ"ש נח תשפ"ז)

יו"ל ע"י מערכת 'מראה כהן' שע"י 'תורה דיליה', מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לתרומות ולהנצחות ולפרטים ויצירת קשר ניתן לפנות למייל mc038009090@gmail.com מי שיש ברשותו חומר נשמח לקבלו למייל
להצטרפות לקבלת העלון מידי שבוע יש לשלוח מייל לכתובת הנ"ל

לעילוי נשמת
הרב אלכסנדר ב"ר אברהם ז"ל
הרב יונתן בנימין ב"ר יצחק ז"ל
הרב יעקב ב"ר בנימין הלוי ז"ל
הרב דוד ב"ר שמואל לייב ז"ל

חשבתי דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי **משה שפירא** זצ"ל

פרשת וירא

ספר בראשית הוא ספרם של האבות שיצרו בעולם מציאות חדשה של אמונה שרק בתוכה נמצא כל קיומנו [ב']

הרמב"ם מונה את תקנת התפילות עם חידוש המצוות על ידי האבות

הארכנו בשבוע הקודם בענין מערכת המציאות שיצרו האבות, המערכת של האמונה שבתוכה אנו חיים וקיימים, נמשיך בשיעור זה.

ברמב"ם הלכות מלכים (פ"ט ה"א) כתב "על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אף על פי שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה, הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו".

הרמב"ם כותב לנו כאן את סדר התגלות התורה. סדר הדבר הוא שנצטוה אדם הראשון בששה מצוות וניתוספה עוד מצוה לנח וכן היה הדבר עד אברהם, "בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית", לכאורה מה השייכות של "והוא התפלל שחרית" לגילוי התורה, ועוד צריך להבין, הרי לא כתוב שנצטוה אלא שהתפלל שחרית ולשם מה מובא כאן, ובעיקר דין תפילה הרי נחלקו הרמב"ם והרמב"ן דלרמב"ן הוא מדרבנן ואף לרמב"ם רק תפילה אחת ביום מחויבת מדאורייתא ואילו כאן מונה הרמב"ם את כל התפילות וודאי אין שלשתן מהתורה, ותפילת ערבית הרי היא רשות, והיאך מצטרף לסדר הדברים כל עניין התפילות. ומעצם הדבר שהרמב"ם מזכיר "ויעקב תיקן תפילת ערבית" וכאמור תפילת ערבית רשות, מוכח שאף שחרית דאברהם ומנחה דיצחק שהוזכרו כאן, אין עניינם במצוה אלא בעובדת עצם התפילה, וצריך להבין מהי השייכות לסוגיא זו.

ג' התפילות כל אחת יש בה עניין לעצמו

בתחילה נקדים שהתפילות שאנו מתפללים ג' פעמים ביום, אין זו תפילה אחת החוזרת על עצמה שלש פעמים אלא שלש תפילות נפרדות, בבקר אנו מתפללים את תפילת השחר, לעת פנות היום יש את תפילת המנחה, וכן תפילת הלילה היא עניין בפני עצמו, ואמנם כאשר לא התפלל בשוגג יש תשלומין בזמן התפילה הבאה, אולם אז יתפלל פעמיים את התפילה הבאה.

אנו מברכים על חידוש העולם הנברא בכל יום מחדש

עוד נבאר את אשר מגלים לנו חז"ל שבורא העולם מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, בכל יום כאילו נברא העולם מחדש, וכפי שאנו מברכים בכל יום רוקע הארץ על המים, כביכול הקב"ה רוקע הארץ על המים מחדש, וזהו עניין המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וכן אנו מברכים בכל יום שלא עשני גוי ולא עשני עבד, ולכאורה הרי אם אתמול לא הייתי גוי עבד או אשה כיצד איעשה היום גוי עבד או אשה, והלא כבר ברכתי אתמול ואין אפשרות שייהפך הדבר.

ביאור הדבר, וכן הוא בדברי הראשונים, ששייך עניין זה ל"מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", אחר שהיום נבראתי מחדש אני מודה על העובדה שנבראתי לא כגוי לא כעבד ולא כאשה, אחר שנבראתי מחדש זהו עולם חדש ומציאות חדשה, בורא העולם מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ומידה זו נוהגת בכל העולם כולו, אבל עדיין צריך לדעת האם גילוי מידה זו הוא אך ורק למקבלי התורה, האם שייך אותו סוד של חידוש הבריאה שכביכול מחדש בורא העולם בכל יום מחדש לכל העולם או רק לנו.

גילוי זה של חידוש העולם שייך רק למי שחי במציאות של האמונה

הטור כותב בהלכות קריאת שמע (או"ח נ"ט) "ונוהגין באשכנז לחתום כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו במהרה לאורו בא"י יוצר המאורות ואין נוהגין כן בספרד וכן כתב רש"י שאין לחתום באור העתיד שאינו מעין החתימה לפי שסדרו חז"ל הברכה על אור המתחדש בכל יום ולא על אור העתיד" עיי"ש שמאריך בזה, והקושיא בזה כי ברכה זו עוסקת במאורות ומה השייכות כאן ל"אור חדש על ציון תאיר" שלכאורה אינו מעניין הברכה.

אמנם לפי דברינו ודאי מבואר, כי הכונה בנוסח זה היא ש"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" אינו תולדת אור השמש, ואחר שאמרנו "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" ומכח זה אנו מברכים בכל יום מחדש יוצר המאורות, "כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו", הרי שדבר זה אינו שייך לאור השמש אלא לאותו אור שנגנז באור השמש, אותו אור של ששת ימי בראשית שכביכול גנזו בורא העולם בתוך המערכת הטבעית, על זה אנו מתפללים, ועתה אנו מוסיפים ומתפללים "אור חדש על ציון תאיר", היינו כמו שאתה מגלה לנו את ההנהגה הזו הנקראת "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" שעליה כאמור אנו מברכים יוצר המאורות, כך אנו מתפללים שגם המאור הזה יתגלה, משום שגם הוא יוצא מאותה הנהגה של "המחדש בטובו בכל יום תמיד" מזה יוצא גם האור חדש שעתיד במהרה בימינו להאיר על ציון.

נמצא אם כן, שגילוי זה שמגלה בורא העולם ב"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", זהו גילוי הסוד של "חדשים לבקרים רבה אמונתך" ונתייחד רק אלינו, סוד זה שייך למציאות של האמונה, והוא הגילוי של אותה מציאות שהיא רבה אמונתך, חדשים לבקרים רבה אמונתך זה דבר שמתגלה לנו, ויחד אתו מתגלה גם האור חדש על ציון תאיר.

האבות יצרו את המציאות של חידוש העולם וזה עניין התפילות של האבות

מעתה יבואר, אברהם אבינו אשר היה ה"בהבראם" של הבריאה, הוא אשר חידש את הבריאה, והוא הנקרא אזרחי כפי שדרשו חז"ל "משכיל לאיתן האזרחי" על אברהם שהיה מעיקרא גר ונעשה האזרח של העולם, הגירות שלו יצרה את אותה מציאות, ובמציאות הזו הוא האזרח וכל מי שרוצה להיות אזרח חייב להצטרף אליו.

אלו הם דברי הרמב"ם "והוא התפלל תפילת השחר", אברהם אבינו מתפלל תפילת השחר, פירושו של דבר, שכשהשמש זורחת, היינו כשהבריאה מתחדשת, זה ה"בהבראם" שנוהג בכל יום, לכן יש מעלה מיוחדת להתפלל ממש באותה העת שהבריאה מתחדשת, זאת המעלה הגדולה שבעת הזו אנו עומדים לפניו וכביכול בורא העולם בורא אותנו כעת, זה האופן שבו אנו מקבלים את הבריאה החדשה, תפילת שחרית זאת התפילה שתיקן אברהם "והוא התפלל שחרית", בעומק הדברים, תפילת שחרית שתיקן אברהם אבינו היא זו ששמה אותנו באותה מציאות שחידש אברהם אבינו.

זהו יסוד שלשת התפילות שאנו מתפללים ביום, אברהם אבינו התפלל שחרית וכאמור זו התפילה שלו, זו תפילה של בהבראם, כשהבריאה נבראת אנו עומדים לפניו בתפילה ומצרפים עצמנו לאותה מציאות שמתחדשת כעת, אולם בסוף היום מגיעה תפילתו של יצחק, ויסוד הדבר הוא כי אותה המציאות שנתחדשה נעלמת ומסתלקת, כביכול מחזירה עצמה לשורשה וחוזרת אל הבורא כפי שדורשת הגמרא ששכינה במערב מהפסוק "וצבא השמים לך משתחוים", צבא השמים מחזירים עצמם למקום שממנו באו, ולמחרת מתחדשת שוב, זאת מערכת המציאות שיצרו האבות, גילוי תפילה זו הוא מידתו של יצחק,

באברהם אבינו נתחדשה הבריאה, בהבראם באברהם, עניינו של יצחק אבינו הוא להחזיר את כל הבריאה לבורא, יצחק אבינו מסר את נפשו והיה עולה תמימה, וכלשון חז"ל "אפרו צבור ומונח על המזבח", הוא זה שמחזיר את הקיום, מחזיר את עצמו לבורא העולם כדי שאותה מציאות תתחדש למחרת, זהו "והוסיף תפילה אחרת לפנות היום" זאת התפילה של "כי פנה יום", זאת התפילה שתקן יצחק אבינו עליו השלום, השייכת לעיקר מידתו ולעיקר החידוש שחידש יצחק, אברהם אבינו חידש את הבהבראם של המציאות כולה ויצחק אבינו חידש שאותה מציאות מחזירה את עצמה למי שברא אותה בכל יום ויום, זו תפילת המנחה שאנו צריכים להתפלל בכל יום ויום לפני פנות היום.

מידת יעקב אבינו שייכת לגילוי המציאות כשכביכול היא מסתלקת בלילה

יעקב אבינו, כותב הרמב"ם, נאסר בגיד הנשה והתפלל ערבית, תפילת ערבית של יעקב אבינו לכאורה מעיקר הדין הלא היא תפילת רשות, וצריך לבאר את עניינה כמידתו של יעקב אבינו.

בארנו כבר בעבר את עניין הלילה והחושך. המהר"ל מבאר בכמה מקומות שפירוש המילה חושך הוא כלשון הכתוב בפרשת השבוע "ולא חשכת את בנך את יחידך" לשון מניעה, ולא מנעת, וכן "ולא חשך ממני מאומה", חושך הוא לשון מניעה אחר שהדברים נעדרים, אינם נמצאים ואינם קיימים, המאמר הראשון של הקיום הוא "ויאמר אלקים יהי אור" זהו המאמר של גילוי המציאות, ואילו בחושך המציאות אינה מתגלה וכאילו חוזרת לאין, כל גילוי ה"יש" הוא באור אולם בלילה המציאות מונעת את עצמה מאתנו, חושכת עצמה מאיתנו.

עניין ה"לילה" אף שייך לזה, כפי שדרשו חז"ל (פסיקתא זוטרתא בראשית פרק א') "ולחושך קרא לילה לשון יללה", לילה הוא זמן בכי על ההעדר, כדאיתא בדברי הגר"א שבכי עניינו מלשון נבוכים הם בארץ, כשלא יודעים להיכן ללכת, לכן "כל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה עמו" כפי שדרשו חז"ל על הפסוק "בכה תבכה בלילה", כך נראית הבריאה ודבר זה הוא מחויב המציאות, כי הבכי הוא בסיבת הלילה שהוא המביא בכי, וכשמעוררים לבכי בלילה כל השומע קולו בוכה כנגדו, זה עניינו של לילה, [באמת, בקצב החיים שאנו נתונים בו היום אין מקום כלל להבחנה מתי יום ומתי לילה, אבל הבריאה עצמה כפי שברא אותה בורא העולם, מורכבת מויהי ערב ויהי בוקר, יום ולילה, התגלות והעדר, מיש ומאין] בלילה הבריאה חוזרת לאין, ואותה התפיסה של ההעדר והחידלון, של האי היות והאי קיום, זאת תפיסת הלילה, לכן הלילה הוא זמן בכי בעצם, זמן של העדר.

איתא בעירובין (ס"ה ע"א) "אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא אמר רבי שמעון בן לקיש לא איברי סיהרא אלא לגירסא" וברמב"ם כתב (תלמוד תורה פ"ג) "אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא

בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה", בלילה, כשהמציאות שאנו חיים בתוכה נעדרת, זה הזמן להשיג ולצרף את עצמנו למציאות האמיתית.

זה עניינו של יעקב אבינו, הקיום במציאות האמיתית. יעקב אבינו חי, יעקב אבינו לא מת. רק בתוך העולם הטבעי, אותו העולם שנשתייר מאדם הראשון אחרי החטא, בתוך סדר העולם הזה שם נחנט יעקב שם נספד ושם נקבר. וכך אומרת הגמרא בתענית (דף ה' ע"ב) "אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת. אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, אמר ליה מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", היינו ששאלו הרי בפועל נספד ונחנט ונקבר וענהו שלומד זאת מהפסוק, וקשה כי הרי יש גם פסוק שספדו וחנטו וקברו את יעקב, אולם זהו העניין, חנטו את אותה מציאות השייכת לכל סדר העולם, כי יעקב אבינו הרי חי כאן בעולם ואף נפגש עם פרעה והכל ראוהו באופן טבעי, הוא חי גם באותה מציאות שנשתיירה מאחרי החטא, אבל במציאות החדשה שנבראה על ידי האבות שם יעקב אבינו לא מת, ואף שבמציאות של סדר העולם הטבעי קברו אותו, אולם "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" בסדר המציאות של "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", אותה המציאות שממשיכה ואיננה פוסקת, באותה המציאות אף הוא בחיים, שם יעקב אבינו עצמו ממשיך לחיות, (ועי' בזה בלשון הרמב"ם על משה רבנו (בהקדמה לפירוש המשניות) "ועלה אל ההר בחצי יום שביעי באדר כמו שנתברר בקבלה, והיה זה מותו ביחס אלינו שנפקד מאתנו, וחיים ביחס אליו במה שנתעלה אליו, וכך אמרו ע"ה משה רבינו לא מת אלא עלה ומשמש במרום. והדברים בענין זה ארוכים מאד מאד ואין זה מקומם" עכ"ל).

זוהי המציאות שאנו חיים בה ורק בתוכה יש לנו קיום

זאת המציאות שאנחנו חיים בתוכה, המציאות שאנו צריכים לחיות בתוכה, ואם לא נחיה בתוכה הרי שחלילה לא נהיה, כי המציאות הרגילה של כל העולם כולו, דוחה אותנו, פולטת אותנו ומוציאה אותנו אל מחוץ למציאות, מזה זמן רב מאד שאנו חיים בנסים, בגבורותיו ובנוראותיו של בורא העולם, וכדברי הגמרא ביומא (ס"ט ע"ב) "הן נוראותיו שאלמלא מוראו היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות", אולם אם נעלה בדעתנו שאנו יכולים להישרד ולהישאר קיימים כחלק מהמציאות הכללית בעולם, הרי שאותה מציאות כלל עולמית כבר טפחה וטופחת על פנינו מאות פעמים, היא דוחה אותנו מעליה, ובמציאות ההיא מובטח כי, חלילה, לא נתקיים, הקיום שלנו הוא אך ורק באותה מציאות שהתחדשה על ידי האבות.

והוא אשר למדנו בדברי רש"י בתחילת ספר בראשית, כי אלמלא ספר בראשית הרי שעצם ההיות שלנו בעולם הזה הוא מעשה ליסטות, אין לנו היכן להיות ולהתקיים, אולם כשאומרים לנו זאת אנו מראים להם את ספר בראשית אשר בו כתוב שאנו יכולים להיות, נמצא כי אנחנו נמצאים רק בספר בראשית, איננו נמצאים בעולם אלא כל חיינו הם רק בתוך ספר בראשית, שם אנחנו חיים, אולם כשאנחנו שמים את עצמנו בעולם, באותה המציאות הכלל עולמית, המשותפת לבני נח לבעלי החיים וגם לנו, ולפעמים גם לבורא העולם, במציאות הזו אנחנו לא נישרד וחלילה לא ישאר מאיתנו מאומה, לא במציאות הזו אנו מובטחים שנחיה.

"אלמלא מוראו היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות" אנחנו קיימים עד כמה שמוראו נמצא ואלמלא מוראו היאך נוכל להתקיים, אולם מי צריך לפחד מאותו מורא, הרי אם חלילה אנחנו לא נחוש לו מי יחוש לו, וצריך שיתקיים "והאלקים עשה שיראו מלפניו". את אותה המציאות הנקראת "והאלקים עשה שיראו מלפניו" הביא לעולם יצחק אבינו, זאת היראה שנתחדשה על ידי האבות.

וכך, את עצם הקיום הביא אברהם "בהבראם", את היראה הביא יצחק, ואת התוכן של הקיום, את תכלית הקיום, היינו מה שנקרא עמוד התורה, את זה הביא יעקב אבינו, זאת המציאות שבתוכה אנחנו חיים, והדבר צריך להיות ברור לנו, אין לנו קיום אחר וכבר נוכחנו בזה שוב ושוב, הקיום שלנו הוא אך ורק באותה מציאות שנבראה על ידי האבות, ספר בראשית מאפשר לנו להיות קיימים, לחיות בעולם הזה, בלי ספר בראשית איננו יכולים להיות פה, ובכלל איננו יכולים להיות בעולם.

בספר בראשית נמצאת כל יצירת המציאות שבה חי כלל ישראל

בשבועות אלו כשאנו קוראים את ספר הישר, ספר אברהם יצחק ויעקב, כפי שפתחנו בדברי הגמרא בע"ז, ספרם של האבות שנקראו ישרים, עלינו לזכור כי לאורך כל ספר בראשית אנו עסוקים בבריאת העולם שבתוכו אנחנו חיים, ולולא עולם זה אין לנו חיים, וכבר ראה זאת בלעם כפי שנאמר בנבואתו "הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב", במציאות שאנו חיים אין לנו שותף, במקום שאנחנו קיימים אנו נמצאים לבד, וכפי שכותב שם רש"י, שכאשר טוב לגויים גם אנחנו שותפים איתם, אבל כשאנחנו שמחים, היינו כשמתגלה הקיום האמיתי שלנו, אז אין לאף אחד חלק.

אלו הם היסודות שמתבארים כאן, הדברים ברורים ופשוטים, ואלו עיקרי אמונתנו. אנו חיים בתוך מסגרת של תרי"ג מצות, זוהי צורת האדם שלנו, אלו הם הרמ"ח איברים ושס"ה גידים שהם צורת אדם, ואותו תרי"ג שכולל את כל צורת אדם חי בתוך מערכת התרי"ג של התורה. אבל הבסיס לכל זה נמצא ב"בא חבקוק והעמידן על אחת" כל התרי"ג נמצאים בתוך מערכת מציאות שכולה מכוונת לעניין אחד, ואותה האחת שהעמידנו עליה חבקוק היא "וצדיק באמונתו יחיה".

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

דברי התעוררות בעקבות הבחירות ומצבנו בעת הזאת

הערה מקדימה - הדברים שלפניכם נכתבו לפני הבחירות, ומתפרסמים דוקא אחר הבחירות כדי שלא יעלה על דעת איש שמא ח"ו כוונת הדברים לפקפק על הוראת גדולי ישראל בענין חובת ההצבעה בבחירות. אבל כיון שלענ"ד יש חשיבות גדולה מאוד בדברים מצד עצמם, והם נוגעים לכל אדם בעת הזאת דייקא, ראיתי לנכון לפרסמם מיד אחר הבחירות, בלא קשר לתוצאות הבחירות.

א. הנה העת הזאת עת צרה ומצוקה לישראל, עת שהחושך מכסה ארץ וערפל לאומים, והחושך מתעבה והולך וסוגר על ציבור היראים לדבר השם מכל צד, ואין יום ואין רגע שאין קללתו מרובה מחברו, ברדיפת הדת ורדיפת ציבור היראים ולומדי התורה בגשמיות וברוחניות, וכל אדם שואל את עצמו - מה ה' א-לוקינו שואל מאיתנו בעת הזאת.

ב. הנה הקולות הנשמעים בעולם הם קול המונה של רומי, וכבר גילו לנו חז"ל שקול זה הוא מג' קולות ההולכים מסוף העולם ועד סופו [יומא דף כ'], והתנאים הקדושים כששמעו קול זה ממרחק מאה ועשרים מיל התחילו בוכין, שאמרו - הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי א-לקינו שרוף, כן אנחנו כולנו כעת הזאת שומעים קול המון, קולות של חירוף וגידוף של כל הקדוש והיקר לעם ישראל ולקב"ה, ואנו בוכים.

ג. אך יש להתבונן קצת בישוב הדעת - מי הם אותם רשעים המשמיעים קולות אלו? מה התוכן של הדברים? האם האנשים הדוברים ראוים כלל להתיחסות של איש התורה? הרי אנחנו אמונים על צורת שיח מסוג אחר לגמרי, דיבורים של בני אדם, דיבורים שיש בהם הגיון ותוכן ואמת, ואילו הדיבורים הנשמעים מפי הרשעים לא רק שאינם דיבורים המורגלים בפי אנשי התורה אלא אינם שייכים כלל לדיבורם של בני אדם מן הישוב.

הגע בעצמך, מדינה שלמה המוקפת מילונים רבים של אויבים השואפים כל העת לכלות זרע ישראל ח"ו, מדינה המסובלת בצרות מכל צד בכלכלה בחברה בבטחון ברפואה ובמדע ובחינוך ובכל תחום אפשרי, והנושא היחידי המעסיק מדינה שלמה הוא גיוס חרדים!!! ומה עוד שהכל יודעים שאין לדבר צורך ולא הַתַּכְנוּת מעשית, ואעפ"כ אין נושא אחר המעסיק מדינה שלמה אלא נושא זה!!! היש לך שגעון גדול מזה??

ד. אך יש קול נוסף המנסר בעולם, ואל הקול הזה מכוונים כל דברי המאמר הזה!!! והכוונה לקול הנשמע דוקא בחלל העולם החרדי, והוא ההתעסקות הבלתי פוסקת בעוולות שנעשות לציבור היראים, במעצר בני ישיבות, בקיצוץ תקציבים, בעריצות משפטית, בעושק כבשות הרש בכל מקום אפשרי ע"י פקידי השלטון המושחת והכופרני ששמו להם למטרה לפגוע ככל האפשר בציבור היראים.

אבל בתוך הקול הזה נשמע קול זמזום טורדני של זיופים רוחניים, התוכן והסגנון של "התבכינות" על העוולות שנעשות לציבור שלנו תוך השוואה בלתי פוסקת עם ציבורים אחרים גרועים מאיתנו שאינם "זוכים" ליחס כה גרוע וכה מזלזל וכה משפיל תוך התעלמות מכללי הדמוקרטיה, קול נהי ובכי מדוע מתיחסים אלינו בצורה כזאת, מה חטאנו ומה פשענו וכו' וכו'.

ה. וכאן אני שואל - אל מי אנו פונים? בפני מי אנו מתלוננים? בפני מי אנו שוטחים טענות של חוסר צדק וחוסר יושר ציבורי ואישי? אל אוסף של חדלי אישים אכולי שנאה עצמית וציבורית? אל אוסף של אנשי "אני ואפסי עוד?", אל אוסף של חסרי אחריות ברמות קיצוניות שמוכנים להפקיר גם את חבריהם הטובים ביותר בעבור בצע כסף וקמצוץ כבוד המדומה? הלא זו לנו בושה וחרפה!! מי הוא זה שמעלה בדעתו שטענות על חוסר צדק ויושר יכולות למצוא מסילות ללבבות מלאי עוון וחטאים כבדים ואובדן צורת אדם הבסיסית ביותר? האם גם מהפריץ הפולני היינו מצפים לשווין זכויות ויושר וצדק? **מבקשין - כן, זוהי ההשתדלות המחויבת, מצפין - מהיכי תיתי**, היש לו מושגים של צדק ויושר במיוחד כלפי יהודים? וא"כ - מאי נפק"מ בין רשעי אומה"ע לרשעי ישראל המתנהגים כגרועים באומות?

ו. מתי נבין שאנחנו הציבור האחרון בעולם שעדין נמצאת אצלו הצורת אדם הבסיסית שבעבורה נברא העולם, שרק אצלנו נמצא מושגי אמת של צדק ויושר ומוסר וענוה וטהרה וכל מידה טובה ונכונה? מתי נבין שהמלחמה המתחוללת סביבנו אינה נגדנו בתור מפלגה או ציבור בעל מנהגים מסוימים שאינם תואמים את מנהגי ה"אנשים" שסביבנו, אלא המלחמה היא על צביון האנושות, המלחמה היא על צורת האדם, המלחמה היא נגד כל מה שטוב ויקר ערך ומוסרי ואמיתי בעולם, המלחמה היא נגד מי שמייצג את בורא עולם בזה העולם השפל. **סו"ד - המלחמה אינה נגדנו אלא נגד הקב"ה!!!**

ממילא אין כאן מלחמה על תקציבים ולא על משרות ולא על סעיף 64 ולא על שום סעיף אחר, המלחמה היא על כבודו של הקב"ה **שאנחנו בדורנו השפל זכינו להיות המיצגים שלו בעולם.**

ז. עם ישראל הנושאים בגאון את כתר התורה והיראה והמוסר, התעוררו!! צאו מהקטנוניות של מלחמות על תקציבים, מהטפשות שבהשלכת יהבנו על חדלי אישים כופרניים תוך השפלת כבודנו וכבוד הקב"ה, חידלו מלהתחנן ולבקש משיפלי אדם אלו את פרנסתנו, את משכנותינו, את "זכויותינו", **את כבודנו האבוד!!**

הבה נחזור לעצמנו למקור גאותנו ולצורת היהדות המקורית, ונפסיק לפנות לשדות זרים להחיות את נפשנו מבורות הנשברים היום כאן ומחר וכו', ונפנה אל מי שבידו הכל, לאבינו שבשמים, את כל כוחותינו נשקיע בלעשות רצון קוננו בענוה בשפלות בכבוד הדדי באהבת אחים ויושר ואמת, ואז נוכל לפנות אל יושב בשמים ולהפנות אליו את כל צרכינו ובקשותינו.

ח. ואל יאמרו חלושי הדעת - מי יוכל לעמוד בפני הרשעים שהשעה משחקת להם, ואיך נעבור ברגלינו את הים הגדול והעכור הזה? תשובתך בצידה - לא לנו לתת עצות לקב"ה כיצד לגואלנו, אנחנו נשליך עליו את יהבנו והוא יעשה את אשר הבטיח לגואלנו בקרוב ממש, אם בנסים גלוים אם בנסתרים אם בדרך הטבע אם בהיגלות חולשת הרשעים ואפסותם שהיתה נסתרת מאיתנו עד עתה, בכל מקרה נאמן עלינו אבא ולא לנו לחקור אחריו.

וכאשר נעבדהו בתמימות בלא לחקור אחר העתידות, יחיש ימהר גאולתנו בב"א!!!

לידיעת הקוראים - בנוסף ל"מאמרי חסד לאברהם" המתפרסמים כאן באוסף גליונות, מתפרסמת בכל שבוע בתפוצת מייל שיחה שבועית - "שיחות חסד לאברהם", ביאורים יקרים ויסודות במוסר והשקפה ע"ס פרשת השבוע. הרוצה להצטרף לקבוצה לקבלת המייל ישלח בקשה למייל oriyz5455@gmail.com

לתוכן

בס"ד

נחלת בנימין

רבינו ראש הישיבה מרן הגאון רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

פרשת וירא

ענייני הפיכת סדום

ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה וגו' ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי וגו' (יח, כא)

נראה הביאור בזה ע"פ מה דאיתא במדרש שמות (ראה ילקוט משפטים רמז רמט) דכל שיש צעקה אין ארך אפים [דהקב"ה ממהר ליפרע בשעה שיש צעקה], וכמש"כ בפרשת משפטים (שמות כב, כב-כג) "כי אם צעק יצעק אלי וגו' וחרה אפי", דכל שיש חרון אף אין ארך אף, ובסדום היה חרון אף וכדכתיב בפרשת נצבים (דברים כט, כב) "כמהפכת סדום ועמורה וגו' אשר הפך ה' באפו ובחמתו", עוד נאמר (שם, פסוק כג) "ואמרו וגו' מה חרי האף הגדול הזה", הרי דהיה שם חרון אף והיינו משום דהיתה שם צעקה, דזעקה וצעקה מביאים לחרון אף, ולכן ארדה נא ואראה, מיד בלי ארך אף, ודו"ק.

וה' המטיר על סדום ועל עמרה גפרית ואש מאת ה' מן השמים (יט, כד)

וצ"ב הלשון מאת ה', והרי כבר כתיב וה' המטיר על סדום וי"ל ע"פ מה דאיתא בריש תענית (ב, א) "אמר ר' יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים", וזהו ביאור הכתוב מאת ה' שלא היה ע"י שליח אלא ע"י הקב"ה בעצמו, ומשום דמפתח של גשמים הוא ביד ה', דעי' בתרגום יונתן שכ' "ומימרא דה' אחית מיטרין דרעוא על סדום ועל עמורה", ר"ל שה' המטיר מתחילה גשמי רצון ונדבה אולי ישובו ויהיו גשמי ברכה, ולכן כתיב מאת ה' משום דמפתח של גשמים הוא ביד ה' כלומר דירידת גשמי רצון אלו היתה ע"י הקב"ה בעצמו.

אולם נראה דגם הגפרית ואש הם מאתו ולא ע"י שליח, דהנה התוס' בריש תענית (שם, בד"ה וישמע) הקשו "וא"ת מהכא משמע דליכא אלא ג' מפתחות וא"כ יש להקשות דהא כתיב יפתח ה' אוצרו ויוצא את כלי זעמו, ומשמע נמי דלא נמסרו לשליח, וי"ל דלא קחשיב אלא אותן מפתחות של טובה. וא"ת דמשמע מהאי קרא שלא נמסר מפתח של זעם לשליח והא אמרינן יורקמי שר של ברד הוי, וי"ל מכלי זעם אחרינא קאמר שלא נמסר לשליח אבל משום ברד לא דאותו של ברד נמסרו" עכ"ל התוס'. ובראב"ד כ' לתרץ קושית התוס' דמצינו פורענותן של רשעים ע"י שליח והא דכתיב "יפתח ה' את אוצרו" לכלותם קאמר ואפשר שאין לכלותם אלא ע"י הקב"ה כי אז יהא המשפט חזק יעו"ש, ולפי"ז בסדום ועמורה דהיתה לכלותם פתח הי"ת את אוצרו והוציא את כלי זעמו ועל כן גם הגופרית והאש הם מן השמים ע"י הקב"ה בעצמו ודו"ק.

וה' המטיר וגו' גפרית ואש מאת ה' מן השמים, ויהפך את הערים האל ואת כל הככר ואת כל ישבי הערים וצמח האדמה (יט, כד-כה)

נראה מלשון הכתוב כי גפרית ואש ירדו רק על יושבי הערים ולא על ככר הירדן, אבל ההפיכה היתה גם על ככר הירדן וצמח האדמה וכדכתיב בקרא "ויהפך את הערים האל ואת כל הככר".

והנה מצינו דחלוק עונש גפרית ואש מההפיכה בעוד ענין, דגפרית ואש היה ע"י הקב"ה בעצמו, וכדמשמע לישנא דקרא דכתיב "מאת ה' מן השמים", ר"ל דלא רק שהגזירה היתה מן השמים כי אם דגם ההמטרה היתה מאת ה' ר"ל ע"י ה' בעצמו ולא ע"י שליח. וכן הוא להדיא בפרשת דרכים (דרך ה) יעו"ש, [ויעו"ש עוד בדרך עצב (דרוש כג) בשם הראב"ד]. אולם ההפיכה עצמה היתה ע"י שליח ולא ע"י הקב"ה בעצמו, דרק לענין הגפרית ואש כתיב מאת ה' מן השמים. וכן הוא בב"ר (פרשה נא אות ד) חמשת כרכים [וצ"ל ארבעה] הללו יושבות על צור אחת שלח מלאך את ידו והפכו ע"ש. ומבואר להדיא דההפיכה היתה ע"י מלאך.

באופן דנמצא דתרי גזירות היו, האחד גפרית ואש וזה היה ע"י ה' ונאמר רק על יושבי הערים עצמם ר"ל על בני האדם. ושנית ההפיכה ע"י מלאך ונאמר גם על צמח האדמה ואיכלל בזה גם כל הככר דארבעתן יושבות בצור אחת ודין אחד לכולם, ולכן היתה ההפיכה על כל הככר. אולם גפרית ואש הוה גזירה בפנ"ע על בני האדם וממילא לא איכלל בזה כל הככר.

ולפי"ז מבואר היטב מה דמצינו דמקודם הוציאוהו ללוט מסדום ואח"כ אמרו לו המלט על נפשך. דתרי גזירות היו ובשני זמנים, דאילו המטרת הגפרית ואש היתה בעלות השחר וכמש"כ רש"י על הפסוק "השחר עלה וה' המטיר וגו'", ואילו ההפיכה יש לומר דהיתה בנץ החמה, כדכתיב "השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה", וקודם לכן עוד היה בתחומה של סדום. ובגמ' (פסחים צג, ב) מבואר דהמהלך בין סדום לצוער הוא חמש מילין וזהו חמש המילין שבין עלות השחר לנץ החמה, ולכן הוציאוהו מחוץ לעיר מיד בעלות השחר דרק על הערים ירד גפרית ואש ולא על כל הככר ורק אח"כ משום גזירת ההפיכה שהיא כוללת את כל הכיכר אמרו לו המלט על נפשך, משום דעדיין לא הגיע זמן גזירת ההפיכה, דרק עם הנץ החמה תתחיל ההפיכה של כל הערים והככר, ואז יהא כבר לוט בצוער.

פניני נחלה

שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה (כב, ה)

נראה הביאור במה שאמר 'פה', ע"פ דברי רש"י שפירש וז"ל "ונלכה עד כה, דרך מועט למקום אשר לפנינו", ומבואר שהיו קרובים למקדש. שהרי אברהם הלך להשתחוות במקום המקדש ושם עקד את יצחק, וכדמבואר ברמב"ם (פ"ב דבית הבחירה ה"א), ע"ש.

והנה בכלים (פ"א מ"ח) תנן החיל מקודש הימנו שאין עובד כוכבים וטמא מת נכנסים שם. והנה חיל היה מקום מועט לפני המקדש וכדמבואר במסכת מדות (פ"ב מ"ג). מעתה נראה דזהו הביאור במה דאמר להם שבו לכם 'פה', ר"ל דעד כאן אתם יכולים ללכת ויותר מכאן אין לכם להתקרב דהרי הגיעו עד מקום החיל שהוא מקום מועט לפני המקדש, א"כ שבו לכם פה, דרק עד כאן מותר לכם ודו"ק.

ונשתחוה ונשובה אליכם (שם)

י"ל הביאור בזה, דהא דאמר להם ונשתחוה ונשובה אליכם הוא משום שהשאירם לשמור על החמור וכדכתיב שבו לכם פה עם החמור. והנה הרמב"ם בהלכות עבדים (פרק א הלכה ו) כתב וז"ל "איזהו עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצבה" עכ"ל. ושם (בפ"ט ה"ח) "מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואעפ"י שהדין כן, מידת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן וכו'" עכ"ל.

מעתה נראה דאברהם נהג עם ישמעאל ועם אליעזר עבדו במידת חסידות, וכדי שלא יהיה עבודת פרך נתן קיצבה לעבודה שאמר להם שישמרו על החמור עד שישתחווה ואז ישוב אליהם.

בענין שופר של איל למתן תורה

הנה נחלקו רש"י והרמב"ן במה דכתיב (שמות יט, ג) "במשוך היבל המה יעלו בהר", דלדעת רש"י הוא "שופר של איל שכן בערביא קורין לדכרא יובלא ושופר של אילו של יצחק היה", אולם הרמב"ן תמה על פירושו וז"ל "לא הבנתי זה כי אילו של יצחק עולה הקריב אותו, והקרנים והטלפים הכל נשרף עולה" עכ"ל. ודעת רש"י צריך ביאור.

והנראה לומר בזה, דהנה בגמ' זבחים (פה, ב) איתא ת"ר והקטיר הכהן את הכל המזבחה כו' ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם אי בשר ודם יכול יחלוץ גידים ועצמות ת"ל והקטיר הכהן את הכל המזבחה. ופירש"י יכול יחלוץ מצוה מוטלת עליו, ומבואר בפירש"י דהס"ד הוא שיש מצוה לחלוץ גידים ועצמות משום שאינם בני הקטרה, וע"ז אתי קרא לומר דגם העצמות בני הקטרה בעודם מחוברים, ולפי"ז לכאו' לא נאמר כאן דין להקטיר את העצמות אלא דנאמר דאין מצוה לחולצם, ולשיטתו אתיין היטב דעת רש"י דלא נאמר כלל דין הקטרה על הגידים ועצמות, ושפיר י"ל דחלצם קודם הקרבת האיל. אמנם מלשון הרמב"ם (פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ב) משמע דיש דין להקטיר את העצמות בעודם מחוברים, ולדעת הרמב"ם פירוש דברי הגמ' הוא דלא כרש"י אלא יכול לחלוץ היינו יכול יהיה מותר לו לחלוץ וע"ז קאמר קרא דהקטיר הכהן את הכל דאין לו לחלוץ דכיון שחל בהם דין הקטרה יש לו דין להקטירם, ואם הוא חולץ הרי הוא מפקיע דין הקטרה, וכפה"נ כן היא גם דעת הרמב"ן דיש מצוה להקטירם במחובר ולכן הקשה על דעת רש"י דגם הקרנים דינם להקטירם מחוברים.

אולם נראה דגם לדעת הרמב"ם דדינם להקטירם במחובר מ"מ שאני אילו של יצחק דלא היה דינו להקטיר את הגידים והעצמות.

והנראה הביאור בזה דהנה בבראשית רבה (פרשה נה, ז) איתא "והעלהו שם לעולה ר' יודן בר סימון אומר, אמר לפניו רבון העולמים יש קרבן בלא כהן א"ל הקב"ה כבר מניתיך שתהא כהן לעולם", והנה בבמדבר רבה (ד, ח) איתא "אמרו רבותינו וכו' ותדע לך שהיו הבכורות מקריבים עד שלא עמד שבט לוי מתחילת בריאתו של עולם, אדם הראשון היה בכורו של עולם וכיון שקירב קרבנו וכו' מת ומסרה לאברהם וכי אברהם בכור היה אלא מפני שצדיק היה נמסרה לו הבכורה שנאמר ויעלהו לעולה תחת בנו" עכ"ל.

ולכאורה דברי המדרש סתרי אהדדי, דאילו מדברי המדרש כאן משמע שהיה צריך להיות כהן כדי להקריב, ואילו מדברי המדרש בבמדבר משמע דצריך להיות בכור [ואין לומר דמה דאיתא במדרש ואיני כהן היינו שאינו בכור וכמש"כ רש"י בבראשית (מז, כב) דכל לשון כהן משרת לא-להים הוא יעו"ש, דמדברי המדרש במדבר רבה שם מבואר להדיא דתרי ענייניים הם יעוש"ה], וצ"ע.

והנראה מוכרח ומבואר מזה דחלוקה עקידת יצחק מהקרבת האיל ביסוד דינם, דעל עקידת יצחק הוא דאמר אברהם וכי יש קרבן בלא כהן, דעקידת יצחק טעונה כהן, וכדמשמע מהמדרש דהביא הפסוק של והעלהו שם לעולה דקאי על עקידת יצחק, אולם הקרבת האיל טעונה בכור וכדמשמע לשון המדרש דהביא הפסוק של ויעלהו לעולה תחת בנו דקאי על הקרבת האיל.

והביאור בזה, דהנה הרמב"ם (בפ"ב מהל' בית הבחירה ה"א) כתב וז"ל "ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה" עכ"ל. וכתב ע"ז מרן ר"י הלוי (פרשת וירא) דמוכח מהרמב"ם דהקריבו במקום המקדש וכדין קרבן מקדש ולא כקרבן במה. וכבר הארכנו במקום אחר (ראה מש"נ בפרשה דידן כב, ב) לבאר דמשו"ה נקרא עולה תמימה, משום דשאני יצחק דמום פוסל בו ולא רק מחוסר אבר כשאר קרבנות ב"ג, ולכן שפיר אמר אברהם איך אני מקריב את יצחק ואיני כהן, דקרבן מקדש דינו בכהן.

ונראה דכ"ז הוא לגבי עקידת יצחק, אולם האיל עצמו קרב בדין קרבן במה וכקרבן ב"נ, ולהכי שפיר בעינן לתורת בכור ולא לכהן דבמה עבודתה בבכור ולא בכהן, ולכן לענין הקרבת האיל כתב המדרש בבמדבר דבעינן בכור ואילו לגבי עקידת יצחק כתב המדרש דבעינן כהן, ואתיין היטב דברי המדרש.

מעתה נראה דבזה הוא דנחלקו רש"י והרמב"ן, דדעת הרמב"ן היא דהקרבת האיל חד דינא להו עם הקרבת יצחק, וגם האיל קרב בתורת קרבן ישראל, אולם דעת רש"י דהאיל הקריבו אותו בתורת קרבן בני נח, ובאמת שכבר נחלקו בזה בתוס' בנדרים (י, ב), על הא דתנן האומר לא חולין וכו' 'כאימרא' ה"ז הנדר כקרבן, ויעו"ש שם בתוס' (ד"ה כאימרא) שכתב וז"ל "יש לפרש כאימרא תמידא אי נמי ולד של חטאת אי נמי אילו של אברהם אבינו" עכ"ל, ונראה דהא דמהני התפסה באילו של אברהם הוא רק אם קרב בתורת קרבן ישראל אבל אילו היה דינו להקריבו בתורת קרבן בונח, כיון דקרבנות עכו"ם אין בהם מעילה לא שייך בהם התפסה, ובזה הוא דנחלקו התוס' אי שייך התפסה באילו של אברהם אבינו, ודו"ק.

ולפי"ז אתיין היטב דעת רש"י דלא הקטירו את העצמות והגידים של האיל, דשאני בזה קרבנות ישראל מקרבנות בני נח, דרק בקרבנות ישראל נאמר בהם דין כליל ויש חיוב להקטיר את הכל גם העצמות והגידים, אבל בקרבנות עכו"ם נאמר רק להקריב הבשר והדם, אכן לא נאמר דין כליל, דהרי קרא דמרבינן בהם דין מחוברים והקריב הכהן את העולה כליל למזבח, דהוא דין הנאמר בקרבנות דהכהן הוא שמקטירם אבל קרבנות דבני נח דאינם טעונים כהן לא נתרבו לדין מחוברים יעלו, ואתיין היטב הא דלא הקטירו את העצמות של האיל לדעת רש"י כיון דהוקרב בתורת קרבנות בני נח.

מעתה לפי דברינו אלו כ"ז הוא בהקרבת האיל אבל בקרבן יצחק דקרב בתורת קרבן ישראל דינו להקטירו כליל, גם העצמות והגידים, והנה בפרשת העקידה כתיב (בראשית כב, ה) "ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם". ופירש"י ונשובה נתנבא שישובו שניהם, והיינו דהוקשה לרש"י איך אמר אברהם ונשובה אליכם הרי אברהם בדעתו להקריב את יצחק וא"כ ישוב הוא לבדו, וע"ז תי' רש"י דנתנבא שישובו שניהם, ואולם באבן עזרא פירש וז"ל "ואחרים אמרו כי היה בדעתו להביא עצמותיו", וכ"ה ברבינו בחיי עה"ת, והנה דברי האבן עזרא לכאו' תמוהים שהרי אברהם נצטווה להקריב את יצחק לעולה וכדכתיב והעלהו שם לעולה, ועולה דינה כולה כליל בשר ועצמות וא"כ איך חשב אברהם שישוב עם עצמות יצחק הרי דינו להקטיר את הכל במזבח, והרי לפמש"נ אע"ג דאילו של יצחק לא היה בו דין מחוברים יעלו, הא מיהא באברהם דקרב בתורת קרבן ישראל דינו דמחוברים יעלו, ובדעת האבן עזרא צ"ל דס"ל בזה כדעת רש"י דאין חיוב להקטיר העצמות גם כשהם מחוברים, ודו"ק.

ביאורי תפילה

פרשת העקדה

ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת (כב, ו)

הנה אע"ג דלא שחט את יצחק מ"מ היה צריך את המאכלת, דרק ע"י זה שלקח את המאכלת בידו הוא דנגמר ניסיון העקידה, וגם הא דלקח עצים הוא משום דערך את העצים ע"ג המזבח ועקדו עליו, ורק לאחר מכן לקח את המאכלת, ונר' דהא דלקח את האש, משום דבאמת עקד את יצחק ע"ג עצים והאש וכן הוא בהושענות "למען בן הנעקד על עצים ואש", וכן הוא בכ"מ בסליחות ע' סליחות ליום ד' (סליחה פ"ג) "סידר עצים והצית עליה אש", וכן בסליחות לצום גדליה, ובליקוטי הפרדס מרש"י (י"ט ע"א) איתא "גילה באברהם רינה ביצחק וכו' ומיד נעקד יצחק ע"ג האש" יעו"ש.

והביאור בזה הוא, דהנה רש"י (לקמן כב, יג) הביא מהמדרש דא"ל הקב"ה לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, ומבואר דנצטווה בהעלהו שם לעולה, ונר' דהוא מדין העלאה והקטרה דמצינו בכל קרבן עולה, ומש"ה הוא דחשיב כאילו נעשה דשן, דעצם ההעלאה היא מדין הקטרה, והנה אין בהעלאה ע"ג עצים תורת הקטרה, רק ע"ג המערכה, ואין עליה תורת מערכה רק לאחר נתינת האש תחת העצים, ולכן גם ביצחק לקיום דין העלאה היה צריך שיעלהו ע"ג המערכה, דהיינו ע"ג עצים ואש, שוב ראיתי בפי' הרד"ל בפרקי דר"א (פרק לא) דאיתא שם "והעריך את האש ואת העצים והעריך אותו עליה" שכ' "דאע"ג דלא נזכר בקרא עריכת אש כלל, רק ס"ל דעשה כסדר ודין קרבן דכתיב 'ונתנו וגו' אש על המזבח וערכו עצים על האש", והיינו כמש"כ.

עינינו גל

מאת: הרב יהודה זאב

"היו מתגברים..."

א. מאמר זה נכתב עוד לפני הבחירות, אולם המסר הגדול שעולה ממנו נכון תמיד. הנה יום הבחירות הוא יום מלחמה, מלחמת הטוב והרע, מלחמת האור והחושך, מלחמת התורה והרחוב, מלחמת הקדושה והטומאה. ברור ופשוט שמלחמה כזאת עיקרה שם למעלה בשמים, במאזני הכוחות הרוחנים.

גם במלחמות הפיזיות, שהיו בעבר הרחוק, האמינו שני הצדדים שהמלחמה היא גם רוחנית ולא רק בשדה הקרב, כך מסופר על נאפוליון שהיה מתעסק עם כוחות הטומאה ואף רדף אחרי בעל התניא, והורה אל חייליו שיתפסו אפילו חפץ אחד מחפציו הפרטיים שיוכל לשלוט עליו, וכשהגיעו גדודי נאפוליון לעירו של בעל התניא ברח דרך הים ולפני שעזב את ביתו העלה אותו באש ועד שהגיעו חיילי נאפוליון היה כל ביתו שרוף כליל. גם בהפצצת הכור הגרעיני בעיראק שלח ראש הממשלה דאז אל הבבא סאלי ומרן הגרא"מ שך זצוק"ל שיתפללו להצלחת התקיפה, ואפי' במלחמות האחרונות פנו ראשי הצבא והממשלה אל רבנים שיעתירו בעדם, כי בסופו של יום ברגע האמת, קולטים אפילו הרחוקים ואפילו הגויים שעיקר המלחמה מוכרעת בשמי שמים, ואמרו חז"ל בילקוט (בשלח רמז רמג): "וכן אתה מוצא שאין המקום עתיד להפרע מן המלכיות לעתיד לבא עד שיפרע משריהם תחלה, שנאמר והיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום..." עכ"ל.

אבל גם זה יש לידע, שאפי' במלחמות הפנימיות בבחירות לכנסת, עיקר המלחמות בשמים בריבוי הזכויות או במיעוטן ח"ו, ואין אנו פועלים כאן אלא מדין השתדלות גרידא, אולם העיקר זה מה שיוכרע בשמי שמים, ולפיכך שם יש להשקיע.

ב. ולפלא מה שראיתי בעיני בליל שישי האחרון ליד שריד בית מקדשינו, זקן אשמאי שמאלני קרח, מקיבוץ נוה צבי, שלגודל צערינו ולבושתינו כמו רבים מחבריו הרחוקים, מזה ארבעים שנה לא הניח תפילין בראשו רח"ל, וכעת הגיע לפני השקיעה להניח תפילין בכותל, וכך אמר לי: מתסכל אותי מה שממשלת השמד הזו עוללה לעם ישראל, וכולי תקוה שביום שלישי תקום ממשלה חדשה שתבצע שינוי, אני יודע ש"הוא" יותר בצד שלכם, החלטתי לנסוע לכותל ולהניח תפילין כדי לבקש "ממנו" שיעשה כאן שינוי..." אמת, אין לדעת מה יעשו בשמים עם כזאת הנחת תפילין, ועם בקשה שכזאת (לא עשה רושם שהוא ביקש שתקום כאן ממשלה דתית אמונית אם לא בדיוק להיפך...), אבל זה ברור שאם אדם כה מרוחק תופס שהמלחמה שם למעלה, ק"ו בן בנו של ק"ו שאנו הדבקים בה' בכל כוחינו והעמלים בתורה כל ימינו, בודאי שעלינו לתפוס בכוח התפילה בעת הזאת, ולבקוע רקיעים שיוכרע כל הענין לטובה, ושכוח הקדושה ינצח את כל כוחות הטומאה הרבים.

ג. לכאו' אילו היה בידינו, היינו צריכים לתקן שיאמרו לפני הבחירות מלכויות זכרונות ושופרות, כדמפורש בגמ' בתענית (יז,ב) שאין אומרים עשרה פסוקים של זכרונות ושופרות אלא בראש השנה, וביובלות, **ובשעת מלחמה.** הרי שגם בעת מלחמה שייך כל הענין של יעלה זכרונכם לטובה כמו בר"ה, ועי' פרש"י שם שהוסיף גם "מלכויות" והרש"ש תמה שם שזה לא נזכר בגמ', ואשר לכאו' מבואר ברש"י שהיה פשיטא ליה שמלכויות זכרונות ושופרות תלויים זה בזה, וכל הנצחון בעת המלחמה תלוי ב"תמליכוני עליכם", וכמו שמצינו בסוף ראש השנה שהיה משה מרים את ידיו בעת מלחמת עמלק, ומתמה התנא "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך שכל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את ליבם **היו מתגברים** ואם לאו היו נופלים", ע"כ. הרי שלנצחון במלחמה צריך שעם ישראל ישעבדו את ליבם, ולכן היה פשוט לרש"י שיש לומר במלחמה י' פסוקי מלכויות.

וזהו כל תכלית הכנסים והעצרות שעורכים לפני הבחירות בכל עיר ועיר, ולכאו' מה הענין בזה, וכי צריך לשכנע מישהו לשמוע בקול גדולי הדור, הלא פשוט ששכינה מדברת מתוך גרונם של גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א, ומרן רה"י הגרמ"ה הירש שליט"א, ולמה לא מספיק שיפרסמו יום לפני הבחירות מכתב ברור למי יש להצביע ותו לא מידי, אלא ודאי שהם רואים זאת כמלחמה, ולכן הולכים לכינוסים כדי להרים את ידיהם למרום כמשה רבינו בשעתו, דרק עי"ז מתגברים.

"ויחזור לתלמודו..."

א. אחר שאברהם הפציר בה', והרבה בתחינה ובקשה אולי יש מספיק צדיקים להציל את סדום מן ההפיכה, כמתואר בפרשה בארוכה, נכתב בפס' "וילך ה'... ואברהם שב למקומו" ועמדו המפרשים בכמה דרכים לבאר מה בא הפס' לציין בזה.

רבינו בחיי כותב חידוש מרעיש: "ויתכן לפרש "למקומו", למידתו שהיא הכנסת האורחים, כי מאחר שיצא ידי חובתו באלה (בשלשת המלאכים) באכילה ובשתיה ולויה, **היה חוזר עוד לבקש אורחים יותר**, וזהו "שב למקומו", כי נפשו של אברהם אצולה ממדת החסד, והמידה ההיא מקומו..." עכ"ל. וכתוב כאן דבר מחזק מאד, שהרי במי מדברים כאן, באברהם שעומד בגיל מאה, בשלישי למילתו, כשהחמה קופחת, והוא מחפש בכל כוחו אורחים, עד שה' מזמין לו שלשה ערביים והוא טורח עבורם ברחיצה ואפיה ולשונות של חרדל, ומלווה אותם, ושומע בהתרגשות את ההבטחה שיוולד לו בעוד שנה בן זכר, ואח"כ סוחט את כוחותיו בתפילה לפני ה' יתב', והיינו מצפים שאחרי העבודה הנוראה הזו ילך קצת למנוחה קצרה, בסיפוק שהנה גם זכה לאורחים, וגם זכה לדבר עם ה', ואולי יוכל לעכל קצת את הבשורה החדשה שעתיד לזכות לבן זכר, והנה הוא חוזר לפתח האוהל ומחפש עוד אורחים, הרי זה כשיכור שגומר שלשה בקבוקים, ורץ מיד לחפש עוד בקבוק.

ב. פירוש נוסף כתב רבי אברהם סבע בספרו "צרור המור", וז"ל: ואברהם שב במקומו, להורות על מעלת נבואתו שאע"פ שעמד זמן רב בזה הויכוח עם השם, לא קיבל התפעלות ולא נטרד בשכלו כשאר נביאים, אלא עמד בדעתו ומיד שב למקומו בלי ערבוב, והוא על דרך ושב אל המחנה, וזהו וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם כאשר ידבר איש אל רעהו, וכן "ואברהם שב למקומו" למדרגתו הראשונה, **לא גבה לבו ולא רמו עיניו**, כמו שאמר "ואנכי עפר ואפר", עכ"ל. ומבואר בדבריו חיזוק גדול, כשאדם פועל פעולות כבירות וחובקות עולם, הוא עלול לשכוח את תפקידיו השגרתיים והבסיסיים, כמו גדול הדור שנמצא במסע בחירות, ונואם אל מול מאות אלפים, ואח"כ שב לביתו, ומקבל ברוגע ובשלוה איזה בחורון חלש, וטורח לחזקו בנסיונותיו הפשוטים. או להבדיל, מנכ"ל של חברת ענק, בת אלפי עובדים, הכל סרים למשמעתו, ואיך שהוא חוזר הביתה בנו הקטן רוצה שימזוג לו כוס מים, והאב עוזב את עייפותו, ומוזג לקטנטן הזה כוס מים בחיוך, זהו גדר העבודה של "ואברהם שב למקומו", לזכור תמיד את הבסיס.

ג. אך יתכן בזה פירוש נוסף, שהרי אברהם עמד כאן נסער ביותר, וניסה בכל מיני דרכים להשתמש בכוח התפילה בכדי להציל את סדום, ורצה בוודאי להציל בזה את לוט בן אחיו, שכל כך טרח על הצלתו במלחמת המלכים, ואף בחר ללכת איתו תקופה ארוכה, למרות שהיה אז הדיבור מסולק מעימו, והנה כעת הוא רואה שתפילתו לא התקבלה, ולוט ומשפחתו עומדים לאבד מן העולם (כי לא ידע שהמלאכים יצילו אותו), והיה צריך אברהם להיות מתוסכל ושבור ורצוץ, ובכל זאת מעידה בו התורה ששב למקומו ולא נחלש משהו מעבודתו.

וכמה זקוקים אנו לכך אחרי הבחירות, שעתה בעת כתיבת המאמר (ביום ראשון) אין לדעת כיצד הם יסתיימו, אבל בין אם נזכה בהם להצלחה מסחררת, או ח"ו להיפך, זקוקים אנו לכוח האדיר שמושרש בנו מאברהם אבינו, לשוב ברוגע אל מקומינו, לספסלי הלימודים, כדי להמשיך בכל הכוח בלימוד הפורה של זמן חורף. דבר זה מצריך עבודה, ובאמת גם אנו בעת הבחירות כל רצונינו הוא לדבוק במידתו של אברהם ולהציל את הסדומניקים החילוניים מכוח כמה צדיקים שיהיו בתוך הכנסת, אבל מיד אח"כ עלינו לעזוב הכל, ולהניח את כל העיסוק והמלחמה של הבחירות ולשוב אל השטייגען של זמן חורף, להוסיף ולהתגבר בתורה בריתחא דאורייתא אדיר.

ד. וכבר מדוייק כן בדברי הרמב"ם שהתיר לסגור את הגמ' בשביל מצוה עוברת, אך כתב שאח"כ צריך לחזור לתלמודו, וז"ל הרמב"ם (ת"ת ג,ד): "היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה **ויחזור לתלמודו**". וכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ב תנד): "...וכן שמעתי מהגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שדקדק ברמב"ם מה נתכוין הרמב"ם שהוסיף "ויחזור לתלמודו", ורואים ברמב"ם דכשבאים לבטל ת"ת צריך לקחת בחשבון גם את הביטול תורה שייגרם אחרי עשיית המצוה, ועכ"כ "ויחזור לתלמודו", היינו שמותר לבטל תורה רק אם תיכף חוזר לתלמודו, אבל אם לא יוכל לחזור ללמוד כראוי אינו חייב, אלא יש לדון בכל משך זמן ביטולו מה עדיף, ולכן המבטל תורה לפעילות ואח"כ יפריע ללימודו שלא יהא שקוע בלימוד, יש לקחת בחשבון לא רק את הזמן שמבטל מתורה אלא גם את כל מה שיתבטל אח"כ מתורה...".

ומקור לרמב"ם הנ"ל הוא פסוקינו "ואברהם שב למקומו" שאחרי שנסתיימה היציאה מהעבודת ה' המיוחדת שלו, חזר תיכף למקומו, וכך מיד אחרי הבחירות יש לשוב לעבודת ה'.

העבודה האישית

א. יש להתבונן איך שאברהם אבינו, אבי האומה היהודית וראשה, לא זכה שבנו ימשיך את דרכו באותו סגנון, אלא נקט ממש בדרך הפוכה, אברהם היה פזרן עצום ובעל חסד מופלג, ופתח את ביתו לארבע פתחים, ונתן לכל אורח כל טוב ויותר מהרגלו, כמתואר בחז"ל שמי שהיה רגיל לירקות היה נותן לו פירות, ומי שהורגל לפירות היה נותן לו דגים, ומי שהורגל לדגים היה נותן לו עוף, ומי שהורגל לעוף היה נותן לו בקר וכן ע"ז הדרך, וזוהי נדיבות וכוח הטבה עצום ופלאי, כיאה וכיאות לעמוד החסד של אברהם, כי אמרתי עולם חסד יבנה.

ואחריו בא יצחק אבינו, וממש מתנהג בצורה הפוכה, שכל מידתו דין וצמצום, וכמעט שאינו יוצא בין האנשים, ובקושי פועל בעולם, ומשתדל לצמצם בכל האפשר את שייכותו אל זה העולם, עד שאמרו חז"ל שאחרי העקידה נכנס בחיותו שנתיים לגן עדן, והיה ספון טמון בביתו מתייחד עם קונו, וזו תכונת נפש הפוכה בתכלית, כמו ההבדל שבין תכונות המים והאש, שתכונת המים להתפשט להתרחב ולהעניק, ולמלאות הכל, משא"כ תכונת האש לכלות ולהפסיד ולאבד ולהעלות את הכל לשורשו, ולכן הלך בשמחה לעקוד את עצמו לה' ולא היה נחשב לגביו כניסיון כלל, כי זהו כל עבודת חייו להקריב הכל לה' יתב', ולהעלות אל גבוה את כל חיי החולין בעוה"ז.

ויש להבין איך קורה דבר כזה, הלא כל מעלתו של אברהם אבינו הוא - "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ובני ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", א"כ עיקר שבחו במה שהעביר את יהדותו הלאה, ולכאו' זה הפסיק אצל יצחק בנו, שנראה ששינה לחלוטין מכל דרך אביו בעבודת השם.

ב. ומונח כאן יסוד גדול מאד, שכל התפקיד שלנו בחינוך רק על בסיס דיני והלכתי המחוייב ע"פ הלכה, ובזה חובתינו להעמיד חזק ולנטוע בלבב זרעינו אחרינו את הבסיס היהודי כהלכתו וכמשפטו, אבל את הגוון המיוחד בעבודת ה' צריך כל דור ודור לחפש ולמצוא בכוחות עצמו ואין ע"ז מסורת כלל, ולא יגלה כל אחד את כוחו המיוחד לו, אלא אם יעמיק חקר ויחפש ויתבונן ויפשפש בדעתו עד שימצא איזה דרך ישכון אור, וזוהי צורת היהדות שפנימיות נבנית במקוריותה.

והדברים הללו מפורשים בדברי חובות הלבבות בהקדמה לספרו הגדול, שדקדק בפסוק שכתוב: "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין וגו' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך" וגו'. ומדוייק בפס' שהזכיר רק את ענייני הדינים, שצריך לדקדק בהם בדרך הקבלה ולא בדרך אותות השכל, אלא כפי שכתוב בשו"ע חושן משפט דבר דבור על אופנו. אבל לא נזכר בפסוק הענינים אשר יושגו מצד השכל, כי לא אמר, כשתסתפק בענין היחוד איך הוא, או בשמות הבורא ובמדותיו, ובשורש משרשי הדת כעבודת המקום והבטחון בו והכניעה לפניו, וייחוד המעשה לשמו, ובירור המעשים הטובים מפגעי ההפסד ועניני התשובה מן העבירות, והיראה ממנו, ואהבה אותו, והבושה מפניו, **שבכל אלו יגיע אל האדם השגות בדרך השכל וההכרה, ולא אמרה תורה בהם שתאמין לחכמי התורה והסמך, ותסמוך על דברי קבלתם בלבד**, אלא אמר שתשוב אל דעתך ותשמש בשכלך במה שדומה לזה... ותחקור עליו בשכלך ותבונתך ותשקול דעתך, עד שיוברר לך האמת ותדחה השקר, דכתי' "וידעת היום והשבות אל לבבך".

ג. ודברי בעל החובות הלבבות ראויים להתבוננות, שאכן כל היהדות בנויה על לב בוער באהבתו יתב', אבל א"א לקבל את הבעירה הזאת אלא מתוך תוכו של האדם מיניה וביה, ע"י רוב ההתבוננות והחיפוש והדרישה, בהגיגי תבער אש, וברוב כיסופין לחדור לפנימי פנימיות עבודת הי"ת, כבקשת "שימני כחותם על ליבך כחותם על זרועך, כי עזה כמות אהבה, קשה כשאול קנאה, רשפיה רשפי אש שלהבתיה", ואין כוח למחנך להביא את החניך להתפתחות הפנימית הזאת, וביכולתו רק להעמיד לו את הבסיס הבסיסי, ומשם הוא צריך לפרוח לבד.

וכך הפליגו בשבחו של הסבא מסלבודקה שהיו לו מאות תלמידים, וכל אחד התקדם בכיוון המיוחד לו, כי ידע לכוון כל אחד אל תוככי פנימיותו, ולא הכניס את כולם לתוך מכונת פחיות בגודל אחיד, שכופה על כולם תבנית קבועה וידועה.

אכן הכלים להגיע לפנימיות זו, הוא עיון קבוע בכל ספרי המוסר ומאמרי חז"ל, לאו דוקא בשפתיים דולקות, רק באופן של התבוננות ורכישת ידע בהיר, לבחון כיצד הדברים נוגעים אליו, היכן הבורא בעולמו שלו, ואיך התורה שייכת אליו, ומה עבודת התפילה לגביו, וכמה זמן עליו לעסוק בחסד שבגופו, וכך לאט לאט יוכל לבנות אצלו את כל עבודת ה' בצורה של חיבור והתקשרות להקב"ה, ולעשות רצונו יתב' בלבב שלם.

והכרת הטוב רבה חבים אנו לישיבות ולרבותינו, שעשרות שנים סוללים את הדרך בעוצמה ובבטחה בפני מאות אלפי עמלי התורה, ומעמידים לפניהם את **הבסיס** של הכניסה אל עבודת ה', ומעניקים להם את הכלים הכי משוכללים וטובים להיכנס עמהם לעבודת ה' **הפנימית**, במשך שנות אברכותם.

"ויהי כמצחק"...

א. נביא כאן סיפור מזעזע מאד עם הרבה מוסר השכל. יהודי התברך בכמה בנים אברכים, יום אחד התעורר צורך להטיסו לטיפול רפואי בחו"ל ונסעו עימו שניים מילדיו, כשבנתיים גרו שם אצל הסבתא שהיתה כזה טיפוס אמריקאי דוברת עברית רצוצה עם הגייה חוצניקית כבידה, והסריטו אותה הסרטה מצחיקה, בעת שפטפטה בקוצר דעתה דברי לעג על הפרזיטים שבוחרים לחמם את הכסאות בכולל במקום להיכנס בעמל ומלאכה. אח"כ כשהאב הבריא וחזרו לארץ, היו צופים מידי פעם בתיעוד המצחיק על הסבתא ש'חושבת' שמבינה הכל, ולא היתה כוונתם אלא לליצנותא דעבודה זרה לזלזל בדעתה. אך אחרי תקופה קצרה הדברים חלחלו בהם כארס עכנאי, ולא רק שכל האברכים הללו יצאו לעבוד אלא שגם שיכנעו את אחיהם הקטן שהיה בחור ישיבה בשיעור ג' ישב"ק, שבמקום ללכת לישיבה גדולה כדאי לו ללכת ישר ללימודים אקדמאים בכדי שיוציא תואר מסודר ולא יצטרך לעבוד בעבודות מזדמנות כמותם... סיפור עצוב!

ולמדנו מזה לקח עצום, שהאדם מושפע מסביבתו, וכל משפט ששומע מזולתו קונה שביתה בליבו, וכשהוא משפט חיזוק ויראת ה', נספגת בליבו עמוק בתת-מודע אהבת תורה עצומה וחשק לעבודת ה', אבל כשהוא משפט שיש בו זלזול ולגלוג על לומדי התורה, נספגת אצלו בתת-מודע שבעומק לבבו ניכור וריחוק מענייני עבודת ה', והגם שהיא הרגשה דקה ביותר מ"מ היא קונה שביתה ופועלת לטוב או למוטב.

ולפעמים דווקא מה שנאמר כמסיח לפי תומו פוגע יותר, כי בשלמא כשנכנס לויכוח עם הצד שנגדו, אזי הלוחמניות שמעמיד מייצרת אצלו שיכבת הגנה מסויימת, ולפחות בורר מה לקבל ומה לא לקבל כי יודע שהוא באמצע קרב. אבל אם הוא משוחח ומקשיב לשיחה על מילי דעלמא, אז הוא בכלל לא שם לב למשפטים חסרי משמעות שנאמרו בין הדברים, אבל משפטים אלו נקלטים בליבו ומשנים לאט את השקפתו.

ב. יסוד זה יבאר לנו היטב את סוגיית לוט, שע"י שגר בסדום התדרדר לעסק של עריות, כמ"ש רש"י בשם מדרש עהפ"ס ותשקין את אביהן: א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות לסוף מאכילין אותו מבשרו, עכ"ל. ומרן הסבא מקלם (חכמה ומוסר, עו) עמד בדברי חז"ל הללו וכתב בביאורן: כי כל חטאו היה שנכנס בו מעט לפי ערכו הרם חמדת הממון... וכיון שנכנס בו חמדת הממון נכנס בו לפי ערכו הרם חמדת עריות, כי לא לחינם יחברו חז"ל גזל ועריות (כדאמרו בחגיגה יא,ב גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן) ולא מצינו על לוט בערכו הרם ח"ו מכשול עריות, רק שנעשה שכן לסדום, והוא עצמו אמר על עצמו לגבי סדום שנחשב כצדיק (כדפרש"י יט,יט), הרי חזינן ערכו הרם, וראה מה אמרו חז"ל עליו הלהוט אחר בולמוס של עריות... וכבר ידעת כי המאמר לבד זה פסק גדול, והכל בא בשביל חמדת הממון.

והאריך שם ביסוד זה אודות דברי רשב"י דביותר צריך חיזוק למצוה במקום שיש חסרון כיס, דרשב"י הוא מרא דשמעתתא של 'מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה', שניכר מאותם אנשים שעסק הפרנסה גדול בעיניהם, ונהפוך הוא היה צריך להיות, שיהיה עסק חיי שעה בעצלות ורפיון ידיים כמי שכפאו שד כדי לפטור חובת הגוף הנבזה, ואילו עסק חיי עולם יעשה ע"י בחשק ובגישמאק מתוך שמחה ורוב זריזות.

ובתוך דבריו שם כותב חריפות: ...**היותר גדול בישראל** אם לא ישים עיניו תמיד על עצמו שלא ימשך בחמדת הממון, ויהיה עסקו בעוה"ז כאילו כפאו שד וכרוצה להפטר מעסק ביש, כמאמר רשב"י מניחין חיי עולם הבא ועוסקים וגו', יתחיל להתעצל וכו', **לכן צריך האדם להיזהר הרבה שלא יכשל בחמדת הממון הרבה מאד יותר מעריות**, כי מעריות יכול להסיח דעתו, משא"כ עסק הממון הלא עוסק בזה בעל כורחו, א"כ הרי העבודה קשה מאד, ולכן אמרו חז"ל רובן בגזל ומיעוטן בעריות כי עריות נקל הרפואה מאד, עכ"ל.

ג. וכל דבריו יסוד גדול לדידן, שאיננו רגילים להעמיד את 'תאוות הממון' כדבר שיש להיזהר ממנו ולהשמר ממנו מכל משמר, ולדעתינו דעת הדיוט נראה כאילו תאוות עריות הוא בכפל כפליים מתאוות הממון, אבל הנה דברי חז"ל לא יזוזו ממקומם, שגם היום נקל להשיג רפואה מיצרא דעריות, אבל חמדת הממון קשה מאד, שאינה מניחה לאדם יומם ולילה...

וכן רואים בחתני לוט שהליצנות גרמה להם לדרדור רב, שקודם עלות השחר ביקש לוט מהמלאכים והתחנן על נפשו ונפש חתניו, וכשבא לוט והתחנן אליהם להתלוות אליו נאמר "ויהי כמצחק בעיני חתניו", ובשם משמואל תמה שהרי ראו אתמול פלא גדול שכל העיר הוכו בסנוורים ואיך לא התעורר חשש בליבם אולי יעשו עוד מופתים, אלא שזה כוח הליצנות שגרם להם להיות 'סנוורים' גם ברוחניות ונלאו למצוא פתח תשובה, עיי"ש. ונמצא שע"י תאוות הממון והחיבור לסדום, איבדו וקפחו כל חייהם, ומוכרחים להתנער מכוח הרסני זה.

{ אז נדברו }

פרשת וירא תשפ"ז | גליון מספר: 752 | לסדר: "ברוך..זוכר את הצדיקים "

לוותר!! לוותר!! לוותר!! לוותר!! לוותר? בטוח לוותר??

שבוע שעבר היה יארצייט של מאמע רחל, ומשום מה ביקשו ממני לדבר בכמה מקומות על רחל אמנו... וכמובן ביקשו לדבר על ויתור!!! שהרי רחל מלמדת אותנו לוותר ולוותר ולוותר. וחוץ מלוותר צריך גם לשתוק... כל הזמן לשתוק ולוותר ולשתוק ולשתוק ולוותר ולוותר...

התרגזתי כהוגן!!!! לא כל אחד יבין מה הרגיז אותי... הדור הקודם בוודאי לא יבין מה רע בלוותר ולשתוק, אבל מה לעשות שבתוך עמי אנוכי יושבת, ואני מכיר את השפראך... כשהדור הצעיר שלנו מדבר על ויתור ושתיקה, אני יודע מה הם מתכוונים... זה לא הויתור שסבתא שלי הסכימה לוותר ולשלם מחיר על היהדות שלה... ובוודאי לא הויתור של רחל... כשהדור שלנו מדבר על ויתור... הכוונה היא שיש מן מצוה כזו להיות פראייער... מעליבים אותך? תשתוק... עושקים אותך? תחייך!!! מורטים אותך? תוותר!! אה... קשה לך?? אז תתאמץ בכל זאת עד כמה שאפשר 'להתחזק...' כי רחל ויתרה... וצריך תמיד לוותר... בקיצור: בסוף המסר הוא שהיהדות מעודדת דיכוי!!! שתוק!!! אל תגיב!! תן לאחרים לחגוג על נשמתך ותשתוק.. .תסבול... תמשיך להתבשל מבפנים... אבל בעצם לא!! חלילה.. גם זה לא... אל תעיז להתבשל בפנים... תמחל לגמרי גם מבפנים... כי הכל משמים... שכל הנוכלים ימשיכו לעשות ככל העולה על רוחם ואתה תשתוק...

ואת המסרים ה'מדהימים' האלו הייתי עוד אמור להגיד.. ועוד למי??? לבחורים צעירים...

אז נאלצתי לא לספק את הסחורה ואמרתי להם: שום דבר!!! לא לשתוק!! לא לוותר!!! אני כופר בכל המושג ויתור!!! אין כזה דבר לוותר!! לא מקובל עלי!!!! ומהי ההוכחה שלי?? כי כולנו יודעים את המשפט המפורסם של המרא דשמעתא של הויתור, הלא הוא מרן הרב שטיינמן זיע"א ששינן ואמר: 'נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי **מוותר--- מפסיד!!!**

שמת לב מה הוא אמר?? לא ראיתי מוותר- מפסיד!! במילים אחרות מה הוא אמר??? לא ראיתי מוותר **שבאמת ויתר והפסיד** משהו!! כי בסוף הוא לא הפסיד כלום... לא ויתר על כלום... בסוף הוא קיבל את כל העוגה... כי ויתור?!? **ויתור זה עניין של סבלנות!!!** ויתור שייך כשעומדים **בתור!!!** ואני מוכן לוותר ולהיות השני בתור ולא הראשון... יש לי סבלנות להמתין!! אבל לוותר **לגמרי???** מה הקשר... אין כזה דבר לוותר על עצמי!! מי שמוותר סתם זה... זה סוג של לאמלאם... סוג של פראייער... מה הקשר לוותר- בלי קשר? רחל אמנו מוותרת! מוכנה להתאזר בסבלנות... שלאה תהיה הראשונה בתור והיא השניה... רחל מוכנה לשתוק... לא בגלל שהיא שתקנית ומובלת כצאן לטבח... אלא כי יש לה סבלנות להמתין!!! רחל לפני גוזזיה נאלמה... רחל שמייצגת את המצב האידיאלי של גאוותם של ישראל והדבקים בה' ובתורתו... היא מבינה שהמצב האידיאלי עדיין בדרך... אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב... אין ברירה... צריך לוותר!!! צריך להסכים להיקבר בדרך ולהמתין בסבלנות שזה יגיע... (רחל שעומדת מול העז שמורט אותה והיא שותקת... היא לא מתלוננת שגוזזים אותה... למה?? כי היא מבינה שזה סוד הקיום שלה. את כל העיזים כבר שחטו ממזמן כי אין להם את הצמר המשובח שיש לי להציע... אז שיגזזו... אני **נאלמת** רק בגלל שאני יודעת שבזכות זה אני אף פעם לא **נעלמת!!!)**

היות ומסתמא העלון הזה יגיע אחרי הבחירות... אולי זו ההזדמנות לתוכחת מגולה באהבה מסותרת... לפני הבחירות יצא לי לשמוע מהרבה צעירים, שיש להם מרמור והם שוקלים לא להצביע כמחאה על זה שלא הצליחו להזיז כלום... (לא התייחסתי כי ביודעי ומכירי כי כמו תמיד הכל בדיבורים בתור פריקת תסכול אבל עכשיו אפשר לדבר לגופו של עניין) בינינו... אף אחד לא טיפש... כולנו מכירים את המציאות הסבוכה שקיימת היום בשלטון החוק וכו', כולנו מבינים מצוין, שלא משנה מי יבחר ומה יקרה... שום דבר לא הולך להשתנות!!! זו הבטחת הבחירות שלי!!! (תבדוק אותי... בא נראה אם לא צדקתי.. .אגב: אשמח להתבדות) כך שבינינו... אם נהיה ריאלים... למייעשה אין שום נפקא מינה...

רק מה?? מה הדבר היחיד שכן תלוי בן??? אם אתה כבר בלאו הכי משלם את מלא המחיר... האם אתה מוכן לשלם את זה בגאון או שאתה משלם את זה כמו גנב שנתפס בקלונו?? אתה מתלונן בפני שהיות ועד כה שילמת מחיר על היידישקייט שלך... לכן מה? לכן אתה לא רוצה להצביע למפלגה חרדית?? גויילם!!! את הצפרדעים אתה כבר בלאו הכי בולע, אתה כבר משלם את המחיר, אם כבר אז כבר, לפחות תעשה את זה בראש מורכן!!! אל תהיה לי כמו פישל (של גדי פולק) ששילם טבין ותקילין על כרטיס במחלקה הראשונה ברכבת, ובסוף הוא מתחבא עם כל הגנבים שלא שילמו בכלל... אלו הם הבחירות שממתינות לך ביום שאחרי הבחירות... 'יבחר לנו את נחלתנו את **גאון יעקב** אשר אהב סלה', הבחירות האמיתיות ביותר זה **'יבחר** לנו את נחלתנו'... להסכים להמשיך להיות 'יעקב הוא הקטן', אבל לא סתם... אלא בגאון!!!! יעקב נרדף מעשיו... נשטם מלבן... אבל הוא לא מתחרט!! עומד מאחורי הבחירה שלו בגאון!!!

בחור יקר: קצת 'גאון יעקב' לא יזיק לנו!!! לעמוד כמו רחל גאה... לפני גוזזיה נאלמה... נותנת להם לגזוז באלם קול... היא שומרת לעצמה את השתיקה, יש לה את הסבלנות להמתין עד שעלייך יזרח ה' וכבודו עלייך יאסף... אל דאגה... אנחנו לא מוותרים... לא שותקים... אנחנו בסה"כ ממתינים בסבלנות!!! לעת עתה אנו מוותרים על התור שלנו. עדיין קול התור לא נשמע בארצנו... אבל יום יבא ויתברר שלא ויתרנו על כלום... תהיה רגוע... היהודי אף פעם לא היה פראייער..

עד כאן בהקשר לבחירות... כעת נחזור לענייננו... בהקשר של הויתור!!! איפה נכון לוותר ולשתוק ולסלוח ומתי הגישה הזו מנוגדת ליהדות???

ועל כך בעמוד 3-4בגיליון זה...

להצטרפות לרשימת התפוצה במייל:

A8447168@gmail.com

--

לתקלות בפקס:
077-4448588

לקבל את העלון בפקס:
מערכת אוצר הגליונות:
02-3132641
קוד עלון: **1233**

להערות והארות קבע לעלון:
באשראי:

"נדרים פלוס"

(קופה: עלון אז נדברו)

בטלפון:

0799-654321

בבנק: בנק פאגי
סניף 182
חשבון 747815
ע"ש: שב שמעתא
(מוכר להחזר מס)

למענה אנושי:

052-7683095

לתוכן

לרגל תחילת חודש מרחשוון

ניתן לרכוש את החוברת שאמנם יצאה לראשונה בחודש אלול אך מעיקרה נועדה במיוחד עבור חודש חשוון:

נושא זה ביתר הרחבה בדף 4

יש לציין: שחוברת זו שיצאה לראשונה בחודש אלול הפתיעה בהצפת רגשות יוצאות דופן ובתגובות חמות חסרות תקדים!!! אני מצידי נערכתי לחוברת פנימית שכתבתי על תקן של קבוצת תמיכה לי ולידידי שנמצאים בקבוצת סיכון משותפת... ולפתע גיליתי שיש לי יותר מידי הרבה חברים שם... הרבה יותר ממה שדמיינתי... (גם התגובות ההפוכות לצד הנגדי היו חסרות תקדים והעניקו אינדיקציה יוצאת עד כמה הפעם זה הגיע לנקודה ונגע בעצב) אי לכך: מומלץ להעביר הלאה... לא יודע איך וכיצד, אבל מי שקרא ומבין עד היכן הדברים מגיעים (יותר ויותר ממה שנכתב) ומודע לזה שתוכן מסוג זה יכול להועיל לעוד כמה יהודים שזה יכול לשקם את האימון שלהם ב'נאמן הוא אתה ה' אלוקינו ונאמנים דבריך ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם כי קל מלך נאמן ורחמן אתה, ברוך הקל הנאמן... מי שרוצה לזכות לצרף גם את חבירו וליישר לו את הקמטים ולפזר עננים באימון שבינו לבין ה' שיקום ויזכה..

ניתן לרכוש במוקדי המכירה של העלון הפרוסים (כמעט) בכל רחבי הארץ:

לבירור מוקד המכירה הקרוב אליך:

055-6728458

052-7683095

טוהר הבחירות!!! היכו בסנוורים מקטון ועד גדול...

מובא בפרשה שג' מלאכים שהגיעו לאברהם... אחד להפוך את סדום ואחד להציל את לוט.

תמיד הבנתי בפשטות שהמלאך שבא להציל את לוט.. זה סוג של פרמדיק של מד"א בתיאום לוחמי האש שעוסק בחילוץ לכודים... ואילו המלאך שבא להפוך את סדום הגיע עם טילי מצרר... אבל לא!!! אם נתבונן הסיפור שם הרבה יותר עמוק.. אם באוירה של בחירות עסקינן... הסיפור היה כך: היות ואנשי סדום היו רעים וחטאים לה' מאוד... וה' רצה להפוך את סדום, לפתע הגיע אברהם וטוען טענה צודקת: מי אמר שכל אנשי סדום כאלו רשעים... אולי רק השלטון מושחת... ואילו אם הייתה דמוקרטיה והיו נותנים לאזרח הבודד להגיד את דעתו, הוא היה מדבר במנגינה אחרת... בקיצור: 'חלילה לך לעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע, אברהם טוען שצריך לתת הזדמנות לכל אזרח פרטי בסדום להשמיע את הקול הפרטי שלו... בחירות הוגנות... כל אחד מסדום יכנס מאחורי הפרגוד וישים הפתק... אף אחד לא יוכל לעקוב אחריו ולהפעיל לחץ... וה' קיבל את תפילתו, הגיע ליל הסדר... והקלפי נפתח לרווחה!!! איפה??? **<u>בבית של לוט!!!</u>**

שלושה אורחים נוקשים בבית של לוט... כן לוט... מה אתה אומר?? אתה בוחר בחסד או בסדומיות?? שלושת המשקיפים בודקים... ואכן לוט שם פתק של חסד... פסוק מפורש:

'הנה נא אדוני, סורו נא אל בית עבדכם וכו'.. הנה... ספרנו את הקול הראשון, כעת הגיע התור של רבעצען לוט לשים פתק בקלפי... ומה היא שמה?? סדום!!! כן... 'אמר לה: תני מעט מים לאורחים הללו, אמרה לו: אף המנהג הזה אתה בא להנהיג במקום הזה', הנה... בזאת אשת לוט הכריזה את הבחירה שלה, כעת, בשלב זה אנחנו בתיקו!! לוט שם פתק חסד, אשתו- סדום... כעת הגיע תורן של שתי בנות לוט... והן שמו פתק חסד... אוהו... ברגעים אלו המדגמים נוטים לרוב לצד של אברהם... אבל השמחה הייתה מוקדמת... כי מהר מאוד התחילה תעמולת בחירות... השמועה עברה מפה לאוזן... שמעתם?? הגיעו שלושה אורחים לבית של לוט!!! באותו רגע נפתח מטה חפ"ק סדומי... הסעות מכל קצוות העיר... כולם הגיעו להצביע ברגלים... סדום!!!! (כן... כמו שרש"י אומר: באותו יום לוט נבחר לראש עיר... כי עד היום הבחירות לא שיקפו את המציאות, היה שלטון עריץ שקובע את המשחק מראש ולא היו באמת מתייחסים לקול הבוחר... אבל היום זה בחירות הוגנות!!! יש לנו את לוט... לוט מאפשר בחירה חופשית... כולם מוזמנים לקלפי.) 'טרם ישכבו ואנשי העיר, אנשי סדום נסבו על הבית מנער ועד זקן כל העם מקצה', סדום לדורותיה, כולם גודשים את הקלפי... לא רוצים חסד!!! רוצים מעשי סדום!!!!

אבל עדיין!!! לך תדע... אולי זה לחץ חברתי... אולי האזרח הבודד דווקא חושב אחרת, רק לא מעיז לעשות אחרת מכולם... אין ברירה!! למען טוהר הבחירות, 'ואת האנשים אשר פתח הבית היכו בסנוורים מקטון ועד גדול', זהו!! מעכשיו כולם עיוורים!!! צנעת הפרט!! כל אזרח קיבל את זכותו הדמוקרטית לעמוד מול הסיטואציה הזו, ולהחליט איפה אני ממקם את עצמי... וכאן כל אנשי סדום הצביעו בכל נימי נפשם סמ"ך דל"ת וא"ו מ"ם... מלבד ג' אנשים בלבד שהצביעו חסד... וכאן!!!! כאן סדום נהפכה!!! כאן לוט ניצל!!

כלומר: כשכתוב שמלאך אחד הפך את סדום ומלאך אחד הציל לוט, מה הכוונה? שני המלאכים האלו באו לכאן כדי להציב קלפי בתור בחירה אחרונה לאנשי סדום! אנחנו מעמידים לפניכם סיטואציה שאתם תחרצו את גורלכם!! ולוט שבחר בחסד, זה מה שהציל אותו (לא המלאך אלא הבחירה) ואנשי סדום שבחרו להתנהג בסדומיות, כאן!! במעמד זה נהפכה סדום!!! אז נכון שרק למחרת קרה בפועל ש'וה' המטיר על סדום ועמורה גפרית ואש', אבל אז מה... גם הממשלה תקום בעוד 3 חודשים.. אבל הגורל נחרץ בבחירות...

כלפי מה הדברים אמורים?? ביום שאחרי הבחירות, הגיע הזמן להפנים שאנחנו עמוק עמוק ביום הבחירות!!! יש רק כמה הבדלים קטנים בין הבחירות לממשלה לבחירה של כל יהודי בין טוב לרע, ההבדל הבולט ביותר: שבבחירות השבוע זה היה אירוע מאוד ברור ומוגדר, מי שהגיע לקלפי ידע שהוא כעת באירוע של בחירה!!! ועקרונית ככה היה אמור להיראות הבחירה שלנו... ובאמת ככה היה אצל אדם הראשון, עץ הדעת היה קלפי לכל דבר, האדם עמד מול אמת ושקר בשיווין והוא רק היה צריך לבחור, אבל מאז שהוא חטא בעץ הדעת, הכל התערבב, ומכאן ואילך כבר לא בחירה בין אמת לשקר אלא בין טוב לרע... הקלפי כבר לא נראית כמו קלפי של הבחירות, זה יותר דומה לבית של לוט. ה' זורק אותנו בכל מיני סיטואציות... בליל קולות... ג'ונגל שלם... והפקחות היא להזיז לצד את כל התפאורה ולהבין שהאירוע היחיד שבאמת מתרחש כאן זו בחירה!!! ה' מזמין לי כעת קלפי... ה' תזמן לי שאני מוקף מכל הכיוונים בכאלו שיש להם מכשיר פרוע... וקשה לי... יש לי ניסיון... ההחלו... קח בחשבון שזה לא ניסיון אלא קלפי!!! ה' רוצה לשמוע מה אתה בוחר, כל הצבעים הססגוניים והפיתויים והקולות שנשמעים הכל בסה"כ תפאורה והפקה של בחירה!! כל רגע נוסף שאתה שולט בעצמך איפה שאף אחד לא יודע זה פתק!! זו בחירה!! ואת הפתק הזה אף אחד לא יכול לקחת לך!!!

יש לי שאלה מתקילה: תאר לעצמך שאנשי סדום היו קולטים שהאנשים האלו שבאו ללוט זה לא סתם תקרית... אנחנו באירוע של קלפי שמה שאנחנו עושים כעת, זו אמירה! זה פתק! אם סדום היו יודעים האם הם היו מתנהגים אחרת?? **<u>תתפלא לשמוע!!! אבל לא!!!!</u>** הם לא היו מתנהגים אחרת, ולכן זה היה בחירות אמת והם בחרו להיות סדומיים וחרצו את גורלם... אז זהו שכל בן עליה שעומד בניסיונות איפה שאף אחד לא רואה ובולע צפרדעים וגזירות דרקוניות וממשיך הלאה... זו בחירה!!!! הוא עושה את זה רק כי הוא בוחר בזה!!! רק מה?? אם תזכור שזה בחירות... לפחות זה יתן לך יותר כח ותעצומות!!! אתה לא תרגיש רק נרדף ועשוק ורצוץ... אתה פשוט תבין שיש פה קלפי וכל אחד לוקח קרדיט מלא על הבחירה שלו!!! אשתו של לוט לעגה לו שהוא מבזבז מלח על האורחים... יכול להיות שבאותה שניה עבר לו איזה קרעכץ קטן בלב... סוף סוף אשתו יורדת עליו... אבל לא חלפו כמה שעות והוא כבר לא כל כך הצטער שהוא נתן להם מלח... הוא הבין שהמלח הזה היה בסה"כ פתק!!! פתק שנתן לו את החיים במתנה!!! בחור יקר: אני לא יודע כמה שטייגן אתה עושה... אבל לבחור אתה בוחר... ואתה בחרת ב-שבתי בבית ה' כל ימי חיי... אל תזלזל בפתק הזה!!! זה פתק של אמירה, קח בחשבון: שבשביל לחרוץ גורל של ארבע שנים קדימה צריך פתק אחד... אבל בשביל לחרוץ את הנצח נצחים יש שבעים שמונים שנה ואינספור פתקים שמתגלגלים לך בין הרגלים... אל תפספס אותם..

מה יותר סגולה, לוותר או שלא יצטרכו לוותר לי?

יענקל וזונדל החליטו ללכת לדין תורה... כן... השבוע עמוד הענן חנה בעלמון דבלתיימה ואנחנו איתו... וכידוע: כל החניות במריבה ותרעומת... והפעם כשחנינו... אני עשיתי נעל גדר ופרץ עם מחיצת ברזנט... ולפתע זונדל דחף פה, דחף שם... והקטין את השטח של החצר שלי. התחיל ויכוח... ושנינו החלטנו ללכת לדין תורה אצל משה רבינו!!! בסוף... כשכבר התקרבנו... התחלנו לחשוב... רגע... אולי קודם ניכנס קודם לאהרן... טוב... נכנסנו לאהרן, סיפרנו לו על הסכסוך.. שפכנו אצלו את כל המרי, אהרן הרים את עיניו הטובות... אתם יודעים... אני אוהב שלום ורודף שלום... אני נחוש שתצאו מכאן מחובקים... בא נראה יחד איך אפשר להסתדר... ואהרן מציע פשרה כזו... לא הולך... אהרן מציע פשרה אחרת... בא נחסוך את הכעס... אהרן הכהן לוחש ליענקל... תוותר תוותר... כדאי לך... כך נחסוך המון עגמת נפש, לאחר מאמץ רב שני הצדדים הביעו הסכמה ראשונית לפשרה. יענקל וזונדל יוצאים מחויכים

אבל רגע... סו"ס סיכמנו שנכנסים גם למשה... משה רבינו שומע את שני הצדדים ומיד מכריע וחותך: יענקל צודק, וזונדל חייב להסתלק... יענקל וזונדל המומים... מה... שואל יענקל: בטוח שזה באמת שלי?? **כן!!!**

בטוח שאני לא צריך לוותר? **בטוח שלא!!!** ואין עלי שום תביעה? **אין!!!!**

יענקל וזונדל יוצאים מבולבלים. מה קורה פה? יש פה מחלוקת קיצונית בין משה לאהרן... יענקל מחליט לחזור לאהרן לבד.. אהרן קדוש ה'.. שאלה אחת לי אליך: האם אני **חייב** לוותר לזונדל?? אהרן הכהן מיד נדרך: חס ושלום!!! אתה לא חייב!!! רגע... אבל מקודם שידלת אותי לוותר..? נכון!! אני לא חוזר בי... אני עדיין ממשיך להפציר בך לוותר כדי לאהוב שלום ולרדוף שלום... אבל לכן מה?? לכן מותר לי לשקר ולומר שאתה חייב לוותר? חס ושלום!! יקוב הדין את ההר... אתה לא חייב!!!

הסיפור הזה כתוב כמעט במפורש בנביא מלאכי, שמשבח את אהרן הכהן: **'תורת אמת הייתה בפיה, בשלום ובמישור הלך איתי ועוולה לא נמצא בשפתיו!** כתוב כאן שמצד אחד 'בשלום ובמישור הלך איתי', אהרן אוהב שלום ורודף שלום, אהרן תמיד יחתור להגיע להבנות... לוותר...

טוב... הבנתי... רגע... אז אני חייב לוותר?? לא!!! נזעק אהרן... חס ושלום!! הדין איתך!! זכותך לעמוד על שלך עד הסוף ואתה גלאט!!! וכי בגלל שאני אוהב שלום ורודף שלום. לכן אשקר עליך שחייבים לוותר??

חס ושלום!! **ועוולה לא נמצא בשפתיו!!** לשקר ולומר ליהודי שהוא חייב לוותר זו עוולה!! למה?? כי אם לא חייבים אז לא חייבים!!! זו מעלתו של אהרן, שזה ש'בשלום ובמישור הלך עמי', זה לא סתירה ש**'עוולה לא נמצא בשפתיו'** הוא לא ניסה להתחמק ולעמעם את שורת הדין...

המסר הזה נכתב לא פעם בגיליון זה... יש בני עליה שיש להם נטיה מבורכת ליזום כל מיני חיזוקים לרומם את הציבור... להוציא מהציבור את המירב והמיטב... וזה נפלא!!! עד כמה שניתן לקחת יהודי ולרומם אותו... להעניק לו מושגים גבוהים ורף שאיפות יותר גבוה ברוחניות... זה דבר נשגב!!! דא עקא: שיש כאלו שמרוב שהם מאמינים בשליחותם ומרוב רצון טוב לשווק חיזוקים ולהטמיע אותם בציבור... יש להם אינטרס לשכנע את הציבור שזו לא סתם הנהגה טובה... אלא להפוך את זה לסטנדרט רוחני מתבקש. לדוגמא: אם יש עניין לוותר, אז חייבים לוותר... ואם אתה לא מוותר אז ההלו.. זה לא בסדר. למה אתה לא מוותר... **וזה אסור!!! זו עוולה!!!** למה עוולה?? כי זה פשוט לא נכון!! ועם עוולה אי אפשר להעמיד תורת אמת... כי 'תורת אמת הייתה בפיהו... מתי?? כש'עוולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך איתי...'

ניתן לומר שזה היה האתגר הכי גדול של אברהם אבינו במידת החסד!! אברהם הוא עמוד ההטבה והחסד... אברהם נקרא 'נדיב', כל הוייתו נדיבות לב.... אברהם אף פעם לא יצמד ל-מה שחייבים... הוא תמיד יעשה מעל ומעבר... כי איכפת לו... זה עולה לו בחיים...

ותכל'ס במקביל למידת החסד... אברהם אבינו גם מתחיל לחנך דור... 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת בני ביתו אחריו ושמרו דרך ה'', נו... באופן טבעי... ברגע שאברהם מתחיל לחנך את בני ביתו... מה הוא אמור לחנך אותם?? תהיו גם אתם בעלי חסד והטבה.. שלי ושלך- שלך הוא... תרוצו גם אתם אחרי ה' כסוס שרץ בין בצעי המים כמוני...

אבל לא!!! בקנאות לא!!! אברהם אבינו לא מחנך את בניו לחסד... אלא מאי?? כי ידעתיו... למען אשר יצוה... ושמרו דרך ה' לעשות **צדקה ומשפט!!!** אברהם ממקד את עיקר החינוך **חושן משפט!!** צדקה ומשפט!! אברהם נצמד למחויבויות שלנו.. והחובות שלנו זה להיות זהיר בדיני ממונות, שזה **משפט,** או לחילופין לעשות **צדקה...** (צדקה זה אומר שכל יהודי מחויב ע"פ החוקה האלוקית להעלות מס קצוב של צדקה וחמלה לטובת העניים... זה מס!!! זו חובה, וחוץ מחובה זו) אברהם לא מצווה את בניו על חסד... כמובן שמיותר לציין שאברהם בוודאי רוצה להנחיל חינוך לחסד.. ולכן הוא משמש דוגמא אישית בחסד, וגם דוחף בעדינות לכיוון הזה.... כשאברהם מקבל את המלאכים, הוא דואג שישמעאל יהיה נוכח שם... הוא אפילו נותן לו בזהירות שיעשה משהו... 'ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו', סו"ס לאברהם כן חשוב שישמעאל יראה חסד, ינשום חסד, וגם להרגיל אותו שיזיז את עצמו בחסד, **אבל הוא לא יצווה אותו על זה!!!** למה?? כי מה לעשות שחסד **לא חייבים!!** אני לא יכול לשקר לחייב מה שלא חייבים... וכי בגלל שאני עמוד החסד... לכן אני אפעיל את כולם שיהיו בעלי חסד?? אבל אברהם יצווה ועוד איך יצווה... להיזהר מנדנוד גזל!! אברהם יפקח בעצמו שכל הגמלים יהיו זמומים!! ושלא לגזול... בחושן משפט אברהם ילך עד הסוף... אם לוט לא ירצה לעשות חסד... אברהם לא יגיד לו מילה... אבל ברגע שעבדי לוט רועים בהמותיהם בגזל... הפרד נא מעלי... פה אברהם יחתוך עד הסוף...

המשחק העדין הזה בין אהבה ונדיבות לב (שמטבעה פורצת כל גבולות) ובמקביל בד בבד לשמור על הגבולות הברורים של זהירות בממון ובשורת הדין עד הקצה... **זה התימרון הכי מסובך וזה החסד של אברהם...** על זה אומרת הגמ' בסוכה: שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ? ת"ל 'מה יקר חסדך אלוקים', יש כאלו שחושבים שחסד זה משהו שמתגלגל לך בין הרגלים... הכי קל לעשות חסד... חסד זה משהו חמוד כזה... אתה יורד לעם... מתחיל לשפוך כסף... פינוקים... מה יכול להיות... אז זהו שלא!! הגמ' אומרת לך שלא!!! אל תטעה כמו כולם ותחשוב שכל הבא לקפוץ קופץ...?? אז זהו שלא!! מה יקר חסדך אלוקים...

תתפלא לשמוע... אבל חסד זו מידה יקרה ואין הרבה בעלי חסד בעולם... נכון תמיד הראה לך שכן?? **אז זהו שלא!!!** למה לא??

בעיקר מהסיבה הזו: כי חסד ע"פ יהדות אמור להיות מאוד מתוחם!! אם מרוב חסד ונדיבות לב זה מתפרץ לכל הכיוונים על חשבון אחרים.. אז תודה... חסד לאומים חטאת... **אתן לך מדגם קטן בנימה אישית:** מידי שנה, בער"ה ויו"כ, אני עומד ברחובה של עיר עם דוכן, ומתרים אנשים לטובת עניי העיר... מה שנקרא: 'עומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות...' מסכנים אנשים, יצאו להם בערב החג לקניות... למכולת, לחנות חליפות... לקנות מחזורים... פרחים וכו', ואני תקוע להם שם כמו קוץ ו'מעשה' אותם על הצדקה... כל הכבוד ליי!!! באמת כל הכבוד... ככה בערב חג לעזוב הכל ולדאוג לעניים... מחיאות כפיים...

תכל'ס... אני עומד שם כולי חדור שליחות של צדקה ואז חולף על פני אברך בדרך למכולת, ואני עוצר אותו ברגשות קודש.. נו... צדקה לעניים... והוא עושה את הפרצוף המוכר... הנבוך... והממהר... וממשיך הלאה... הכל בסדר!!! אני מבין אותו... לא חשבתי לרגע שמישהו חייב לתת לי... תכל'ס, אותו אברך נכנס למכולת, ואחרי עשר דקות הוא יצא... ושוב!! שוב הוא חלף על פני עם כל השקיות... שוב העיניים נפגשות, הוא יודע שאני פה אוסף צדקה לעניים, אבל הוא לא נותן... הוא חייב? לא!! הכל בסדר... **דא עקא!! שהסיפור לא נגמר כאן!!!** תנחש למה?? כי הוא עדיין לא סיים את הסידורים!! הוא אמנם סיים את הקניה במכולת... אבל כנראה שיש לו עוד כמה קניות לעשות כאן... (סליחה על החפירה) ואז הוא שוב!! שוב חולף על פני בדרך לכספומט... ואז הוא גם חוזר מהכספומט ושוב!!! שוב אנחנו נפגשים... שוב חולף על פני ו... ולא תורם לעניים...

ולא יודע למה... בשלב מסוים אני מתרגז עליו!! ההלו. מה עם צדדקה לעניים!! מה אתה מסתובב לי פה הלוך ושוב ולא נותן כככלום...

כשיו: הרי לפני רגע כבר אמרתי שאני מודע לזה שהוא לא חייב לתת... הבנתי את זה מהרגע הראשון ואין סיבה שישתנה לי משהו בראש... אז מה קרה שלאט לאט... כששוב ושוב הוא חלף על פני... בשלב מסוים כן התחלתי להתעצבן עליו? מה קרה פתאום? אה?? מה פה האבחון??

<u>אז נראה לי שהעניין הוא כך:</u> כל פעם שהעיניים שלנו נפגשו תוך כדי שהוא חולף על פני בדרך לעוד משהו!! כל פעם נוספת כזו התחדדה לי יותר ויותר המשוואה! שאני **<u>עומד פה כבר שעה</u>** רק **<u>לטובת העניים!!</u>** ואילו אתה **<u>הולך פה כבר שעה</u>** רק **<u>בשביל עצמך...</u>** אז פעם אחת... פעמיים נו... אבל כשזה נהיה עוד פעם ועוד ועוד... בלב שלי אט אט מחלחלת ומתמקמת מין תובענות... סליחה... אני כל הזמן חושב רק על העניים... ואתה כככל הזמן חושב רק על עצמך... אגואיסט שכמותך... מתי גם אתה תתחיל לדאוג לעניים... ושים לב: מי הפך אותו **<u>תוך שעה</u>** לכזה אגואיסט?? זה שאני **<u>בשעה הזו</u>** עומד ואוסף צדקה לעניים!!! תוך שעה הוא נהיה פושע ואגואיסט שלא נותן לעניים!!! כולא בגלל שנחה עלי הרוח והחלטתי לעמוד שעה ולאסוף כסף לעניים... **<u>אז זהו???</u>** כל מי שבשעה זו לא עמד כמוני אלא הלך הלוך חזור ודאג לעצמו... תוך חמש פיטרולים כאלו אני כבר לא פונה אליו ממקום של נדיבות לב... אלא ממקום תובעני, אגואיסט שכמותך. תן גם משהו לאחרים...

<u>תראה באיזו מהירות עברתי ממגרש של חסד למגרש של תובענות!!!!</u>

אתה מבין לבד שהדוגמא הזו שהבאתי... היא דוגמא עדינה ודקה... מדובר פה ברחשי לב מאוד עדינים מתחילה ועד הסוף... (הכל התחיל בי ונגמר בי... אותו יהודי לא יודע במה מדובר...) אז זהו!!! שהדוגמאות האמיתיות הם הרבה יותר אגרסיביות... אני אגיד לך איך זה מתחיל... מגיע מישהו עם יוזמה מבורכת. מתחיל להריץ איזה פעילות של חסד או זיכוי הרבים. בהתחלה זה נשמע מאוד טוב... חסד אמיתי וטהור... בשלב מסוים הוא נכנס עמוק לעסק והוא מתחיל באמת להאמין בזה... וטוב שכך!!! יהודי צריך להאמין בשליחותו!! ואז במקביל הוא גם מתחיל לגייס את הציבור... וגם שם ישנה היענות מפתיעה... אנשים נרתמים בהתלהבות לעניין... וכל הכבוד להם... וכל הכבוד לו... הכל בסדר!!!

אלא שאז!!!! לאט לאט הוא מתחיל להתרגל למין סטנדרט ש... שהיוזמה הזו היא מחוייבת המציאות!! וזה חשוב!! ובפרט שכולם בעניין...

ואז הוא נוחת על מישהו ש... שמשום מה לא ממהר להתלהב... הוא ניסה כבר חודשיים להוציא ממנו הוראת קבע... והבן אדם לא ממהר להיגרר.. ואז הוא מתחיל להפעיל עליו מכבש של לחצים ושכנועים... ובינינו... לא משנה כ"כ מה הוא בדיוק אומר... דבר אחד אני יודע: בסוף בסוף השדר הוא ש... ההלו... כולם נותנים!!! זה מינימום של השתתפות.. זה ממש חובה!! הוראת הרבנים... בקיצור: בסוף הוא איכשהו ידגדג על המצפון... ההלו... אם אתה לא נותן אתה לא תקני!!!

ההלו... עד לפני שנתיים היוזמה הזו עדיין לא נולדה... נדבה אותך רוחך והחלטת לתת את נפשך על זה... כל הכבוד... ישלם ה' שכרך ותהי משכורתך שלימה **<u>מעם ה'...</u>** אבל תגיד לי: איך תוך שנתיים זה נהפך למחויבות בסיסית שכל בן תורה מחוייב אליה?? (מיותר לציין שלא כולם כאלו... ואגב: גם מי שכן כזה... לא קרה כלום, זה נורמלי... הכל בסדר... בסה"כ טעות שצריך לעלות עליה... מסתמא אין בעל חסד שדילג על הטעות הזו...)

כאן מגיע אברהם אבינו ומאוד נזהר שלא לטשטש את הגבולות בין חסד למשפט!!! חסד חייב תמיד להישאר על תקן של נדיבות!!! אסור לנדיבות הלב לחדור לתוך הגבולות של חושן משפט!! (חוץ ממקומות מאוד מסוימים כמו 'בר מצרא' וכדו' שחז"ל קבעו ששם אנחנו מחויבים ל'ועשית הישר והטוב...)

אם אתה עושה חסד ובשלב מסוים אתה הופך את זה לדרישה מינימלית עד כדי שאתה בא בטענות על מי שלא עומד בזה... אז... אז אני אנסה לברור את המילים בזהירות... אההמ... אם אתה לא מצליח בשופ"א להפריד ביניהם... אז אולי עדיף כבר שתקבל שכר על הפרישה...

<u>תודה!!! על חסד שכזה אנחנו מוותרים!!!</u> חסד יכול להגיע רק כתוסף ובונוס לחושן משפט!!! אם אתה לא מצליח לשמור על הגבול הזה, והחסד מתערבב לך עם חושן משפט... זו עוולה!!! ומה לעשות שאין רשות לעשות עוולה!!! להפעיל לחץ על בן אדם ולהגיד לו שהוא מחויב למשהו שבאמת הוא לא חייב... **<u>זה לעשות עוול במשפט!!</u>** אין לחסד את הפריבילגיה לטשטש את המשפט... החסד הוא קומה ב' של המשפט... הוא לא יכול להרוס את הקומה הראשונה ולהישאר יציב על מקומו...

כמה שחשוב לוותר ולסלוח ולא להקפיד... אין לזה רשות לבא על חשבון המשפט!! לא יתכן שבכל בית יהודי יש טור ושו"ע חושן משפט... ואז יבואו לנו כמה סיפורים חמודים על אלו שויתרו וויתרו ואז הגיעו כל הישועות, ומאידך מישהו שלא ויתר וחטף באנא בראש... תחשוב שכמה סיפורים כאלו... לוקחים את כל טור חו"מ ש"ך וסמ"ע קצוות ונתיבות וזורקים אותם לגניזה... אין כזה דבר!!! אין לך רשות לעודד ויתור ומחילה ולא להקפיד, **<u>רק אחרי</u>** שאתה יודע שמאוד ברור לכולם שיש שורת הדין!!! רק אחרי שאנחנו יודעים שיש הלכות טוען ונטען וזכותי לעמוד על שלי וללכת בדינא ודיינא וזה מעוגן ביהדות ובהלכה וזה גלאט!!! רק אז אפשר להתחיל לשכנע ש... שעזוב... לא כדאי... תוותר, תמחל,

אהרן הכהן השתבח במעלה של 'בשלום ובמישור הלך איתי', אוהב שלום ורודף שלום... אבל צריך לדעת שמשה רבינו לא פחות ממנו השתבח... במה?? ב**<u>'צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל'!!!</u>** למשה רבינו אין פריבלגיה להיות אוהב שלום... משה רבינו מייצג את ה', והוא מחויב לדבר ה' זו הלכה, וכששני יריבים מגיעים למשה רבינו, 'כי יהיה להם דבר באו אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חוקי האלוקים ואת תורותיו', משה רבינו מחויב להלכות טוען ונטען!! כשיהודי הגיע למשה עם שאלה בעוף... משה רבינו בדק והורה לו שמותר... כשהוא יצא, אהרן הכהן לחש לו באוזן שאצל עובדי ה' יש הנהגה מרוממת שלא אוכלים מבהמה שהורה בה חכם... אבל משה רבינו לא יגיד את זה... כי זה לא דבר ה'!! זו כבר נדיבות לב... זו כבר יוזמה מצידך... אין לי רשות לומר בשם ה' דבר שהוא לא אמר!!! אין לי רשות להגיד ליהודי ש**<u>צריך</u>** לקבל שבת **<u>לפני</u>** הזמן... ולמה? כי זה פשוט לא נכון!! זה פשוט שקר!!! זה בדיוק כמו בן אדם ששאלת אותו מה השעה, והוא החליט משום מה לרמות אותך ולהגיד לך עשר דקות יותר מוקדם... זה הגון?? לא!!! זה נכון?? לא!! (אני לא מדבר על מקרים מסוימים שחז"ל ראו לנכון להחמיר לאנשים מסוימים, בגלל שאינם בני תורה כדי להרחיק אותם מאיסורי תורה, כי חז"ל גופא מחויבים להציב משמרת למשמרתי, ועל דא וכיוצ"ב נאמר: קראתי למאהבי המה רימוני...)

יש יותר מידי הרבה סיפורים על אנשים שויתרו ושתקו על עלבונם וראו ישועות... אבל אני מכיר סיפורים אחרים!!! אנשים שנהגו בישרות ולא היה צריך לוותר להם כל הזמן... והם ראו ישועות!! אתה קולט??

לוותר זה נפלא!! אבל אל תשכח שלוותר זה אומר בין הייתר, שהיה פה מישהו שויתרו לי!!! היה פה שנהג שלא כהוגן, ומי שיוותר לו יזכה בלוטו... אולי נדבר גם על אלו שבסה"כ נהגו כהוגן וראו ישועות??

כן!! יש פרשה מיוחדת בתורה, והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, הכוונה היא לישרות בדיני ממונות, ושם כתוב כל הברכות, ברך פרי בטנך ופרי אדמתך... לא יהיה בך עקר... והסיר ה' ממך כל חולי...

אני מכיר כמה וכמה אנשים שבסה"כ אף פעם לא עשו קומבינות ופוילשטיק בדיני ממונות והם חיתנו ילדים בלי חובות... כי הם שמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט... נכון זה סיפור חיוור?? נכון שהוא לא משכנע?? אבל תדע לך שאם תאמץ את החיזוק הזה... הסיפור המשעמם הזה עלול להיות הסיפור האישי שלך!! (שתבין: סיפור צריך להיות מעניין רק אם הוא סיפור של מישהו אחר, אבל אם הסיפור שלי, לא איכפת לי שהוא יהיה משעמם)

מישהו פעם העיר לי שאני כותב יותר מידי על זהירות בדיני ממונות...

דבר ראשון התפרגנתי! כי אני דווקא חושב שפחות מידי.. דבר שני: אמרתי לו: גם אם אני כותב יותר מידי... הקצויי'ת כתב על זה הרבה יותר ממני... הוא התפלא: איפה הקצויית כותב על זהירות בדיני ממונות?? נתתי לו לחשוב... ואז 'גיליתי לו', שקצות החושן הוא ספר שנכתב לא על או"ח, לא על איסור והיתר אלא 'רק' על חושן משפט!!! על טור שלם בשו"ע שמדבר רק על כסף!!!! שם הקצויית התקדש... שם כתוב איך התורה מתייחסת לכל שקל של יהודי... ושם אברהם אבינו שם את כל כובד המשקל!!! לפני החסד... קודם כל להיות זהיר בדיני ממונות... זו סגולה הכי גדולה להיקרא אחר אברהם אבינו, שהכרטיס ביקור שלו זה 'כי ידעתיו למען אשר יצווה, ושמרו דרך ה', לעשות **<u>צדקה ומשפט.</u>**

פרק א': דודי שתפס את עצמו לידיים, והכל בזכות צבע לבן קטנטן...

דודי שלנו... שמח בחור בילדותך... לצערנו הרב הוא לא מדלג על שום משובת נעורים... זכינו ואנחנו מתגוררים בעיר לוד סמוך ונראה ל'הר סיני', לקדוש ה' ר' אליעזר הגדול אשר שתי זרועותיו כשני ספרי תורה שנגללין... כל זה אמת ויציב... דא עקא שדודי שלנו לא מספיק מבין את זה... והיות ויש כעת פולמוס נקודתי בשיטת ר"א אודות תנורו של עכנאי... אז לדודי מאוד בוער להטמיע את 'ההשקפה הצרופה' שההנהגה מסורה רק לרשב"ג וחכמים ולא יטעו ח"ו להקל כרבי אליעזר, ולכן דודי שלנו ועוד כמה חכמולוגים כמוהו, החליטו להמתין לר"א מחוץ לבית הכנסת, וכשהוא יצא הם שרפו את החלות שנאפו בתנור שר"א טיהר... כדי להוכיח לו שאין הלכה כמותו!!! הנה... התרומה שטיהרת... אנחנו שורפים אותה כדין תרומה טמאה...

חלפו יומיים בלבד... ולפתע דודי התעורר בבוקר והוא מרגיש כאב חד במצח... מה זה?? אבאלה... צבע לבן!!! צבע לבן!!! ריבוע לבן מסנוור וסימטרי בדיוק באמצע המצח... דודי לא הצליח בשום אופן להסתיר את זה... אפילו הגו'פ הארוך שלו לא הגיע עד שם... זה היה עניין של שעה שעתיים עד שכולם ראו את זה... ועוד באותו יום הוא הראה אל הכהן... והכהן במקום הודיע לו שזה בהרת!! אולי לא עזה כשלג... אבל בהחלט כצמר לבן... דודי לא אוהב את ה'חפירות' האלו... סליחה... מה זה אומר לי בהרת?? אההם... בא נגיד שאתה לא צריך לצאת מחוץ לעיר כי אנחנו במקרה גרים מחוץ לעיר שמוקפת חומה, אבל אתה מצוערע, אסור לך להיכנס לבית הכנסת... אתה לא יכול להיכנס לסדר א'... (רק אם יעשו לך מחיצה של י' טפחים) ומה שבעיקר נוגע אליך... שככה אתה לא יכול להקים בית!!!

יש לציין שהסיפור הזה ממש לא בקטע של לדודי... 'לא בא לו בטוב...', דודי אף פעם לא אהב שרבנים אומרים לו מה לעשות... (הוא בשמחה מוכן לאכוף את ההשקפה של הרבנים, אבל זה כל עוד שזה לא נוגע אליו) רגע... שאל דודי... בעצם מה כל הבעיה?? ה-צבע לבן הזה?? נו... ואם אני מוריד אותו עם צמר פלדה?? אם תוריד אותו זה אמנם ירד... אבל אסור!!! יש לאו 'השמר בנגע הצרעת לשמור מאוד...' לא לתלוש סימני טומאה

נו... ו... בסדר... הבנתי שזה אסור... ו... ואם בכל זאת אני מוריד את זה מה קורה לי??

מה פירוש מה קורה... אתה עובר על לאו!! והרי אסור לעבור על לאו... לא עוברים על איסורים!!!

דודי חייך לעצמו... הבנתי... הכל בסדר... עד הערב הנושא יסודר... ואכן עוד באותו ערב דודי מופיע בבית המדרש בסדר ג' נקי!!!

אין צבע לבן ואין צבע שחור... יש אולי פצע אדום... יאלה... סיימנו... עסקים כרגיל...

אבל לא!!! ממש לא!! שום עסקים כרגיל... למחרת על הבוקר שליח בית דין גברתן וענק ממדים... נכנס לסדר א' וסימן לדודי, בא איתי... דודי פחד ממנו והלך איתו בצעדים כושלים... ושני עדים העידו יחד עם הכהן, שאתמול ניצפה נגע במצחו של דודי, הכהן הסגיר אותו!!! ודודי קילף את הבהרת (בהודאתו של דודי)

אוהו... דודי לא חלם לאיזה בררורר הוא נפל... הסנהדרי קטנה התייחסו בחומרה רבה למעשה!!! עקרונית דודי חרץ כעת את גורלו לנצח!!! כי כמה שנגע זה צרעת לא סימפטית... אבל יש תקווה... סו"ס יום אחד כהה הנגע או נטהר... יש סיכוי... אבל!!! ברגע שדודי ניסה לעשות דרך קיצור ותלש את הטומאה... אז כעת חכמים מחמירים ולא רק שהוא לא נטהר!! אלא הוא איבד במו ידיו את האופציה להיטהר!! (אין לו כבר אפשרות להיטהר מהנגע, כי בשביל להיטהר צריך נגע שממנו נטהרים... כך נפסק!!) כך עמדו למנין רוב חכמי ישראל וכך נפסק... דודי החויר!!! הוא פתאום קלט את המשמעות! חשבתי שאני גומר עם זה תוך יום אחד... ופתאום מתברר שזה בלתי הפיך לכל החיים... 'אין רפואה למכתו'!!! זו הפעם הראשונה בחייו של דודי שהוא פוגש מחיר של 'המבזה תלמידי חכמים אין רפואה למכתו'!!! הידיים שלו רעדו... הקול רעד... הוא בקושי הצליח לעמוד על הרגליים... האב"ד סיים את דבריו ואמר: הסיכוי היחיד שלך לחזור להיות כאחד האדם זה שיהיה נס ושוב תבא צרעת... ולא סתם אלא 'כולו הפך לבן...' יהיה לך צרעת שתתפשט מראשו ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן... אז 'פרח בכולו טהור הוא', וזו האופציה היחידה שלך להיטהר... ואם נגיד את זה בצורה קצת יותר ברורה: זה הסיכוי היחיד שלך להקים בית בישראל... (כי מצורע, כל עוד הוא מצורע לא יכול לחיות חיי משפחה) כעת דודי כבר ראה עיגולים שחורים (או יותר נכון לבנים) והוא קרס מתעלף...

איבדתי את החיים הצעירים שלי!!! אין שידוכים!! אין עתיד! אין כלום!!! בשביל שאני אחזור יום אחד להיות ככל אדם... צריך נס טרגדי בדמות כולו הפך לבן ועוד להיטהר מזה... רבש"ע: הצרעת הכי טראגדית הולכת להיות הקרן אור ותקווה היחידה שלי... איך בכלל מתפללים על כזה דבר? מה הולך להיות איתי??

אלא שלפתע... נשמעה תכונה בסנהדרי קטנה... בבת אחת כולם!!! כל הכ"ג חכמים המופלאים בחכמה נעמדו מלא קומתם ביראת כבוד... ומי בפתח?? לא פחות ולא יותר!!! ר' אליעזר הגדול!! אוי ואבוי... זה ר"א שאתמול טימאתי טהרותיו בפניו... מה הוא הולך להגיד להם עכשיו??

ור' אליעזר פתח פיו בחכמה והודיע: הבחור הזה הוא שלי!! מתגורר בעיר שלי!! הוא שייך ל'אתריה דרבי אליעזר', ולעת עתה בעיר לוד נפסק כפי ההוראות של רבי אליעזר!! (בעיר של ר"א, ברית שחלה בשבת, המוהל מביא את הסכין מגולה דרך רה"ר, במקומו של ר"א כורתין פחמין לעשות כלי ברזל ביו"ט... באתרא דר"א לא קוראים הפטרה שכתובה בחומש אלא ר"א קובע מה מפטירים) ודעת רבי אליעזר שמי שתלש סימני צרעת לא מחמירים עד כדי כך לאסור אותו לעולמים או עד שיפרח בכולו... אלא די לדודי בקנס כזה שהוא אמנם ימשיך להיות טמא מדרבנן... עד!!!!! עד שיתן ה' ויהיה לו שוב פעם נגע בעזה"ש... וברגע שיתחיל נגע חדש, באותו רגע דודי יטהר ויגאל מהנגע הישן והבעייתי שאין רפואה למכתו... וכעת!! שב"ה הגיע נגע חדש... אז הוא יכנס למסלול נורמלי של מצורע שכעת טמא ובעזה"ש עוד יטהר... כולם קיבלו את הטענה של רבי אליעזר בכבוד...

ודודי יצא יחד עם רבי אליעזר... ר' אליעזר לחש לדודי... תשוב בתשובה שלימה לפני ה'... תתפוס את עצמך לידיים... תפנים ש'לטובתי נשברה רגל פרתי', מכאן ואילך תתחיל לשקוד על דלתי התורה, ואם אכן יעיד עליך יודע תעלומות שלא תשוב לזה החטא עוד, ובעזה"ש אנחנו נתפלל עליך וה' ישלח לך נגע 'מינורי' ונקודתי שישלח במיוחד משמים בהשגחה פרטית, רק לשבוע ימים בשביל לנקות את הכתם הבלתי הפיך...

הדברים נכנסו בלב של דודי כארס של עכנאי (או תנורו של עכנאי) ומאותו יום החלה תפנית של 180 מעלות... דודי כבר ממזמן לא דודי... הוא הבה"ח דוד שעוסק בתורה בעמל ויגיעה... תנא ספרא וספרי והלכות והגדות... ורבי אליעזר הבטיח שיהיו בשורות טובות...והנה הגיע עת דודים!!! דודי התחיל שידוכים!!! כזה בחור בן עליה, כל אחד היה רוצה לחתוף... דא עקא: שכולם יודעים שיש פה הסטוריה!! יש כאן בחור שבשביל להקים משפחה הוא צריך לעבור איזה הליך מסוים!!! הוא צריך שוב להיטמא בנגעים... וגם להיטהר ורק אז הוא יכול להקים משפחה... נו... מי רוצה להיכנס למטה כזו חולה? לקחת חתן שאתה צריך להתפלל עליו, לא שהוא יטהר מהנגע, אלא להתפלל שיגיע הנגע... ואז גם להתפלל שהנגע ילך... אלא שמסבב הסיבות והמושיע יחידים בייתה הקדים רפואה למכה ולכל בחור בן עליה שתפס את עצמו לידיים... ממתינה בת סמינר צדקנית ויראת שמים שגם היא עברה מה שעברה עד שתפסה את עצמה לידיים... ועל כך בשבוע הבא...

לתוכן

הרקע ש(לא היה) מסביב אברהם..

פרשת וירא היא פרשה של אברהם אבינו לכל הדעות!!! כל המיקוד הוא סביב אברהם, ובכל זאת... למרות שכל הפרוז'קטורים הם סביב אברהם... אם תשים לב: התורה מתעסקת הרבה עם כל הדמויות שמסביב... אם זה לוט, ואם זה הגר, ואבימלך... והתורה מתעסקת איתם הרבה, כמעט לא פחות מאברהם אבינו... גם לוט וגם הגר 'זוכים' לסיפור בהמשכים... הסיפור מתחיל בלך לך וממשיך ב-וירא... התורה מספרת לנו בדיוק מה יש לאבימלך לומר... ומה לוט יודע לעשות... בו בזמן שכולנו מבינים שמי באמת באמת חשוב ועיקרי כאן זה אברהם... השאלה היא: למה באמת זה ככה?? הרי ברגע שאברהם נכנס לתמונה מה מעניין אותי מה אחרים עשו? הוא הרי שם אותם בצל???

והתשובה היא די פשוטה:

לספר לנו על אברהם אבינו זה חצי סיפור!! בעצם אפילו לא חצי!!! כי בשביל להעריך קנה מידה של אברהם אבינו, אתה מוכרח להשתמש ברקע ובדמויות שמסביב... להבין מי הם המיפוסים שהיו סביבו... מול מי הוא התמודד...

בינינו: כשהתורה מספרת לנו על לוט, והגר, וסדום, ואבימלך... על פניו זה נשמע שהתורה נותנת לנו רקע על הדמויות שהיו סביב אברהם... אבל אם תשים לב, למייעשה זה בדיוק הפוך! התורה בעיקר מספרת לנו איזה רקע לא!!! לא היה סביב אברהם!!! כל הדמויות שהיו סביב אברהם, רק מסגירים עד כמה אברהם היה שם לבד!! כן... היו שם כל מיני אנשים סביב אברהם... אבל הם לא היו איתו!!! כשהתורה מתארת לנו שישמעאל ואליעזר הצטרפו לאברהם... מה בסוף המסר?? שבו לכם פה עם החמור!! כן... הלכת איתנו לאורך כל הדרך... אבל גם החמור הלך איתנו... אברהם בסוף היה שם לבד לאורך כל הדרך!!!

התורה מספרת לנו על כל מיני רהיטים ועציצים שהופיעו ברקע של אברהם... אבל בסוף בסוף התורה בעיקר חותרת לגלות לנו עד כמה אברהם היה שם לבד לבד עם ה'!!!

זו הדרך היחידה לספר לנו באמת מי היה אברהם אבינו... כי להגיד לנו שאברהם היה צדיק, זה חיוור, כי גם אני אולי צדיק... אברהם עשה חסד? גם אני עושה חסד... אברהם התפלל? גם אני מתפלל במנין... אז זהו!!! שכאן התורה נותנת לנו להבין את כל המסביב כדי שנבין עד כמה אברהם עשה הכל מעצמו!!! לבד!! לא היה אפילו עם מי לחלוק את השיעור קומה הרוחני שלו... אפס פידבק...

גם אתה עובד ה'... שאתה כותב את הספר הפרטי שלך... מה שנקרא 'זה ספר תולדות אדם', אני מכין אותך מראש... בספר הזה יהיה כתוב לא רק עליך... יהיה כתוב שם גם את כל הרקע. את כל האוירה החברתית. את כל הנורמות והסטיגמות... את כל ה'כח אחר' מעורב בו' שהגג מסביב... כדי להבין באיזה גו'נגל היית חי... אם אחרי 120 יספרו עליך שישבת ולמדת בבוקר סדר א'... זה מאוד יבש וחיוור, אבל אם יהיה כתוב שהיה קו אוטומטי, שבכל רבע דקה יש עדכון חדש מה קורה בספירת קולות ואיזה סקר חדש יצא עכשיו... ושם!!! בקלחת הזו ישבת ולמדת שנים אוחזין... אוהו... עכשיו מתחילים להבין במי מדובר... אם יהיה כתוב ב'ספר תולדות אדם' שלך שהשתדלת להישאר מה שאתה ולא פחות מזה, זה נשמע יבש ואפילו קצת גרוע... אבל כשיתנו לנו רקע על המשפחה מסביב וכל האוירה הנהנתנית, שכולם היו עסוקים במיצוי, ושדרוג, ומיתוג, ובילויים, והנאות, ואילו אתה נשארת עם הנוקיה שלך כי יש לך עולם פנימי עם ה'... אוהו... פה מתחילים להבין עם מי יש לנו עסק. כדי לספר את הסיפור של ה'גדול בענקים', חייבים להשתמש עם הרקע שסביב.. כל זה בשביל לספר את הסיפור אבל בשביל לגדול הגדול בענקים, זה רק בתנאי שאתה מתעלם לגמרי מכל הרקע שמסביב.

איך אתה מעיז לכתוב על האבות?? מי אתה??

מידי שנה, כשמתחיל חומש בראשית... ואני מתחיל לכתוב מאמרים בגיליון על נח, האבות, שבטים, ישנה ביקורת קבועה שמגיעה בשבועות אלו!!!! למה אתה כותב פשטים על נח ועל מתושלח?? מה אנחנו מבינים בהם... אין לנו רשות להסביר אותם... אין לנו השגה בהם...
אז כמידי שנה, הריני מוסר מודעא זו בפניכם!! (לא אחזור עליה כל שבוע)

ובכן: אין לנו שמץ של מושג בנח ומתושלח ולא באברהם יצחק ולא בראובן ושמעון... ולו מהסיבה הפשוטה ביותר: שאין לי כמעט שום מידע עליהם!!!! תבין: נח חי 950 שנים... ואילו כל המידע שלי אודות נח מתחיל ונגמר בשנה אחת בודדת של המבול... כך שגם אם נניח שמתחשק לי להמציא כל מיני פרשנויות אודות נח ואברהם... צר לי... אבל חסר לי מידע בסיסי!!! **רק מה??**

מה בכל זאת יש לי עם אותם קדושי עליון??

יש לי מידע ממוקד ומסונן עם פניצטה... פסוקים בודדים ממש שהתורה רצתה שאני אדע אודות האבות הקדושים... כי זה מה שנוגע אלי!! שתבין: כשאני לומד פרשת וירא חיי שרה וכו'... אני לא נמצא כעת בשבת יארצאייט של אברהם אבינו... ו ואני גם לא עסוק בכתיבת ביוגרפיה על השבטים... אני כעת עוסק בתוייררה!! אני מחוייב ללמוד תורה.. ואם התורה ראתה לנכון לשתף אותי בכמה פרטים מאוד ספציפיים אודות נח או אברהם, מחובתי להבין מה התורה רצתה **ממני** ולהקנות לי בהקשר הזה!!! אני לא עסוק בפיצוח אישיותו של אברהם... אלא בפיצוח ההבנה מה הסיפור של אברהם נוגע אלי... למה ה' יתברך רצה שאני אדע את זה?? ובדיוק כמו שיהודי מחוייב ללמוד לאמיתה של תורה!! שזה אומר שהלימוד צריך לחתור ולהוביל ב-ללמוד על מנת **לעשות**', (כלומר: גם אם אין לי כוונה ללמוד אליבא דהלכתא, אבל מצד המבנה של הלימוד... הוא חייב להיות חותר למיציוי מסקנת הסוגיה למעשה) כך גם כשאני לומד על האבות הקדושים והשבטים... זה שאין לי שמץ של השגה בהם... זה לא סתירה שאני מחויב להוציא ממה שכתוב מסר ולקח שנוגע לחיים שלי למעשה.... אחרת לא נותר לנו אלא לעשות תהלוכת ספר תורה מפוארת ולהחזיר את התורה אחר כבוד להר סיני מחוסר עניין...

אני מאוד מקווה שההבהרה מספיק ברורה... ומעתה:

כעת לגופו של עניין... היות ויותר מידי אנשים התלוננו בפני איך אתה מעיז להסביר פשט באבות הקדושים? והרי קבלנו מרבותינו שאין לנו שמץ של השגה בהם, ואין לנו רשות לנסות להבין אותם... יום אחד החלטתי לפשפש במעשי ולשוב בתשובה!!! קבלתי החלטה נחושה: אני רוצה למצות את הנושא הזה עד הסוף... אני רוצה לברר אחת ולתמיד האם אסור להסביר פשט באבות ובשבטים ואם ככה אקבל שכר על הפרישה?? התחלתי לחפש מקורות!! מראי מקומות בנושא... את השיטות השונות... אולי ויכוח השקפתי... מי נגד מי... ו... ותפלא לשמוע... **העליתי חרס בידיי!!** לא מצאתי אף מראי מקום שפותח את זה כנושא!!! זה היה ממש מוזר לי... בשלב הזה, זה כבר התחיל ממש לסקרן אותי... מה... איפה הסוגיה הטעונה הזו מתחבא... חיכיתי ל'תורן' הקורב שיעיר לי בנושא הזה... וכשהוא הגיע (מאוד מהר) אמרתי לו: אוהו... הגעת בזמן, אני בדיוק כעת רוצה לעשות שיעורי בית בנושא... תביא לי מראי מקומות איפה מדברים על זה שאסור לנו להסביר פשט באבות, כי אנחנו לא מבינים... הוא אמר לי ש'הוא יחזור אלי', והוא עדיין לא חזר אלי...

ומאז כל אחד שמעיר לי בתקיפות ש... מי הירשה לך ככה לדבר... איפה שמענו שככה מדברים וכו', אני עונה לו וגם כעת אני אומר: בבקשה... אני מוכן לקבל את הביקורת הזו!!! רק תביא לי מקורות מי אומר את זה... ואף אחד עדיין לא חזר אלי... (היה אחד שבער לו להוכיח לי שיש מקורות לזה... אז הוא נבר זמן רב באוצר החכמה והצליח לדלות לי כמה ציטוטים מלוקטים מהספה"ק... הודיתי לו על המראי מקומות, ולהלכתי לבדוק... ולמרבה האבסורד, כצפוי!!! בכל מקום שהיה כתוב משפטים מהסוג ש'אין לנו השגה בהם וכו', בדרך כלל זה הגיע בתור הקדמה והתנצלות מהסוג של 'לולי דמסתפינא אמינא', ואח"כ הגיע המהלך הארוך בלהסביר את האבות על דרך הדרש וגם על דרך הפשט)

וזו מסיבה נורא נורא פשוטה: כל ספר 'על חמשה חומשי תורה' שנכתב אי פעם במרוצת הדורות... מוכרח להיות שכתוב בו מהלכים והסברים שלימים על האבות והשבטים ודור המדבר וקורח ומרגלים וכו' וכו'... זה מוכרח!!!! **כי אחרת... אחרת הספר הזה לא היה!!!** כל ספר שנמצא בארון, זה רק בגלל שכתוב בו... ולכן אתה מוזמן ללכת לאוצר הספרים, לעמודון של 'ספרים על התורה' ותראה לי ספר אחד עה"ת שלא כתוב בו פשטים על כל נושא וכל מי שנזכר... מה פה לא מובן...

נו... אז מה... כעת לפי דברי יוצא שאני מפקיע ומתנער לגמרי מכל הטיעון?? מה... באמת לא היו דברים מעולם?? מה... כל אלו שטוענים לי שאין לנו שמץ של השגה באבות, ואין לנו רשות לדבר על יהודה ויוסף... מה... הכל המצאה אחת גדולה?? אין לזה שום שום מקור???

חלילה!!! ברור שיש לזה מקור!!! גם אני המותקף בנושאים אלו מודה בכנות בעצם ההנחה היסודית הזו שאין לנו רשות להגיד מה שמתחשק לנו על האבות... נו... אז באמת איפה המקור לנקודת הנחה הזו??

אז חיפשתי וחיפשתי את המקור... ולא תאמין מה מצאתי!!!

מתברר שהמקור לזה הוא בכלל לא באוצר הספרים היהודי..

אלא איפה?? המקור לא פחות ולא יותר מגיע מהספרים החיצוניים... מהספרים של המשכילים והאפיקורסים לאורך כל הדורות!! שם המקור!!! **מה אני מתכוין??** לכל יהודי עובד ה' בדור שלנו (ובעיקר בדורות הקודמים) היה לו יום אחד 'פיגוע'!!! אותו יום בלתי נסבל שהוא נתקל במשכיל התורן או במזרוחניק ה'מקורי' (האלה של בנט) או החילוני של היום, שפוער את פיו ומתחיל לתאר לך את אברהם אבינו כאילו הוא חבר שלו, הספיק לי פעם אחת לדבר עם חילוני. והוא אפילו לא התכוין לקנטר... הוא בסה"כ רצה להפגין ידע... והוא התחיל להסביר לי את המורכבות המשפחתית של יעקב אבינו... ואת המניעים הפוליטיים של יוסף... ו... **ונתקפתי בתעוקה שכזו!!! ההלו... שתוק!! דבר ראשון: תשתוק!!!** אברהם אבינו לא חבר שלך... כי... כי... כי גם אני לא חבר שלך... גם אני לא ברמה שלך... (הספיק לי לצבור כמה דקות במחיצתו כדי לקלוט שגם אני לא משתוות איתו באותה רמה... שמרתי מרחק מהמכשיר שלו בעיקר מרגש דחיה טבעי בבחינת 'וכי אני וחמורי נאכל באיבוס אחד'?? אז אני לא חבר שלו... ואילו אברהם?!? בדיוק אברהם אבינו כן חבר שלו?!?!) בקיצור: החילוני הזה הצליח להוציא מתתתוך הלב שלי שאגה מעומק לב: ההלו.. אין לנו שום שייכ'ת עם יעקב אבינו... אין לך רשות לדבר.. אתה לא מתחיל להשיג מה זה דמות אדם שחקוקה מעל הכסא במרכבה... ומה אתה חושב... אותו חילוני התחיל להצטדק בדיוק כמו... כמו... כמו אז נדברו... מה פירוש... ככה מסופר בתורה, ככה המורה סיפרה לנו... **אז כן!!** כשאדון אז נדברו נפגש עם אחד שמדבר ככה, ידעתי להוציא עליו את אותו קיטור ואת אותם משפטים בדיוק שטוענים לכלפי.. אין לך שמץ של השגה באבות הק', אין לך רשות לדבר בכלל על השבטים, כי אתה בכלל לא באירוע...

בקיצור: מה מתברר?? שאם פעם הייתי בטוח שהטיעון הזה ש'מה אנחנו מבינים באבות הק', אני הייתי בטוח שזה משפטים שלקוחים מהספה"ק או מספרי מוסר קצת שמרניים... **אז זהו שלא!!!**

מתברר שזה מגיע מהכיוון ההפוך... כל פעם שיהודי ירא ושלם נתקל באפיקורוס התורן והוא התחיל לתאר לו את דוד המלך כמו גנרל אמיץ. מכאן יצאה ההנחת יסוד הכ"כ ברורה שאין לנו רשות לדבר על קדושי ארץ... מי שהחדיר בנו את המושכל הזה זה לא הספרים הקדושים!!! אדרבה... האפיקורסים שדיברו על גדולי עולם כמו חברים שלהם... הם אלו שהצמידו אותנו לפינה ונתנו לנו להבין עד כמה זה- לא כך!!!

כעת תבין איך קורה כזה דבר שיהודי צועק עלי כבר כמה שנים איך אני מעיז להסביר... וכשיום אחד אני נכנס ומבקש ממנו מראי מקומות בנושא, הוא נאלם דום... הוא לא הצליח להביא לי אפילו ציטוט אחד... כי זה לא כתוב בספרים, זה כתוב לו בעיקר בלב!!! (זה כמו שכמה פעמים כבר ביקשתי מאשתי שתגיד לי מה המקור לאהבת תורה שלה?? שתביא לי ציטוט מאיפה היא לקחה שיש עניין שלאשה יהיה אהבת תורה... אני עדיין מחכה לתשובה... המומכמות שתקוועות לנו הכי חזק בלב, זה בדרך כלל לא ממראי מקומות, אלא מהשטח, מספיק לראות איך נראה לו"ז שפל של עם הארץ ואתה מתמלא אהבת תורה, שיחה אחת עם אפיקורוס ואתה מבין איך נראה מי שחושב שאברהם חבר שלו...)

ברגע שקלטתי את התמונה הזו... בבת אחת הכל הסתדר לי בראש...

מצד אחד אנחנו כן מחויבים להבין במה זכה אברהם שה' בחר בו... להבין מה לא נכון בלוט, ומה האסון עם הגר, (ואיך לפתע היא שוב חוזרת ל-נערים מעשיה כקטורת...) בשביל זה התורה ירושה!! מורשה קהילת יעקב, לכל יהודי יש זכות וחובה להבין איך התורה רלוונטית בשבילו!!! (כמובן!! שזה חייב להיות כל הזמן מתואם עם דרשת חז"ל בתורה שבעל פה..)

רק מה??? במקביל **האבות הם לא חברים שלך!!! זה ברור!!!** גם כשאתה מבין פשט, אבל זה חייב תמיד להישאר בשמירת מרחק של הבנה שהשבטים היו הרבה יותר מרוממים ממך... כי אם לא, אז למה דווקא הם שבטי קה? למה לא אתה?? **וכאן!!! כאן מתחיל הדירוג...**

אני לצורך העניין הסברתי מהלך מסוים מה הייתה עבודת ה' של ראובן שנוגעת אלי (עניין הבכורה... בבחינת 'בפלגות ראובן, גדולים חקרי לב' ואכמ"ל)

עכשיו ככה: לפי מיעוט ערכי!! איך שאני הסברתי פשט בראובן, מצידי הליגער ראובן נשאר מרומם מאוד... גבוה מאוד מאוד מהמושגים שלי...

דא עקא!! שהגיע עובד ה' שהרבה יותר מרומם ממני וקרא את זה... ובשבילו! לפי רום ערכו, המהלך הזה מעמיד את ראובן ברמה מידי נמוכה **בשבילו**. אז המהלך שלי לא מתאים, אבל למי הוא לא מתאים? למי שבשבילו **זה יוצא נמוך!** מה לעשות שבשבילי זה **יוצא גבוה**!!

שתבין: הוילנא גאון התבטא: שאין לו שמץ של השגה בסנדלר הכי פשוט בבית הראשון!! זאת אומרת: קח בחשבון שרזי דרזין שהוילנא גאון ביאר ע"פ הסוד ב'שער הנקודים עקודים וברודים', הרי אם היו מראים את הסודות האלו לנביא מבית ראשון, יתכן שהוא היה מזדעזע... מה... באמת נראה לכם שבזה יעקב אבינו התעסק 22 שנה? הרי זה דברים פשוטים, שאפילו תינוקות של בית רבן (באותו דור) יודעים אותו...

זאת אומרת: ההבנה הכי עמוקה של הוילנא גאון בשיעור קומה של יעקב אבינו!! הרי לר' נחוניא בן הקנה זה... זה יהודים שאפילו ילדים קטנים אחזו שם... נו... אז פשט ביעקב אבינו שנכון למדרגה של הגר"א, **נמוך מידי** בשביל חוני המעגל!!! ופשט ביעקב אבינו שנכון למדרגה של הנצי"ב מוולוזין, **נמוך מידי** בשביל הגר"א... ופשט ביעקב אבינו שנכון בשביל המדרגה של ר' משה שפירא, **נמוך מידי** בשביל הנצי"ב... ו. ובאותה מידה... פשט ביעקב אבינו שיציב ונכון ומספיק מרומם וגבוה בהתאם לרמתו של אדון 'אז נדברו', נשמע מגוחך ורדוד ושטחי בשביל קטן שיירי תלמידי הגאון ר' משה שפירא צוצק"ל... ואותו אברך מרומם יקרא את הפשט שלי ויגיד: תשמע... הגזמת!!! מבחינתי, להגיד כזה פשט על יעקב אבינו, זה ממש להפוך אותו לחבר שלך... וכאן אדון אז נדברו יצטרך לעמוד במבחן בינו לבין עצמו ויבדוק ויגיד: תשמע... בשבילי, זה הקצה הכי גבוה שיכולתי להשיג ביעקב אבינו!!! מה לעשות, זו התקרה שלי... **כאן המקום**

שבו הקב"ה אומר: אלו ואלו דברי אלוקים חיים...

הסנדלר מבית ראשון **צוקק**, הגר"א **צוקק**, הנצי"ב **צוקק**, ר' משה שפירא **צוקק**, וגם... גם אדון אז נדברו **צוקק...** רק בתנאי אחד!!!! שכל אחד לפי הרמה שלו, נאחז ברובד הכי הכי מרומם וגבוה מצידו!!!

ופה נעוץ כל ההבדל ביני לבין החילוני... זה לא שהחילוני דיבר שטויות ואני לא... (כי יתכן שאם היית משמיע את שינוי לפני הוילנא גאון... הוא היה אומר שאין כמעט הבדל... שנינו מדברים כמו תינוקות). אבל בכל זאת ההבדל ביני לבינו: שכשהחילוני הסביר פשט ביעקב אבינו... הוא באמת התייחס אליו כאילו שיעקב אבינו חבר שלו... וזו אפיקורסות!!! (יותר נכון 'מגלה פנים') ואילו אני נאחזתי והצבתי את יעקב אבינו בקצה הכי גבוה של השיעור קומה שאני יכול להיאחז בו וזה מה שיצא לי... (ושוב: מתוך שמירת קשר עין הדוק עם דרשות חז"ל) ממילא אם יבא אלי עובד ה' נשגב בטענה שאני כותב על יעקב אבינו דברים נמוכים... יתכן שזה נכון **בשבילו** ולא נכון **בשבילי!!**

ולכן הבריחה היא כך: או שאותו יהודי מרומם יסכים לנהוג בי עין טובה ויכבד את ה'תחתית' החדשה שנפערה למרגלות הר סיני מתוך הבנה שהתורה כבר 3334 שנים יורדת את אט אט מראש ההר... וכל הזמן היא יורדת לעוד 'תחתית ההר', ונכעת זו ה'תחתית' הנוכחית... (ולכאורה היושר וההגינות מחייבים שמן הראוי שהוא לא יבוז לי... כפי שהדור שקודם לו לא בז לו, אני בטוח שגם הוא דיבר שטויות בייחס לדבותיי, והם לא חיידפו אותו אלא הבינו שנכון שאנחנו כשהתורה ירדה עד אלינו היינו בטוחים שאנחנו כבר בתחתית הספופית של ההר, וכנראה מתברר שיש עוד 'תחתית ההר', אז כעת הגיע תורו לגלות שגם 'תחתית' ההר שלו לא סופית, והתגלה כעת 'ויתייצבו בתחתית ההר' נמוך בעוד כמה טפחים) או!! שאותו יהודי מרומם לא יסכים, וידרוש ממני שאין רשות להבין פחות ממנו... וכאן אני אצטרך הרבה עבודת המידות איך 'לבלוע' את זה... אני אצטרך אגיד לו: לך לאומן שבראני ותשאל אותו: למה בראת כלי מכוער שכזה? למה ה' המשיך לברא דור נוסף שאחרי הדור שלך?? עדיין לא הצלחתי להבין מה ההיגיון לחשוב ש'ירידת הדורות' הייתה מותרת רק לדור הקודם...? שואל בכינות... עם כל הכבוד הראוי.. זה נשאר אצלי בצ"ע...

עטרת הברכות

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ביסוד החובה והאיסור דבברכה ראשונה,

ובענין אי בעי שם 'אכילה' בחיוב ברכה ראשונה

בגליון הקודם נתבאר דב' דינים נשנו בברכה ראשונה **א.** חובת ברכה **ב.** איסור ליהנות מן העוה"ז.

והנה יל"ע אי החובת ברכה והאיסור ליהנות כרוכים ירדו מן השמים ולעולם תרוויהו איתנהו בהו וליכא הא בלא הא, או דילמא איכא למפלגינהו, ואין בזה רק ענין איסור וחובה כי אם תרי גדרים חלוקים, וכדיבואר.

הב"י ריש סי' רי הביא ג' שיטות בדין השיעור לברכה ראשונה, דלענין ברכה אחרונה לכו"ע בעי כזית, אמנם לענין ברכה ראשונה פליגי הראשונים. לדעת תוס' והרא"ש חלוק ברכה אחרונה דבעי שיעור אכילה. ואילו ברכה ראשונה דיסודו משם דאסור להנאות א"כ אף בכל שהוא הרי נהנה. ודעת הכל בו דאף לענין ברכה ראשונה בעי שיעור. ושיטת רבינו יונה דבאוכל פחות מכשיעור מברך "שהכל" אכן הברכה המיוחדת לכל מין בעי שיעור כזית.

ובשיטת רבינו יונה צ"ב ממ"נ אי קסבר דפחות מכשיעור איכא להמחייב דאסור להנאות א"כ שיברך ברכה הראויה לו, וצ"ת.

שיטת רבינו יונה האיסור להינות בכל שהוא וחובת הברכה בכזית

אשר מוכרח ומבואר מדברי רבינו יונה ב' יסודות **א.** דשני דינים חלוקים המה 'האיסור להנאות מהעוה"ז' ו'החובת ברכה'. האיסור להנאות תולה כל היכא דאיכא **הנאה**. ואילו הברכה המבוררת לכל מין תולה בגדרי ושם **אכילה**, ולזה בעי שיעור כזית ככל שיעורי אכילה.

ב. עוד מבואר מדברי רבינו יונה יסוד נוסף דלהפקיע הך **איסור להנות מהעוה"ז** בכל המאכלות די "בשהכל" ורק כלפי **חובת הברכה** נתקן ברכה מבוררת לכל מין ומין.

ונראה ברור דהרבינו יונה אזיל בזה לשיטתי' בסוגיין, דכתב בד"ה מאי תקנתי', דילך אצל חכם "וה"ה שאפי' אם לא ידע ברכת שהכל יצא בה מידי מעילה דתנן ועל כולם אם אמר שהכל יצא, אלא צריך ללמוד כדי שיברך הברכה הראוי' לכל דבר ודבר".

ומבואר בפשטות דבריו, דה"ה היכא דיודע ברכת שהכל בזה כבר יכול לאכול, דהרי מפקיע בזה מידי מעילה, וזהו שהקדים דיסוד הדין דילך אצל חכם "כדי שלא יתחייב קרבן מעילה" וברכת שהכל הרי מפקיע הך איסורא, ואמנם אכתי לא קיים בזה חובת הברכה, אמנם הך חיובא יקיים כדי שיוכל לברך ברכה הראוי' ואינו מעכב ברוצה לאכול עתה, היכא דמפקיע האיסור ע"י ברכת שהכל.

ודברי רבינו יונה אלו הרי הם היסוד השני המבואר מדבריו המובא בב"י, דכלפי האיסור ליהנות די ב"שהכל" והדין ברכה המבוררת נשנה לענין 'חובת הברכה', וכמש"נ.

שיטת הרמב"ם דמזיק מפיע מהברכה המבוררת ומ"מ מברך שהכל

ועד"ז מצינו בשיטת הרמב"ם אליבא דהב"ח בסי' רב דאהני הא **דמזיק** לאפקועי מברכת העץ, דלא חשיב **אכילה**, ומ"מ "שהכל" מברך דמ"מ **נהנה** יעו"ש.

וזהו סעד למש"כ בישוב הברייתא לעיל דרק מכח ההקדמה 'דאסור להנות', זהו המחייבתו לילך אצל חכם מקודם, ולא לענין 'חובת הברכה' וכדרך הראשונה שבארנו עפ"ד הביאור הלכה.

טפל קודם העיקר

והנה כדברי רבינו יונה דחלוקים המה ביסודם האיסור להנאות מחובת הברכה ונשנו בהו גדרים חלוקים כגון שיעור אכילה, נראה עוד בשיטת הרמ"א.

דהנה בסי' ריב בדין עיקר וטפל דבזה מבואר במתני' לקמן מד ע"א דעיקר פוטר את הטפל, דן הרמ"א מהו לענין אוכל הטפל קודם לעיקר. וכתב בזה מתה"ד דאף דיש לזה דין טפל ומ"מ יברך שהכל דהרי אסור להנאות מהעוה"ז בלא ברכה. ולכאורה ממ"נ אי נשנה דין טפל א"כ יפטר מ"שהכל". ובפשוטו מבואר מזה דברכה המיוחדת, כל שהוא טפל אינו מחויב בברכה זו, וכל זה לענין **חובת הברכה**. אכן כלפי **האיסור ליהנות**, הרי מ"מ נהנה, וכיון דנהנה בעי ברכה אמנם כלפי האסור ליהנות די בזה בברכת שהכל, וכמש"כ מדברי רבינו יונה.

ועיין ביאור הלכה סי' ריב דהעלה לדון דהרמ"א לטעמי' לענין אוכל לרפואה דיברך רק שהכל ולא ברכה הראוי לו דאין כוונתו לאכילה כי אם לרפואה ולזה ליכא לברכה המיוחדת להך מין ומ"מ בעי לברך שהכל דמ"מ נהנה וכלפי האיסור ליהנות די בברכת שהכל.

[ואמנם הנך תרי דיני דטפל קודם העיקר ופסק הרמ"א לענין רפואה אינו מוסכם באחרונים כמש"ת במ"ב, מ"מ בשיטת הרמ"א הדברים מבוארים ע"ד רבינו יונה, וכמש"נ].

עוד הזכרנו בגליון הקודם חילוק בין הנך תרי ענייני ה'אסור ליהנות' ו'החובת ברכה' בדברי הביאור הלכה סי' סב להוכיח הך מילתא לענין הרהור הברכה, דכלפי 'החובת ברכה' בהא קיי"ל דהרהור לא כדיבור, לא כן לענין 'האסור להנות', והוא מפני שאף בהרהור הרי הוא מפקיע את האיסור להנאות מהעוה"ז בלא ברכה, והנפק"מ בזה היכא דהוא אנוס לקיים הברכה, דכלפי חובת הברכה הוא אונס **מלקיים**, לא כן לענין האסור להנאות הרי לזה בעינן אונס בהשתי' גופא, ולזה אינו אנוס ומ"מ באופן זה סגי שיהרהר הברכה בלבו, ובזה מפקיע את האסור להנאות, ואילו כלפי חובת הברכה הוא אנוס.

יסוד הכס"מ דבעי גדר 'ואכלת' לברכה ראשונה

הרמב"ם פ"א מה' ברכות ה"ב "ומטעמת אינה צריכה ברכה לא לפניה ולא לאחריה עד רביעית". וכתב הכס"מ דנראה מדברי

שאפי' בולע אינו צריך ברכה. ואפשר לתת סמך לדבר דטעמא משום דכתוב ואכלת וברכת שיהי' לו כוונת אכילה משמע ורביעית אע"פ שהוא מטעמת כוונת אכילה יש לו בה. וכן פירש הר"ר מנוח. ואע"ג דהאי קרא לענין ברכה אחרונה מיירי מ"מ יש לסמוך למקרא זה ברכה ראשונה, ע"כ.

והמבואר מדברי הכס"מ דאף דיסוד הדין דברכה ראשונה משום **דאסור להנות** מ"מ בעי גדרי **אכילה** וסמכו להמקרא דואכלת דברכה אחרונה.

והנה יל"ע לפי"ז דא"כ ברכה ראשונה נחייב רק בכזית, והרי פסק הרמב"ם פ"ג פי"ב דברכה ראשונה חייב אפי' פחות מכזית.

והנראה ברור בזה דהכס"מ לטעמי' אזיל במש"כ שם דאפי' פחות מכשיעור חייב בברכה ראשונה, והביא מתוס' והרא"ש דטעמא דמילתא דכיון דצריך לברך מפני שאסור להנות מהעוה"ז א"כ כל שיש לו הנאה בעי ברכה. וכתב שם בכס"מ דאכתי צ"ב מה ראו חכמים לחלק בין ברכה ראשונה לברכה אחרונה בזה וכתב לישב "ונ"ל שלכך אמרו דבתחילה יברך אפי' על פחות מכשיעור, שמא ימלך ויאכל כשיעור ונמצא שהיה צריך ברכה לפניו ואין בידו לתקן".

ומתבאר מדברי הכס"מ דביסוד הדין אף ברכה ראשונה בעי שיעור כזית, ואך מחשש שמא ימלך ויאכל כשיעור ונמצא דאין בידו לתקן לזה חייבוהו ברכה אפי' בפחות מכשיעור. אשר מבואר מזה דבעי בברכה ראשונה גדרי **ואכלת**, והן הן דברי הכס"מ במש"כ לענין מטעמת דבעי כוונת אכילה, דואכלת כתיב וסמכו לזה אף לברכה ראשונה.

ואמנם פשטות דברי הרא"ש והתוס' דבברכה הראשונה חייב אף בכל שהוא הוא מטעם דאסור להנאות מהעוה"ז בלא ברכה, משמע דברכה ראשונה אינו תולה כלל בגדרי 'ואכלת' כי אם בדין נהנה, וזהו אף לענין ברכה הראוי' לו, היינו דאף לזה לא בעינן גדרי ואכלת.

סעד לדבריו מדברי רש"י דברכה ראשונה תלי' בשם 'ואכלת'

וכדברי הכס"מ נראה בפשיטות דברי רש"י (לה ע"ב) בענין שמן זית דהקשו בגמ' והרי אזוקי מזיק וכתב רש"י "ואין זו אכילה שטעונה ברכה דגבי ברכה ואכלת כתיב", וצ"ב דהכא איירינן לענין ברכה ראשונה ומהו שכתב רש"י ואכלת כתיב. ובאמת בחי' הגרע"א נקט משום דאין כאן הנאה. ובפשוטו מתבאר כדברי הכס"מ דאף דשורש דין ברכת הנהנין משום דאסור להנות וכו' מ"מ סמוך בזה א'ואכלת' ובעינן גדרי אכילה. ועוד יבואר לקמן בעזה"י.

שיטת הרמב"ן ומאירי דהמחייב ברכה ראשונה תלי' רק בהנאת גופו, ולא שייך ואכלת.

ומאידך מדברי הרמב"ן והמאירי סוף מסכתין דדנו אמאי לא תקנו חז"ל ברכת הנהנין על רחיצה וכדו', וכתבו משום דלא נכנס הנאה לגופו. נראה מבואר דהכל תולה בהנאה ולזה כתבו דבעי הנאה דנכנס לגופו. ואילו לדברי הכס"מ ולרש"י קושי' מעיקרא ליתא, דהרי בעינן גדרי ואכלת דסמכו אמקרא דברכה אחרונה. ודברי הרמב"ן בזה כמשמעות הרא"ש והתוס' דברכה ראשונה תלי' רק בדין הנאה, וכמש"נ.

באופן דנתבאר בזה דעת התוס' והרא"ש ורמב"ן דברכה ראשונה תולה רק בדין נהנה. ואילו לדעת הכס"מ ופשטות רש"י אף בברכה ראשונה בעינן גדרי **ואכלת**, ואילו לדעת רבינו יונה והרמ"א הענין מתחלק, כלפי הברכה המבוררת לכל מין הרי זה תולה בגדרי **אכילה**, אמנם מ"מ בעי ברכה מכח דאסור להנות הרי דתלי בהנאה, ולזה סגי בברכת שהכל ובאופנים שנתבארו, בפחות מכשיעור אליבא דרבינו יונה, טפל קודם לכעיקר והשותה לרפואה, וכמש"נ.[א]

והנה לקמן לו ע"א לענין קמחא דשערי דמברך שהכל, וס"ד דלא יברך כלום כיון דקשה לקוקיאני, קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיני' בעי ברוכי. ובפשוטו מבואר כיון דקשה לקוקיאני הרי הוא מזיקו ולזה בדין שלא יברך כלום, קמ"ל דמ"מ נהנה. ויל"ע מאי שנא משמן זית דבזה כיון דאזוקי מזיק ליכא ברכה כלל אף דלכאורה נהנה הוא, דאי לא נהנה אמאי אתי עלה רש"י מטעם דליכא 'ואכלת' תיפוק לי' דלא נהנה. וצ"ע. וי"ל בזה דלעולם ליכא הנאה בשמן זית ומ"מ איכא לחייב בשמן זית מטעם 'ואכלת'. ויסוד הדבר מתבאר מדברי הראש יוסף ריש פירקין בשיטת רש"י דבז' מינין איכא ק"ו מברכה אחרונה להנך שיטות דהוא דאוריתא, וכל מאי דבעי לאסור להנות הוא לענין דגים ביצים ובשר. באופן דאיכא בז' מינין תרי מחייבים לברכה ראשונה, חדא מדין ק"ו, ועוד מסברא דאסור ליהנות. ואשר לכן קסבר רש"י דבשמן זית לעולם לית בהו הנאה כמש"כ הגרע"א, וכל הנדון לחייב ברכה הוא מכח הק"ו ובזה שפיר כתב רש"י כיון דמזיק להו לית בהו משום 'ואכלת', לא כן לענין קמחא דשערי דבזה נהי שקשה להו, מ"מ אית בי' הנאה ושפיר יש לחייבו ברכה מחמת ההנאה, ומיושב דעת רש"י בזה. אשר לפ"ז ליכא להוכיח מדברי רש"י דכתב 'ואכלת' לענין ברכה ראשונה, דאפשר שאף אי יסוד ושורש ברכה ראשונה מכח דאסור להנות, מ"מ סמכוה אקרא ד'ואכלת' וכדברי הכס"מ, היינו דלעולם סגי בהנאה לחודא לחייב ברכה ראשונה וכדוגמת קמחא דשערי, וכל מאי דכתב רש"י לענין שמן זית דואכלת כתיב, היינו כלפי הדין הנוסף דז' מינין דאיכא למייתי עלה מדין ק"ו דברכה שלאחריה, ולזה ואכלת כתיב, אכן לענין הנאה, ליכא הנאה כלל בשמן זית וכהנך שיטות בראשונים בענין זה. והנראה לדון עוד בישוב שיטת רש"י. דהנה יש לדקדק בדברי רש"י דכתב בקמ"ל דגמ' בקמחא דשערי דכיון דאית לי' הנאה אכילה", ויל"ע דהרי פשוט דאיירי לענין הנאת אכילת וכי איירי בהנאת רחיצה וכדו' ומה בא רש"י להשמיענו בזה. ונראה בהקדם מאי דיסד לן בספר אגלי טל, דנחלקו ר"י ור"ל בחולין קג לענין מאכלות אסורות אי תולה בהנאת גרונו או בהנאת מעיו. ובמנחת חינוך מבואר דה"ה לענין מצות, וכתב שם דלענין ברכת הנהנין יש לחייב ברכה בין משום הנאת גרונו ובין משום הנאת מעיו. ואשר לפ"ז י"ל דשמן זית ליכא כלל הנאת גרונו, וכל הנדון דיתחייב ברכה מכח הנאת מעיו ולזה כיון דאזוקי מזיק במעיו הרי ההיזק מפקיע מ'ואכלת', לא כן לענין קמחא דשערי נהי דכלפי הנאת מעיו הרי הוא קשה ומזיק וליכא ואכלת, מ"מ איכא בזה משום הנאת גרונו, וכלפי הנאת גרונו הרי הוא נהנה בלא תורת היזק כלל ושפיר בכלל ואכלת. והן הן דברי רש"י דכתב דקמ"ל כיון דאית בי' הנאת אכילה, וכוונתו נראה לאפוקי מעיו, דבמעיו הרי הוא ניזוק, וכל מאי דמחויב ברכה מכח הנאת אכילה דהיא הנאת גרונו, וזהו דנתחדש דסגי בהנאת גרונו לחייב ברכה ראשונה. ולדרך זו השני' בישוב שיטת רש"י, הרי מבואר דלעולם אף בשמן זית אית בי' הנאה ורק הוא מזיק במעיו, וכיון דאזוקי מזיק הרי מפקיע מ'ואכלת', נמצא דאף דאיכא הנאה בעי גדרי אכילה אף בברכה ראשונה ואין זה רק כלפי הק"ו דז' מינין כי אם בכל ברכה ראשונה בעי לגדר אכילה וכדברי הכסף משנה דאף ברכה ראשונה סמכוה אקרא ד"ואכלת", וכמש"נ. וסעד ליסוד הדברים דאף גבי ברכת הנהנין קיים ענין ההנאת גרון וענין הנאת מעיים. דהנה בביאור סברת הגמ' גבי שמן דאזוקי מזיק כתב המאירי "השותה שמן זית לבדו הן לרפואה כגון חושש בגרונו, הן שלא לרפואה, אינו מברך כלל, שאין כאן שום הנאה, ואדרבה לענין הזנה מיהא מזיק הוא לגוף". היינו דבעי ליתן טעם לפטור מברכה גבי הנאת גרון ובנוסף לכך לענין ההזנה דהוא הנאת מעיים. ויש לפרש בזה מה שביאר הב"ח בשיטת הרמ"ך דס"ל ששמן זית מברך עליו שהכל, וביאר דכיון שאינו ניזוק מיד ואית ליה הנאה מיניה לכך בעי ברוכי. וצ"ב דהר"מ עצמו כתב לבאר הא דאין מברכים עליו העץ דהוא משום שאין בו הנאה. אכן להאמור א"ש. דהנה המדויק בלשון הר"מ שכתב "שהרי לא נהנה בטעם השמן", נראה שכוונתו שאין בו הנאת גרון וס"ל שיש בזה רק כדי להפקיע מברכה מבוררת אך שהכל בעי ברוכי, ובזה ביאר הב"ח כיון שאית ליה הנאה ולאמור המכוון הוא להנאת מעיים, ומה שמזיקו, כתב שכיוון שכעת אינו מזיקו מברך שהכל וכמושו"נ.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה' ~ גליון מס' 297 - תשפ"ז

האם יש עצה למי ששכח 'יתן טל ומטר' במנחה של ערב שבת?

הנה הדין הוא דהשוכח יעלה ויבוא בראש חודש חוזר ומתפלל שתיים בתפילה הסמוכה, אבל אם שכח יעלה ויבוא בר"ח במנחה ונזכר בלילה כשכבר אינו ראש חודש נחלקו בזה הראשונים (עי' תוס' ברכות כו:) דדעת ר"י שכיון שאינו יכול להזכיר יעלה ויבוא אין טעם בחזרתו ואינו חוזר ומתפלל, ודעת חכמי פרובינציה שאפ"ה צריך לחזור ולהתפלל ערבית שתיים אף שאין מזכיר בו 'יעלה ויבוא'.

ויסוד המחלוקת הוא האם כשחסר לו 'יעלה ויבוא' חסר לו בתפילה עצמה ולכך צריך לחזור ולהתפלל כמו כל אדם שנאנס ולא התפלל מנחה שמתפלל ערבית שתיים, או שחסרון 'יעלה ויבוא' אינו חסרון בתפילה אלא חסרון הזכרה בלבד ולכך באופן שיכול להשלימה חוזר ומתפלל, אך אם כבר אינו ר"ח אין טעם בחזרתו.

ופסק השו"ע (סי' ק"ח ס"א) דהוי ספק ומספק יתפלל שתיים ויתנה ויאמר שאם יכול הוא להשלים תעלה לו תפילה זו לשם חובה, ואם לאו תהא תפילה זו לנדבה.

ואמנם אם חל ר"ח בערב שבת ונזכר שלא אמר 'יעלה ויבוא' במנחה אינו יכול להתפלל ערבית שתיים שהרי אין נדבה בשבת (מ"ב ק"ח ס"ק ל"ג), ולכאו' ה"ה במי ששכח 'טל ומטר' בערב שבת ונזכר בלילה, דכיון שהדבר תלוי במחלוקת הנ"ל ואין נדבה בשבת אינו יכול לחזור ולהתפלל ערבית שתיים.

אך בכתבי הגר"ח (סטנסל) כתב דאי"ז שייך למחלוקת זו, כיון שטל ומטר הוא מסדר התפילה ומשום ששינה ממטבע שטבעו חכמים נחשב כאילו לא התפלל ולכך לכו"ע צריך לחזור ולהתפלל ערבית שתיים, משא"כ 'יעלה ויבוא' שלחלק מן השיטות הוא רק חיוב הזכרה ולא חסר לו בתפילה עצמה.

אך במג"א (ס"ק ט"ז) מבואר להדיא שאין חילוק ודינו של 'טל ומטר' הוא כדין 'יעלה ויבוא', וכן מבואר בדברי המ"ב (ס"ק ל"ה) שדימה הזכרת 'טל ומטר' להזכרת 'יעלה ויבוא', ומבואר שנקטו להדיא להלכה שלא כדברי הגר"ח, וא"כ מי ששכח לומר 'יתן טל ומטר' במנחה של ערב שבת אין לו תשלומין בליל שבת.

"ואברכה מברכיך ומקלליך אאר"

ויש לשאול מדוע הקב"ה מברך את אאע"ה שמברכיו יבורכו ומקלליו יתקללו ולא בירכו שכולם יברכו אותו?

אלא שאאע"ה שהפיץ את האמונה והאמת בעולם עד שנקרא אברהם העברי שאברהם מעבר אחד וכל העולם מהעבר השני א"כ על כרחו שאנשי השקר ישנאו את האמת וישנאו אותו, וכפי שאמרו חז"ל למה נקרא הר סיני מלשון שנאה שמיום שניתנה תורה ירדה שנאה לעולם משום דהתורה אמת ושונאי האמת ישנאו את התורה - ועל כן לא היה שייך שהקב"ה יברך את אברהם שכולם יברכו אותו שאם כולם היו מברכים אותו הוא לא היה אברהם אבינו.

ואמנם יש שהורו שישמע מהש"ץ ברכת 'מעין שבע' מראש עד סוף ויכוין לצאת בה תפילת תשלומי מנחה כפי שמבואר בשו"ע (סו"ס רס"ח) שניתן לצאת יד"ח מעריב בברכת מעין שבע, ולכן מי שהתפלל תפילה של חול ולא הזכיר של שבת או שלא התפלל כלל ישמע משליח ציבור תפילת מעין שבע ויצא יד"ח.

וכן פסק המהרי"ל (סי קל"ה) מובא בתהלה לדוד (סי' ק"ח סקי"ב) שאם לא התפלל מנחה בערב שבת ובליל שבת כיון בברכת מעין שבע לצאת ידי חובת תשלומין יצא יד"ח.

אלא שבב"י (מובא במ"ב שם סקכ"ז) מבואר דהטעם שיוצא בברכת מעין שבע משום דתפילת ערבית רשות, וא"כ זה שייך דוקא במעריב ולא בתפילת מנחה שהיא חובה, ולפי"ז לא יתכן להשלים מנחה של ערב שבת במעין שבע, וכ"כ הפמ"ג (סי' קכ"ו משב"ז סו"ס סק"ה).

ונראה שלכאו' יש פתרון נוסף בנידון זה, דהנה פסק השו"ע (רס"ח ס"ב) שאם טעה והתחיל תפילת חול בשבת שגומר את אותה ברכה שטעה בה וממשיך בשל שבת, ומקורו הוא מסוגיא בברכות (כ"א), והטעם הוא דבדין הוא דבעי להתפלל י"ח ברכות בשבת כמו בחול אלא שמשום כבוד שבת לא אטרחוהו רבנן, ולכן בדיעבד כשהתחיל הברכה צריך לגומרה כיון שהיא ראויה לו מן הדין ואח"כ ממשיך הברכה המיוחדת לשבת.

וכתב השו"ע (שם ס"ד) שמי שהתפלל בשבת תפילה של חול והזכיר בה של שבת אע"פ שלא קבע ברכה מיוחדת לשבת יצא, ולפי"ז פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שולחן שלמה ס"ד בהגהה) שמי שנמצא בשבת במקום שאין שם סידור ואינו יודע בע"פ את תפילת השבת, שיתפלל תפילה של חול ויזכיר בה של שבת שיוסיף יעלה ויבא ויאמר 'ביום השבת הזה' והטעם הוא שהרי חייב הוא בתפילה ואין לו אפשרות אחרת זולת תפילה של חול.

ולפי"ז ה"ה מי ששכח לומר 'ותן טל ומטר' במנחה של ערב שבת, כיון שמחוייב הוא בתפילה נוספת בליל שבת ואינו יכול להיפטר אלא בתפילה של חול שיש בה הזכרת 'ותן טל ומטר' א"כ מחוייב הוא להתפלל תפילה של חול ולהזכיר בה של שבת, שהרי במצב זה הוא אינו שונה ממי שאינו יכול להתפלל תפילה של שבת שמתפלל תפילה של חול ומזכיר של שבת, ומדלא כתבו הפוסקים כן משמע שלא כדברי הגרשז"א וצ"ע.

אולם נראה דכל מה שניתן להשלים 'הזכרה' ע"י תפילה חדשה הוא דוקא אם ההזכרה היא מחוייבת באותה התפילה וכגון בנידון הנ"ל דמתפלל של חול ומזכיר של שבת שהיא מחוייבת באותה תפילה, אבל הזכרת 'ותן טל ומטר' שאינה מסדר התפילה של שבת לא יתכן שלדעת חכמי פרובינציה שחסרון טל ומטר הוא רק 'חסרון בהזכרה' יוכלו להתפלל בשבת תפילה מיוחדת בשביל להזכיר בה הזכרה שאינה נוהגת כלל בשבת.

ואמנם מדברי הלכות קטנות שהביא ביאה"ט (סי' ק"ז סק"ו) שכתב דאם שכח והתחיל להתפלל תפילה של חול בשבת, וכהשגיע לברכת השנים טעה ושאל מטר בימות החמה ורק לאחר שסיים את הברכה נזכר שהוא שבת, דלא ימשיך בתפילה של שבת אלא חוזר ואומר ברכת השנים כתיקונה ורק אח"כ ממשיך בשל שבת, הרי דאף בשבת יש תוקף לשאילת מטר וצריך לחזור כשטעה, וצ"ע.

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל 0548473@gmail.com ©

גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

לתוכן

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון מס' 533

בס"ד, יום ג' פרשת וירא, ט"ז חשון תשפ"ז

נושא הגיליון

זימון ברמקול - חלק ב'

הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ

תמצית הגיליון הקודם: בגיליון הקודם (532), בחלק א' של סוגיית זימון ברמקול, עסקנו ביסודות דין השמיעה דרך רמקול ואמצעי הגברה, לאחר שביררנו כיצד פועלת מערכת ההגברה, הבאנו את שיטות גדולי הפוסקים בזה.

לדעת **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** אין יוצאים ידי חובה בשמיעה ברמקול, שהקול הנשמע נוצר במכשיר ואינו קולו של האדם. אולם בדבריו לא נתבאר דין זימון, אם אף בזימון נדרשת שמיעת קול המזמן מדין "שומע כעונה", או שדין זימון שונה בזה.

החזון איש הסתפק שמא קול הנוצר מכוח המדבר ונשמע מיד כדרך המדברים נחשב כקולו, ולמעשה הורה שלא לסמוך על כך. **האגרות משה** נטה להחשיבו כקול המדבר אף שהוא קול חדש, אך לא התיר להנהיג כן לכתחילה בקריאת המגילה, אלא כשאין ברירה אחרת. **ובד"ץ העדה החרדית וגדולי הרבנים** עוררו שלא להשתמש ברמקול בחופה, בשבע ברכות ובזימון.

1. זימון ושבע ברכות ברמקול

הב לן ונברך: בגיליון שלפנינו (533) בחלק ב' של סוגיית זימון ברמקול, נעסוק בהוראות פוסקי הדור למעשה, אם יוצאים ידי חובת זימון ושבע ברכות בשמיעה ברמקול.

לזכרון עולם בהיכל ד'
הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
הגאון רבי מנחם מנדל ב"ר חיים שלום פרוש זצ"ל
רב קהל עדת ירושלים מודיעין עילית
נלב"ע ח' חשון תשפ"ז
תנצב"ה

דבר העורך

אלו ואלו דברי אלקים חיים

מ"ט פנים לתורה: **בגמ'** (גיטין דף ו:) מסופר שאליהו אמר לרבי אביתר שהקב"ה עוסק בסוגיית פילגש בגבעה ואומר: "אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר". לשאלתו ומי איכא ספיקא קמי שמיא, השיב: "אלו ואלו דברי אלקים חיים הן". וכך נאמר **בגמ'** (עירובין דף יג:) במחלוקת בית שמאי ובית הלל: "יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן, והלכה כבית הלל".

וביאר **הריטב"א** (עירובין דף יג:) בשם **רבני צרפת**, שהראו למשה מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, וההכרעה נמסרה לחכמי ישראל שבכל דור. וכעין זה ביאר **הר"ן** (דרשות, הדרוש השלישי), שחילוקי הסברות נמסרו בסיני, וההכרעה מסורה לחכמי הדורות.

מכשירי הגברה שנתחדשו במאה השנים האחרונות מעוררים שאלות שלא נתפרשו בחז"ל, וגדולי הפוסקים מבררים אותן מתוך יסודות התורה שלימדונו חז"ל.

זו המטרה בלימוד שיטות גדולי הפוסקים: להבין כל דעה מתוך טעמה, מתוך ידיעה שההכרעה למעשה מסורה לגדולי ההוראה.

וכדברי **הגמ'** (חגיגה דף ג:) בתלמידי חכמים היושבים אסופות אסופות ועוסקים בתורה: "הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין... כולם נתנו מרועה אחד, קל אחד נתנן, פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא...

אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרים ואת דברי מתירין".

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

האם גם זימון ושבע ברכות תלויים במחלוקת אם שמיעה ברמקול מועילה מדין "שומע כעונה", או שיש לחלק ביניהם?

ויסוד הספק הוא בגדר "חיוב זימון". בפשטות אמירת "נברך" של המזמן היא גוף ברכת הזימון, והמסובים יוצאים בה מדין "שומע כעונה", ולפי זה הדבר תלוי בשאלה אם שמיעה ברמקול נחשבת שמיעה. מאידך יתכן לומר שאין המזמן מוציא את המסובים כלל, אלא הזימון הוא קריאה והזמנה לברך, ואין צורך שישמעו את הדברים מפיו ממש, ודי בכך שישמעו את קריאתו ברמקול. ואדרבה, יש בזה מעלה, שעל ידי הרמקול שומעים כולם היטב את קריאת המזמן.

ואם נאמר שהרמקול אינו מועיל, נמצא בזימון שהמזמן ברמקול מבטל את חיוב הזימון. ובברכות נישואין, באופן שאין עשרה שומעים לברכותיו בלי הרמקול, המברך מברך ברכות לבטלה. ויתרה מזו, הכלה אסורה לבעלה מדין "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה", בין אם הכוונה לברכת אירוסין ובין אם לברכות נישואין, לפי השיטות השונות.

1. האם המזמן מוציא בזימון?

<u>ראיות שהמזמן מוציא</u>: **בגמרא** (ברכות דף מו.) נחלקו רב נחמן ורב ששת עד היכן ברכת הזימון, לרב נחמן עד "נברך" ולרב ששת עד "הזן". וביארו **התוספות** (שם ד"ה עד היכן) ש"נברך" לבדו אינו ברכה שלמה, ולכן לרב ששת נמשכת ברכת הזימון עד גמר ברכת הזן, שיש בה הזכרת השם.

משמע מתוס', ש"נברך" הוא תחילת ברכת הזימון ממש וצריך המזמן להוציא את המסובין.

וכן יש להוכיח ממה שכתב **השולחן ערוך** (סימן רא סעיף ד), שצריך לחזר שיתנו לו כוס של ברכה לברך. **ובשער הציון** (שם ס"ק טז) הסתפק אם דין זה שייך בזמננו, שכל אחד מברך לעצמו ואין המזמן מוציא את המסובין בברכת המזון, ולכאורה בטלה בזה מעלת המברך על העונה אמן. וכתב שאפשר שעניית "ברוך שאכלנו" אינה אלא כעניית אמן, והמזמן הוא עיקר המברך, וצריך עיון.

וכעין זה כתב **המשנה ברורה** (סימן קצז ס"ק יג), שהאוכל ירק מצטרף לזימון אך אינו יכול להיות המזמן, "דכיון שהוא מוציא את חבריו בברכת הזימון חמיר טפי".

משמע מדברי המשנ"ב ושער הציון, שברכת הזימון היא ברכת המזמן עצמו, והמסובין נכללים בה ויוצאים בה על ידו, כעונה אמן היוצא בברכת המברך.

<u>המזמן אינו מוציא</u>: מצד שני, יש כמה ראיות ליסוד שקיום חובת הזימון אינו תלוי בהוצאת המסובים מדין "שומע כעונה".

הרמ"א (סימן קצט סעיף י) פסק שחרש המדבר ואינו שומע מצטרף לזימון, ובספר **תורת הזימון** (מילואים אות ד עמוד פט) הוכיח מכך שאין המסובים צריכים לשמוע "נברך" מפי המזמן.

[**בתשובות והנהגות** (כרך ו סימן מו) צידד ליישב ראיה זו שזהו דווקא בזימון בשלושה, שבו אף מקצת ברכת זימון עדיפה מביטולה. אבל בזימון בעשרה, שמזכירים בו את השם, צריך ברכת זימון בשלמות, ולפחות תשעה צריכים לשמוע מפי המזמן עצמו "נברך אלקינו שאכלנו משלו". ואם אין תשעה כאלו, אין מזמנים בעשרה].

עוד יש להוכיח שאין "שומע כעונה" בזימון, מדברי המשנה ברורה (סימן קצט ס"ק כז), שכל הדעות בגדרי גדול נאמרו רק לעניין צירוף לשלושה ולעשרה. אבל להיות המזמן ולהוציא אחרים בברכת המזון, שהיא מן התורה, אינו מוציא עד שיהיה בן י"ג שנה וידוע שהביא שתי שערות, ואין סומכים על חזקה. ומכל מקום, אם המזמן אומר רק "נברך" וכל אחד מברך לעצמו כמנהגנו, סומכים על החזקה.

עוד יש להביא ראיה שאין המזמן מוציא מדברי **הביאור הלכה** (סימן קצט סעיף י ד"ה מצטרפין לזימון), שחרש המדבר ואינו שומע אינו ראוי לכתחילה להוציא אחרים בברכת המזון, כיון שאינו משמיע לאזניו. אולם בזמננו אין המזמן מוציא את המסובים, שכל אחד מברך בעצמו, והמזמן אומר רק "נברך". לכן צידד שאפשר להקל שהחרש מזמן אף לכתחילה, שהרי המסובים אומרים בעצמם "ברוך שאכלנו" ושומעים זאת באזניהם, והניח בצ"ע. משמע שכיום אין דין שומע כעונה בברכת הזימון.

ואת הראיות שהובאו לעיל להוכיח שהמזמן מוציא את המסובים, יש לדחות, שאף ש"נברך" הוא תחילת הזימון, אין בו דין הוצאה של המסובים, אלא חובה המוטלת על המזמן לאומרו. וכפי מה שכתב **הגר"נ קופשיץ שליט"א** (ביאורים ומוספים דרשו, סימן קצז אות 18), שאין כוונת המשנה ברורה שהמזמן מוציא את חבריו בברכת הזימון מדין שומע כעונה, שהרי בזמננו אין המזמן מוציא את המסובין בברכת המזון. אלא שעל ידי זימונו יוצאים המסובין ידי חובת הזימון שחלה עליהם, ועיקר הזימון הוא קריאת "נברך", ולא עניית "ברוך שאכלנו משלו".

וכן מדויק **במשנ"ב** (סימן קפג ס"ק כח), שהביא את שיטת התשב"ץ שעד הזן את הכל צריכין לשתוק ולשמוע ולכוין לצאת מן המברך, דעד שם היא ברכת הזימון, אבל אין אנו נוהגין כן. משמע מדבריו, שלפי מנהגנו שכל אחד מברך לעצמו, אין חיוב לכוין לצאת מן המברך.

2. הבדל בין זימון לשבע ברכות

<u>בזימון</u>: דעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שיעורי הגרי"ש והערות ברכות דף מה: נ.; הלכות יום ביום ברכות חלק ב עמוד רפח הערה 41, וחלק ד פרק יז סעיף עה; פניני שבע ברכות עמודים כא, כג) שהמזמן מוציא את המסובים ידי חובת זימון מדין "שומע כעונה", ונדרשת כוונת שומע ומשמיע. לדעת השולחן ערוך הדבר אמור בשמיעת ברכת הזימון, ולדעת הרמ"א אף בברכת הזן (ביאור מחלוקתם בגיליון 531). ואף שמדברי **הפרי מגדים** (משבצות זהב סימן קפג ס"ק ו) משמע שאין צריך להוציא את המסובין בזימון, לא נהגו כדבריו. לפיכך אין יוצאים בזימון ברמקול, שהרי צריך לשמוע מפי המזמן, כשם שאין יוצאים בו בקריאת המגילה.

ואף אם עשרה הסמוכים למזמן שומעים את קולו, אין בכך כדי להוציא את הרחוקים השומעים רק מן הרמקול. והוכיח כן ממעשה דבי ריש גלותא (ברכות דף נ.), שנדרשת שמיעת המזמן לכל אחד מן המסובים, ולא מועיל הנפת סודרים לגבי זימון. ומשום כך הזהיר שלא לזמן ברמקול בסעודות גדולות, ובמקום שאין יכולים לשמוע מפי המזמן עד סוף ברכת הזן, יש להתחלק ולזמן בשלושה.

<u>בשבע ברכות</u>: והורה הגרי"ש לגבי שבע ברכות, אם יש עשרה ששומעים את הברכות גם בלי הרמקול, אפשר לברך אף שהחתן אינו שומע, שלא גרע מחתן שיצא מהסעודה, שמברכים בלעדיו המסובים כיון שכבר נתחייבו.

והעיד נכדו **הג"ר אריה אלישיב שליט"א** (בשיחה עם רבני הילכתא), שבחופה היה זקנו הגרי"ש מברך ברמקול באופן שעשרה שומעים את קולו שלא על ידי הרמקול. והוסיף, שאף שלא היתה דעתו נוחה מברכה ברמקול, לא דחה בידיו את המיקרופון. ומה שמספרים שהיה מרחיק את המיקרופון מפיו כדי שישמעו את קולו עצמו, דחה שמועה זו.

בעקבות מה שפורסם בגיליון הקודם בדעת **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל**, שאין הרמקול מועיל לכל דבר שבקדושה, קיבלנו תגובה מנכדו **הג"ר אהרן גודלברג שליט"א**, וכך אמר: "הייתי נוכח בכמה וכמה חופות שסבא סידר בהן קידושין והיה רמקול צמוד. שאלתי אותו: היתכן, והרי סבא כתב במנחת שלמה שהרמקול אינו מועיל? והשיב לי שהחתן והכלה שמעו את הברכות בלי הרמקול".

3. זימון ברמקול מועיל

<u>שיטת המקילים</u>: מאידך, דעת **הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (שבט הלוי חלק ה סימן פד, חלק י סימן מ וסימן רמה) שיש מקום להקל בזימון יותר מבקריאת המגילה. במגילה אף שנטה לסברת האגרות משה, שאין זה קול הברה אלא קול המדבר שהוגבר, למעשה אסר להנהיג קריאה ברמקול, מחמת הספק בגדר הקול והחשש לפריצת גדר. ולכן פסק שהשומע מגילה ברמקול יחזור וישמענה, אך בלא ברכה, שמעיקר הדין קרוב לומר שיצא.

אולם בזימון, שבזמננו כל אחד מברך בעצמו ואין המזמן מוציאו אף בברכת הזן, יש לומר שאין קריאת המזמן כקריאת המגילה, שבה עצם שמיעת התיבות היא המצוה. קריאת המזמן היא "קול קורא" המעורר את המסובים לגדל ולקדש את השם יחד, ולכך מועילה אף שמיעה ברמקול. ואין זה דומה למעשה דבי ריש גלותא, ששם לא שמעו כלל את המזמן המעוררם לברך.

ומכל מקום יש לחוש לפשטות לשון **האליה רבה**, **הפרי מגדים והמשנה ברורה**, שהמזמן "מוציא" את המסובים, ונדרשת שמיעה מפי המזמן ממש. לפיכך יש להחמיר לכתחילה ולכבד בזימון את מי שקולו חזק, שישמיע לכולם בהרמת קול בלא רמקול, שכל המהדר במצוות מהדר אחר דיני לכתחילה. אך אין לפסול זימון ברמקול בדיעבד.

לדעת **הגראי"ל שטיינמן זצ"ל** (כאיל תערוג מועדים עמוד תרכז) אין כל חשש לזמן ברמקול. ואף שבשמיעת המגילה ברמקול אמר שצ"ע, שמא אין זה קולו של האומר אלא קול חשמלי, בזימון ביאר שיש להקל, משום שהעיקר הוא שיודע שחברו מברך, ואין בו דין שמיעה.

4. כשאין ברירה מזמן ברמקול

<u>תשובות והנהגות</u>: **הג"ר משה שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות כרך ג סימן עט, כרך ו סימנים מו, נה), נמנע בתחילה מלחתום על כרוז הבד"ץ נגד זימון ברמקול, משום שסבר שעיקר ברכת הזימון היא עניית המסובים "ברוך שאכלנו", ואמירת "נברך" של המזמן אינה אלא הודעה, ואין חשש לשומעה ברמקול. ולבסוף חזר בו, והעלה ש"נברך" הוא גוף ברכת הזימון, והמסובים יוצאים בו מדין

שומע כעונה. וכבר העלו הפוסקים שרמקול אינו מועיל לשומע כעונה, ולכן אין לזמן ברמקול.

ולמעשה, בסעודה גדולה שמוכרחים בה רמקול כדי שהכל ידעו מתי מסיים המזמן ויענו אמן, יכבדו בזימון את מי שקולו חזק, כך שתשעה ישמעו את קולו הטבעי. ושאר הציבור, אף שאינם שומעים אלא ברמקול, מצטרפים לענות עם התשעה ויוצאים בכך ידי חובת זימון. כעין המבואר **במשנה ברורה** (סימן קצה ס"ק יא), שהשומע את העונים "ברוך שאכלנו משלו" רשאי לענות עמהם אף שלא שמע את המזמן אומר "נברך". ומסתבר, שהוא הדין לגבי קיום חובת זימון.

ואף שבמקום אחר (חלק ג סימן עט) פקפק שגם השומעים את הקול הטבעי לא יצאו, משום ששומעים קול כשר וקול פסול מעורבים יחד, בשעת הדחק שאין ברירה אחרת יש לסמוך שאין לחשוש לזה. אבל כשמכבדים בזימון את מי שקולו חלש, כגון זקן, ואין תשעה השומעים אותו בלי רמקול, יש לחשוש שנכשלים בהזכרת השם בזימון לבטלה, ועוברים באיסור ברכה לבטלה.

ועוד כתב (כרך ו סימן נה), שסברת החזון איש, שהסתפק שמא קול הרמקול נחשב כקול המדבר, שייכת רק במקום שהיה יכול לשמוע את המדבר גם בלי רמקול, אבל העומד במקום שאינו שומע את המדבר בלי רמקול, אף לדברי החזון איש אין הרמקול מועיל לו.

ומסיים: בעניינים אלו שנתחדשו בזמננו אין לנו בירור גמור אם יוצאים בהם או לא, ולכן המדקדקים נמנעים מזימון ברמקול, כדי לשמוע את קול האדם ללא שום חשש, וכן נוהג בעצמו. ומכל מקום, אין בידו למחות ביד המקילים הסומכים על המנהג שנתפשט להקל לזמן ברמקול.

5. ספק לגבי שבע ברכות

ברכת אירוסין ונישואין: **הגר"נ קרליץ זצ"ל** (ישמח לב עמוד שמה) נשאל אם ראוי לברך שבע ברכות, בחופה או בסעודה, ברמקול כשאין עשרה השומעים שלא על ידו. והשיב שהשמיעה ברמקול ספק הוא אם נקראת שמיעה, ובאמת המדקדקים נוהגים שלא לברך ברמקול כלל, כיון שספק בהלכה הוא אם מועיל במקום שאין עשרה השומעים בלעדיו. ומכל מקום אמר שעדיין מסתפק הוא שמא ראוי לברך את השבע ברכות בסעודה דווקא ברמקול, כדי שתשמע אף הכלה את הברכות, שבלא הרמקול ודאי אינה יכולה לשמוע.

ואולם העיד נכדו של **הגר"נ קרליץ זצ"ל** (בשיחה עם רבני הילכתא), שזקנו היה מורה בשם **החזון איש** שיוצאים ידי חובה בשמיעה ברמקול בחופה, וכן היה מורה למעשה.

ולדעת **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** (ישמח לב, ברכת חתנים עמוד פא) יש להסתפק אם מותר לברך ברכת אירוסין ונישואין ברמקול, אך המנהג להקל. ובחופות נכדי **הגרי"י קניבסקי זצ"ל** (ארחות רבינו חלק ה עמוד יט) השתמשו המברכים ברמקול בנוכחותו.

6. שבע ברכות בחופה

עצה טובה: יש שהציעו פתרון, הואיל ובחופה עומדים עשרה סמוך למברך, והחתן מן המנין, יכוונו אותם עשרה לשמוע את קולו הטבעי של המברך שלא ע"י הרמקול, ושאר הציבור יענו אמן כמו שהיו עונים באלכסנדריה של מצרים (סוכה נא:). ובכך מתקיימת החובה, שהרי עשרה שמעו את הברכה, ונקטינן כשיטות הסוברים (הובאו בגיליון 530) שדי בכך שיש במעמד עשרה שהברכה נאמרת בפניהם כדין, ואין חיוב פרטי על כל אחד מהמשתתפים.

וטעמם, שסוף סוף יש כאן עשרה השומעים את המברך אף בלא רמקול, ומה בכך שנשמע עמו גם קול הרמקול, הרי אינם אלא שני קולות המסייעים זה לזה. ודומה לדברי **הרמ"א** (סימן תקפח סעיף ג) שהשומע קול חצוצרה עם קול שופר יצא, למרות שהוא שומע קול פסול עם הקול הכשר, כיון דחביב ליה תרי קלי משתמעי. וגם בחופה, אף שקול הרמקול פסול, כיון ששומעים גם את קולו הטבעי של המברך שפיר דמי, דברכות אלו ודאי חביבות הן.

ועוד יש לסייע לזה מדברי **הבית יוסף** (סימן תקפז) בתוקע לתוך הבור, שהדבר תלוי בהבחנת השומע אם קול שופר שמע או קול הברה שמע. ולפי"ז אף כאן יעמדו קרוב למברך ויבחינו אם שומעים את קולו, וכל שהבחינו ששמעו את קולו כראוי, הרי הם מן העשרה.

ויתירה מזו, אף אם נדון את קול הרמקול כקול הברה, הרי ידוע חידוש **הגרצ"פ פרנק זצ"ל** (מקראי קודש פורים סימן יא) שהדין "שמע קול הברה לא יצא" נאמר דוקא בשופר, אבל בשאר דברים, כגון ברכות וקריאת המגילה, השומע קול הברה יצא. ולפי זה לגבי מכשיר שמיעה שדינו כקול הברה, בשופר לא יצא ובשאר התורה יצא.

ברכות השבח: ברכות אירוסין ונישואין אינן דומות לשאר ברכות, שכן קיימא לן מעיקר הדין שברכת אירוסין היא ברכת השבח, כמבואר **ברמ"א** (אבן העזר סימן לד ס"ג). ועל פי זה כתב **הגרעק"א** (יו"ד סימן א, על הט"ז ס"ק יז) שאף כשהחתן מדבר ואינו שומע, הרב מברך. מבואר שסובר שאין המברך מוציא את החתן, וכן סובר התבואות שור, וכן מבואר בט"ז שם.

"ואז המיקרופון התקלקל..."

מעשה שהיה: כשקרבה חתונת בתו של **הג"ר אברהם דב ליפל שליט"א**, חתנו של **כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" זצ"ל**, בא לביתו של **הג"ר אברהם גנחובסקי זצ"ל** להזמינו לשמחה, וביקש לכבדו באחת משבע הברכות תחת החופה.

הג"ר אברהם גנחובסקי סירב. שכן בחופה זו האדמו"ר מסדר קידושין, וכל חסידי גור משתתפים בה, כך שהקהל עצום, וכדי שכל הציבור ישמע את הברכות יש לברך ברמקול. ומנהגו של הג"ר אברהם גנחובסקי היה שלא לברך ברכת חתנים ברמקול, שלדבריו אין זו ברכה בעשרה, שהרי השומעים שומעים את קול הרמקול ולא את קולו של המברך.

מאידך, גם לברך בלא רמקול לא רצה, שאין עושים דבר המתמיה בפני רבים, ויש בכך גם משום יוהרא, שכולם מברכים ברמקול והוא לא.

המחותן מצא עצה לקיים את שני הצדדים. "כשיגיע תורו של הרב לברך," אמר, "אכבה את המיקרופון. הרב יברך במיקרופון כבוי, והרואים יחשבו שהמיקרופון התקלקל, וכך תיאמר הברכה כרצונו. לאחר מכן נדליק אותו שוב, ויחשבו שתיקנו אותו."

וכך אכן נעשה. (אגן הסהר, עובדות והנהגות, חלק א עמוד רסב-רסג)

מעשה נפלא זה מלמדנו, כיצד דרו בכפיפה אחת אצל הג"ר אברהם גנחובסקי דקדוק עצום בהלכה וזהירות יתירה בבין אדם לחבירו, ולא נדחה אחד מהם מפני חברו אף כחוט השערה.

והוא הדין לשבע ברכות שתחת החופה, ולכאורה אף כשהחתן נמנה במניין העשרה, שהרבה מגדולי הפוסקים סוברים שאין צריך להוציא בהן את החתן ידי חובתו. ולפי זה יכול המברך לומר את הברכה ברמקול, שהרי אינו מוציא אחרים. ואחד המקורות **בגמ'** (כתובות ז:) למה שצריך עשרה, הוא **מהפסוק** (תהלים פרק סח פסוק כז) בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל: שצריך לשבח את ד' ברבים. וכשם שאת השבח ברבים, כגון דרשה בסעודת הודאה, אפשר לומר גם ברמקול, כך גם כאן. ויש לפלפל בזה, ומכל מקום יש בזה יישוב למנהג העולם.

7. סברת המפקפקים

אין עצה: יש שפקפקו בעצה זו מכמה טעמים, וכן נקט **הג"ר יהודה עדס שליט"א**, ראש ישיבת קול יעקב (בשיעורו בענין "תרי קלי לא משתמעי", ניתן להשיג במערכת הילכתא), שאין עצה זו מועילה, וכן מדקדק בעצמו שלא לברך בחופה ברמקול.

א. במציאות, אף העומד סמוך למברך אינו שומע אלא את הקול המוגבר היוצא מהרמקול, ומן הניסיון נראה שאפילו המברך עצמו אינו שומע את קולו הטבעי.

ב. גם אם נניח ששומע את קולו הטבעי, מכל מקום תרי קלי לא משתמעי, ולא הותר לשמוע שני קולות כאחד אלא בדבר החביב על השומע, דיהיב דעתיה ושמע. ולא ברור שברכות החופה חביבות על כל העומדים שם. ואף אם חביבות הן, אין די בכך שעשרה עומדים סמוך למברך, אלא צריך להזהירם בפירוש שיכוונו לשמוע את קולו, שאם לא כן אין לנו להניח שדעתם נתונה לקול הטבעי.

ג. הרמקול דומה יותר לקול הברה, שאינו יוצא בו, מאשר לחצוצרה עם שופר, שיוצא. שכן החצוצרה היא כלי בפני עצמו המשמיע קול משלו, ולכן אפשר להבחין בין הקולות. אבל קול הברה נוצר מן הקול עצמו, ומתערב בו ומשנהו, כמבואר **בגמרא** (ראש השנה דף כז.-כז:), וכלשון **המשנה ברורה** (סימן תקפז ס"ק ו) "שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר". והרי ההד בא מעט אחר הקול, ואף על פי כן נחשב תערובת ופוסל. קל וחומר רמקול, המגביר את הקול ומשנהו באותו רגע ממש, שהוא כקול הברה הפוסל. ולכל הפחות, אין לנו דרך ברורה להכריע שהרמקול דומה לחצוצרה ולא לקול הברה.

ד. ואין ללמוד מדברי **הבית יוסף** (סימן תקפז) שהדבר תלוי בהבחנת השומע, שהרי מבואר **ברש"י** (ראש השנה דף כח. ד"ה אם קול) **ובמשנה ברורה** (סימן תקפז ס"ק ז) שאין ההבחנה מועילה אלא לברר אם שומע קול אחד או שני קולות. ואם כן, השומע את קול המברך יחד עם קול הרמקול הרי הוא כשומע קול הברה עם קול שופר, ולא יצא.

ה. ומה שחילק הגרצ"פ פרנק שאין קול הברה פסול אלא בשופר, מחודש הוא ביותר, ומסתבר שהוא הדין בכל התורה. שהרי מפני מה בשופר עם קול הברה אינו יוצא? מטעם שקול הברה אינו קול נוסף לצד השופר, כי אם תערובת ההופכת את הנשמע לקול אחר. ואם כן, אף השומע ברכות דרך הרמקול אינו שומע את קול המברך אלא קול אחר, ויתכן שהרמקול גרוע אף מקול הברה, שאינו אלא קול מלאכותי.

דינים העולים

בזימון

א. יסוד הספק: אם המזמן מוציא את המסובים ב"נברך" מדין שומע כעונה, צריך לשמוע מפיו ממש. ואם אינו אלא קריאה לברך, די ברמקול.

ב. המחמירים: לדעת הגרי"ש אלישיב אין יוצאים בזימון ברמקול, אף כשעשרה סמוכים שומעים. בסעודה גדולה יזמנו בשלושה.

ג. המקילים: לדעת הגר"ש ואזנר מועיל ברמקול, ולכתחילה יכבדו את מי שקולו חזק.

ד. כשאין ברירה: לדעת הגר"מ שטרנבוך יכבדו את מי שקולו חזק כך שתשעה ישמעו בלא רמקול. המדקדקים נמנעים, ואין למחות ביד המקילים.

בשבע ברכות

ה. לדעת הגרי"ש אלישיב, כשעשרה שומעים בלא רמקול מברכים. לדעת הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי יש ספק כיצד להורות למעשה, ולכן המדקדקים נמנעים, אך המנהג להקל.

ו. עצה בחופה: אם עשרה הסמוכים למברך שומעים את קולו גם בלי רמקול, מועיל, ויש שהצריכו שיכוונו לשמוע את קולו הטבעי. ויש שפקפקו בעצה זו, כיון שקול הרמקול מעורב בקולו הטבעי ודינו כקול הברה.

משיב כהלכה

שאלה: איזו אכילה ושתיה מצטרפת לזימון?

שנים שאכלו פת, והשלישי אכל עמהם ירק או שתה עמהם משקה, האם מצטרף לזימון, והאם יש לחלק בזה בין זימון בשלשה לזימון בעשרה?

אם מצטרף, האם חייבים לזמן, או שאינו אלא רשות? והאם המצורף יכול להיות המזמן?

מקורות: **גמ'** (ברכות דף מח.-מח:); **רא"ש** (פרק ז סימן כא) בשם **הירושלמי** (ברכות פרק ז הלכה ב); **רמב"ם** (הלכות ברכות פרק ה הלכות ח-ט); **שולחן ערוך ומשנה ברורה** (סימן קצז סעיפים ב-ג); **שו"ת גינת וורדים** (או"ח כלל א סימן י); **שלחן הטהור** (סימן קצז סעיף ד); **תשובות והנהגות** (חלק א סימן קפג).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- **ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.**
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- במייל 5047867@gmail.com

ברכת מזל טוב לידיד הילכתא
הג"ר אשר אייזנבך שליט"א
לרגל שמחת החלאקה לבנו נ"ו
ברכתנו שיזכה לרוות ממנו ומכל צאצאיו רוב נחת

נושא הגליון הבא:

"בגדר האכילה המצרפת לזימון"

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

גם גיליון זה הוגה בסיוע
מקרא פלוס · תוכנת ההגהה
של הוצאת "מקרא" · דוגמה חינם לכל ספר ועלון
לפרטים ולהצעת מחיר
plus.mikrabooks.co.il
ביינוש קרליבך 058-7179103

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה
גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא
מענה אנושי: 02-5350-535 מייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי
02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

בס"ד

משא ומתן

גליון שבועי | וירא - תשפ"ז

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

כח בית דין בדיני ממונות //
הרב חיים קאהן שליט"א

דין בורר וקבלת דיינים

בורר

בדיינים הנבררים באופן של 'זה בורר לו אחד', מותר לדון אוהב ושונא שאינם גמורים (וכן לתלמידו[1], או ללקוח שלו[2], וכן לפועלו ושכירו[3]), כיון שכל אחד בורר לו את אוהבו[4], וכל אחד מצדד בזכותו של מי שביררו, וההכרעה תלויה בדיין השלישי[5] (ויש שכתב שיכול גם לברור לו את אוהבו של הבעל דין שכנגדו[6]). ויש שכתב שאין נכון לעשות כן, אמנם כבר נהגו כן[7].

קבלת עדות, דיון באיסור והיתר

יש שכתב שמותר לדיין אוהב או שונא לקבל עדות, על מנת שידונו בו בבי"ד אחר, שהרי האוהב והשונא כשרים להעיד בעצמם[8].

וכן אם הנידון הוא בדיני איסור והיתר, כמו לדון על שוחט אם שחיטתו כשירה, לא חשודים הבי"ד על נטיית הלב[9].

גמר דין

אם לא היה הדיין אוהב או שונא, ונעשה אוהב או שונא אחר התחלת הדין, אין לו לגמור את הדין[10].

שני בעלי הדין שוים

גם אם הדיין שונא או אוהב לשני בעלי הדין, הוא פסול לדון אותם[11].

חשד שנאה

יש שכתב שאם הדיין אומר שאינו שונא לבעל הדין, אך בעל הדין שונא לדיין, פסול מלדונו, כי 'כמים הפנים לפנים'[12].

בעל דין אינו יכול לפסול דיין בטענה שהוא שונא לו, בלא ראיה ברורה[13]. ואם מעשיו של הדיין מוכיחים שהוא שונאו, הרי זו ראיה[14]. ויש מי שכתב שמכל מקום ראוי לדיין למנוע עצמו מלדון אם בעל הדין חושדו בשנאה[15].

1. רמ"א שם ממהרי"ק שורש כ"א.
2. סמ"ע שם ס"ק כ"א, על אביו של תלמידו, המשלם לו שכר לימוד.
3. ש"ך שם ס"ק י"ב.
4. רמ"א שם ממהרי"ק שורש ט"ז.
5. סמ"ע שם ס"ק כ' ע"פ מהרי"ק הנ"ל, ומבאר בזה לשון הרמ"א שכתב זה בהמשך למה שכתב שבאינו אוהב ממש ימנע רק ממידת חסידות, וביארו האחרונים שאוהב גמור פסול.
6. פתחי תשובה ס"ק ט"ו (ובחידושי רע"א) משו"ת חו"י סימן ב', שאינו דומה לבורר קרובו של כנגדו דלא מהני שהפסול מגזה"כ (ולזה הסכימו התומים ס"ק ט' ונתה"מ חידושים י"א ושער משפט ס"ק ב'), ומסתפק בבורר שונא של עצמו אם שכנגדו יכול לפוסלו, ועי' בפ"ת עוד פרטי דין.
7. לבוש סעיף ט', וזה א"ש לסוברים שמדינא ימנע אפילו באינו אוהב ממש, ובאורים ס"ק י"ט כתב ששניהם (הסמ"ע והלבוש) כפי שהתנהגות בורר האידנא, עי"ש ועיין ערוך השולחן סעיף י"א. וע"ע ברמ"א שם וסמ"ע ס"ק כ"ב האם בי"ד שפסולים מחמת אהבה או שנאה יכולים לסדר בי"ד אחר, ובנתה"מ ס"ק י"ב כתב שבזה הולכים אחר המנהג.
8. שו"ת מהרש"ם חלק ב' סי' קל"ז ע"פ סי' ל"ג סעיף א'.
9. שם, עיי"ש שכתב פרטים רבים בכה"ג.
10. ערך לחם סי' ז' סעיף ז' ע"פ שו"ת מהריב"ל חלק ג' סי' צ"ז.
11. ברכי יוסף סי' ז' ס"ק כ', משום שלא יתכן שיהיה שנאה או אהבה שווה לשניהם, והרי צריכים להיות שווים בעיניו.
12. שו"ת מהר"ם מינץ סי' ק'.
13. רמ"א שם ע"פ הטור משו"ת הרא"ש הנ"ל, שצריך להביא ראיה שלא דיבר עמו ג' ימים (ופשוט כל כה"ג כפי ראות עיני הדיינים), ולפי"ז בכה"ג באינו שונאו ממש לא יכול לפסלו.
14. מטה שמעון הגה"ט ט"ו מספר גבעות עולם (מהר"י קובו) סי' י"ג.
15. פתחי תשובה שם ס"ק י"ז משו"ת משכנות יעקב סי' ז' ע"פ זוה"ק בלק ר"ה ב' על פסוק אבינו מת במדבר, אם לא כשאין דיין אחר בעיר.

(המשך בעמוד הבא)

מעשה שהיה

ונשלוח ספרים//

"אתה נוסע הביתה לשבת?" שאל אורי ברונר את חבירו, דוד לייב רוזנקרנץ.

"כן, בעזרת השם" ענה דוד לייב.

"אולי אתה מוכן לעשות לי טובה? אתם גרים ליד הגאון ר' נחמיה כהנוב, נכון? תוכל לקנות עבורי את סדרת הספרים 'דברי חכמה' של ר' נחמיה?" שאל אורי.

"לא נראה לי" ענה דוד לייב "ראשית, אנחנו לא גרים קרוב כל כל, זה בערך עשר דקות הליכה. וחוץ מזה, קשה לי לסחוב חבילה של חמישה ספרים את כל הדרך הזאת, וגם להסתדר איתה באוטובוס בדרך חזרה לישיבה"

"בבקשה, זה מאוד חשוב לי" התחנן אורי "תראה, סדרת הספרים עולה בערך 350 שקלים, אז הנה אתן לך 400 שקלים, ותוכל לקחת את העודף לעצמך בשכר הטירחה"

• • •

לאחר השבת, חזר דוד לייב, ובישר לאורי כי הלך לביתו של ר' נחמיה, אך התברר לו כי ר' נחמיה לא חש בטוב, ואושפז בבית חולים ,ולכן לא הצליח לקנות עבורו את סדרת הספרים.

לאחר ההתנצלות, הוציא דוד לייב 350 שקלים, והושיט לאורי, באמרו "הנה הכסף שלך בחזרה"

"מה?" התפלא אורי "הרי נתתי לך 400 שקלים!"

"נכון" ענה דוד לייב "אבל אמרת שאוכל לקחת את העודף לעצמי בשכר הטירחה, ולפי מה שבירררתי, הסדרה עולה 350 שקלים, אז מגיע לי 50 שקלים"

(המשך בעמוד ב)

דיינים שונאים זה לזה

דיינים שמטבעם אינם שווים בדעתם זה עם זה, אסורים לישב בדין יחד, וכ"ש אם שונאים זה את זה[16].

נוגע

כתבו הפוסקים, שכל דבר שיש לדיין בו צד הנאה, אפילו בדרך רחוקה ונפלאה, אינו יכול לדון עליו, וכמו שעד פסול מלהעיד על דבר שהוא נוגע בו[17].

והנה בעד הנוגע בעדותו, נחלקו האחרונים בגדר פסולו, אם הוא משום חשש שישקר בעדותו[18], או שמפני נגיעתו נחשב לקרוב ובעל דבר[19]. ונפקא מינא במעיד לחובת עצמו, שאם טעם הפסול משום חשש שקר, באופן זה יהיה נאמן בעדותו[20] (ויש שדן לומר שאם הפסול מחמת חשש שקר, אינו אלא פסול מדרבנן[21]).

לעומת זאת בדיין, לכולי עלמא פסול מדאורייתא מחמת נגיעה, כי הגם שלא נחשדהו לשקר מחמת הנגיעה, מכל מקום בידוע שלבו נוטה אחר הנאתו ולא ימצא זכות למתנגדו[22]. ולכן אף שנחלקו הפוסקים בספק נגיעה בעדות[23] (כלומר כשספק אם תבא לו הנאה מחמת עדותו), וכן בנגיעה שאינה של ממון, אלא של כבוד וכדומה[24] - אבל מלהיות דיין (אף כבורר) בודאי נפסל אף מחמת נגיעות כאלו[25].

נמצא אחד הדיינים פסול

נמצא אחד הדיינים קרוב או פסול, יש שכתב שבטל הדין, וכמו בעדים שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, שבטלה כל העדות[26] (ולדעה זו, יש שכתב שהדיינים הנותרים יכולים להצטרף עם כשרים ולדון מחדש[27], ויש שנסתפק בזה[28]). ויש שכתב שהדיינים הכשרים לא נפסלו מחמת הפסולים, ולכן אם יותר משלושה ישבו לדון, ונמצא אחד מהם פסול, הרי הפסק של שלושה הדיינים הכשרים קיים[29]. ומכל מקום אם יש בפסק הדין גם ענין עדות (כגון שמעידים על גביית עדות, או על קיום שטר), הרי יש להם גם תורת עדים, ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, בטל הדין[30].

בדיקת כשרות הדיינים

אסור להצטרף עם דיין פסול, אף כשיודע שהדין או הפשרה אמת, שנאמר 'מדבר שקר תרחק'[31] (שמות כג, ז).

ויתירה מכך, יש לדיין לבדוק את הדיינים האחרים עמם יֵשֵׁב בדין, כי שאם רוב הבי"ד

16. סנהדרין כ"ט א', סי' ז' סעיף ח', ופתחי תשובה שם ס"ק י"ט. ובס"ק י"ח כתב מברכי יוסף אות ל"ה אפילו שונים בטבעם שאף בבעלי חיים הקפידה התורה על צער בעלי חיים.

17. סי' ז' סעיף י"ב ע"פ רמב"ם הל' עדות פרק ט"ז הל' ד', וסי' ל"ז סעיף כ"א, וראה נדה מ"ט ב' כל הכשר וכו'. ודיני נוגע בעדות יתבארו בדיני עדות סעיף מ"ז ואילך.

18. סמ"ע סי' ל"ז ס"ק א', ש"ך שם ס"ק א', וע"ע נוב"י הנ"ל, ופתחי תשובה ס"ק א'.

19. לבוש סי' ל"ז סעיף א', ובהגהות ברוך טעם על הלבוש שם כתב ראיה מריטב"א כתובות פ"ה א' ור"ן סופ"ק גיטין, והנודע ביהודה קמא אה"ע סי' כ"ז מדייק כן מלשון הרמב"ם הנ"ל, וע"ע אמרי בינה עדות סי' נ"ג וסי' נ"ד.

20. כן כתבו סמ"ע וש"ך שם, וראה נמו"י ב"ב כ"ג ב' מדפי הרי"ף. ומדברי שו"ת הרא"ש כלל ו' סי' כ"א מבואר שפסול להעיד אף לחובתו, כביאור התומים ס"ק א'. ומאידך, לדעת הש"ך, אם אם טעם פסולו כקרוב נאמן לחובתו, שאם מעיד לחובתו שוב אינו קרוב, ראה תומים סי' ל"ז ס"ק א' וקצוה"ח ס"ק א', נתה"מ ס"ק א'.

21. כן נסתפק בשו"ת מהר"י בן לב ח"א סי' י"ט (הביאוהו הקצה"ח סי' ל"ד ס"ק ד', ורע"א שם סעי' י"ח), ועי' שו"ת מוצל מאש סי' מ"ז. והחלקת מחוקק סי' ל"ה ס"ק ג' באה"ד כתב שהוא פסול מדרבנן. אבל הרבה פוסקים כתבו שגם מטעם חשש שקר פסול מדאורייתא, ראה בגט פשוט סי' ק"כ ס"ק ט' ד"ה הדרך השני, וקצוה"ח שם. ולכו"ע אם פסול מטעם קרוב מגזה"כ, הרי הוא פסול דאורייתא. וע"ע שו"ת מהרש"ם המצויין בסמוך, ושו"ת דברי חכמים לשד"ח סי' ע"ג. וכתב בפתחי תשובה סי' ל"ז ס"ק א', שבאופן שיש נפק"מ אם פסול נוגע הוא מצד קרוב או מחשש שקר, צ"ע אם יכול המוחזק לומר קים לי כדעת האומרים שהוא פסול כקרוב.

22. לבוש סי' ז' סעיף י"ב.

23. עי' סי' ל"ז סעיף י', ותרומת הדשן סי' שנ"ד. ובקצוה"ח שם ס"ק ה', שאם יש ספק שיש לעד הנאה באותו דבר שמעיד עליו, הרי הוא פסול אף בספק. אבל אם הספק הוא אם תיוולד לו הנאה מחמת העדות, כגון שיטול עליה שכר, אינו פסול מספק. ובשו"ת מהרש"ם חלק ג' סי' כ"ב נשאר בזה בצ"ע.

24. ראה רמ"א סי' ל"ז סעיף ט' עפ"י שו"ת הריטב"א סי' קס"ז שלמ"ד טוה"נ אינה ממון אין זו נגיעה. והש"ך שם ס"ק י' חולק. וראה קצוה"ח שם ס"ק ב' וס"ק ד' ממהרי"ט חלק חו"מ סי' פ', וע"ע כנה"ג הגה"ט אות מ"ו ממהריב"ל חלק א' סי' ל"ד.

25. שו"ת מהרש"ם שם.

26. מל"מ הל' עדות פרק ט"ז הל' ה' ממהרח"ש סי' י"ח, הובא בפתחי תשובה סי' ז' ס"ק כ"ב מחידושי רע"א ומכנה"ג והאריך בזה.

27. ערוך השולחן סי' ז' סעיף י"ט.

28. שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' ד' מסתפק בזה עפי"ד הש"ך סי' ל"ג ס"ק ט' כה"ג בעדות שעביד להחזיק דיבורו, ובקצוה"ח שם ס"ק ב' מכמה פוסקים דאף בעדות לא עביד להחזיק דיבורו וע"ע בפ"ת שם ס"ק ה' מפוסקים לחלק אם כבר נפסק הדין, ומשמעות ש"ך סי' י"ז ס"ק ט' שבדיין עביד להחזיק דיבורו.

29. קצוה"ח סי' ל"ו ס"ק ז'.

30. קצוה"ח שם, ועיי"ש ראייתו.

31. שבועות ל' ב' (לגבי דיין גזלן או רשע, והוא הדין לקרוב), סי' ז' סעיף י'. ובערוה"ש סעיף כ' כתב בפשיטות שכל הנ"ל נחשבו לפשרה. ושם נסתפק בידעו בו בעלי הדין שהוא גזלן או רשע, וקיבלוהו עליהם, אם מותר לישב עמו.

מעשה שהיה
ונשלוח ספרים//

"אבל כל מה שהסכמתי לשלם לך היה רק אם אכן תקנה את הספרים" אמר אורי "למה שאשלם לך אם לא הצלחת לקנות?"

• • •

הכלל הוא (ב"מ עו: חו"מ שלג א-ב), שהשוכר פועל, ומחמת איזה אונס אי אפשר לעשות את המלאכה, אזי אם יש בזה פשיעה של המעסיק, כגון שהיה יכול לדעת שאי אפשר לעשות את המלאכה, הרי הוא חייב לשלם לפועל על יום העבודה, אלא שמשלם לו כ'פועל בטל' (כלומר, בכמה שהפועל היה מוכן לפחות מהשכר שהובטח לו, ובתמורה לכך לא יצטרך לעבוד, שזה הוא שווי ההנאה שנהנה הפועל מכך מלמעשה לא הוצרך לעבוד). אך אם גם בעה"ב לא היה יכול לדעת, ההפסד הוא על הפועל, ואינו משלם לו כלום.

מאידך, מבואר בתוספתא (ב"מ פ"ז ה"ב. הובאה בריי"ף ב"מ דף מז. ובראי"ש שם פ"ז סי' ו), שהשוכר את הפועל להביא שליחות ממקום למקום, והלך לו ולא הביא (כלומר, שלא מצא שם את דבר השליחות), נותן לו שכרו משלם.

ובירושלמי (ע"ז פ"ה ה"א) מובא דין זה בתוספת ביאור: השוכר את הפועל להביא יין לחולה, אם הביא לו, חייב ליתן לו, ואם לאו - אין חייב ליתן לו. אבל אם אמר לו יין לחולה ממקום פלוני, ותפוח לחולה ממקום פלוני, בין הביא בין לא הביא חייב ליתן לו, דמי רגליו נותן לו, וכאן לא דמי רגליו נותן לו.

הרי מבואר מזה, שאם מחמת האונס לא עשה הפועל את המלאכה, המעסיק פטור מלשלם לו. אך כאשר המלאכה היא הליכה למקום פלוני להביא איזה חפץ, הרי הפועל עשה כבר את המלאכה המוטלת עליו, ולמרות שמטרת ההליכה היתה בכדי להביא חפץ מסויים - מכל מקום, כיון שמה שלא הצליח הפועל להביא את החפץ היה מחמת אונס, בעל הבית חייב לשלם את שכרו (כן פירש המגיד משנה [שכירות פ"ט ה"ח], והמחנה אפרים [הל' שכירות ח], ובן פסק

(המשך בעמוד ג)

לתוכן

אינם מהוגנים הם קשר בוגדים[32], ולאחר שבדק את הדיין השני אינו חייב לבדוק את השלישי, ונקיי הדעת היו בודקים שכל השלושה כשרים והגונים[33].

תלמידים היושבים לפני הדיינים

יש להקפיד שאף התלמידים היושבים לפני הדיינים (ואינם חלק מהרכב הבי"ד) ונושאים ונותנים עמהם, לא יהיו בורים, שיכולים להטעות את הדיינים[34].

קבלת דיינים פסולים

אם קבלו עליהם בעלי הדין דיינים פסולים (בין למחול, ובין להוציא ממון), ונגמר הדין, אינם יכולים לחזור בהם, וחייבים לקיים את פסק הדין[35].

הקבלה מועילה בין על פסול מחמת קורבה, בין מחמת שאינו בקיא בהלכה[36], ובין בפסול מחמת עבירה[37]. ברם אסור לקבל על עצמו דיין גוי, וגם אם קיבל על עצמו בקנין[38], אין הקנין חל[39]. יש שכתב שאם כבר גמר הגוי את הדין, אינו יכול לחזור בו[40], ויש שכתב שאף בזה יכול לחזור[41]. ויש שחילק, שהאיסור הוא דוקא אם מקבלו שידון בדיני האומות, אבל יכול לקבלו שידון כפי ראות עיניו[42].

אופן הקבלה

אם קיבלו עליהם את הדיינים בדיבור בעלמא, יכולים לחזור בהם עד שיגמר הדין (גדר 'גמר דין' - ראה להלן סעיף קנב).

צריכים לקבל על עצמם בפירוש, או מכללא, כגון שהשלישו את הממון שדנים עליו אצל הדיין (אך אם הדיין קרוב לאחד מבעלי הדין, גם בכה"ג צריך לקבל בפירוש[43]). והפוסקים דנו באופן שבאו בעלי הדין מעצמם בפני הפסולים לדון, אם זה נחשב קבלה[44].

יש שכתב שהקבלה צריכה להיות בפני ב"ד כשר[45]. ויש שכתב שדי בכך שטען בפני הפסולים, שהרי בכך נעשו ב"ד[46].

כשיש 'תרתי לריעותא' בקבלת הדיין, כגון שמקבל דיין פסול כשני דיינים כשרים, יש שכתב שקבלתו מועילה[47], ויש שחולק[48] (ונחלקו הפוסקים, כשמקבל דיין כשר לדון יחידי, דהיינו במקום שלושה דיינים, אם נחשב 'תרתי לריעותא'[49]).

ובכל זה, אם קיבל עליו בקנין, הקנין חל אף בתרתי לריעותא, ואף קודם גמר הדין[50].

32. רמב"ם הל' סנהדרין פרק ב' הל' י"ד, סי' ג' סעי' ד' (ועיי"ש סמ"ע ס"ק י"ג ממהרי"ו סי' קמ"ו), ע"פ סנהדרין כ"ג א' נקיי הדעת שבירושלים לא היו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהן, וע"ש כ"ו א' קשר רשעים אינו מן המנין.

33. פתחי תשובה סי' ז' ס"ק כ"ג במסקנת דבריו ע"פ שו"ת שבות יעקב חלק א' סו"ס קל"ז.

34. ב"ח סי' ג' סעיף י' בביאור הטור שם ע"פ שבועות ל' ב', וע"ע ב"י שם, וגר"א ס"ק כ"א.

35. סנהדרין כ"ד א', סי' כ"ב סעיף א', ראה סמ"ע ס"ק א', ס"ק ג'.

36. סנהדרין שם, נאמן עלי אבא, נאמן עלי אביך, נאמנים עלי שלשה רועי בקר.

37. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ז' הלכה ב', סי' כ"ב שם.

38. ראה להלן סעיף מג.

39. סי' כ"ב סעיף ב', וסי' כ"ו סעיף א', ועיין סמ"ע ס"ק ט"ו, ומבואר יותר בדיני ערכאות סעיפים א' ה'.

40. רמ"א סי' כ"ב שם, וביאר בתומים ס"ק ו' שעיקר האיסור הוא לעמוד ולדון לפני העכו"ם, וכיון שכבר עבר, הדין קיים, וסיים בצ"ע, ועיין הערה הבאה.

41. ש"ך ס"ק ט"ו, ועיין בנתה"מ ביאורים ס"ק ה' שמבאר קושייתו שקיבל את הגוי לדון כקיבל פסול כשלשה ותרתי לריעותא (ראה להלן סעיף מג), וכיון שקבלת הקנין על גוי לפני הגמר דין אינו כלום במה יתקיים הקנין עיי"ש, ומשמע שמסכים בזה לש"ך.

42. ש"ך שם, שחילוק זה נכון מאוד. והנתה"מ חידושים ס"ק י"ד מסיק דלא מהני, שאף בזה מייקר אלילים (וכתב שהש"ך מסיים ע"ז בצ"ע, ולכאורה הצ"ע קאי על החילוק של הרמ"א), אבל הערוך השולחן סעיף ח' כתב דבזה מהני כקבל עליו קרוב או פסול.

43. ערוה"ש סעיף ג' בביאור הריב"ש סי' שי"א הובא ברמ"א סעיף א' (ועיי"ש שלולי זה דברי הרמ"א והריב"ש לא מובנים כ"כ).

44. ראה ב"ח סי' ה' סעיף ו' ד"ה מיהו, שדן מהירושלמי סנהדרין פרק א' הל' א' לכל הפסולים, אבל המשל"מ הל' סנהדרין פרק א' הל' ג' משיג עליו, וע"ע בפתחי תשובה סי' ג' ס"ק א' וסי' ה' ס"ק ו', ומשו"ת שבות יעקב חלק א' סי' קל"ז באה"ד, שהירושלמי איירי רק להתיר לדון יחידי, וכן בישועות ישראל סי' ה' שם.

45. ש"ך שם ס"ק א' ע"פ הג"ה אשרי סנהדרין פרק ג' סי' ה' וירושלמי שם הל' ד' (אא"כ אמר לו דור לי ונשבע כיון שעשה מעשה ע"פ אפילו קבלו חוץ לבי"ד אינו יכול לחזור בו), ומשיג על הנמוקי יוסף ב"ב פרק ח' נ"ו מדפי הרי"ף שכתב שלאחר גמר דין אפילו קבלו חוץ לבית דין לא יכול לחזור בו.

46. או"ת ס"ק א' שהעיקר כהנמו"י, וכ"כ נתה"מ ס"ק א' שהרי בזה נעשה לבי"ד, וכתב שהגהות אשר"י ונמו"י לא פליגי, עיי"ש. וכתב הערוך השלחן סעיף ב' שכן ראוי להורות, עיי"ש.

47. סי' כ"ב שם, ע"פ הרמב"ם הלכות סנהדרין פרק ז' הלכה ב'.

48. רמ"א שם, ע"פ תוס' סנהדרין כ"ד א' ד"ה אמר, וראש שם סי' ד', וכתב (הרמ"א) שכן הסכמת רוב הפוסקים.

49. הסמ"ע ס"ק ו' סובר דהוי תרתי לריעותא, אך הש"ך ס"ק ב' כתב ששם פסול אחד הוא ומהני לכו"ע. וראה פתחי תשובה ס"ק ה' אריכות האחרונים בדין זה, ובערוך השולחן סעיף ד' מסיק שהעיקר כהסמ"ע.ואם קיבל דיין כשר כשנים, ועוד דיין פסול כאחד, מהני קבלתו, שבכל אחד מהם יש רק חדא לריעותא. חדושי רע"א (ופתחי תשובה שם ס"ק ד') ממשמעות הפרישה שם.

50. סנהדרין שם כ"ד ב', סי' כ"ב שם.

מעשה שהיה

וגשלוח ספרים//

הרמ"א [חו"מ סי' שלה סעי' ב]. אמנם בשו"ת נחפה בכסף [ח"א חו"מ סי' כט] כתב ע"פ דברי הראב"ד והרשב"א [שיטמ"ק ב"מ עו:] שאם היה זה אונס גמור, ובעל הבית לא פשע בכך, הרי הוא פטור לגמרי מלשלם לפועל. אך כאמור, הרמ"א פסק לא כן, וגם את ראיותיו דחה המחנ"א [שם]).

ומה שחילק הירושלמי אם אמר לו להביא 'ממקום פלוני' או לא, הביאור הוא שכששלחו סתם להביא חפץ פלוני, הרי שכרו הוא על השלמת תכלית הפעולה, כלומר להביא את אותו חפץ, ואף אם לא יצטרך לטרוח לשם כך כלל. ולכן אם למעשה לא הצליח לעשות את שליחות, בעל הבית פטור מלשלם לו. אך כששולחו 'למקום פלוני', וידוע לשניהם שהפועל יצטרך לטרוח וללכת לאותו מקום, אזי שכר הפעולה הוא על טירחת ההליכה, ולכן אם טרח והלך, אף שלא הצליח להביא את החפץ המבוקש, מכל מקום כבר עשה את שליחותו, ובעל הבית חייב לשלם לו (ע"פ מחנ"א שם).

המגיד משנה (שם, ע"פ הגמ' ב"מ עו:) הוסיף, שאם השליחות היתה להביא דבר כבד, שבמקרה כזה חלק מהשכר הוא על נשיאת החפץ, אזי מכיון שלמעשה לא הוצרך לשאת את המשא - מנכה לו בעל הבית משכרו כ'פועל בטל' (כלומר, כמה היה מוכן להוריד משכרו, בתמורה לכך שלא יצטרך לשאת את המשא הכבד).

ולפי האמור, בנידון דידן אורי אכן צריך לשלם לדוד לייב על ההליכה, שבזה 'עשה שליח שליחותו', אך על טירחת נשיאת הספרים בחזרה, לא יצטך לשלם לו אלא כפועל בטל (ראה שו"ת בעי חיי ח"א חו"מ רכ. ולמעשה, קשה לשער אצל בחור ישיבה כמה הוא אצלו 'שכר פועל בטל', משום שלא היה משכיר עצמו לעבודה בלאו הכי, וכן קשה לשער כמה מהשכר הוא על ההליכה, וכמה על נשיאת הספרים, ולכן טוב שיתפשרו ביניהם).

קו ההלכה

סחורה בחינם

שאלה:

במסגרת עבודתי במפעל מסויים, אני אחראי על קניית חומרי הגלם. לפני כמה ימים הגיע למפעל משלוח שהזמנתי, אך כשבדקתי את המוצרים, גיליתי שהם פגומים. לאחר שדיברתי עם היצרן, והוא הסכים שעליו לשלוח שוב מוצרים תקינים, שאלתי אותו איך הוא מעוניין שאחזיר לו את המוצרים הפגומים. הוא ענה כי לא שווה לו להחזיר אותם אליו, כי הרווח עליהם לא יגיע להוצאות ההובלה, ולכן אין לו צורך שאחזיר אותם.

השאלה שלי היא האם בעל המפעל זכה במוצרים, או שאני רשאי גם לקחתם לעצמי?

תשובה:

כיון שהתגלה מום במקח, הרי המקח בטל, והסחורה שייכת ליצרן, ולא לבעל המפעל (סי' רלב סעי' ו-ז). אלא שבמקרה שהיצרן אינו רוצה לקחת את המוצרים בחזרה אליו, יש הבדל עקרוני אם היצרן התכוון לתת את המוצרים הפגומים במתנה (בחינם, או בהנחה גדולה, כפיצוי על העיכוב במשלוח המוצרים התקינים), או אם התכוון להפקירם;

שאם כוונתו של היצרן היא למתנה - הדבר ברור שכוונתו לתת את המתנה לבעל המפעל, שהוא הלקוח שלו, ואותו הוא רוצה לפצות. ובמקרה כזה פשוט שאין רשות לעובד לקחת את המוצרים לעצמו.

אך אם כוונתו של היצרן להפקיר את המוצרים, היות ואין לו דרך להפיק מהם רווח, אזי הדין הוא שכל הקודם בהם זכה בהם, ויש לראות האם בעל המפעל כבר זכה בהם, או שהם עדיין הפקר, והפועל יכול לזכות בהם.

והנה, אם הסחורה מונחת כבר בשטח המפעל, אזי לכאורה זכה בה בעל המפעל בקנין חצר, שהרי חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו (סי' רסח סעי' ג). ואף שדעת הרמ"א (שם) שמציאה שאינה רגילה לבא לחצירו, אין חצירו קונה לו שלא מדעתו, כבר חלקו עליו כמה אחרונים, והכריעו שחצר קונה אף באופן זה (נתיבות המשפט שם סק"ג ומנחת פתים, ועיין קצות החושן סי' קפג סק"ט). אבל אם עדיין לא נכנסה הסחורה לשטח המפעל (או שהיא מונחת עדיין במשאית המשלוח, שחצר אינה קונה כשהסחורה בכליו של המוכר, כמבואר בסי' ר סעי' ה), אזי הסחורה היא הפקר, שכל הקודם בה זכה.

אמנם, אף במקרה זה שהסחורה היא הפקר, פעמים שלא יוכל הפועל לזכות בה לעצמו, וכדלהלן.

הדין הוא, שאם פועל מצא מציאה בשעת העבודה, הרי המציאה שלו, שלא השתעבד לעבוד לבעל הבית אף בזכיה במציאות (שהרי בכמה רגעים יכול להרויח אלפי אלפים, ולזה לא נשתעבד. חידושי הגרש"ש בבא קמא סימן כ אות ב). אך אם חלק מעבודתו של הפועל היא למצוא מציאות לבעל הבית, כגון ששכרו ללקט דגים מהאגם, ומצא בו ארנק - הרי הארנק שייך לבעל הבית.

וממילא, בנידון דידן, הדבר תלוי אם מקרה כזה (שמגיע משלוח של מוצרים פגומים והיצרן אינו רוצה להחזירו אליו) הוא שכיח, מסתבר שגם זה כלול בעבודתו של הפועל, וממילא הוא משועבד לבעל הבית אף לגבי מציאה כזו, וזכה בסחורה עבור בעל הבית. אך אם מקרה כזה אינו שכיח, הרי הדין הוא כפועל שמצא מציאה בשעת עבודתו - שהיא שלו (ואף אם היצרן לא הפקיר את הסחורה, אלא מוכן למכרה בהנחה גדולה, רשאי הפועל לקנות את הסחורה לעצמו. שו"ת חוט השני סימן לח, הובא בפתחי תשובה סימן ער סק"א).

© כל הזכויות שמורות לBHI מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגליון במייל:
mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:
BHI | 1937 Ocean | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businesshalacha.com | www.businesshalacha.com

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
טלפון: 02-6504055 דוא"ל: zuf@zuf.co.il
צוף
הקלדה עריכה הגהה עימוד הדפסה הפצה

לתוכן

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות **בישיבת מיר**

גליון מספר 373

פרשת וירא

תשפ"ז

מקום הדלקת נרות שבת במלון ובבית החולים ♦ הרב אורי יצחקי

הפסיק בדיבור בין נטילה לברכה ♦ הרב משה מרדכי כהן

נקרעה העניבה בשבת האם אסור להסירה עד מוצ"ש ♦ הרב אברהם זנגר

מתפלל מנחה סמוך לשקיעה ובאמצע נזכר שכבר התפלל ♦ הרב זאב פראנק

'מכה רעהו בסתר' במדבר לשון הרע בפניו (ב) ♦ הרב אליסף פרלמן

הרב אורי יצחקי

מקום הדלקת נרות שבת במלון וביה"ח

הקדמה. יש העושים שבתם בבתי מלון, וגם אותם שלפי אורחות חייהם מדירים רגלם ממקומות ציבוריים בעיקר בשבתות, אך במקרים רבים מזדמן לאדם צורך לשבות בבית מלון, כגון רבנים הדורשים בבתי מלון לציבור המעונין בזה או שמחות משפחתיות בהרכב משפחתי מורחב שמחייב מקום גדול המעניק פתרונות לינה ואכילה לציבור גדול, או סיבות אחרות של מנוחה אחר מחלה או עומס גופני מתמשך וכד'.

הנה כל מי שנזקק לזה מקדיש זמן רב לברורים רבים לגבי האופי של הציבור במקום וההכשרים והעירוב והאוירה והתפלות, אך במקרים רבים שוכחים לברר על מצוה גדולה שקיומה כהלכה במלון מעלה הרבה ספיקות הלכתיים, והיא **מצות הדלקת נרות שבת**!!!

ולא מיבעיא לאלו שאינם מודעים כלל לבעיות והספקות וסומכים בזה על הנהלת המלון, ודאי שעלולים לבטל לגמרי מצוה יקרה זו, וכן להכשל בברכה לבטלה, אלא גם אותם בקיאים בהלכה ויש בידם לברר על אתר את הבעיות ולהציע פתרונות הלכתיים לבעיות שמתעוררות, אינם זוכרים לברר מראש על מקום ההדלקה והבעיות והפתרונות הזמינים, ומוצאים את עצמם סמוך לשבת מול שוקת שבורה שאינם מצליחים למצוא מקום הדלקה שאפשר לברך בו לכו"ע או עכ"פ לרוב השיטות, ובשעה זו כמעט א"א למצוא רבנים שיענו על השאלות, וגם אם מצא רב שיענה על השאלות קשה מאוד לתאר בזמן קצר ולחוץ את המציאות בשטח ע"מ שהרב יוכל לתת תשובה הלכתית מספקת.

א. כזה היה מעשה בזוג שהתארח בשבת במלון בהכשר מהודר ביותר, ושם מרכזים את מקום ההדלקה של כל הנשים במקום אחד, וכשבא האברך לסדר את נרותיו על השלחן המיועד, מצא שהשלחן המיועד להדלקת נרות של כל הנשים המתארחות במלון נמצא מחוץ לחדר האכילה!!! המקום היה מקום צר ודחוק שאין משמש למעבר למקום אכילה או הכנת צרכי אכילה, והיתה דלת מפרידה בינו לבין חדר האכילה, וגם כשהדלת פתוחה אין רואים את הנרות ממקום הישיבה. ונסתפק האברך אם יוצאים יד"ח הדלקה במקום שיעדו לנשים להדלקה כיון שאינו מקום אכילה.

ב. הנה אע"פ שנידון זה מצוי מאוד, וגם אותם שאינם מתארחים בבתי מלון נתקלים בנידון זה כשאחד מבני הבית מאושפז בבית חולים, אעפ"כ אסכם בקצרה את שורש ההלכה בנידון זה.

הנה הדלקת נרות שבת חובה משום שני טעמים, משום **עונג שבת**, כדי שיאכל את סעודת השבת לאור הנרות, ומשום **שלום ביתו**, דהיינו שלא יתקל בעצים ואבנים. עיקר מקום ההדלקה הוא במקום האכילה, אך חייב להדליק בכל המקומות שהולך שם משום שלום ביתו, ואם מברך על הנרות שבמקום האכילה פוטר את שאר המקומות, שלא תיקנו שתי ברכות לאיש אחד, אך אם משום סיבה אינו מברך במקום האכילה מברך במקום שהולך או ישן שם אע"פ שאינו מקום אכילה, (כמבואר כ"ז ברמ"א סימן רס"ג ס"י ומשנ"ב בס"ק מ"ה ובביה"ל בס"ו ד"ה בחורים ובשש"כ ח"ב פרק מ"ג סעיף ט"ו והערה פ"ח ולהלן, ובספר חובת הדר ועוד).

ג. הנה פשוט שעיקר מקום ההדלקה במלון הוא בחדר האכילה, ואע"פ שכל הנשים מדליקות במקום אחד יש לבנות אשכנז לסמוך על תוספת אורה ולהדליק בברכה, ואע"פ שיש אור החשמל ואין ניכר תוספת האורה בהדלקת הנרות, כבר דשו בה רבים, ובמקום שאפשר מדליקים את אור החשמל ומתכונים לצאת יד"ח בהדלקת נורות החשמל ובנרות שמדליקה על השלחן [ועיין בסמוך מה שיש קצת לפקפק בזה בנרות לאדים], ולבנות ספרד באמת העצה אינה מועילה ואכמ"ל, אך מנהל המלון הודיע שאסור להדליק בחדר האוכל מחמת בעיות בטיחות [כפי הוראת מכבי אש], ולכן הניח שלחן מחוץ למקום האכילה, מעתה יש לדון אם מהני ההדלקה במקום זה.

הנה לפי משנת"ב לעיל שהיכא שא"א לברך על מקום אכילה מברכים בכל מקום שהולכים שם משום שלום ביתו, א"כ לכאורה המסדרון לא גרע משאר מקומות בבית, ואע"פ שיש קצת לפקפק כיון שהפינה שנבחרה ע"י הנהלת המלון היא מקום צדדי שאין הולכים בו ויש להסתפק אם שייך בו הטעם של שלום בית דהיינו שמא יכשל בעצים ואבנים, אחר התבוננות מצא שהמסדרון מוליך לחדר שירות שמשתמשים בו בשבת וא"כ המקום נצרך לאורה.

ד. הנה יש הסוברים שסברא של הדלקת נרות על תוספת אורה לא שייכא רק בהדלקה במקום אכילה שמשום עונג שבת, ולא בהדלקה שמשום שלום ביתו שלא במקום אכילה, עיין בספר "שבות יצחק" בפרק ה' סעיף א' אות א' שהביא את דברי המשנ"ב בס"ק ל"ה שכתב כלשון הזה (דכל מה דמיתוסף אורה יש בה שלום בית ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זוית וזוית), והקשה עליו דהא בהדלקה דמשום שלום בית אפילו אם יש מעט אור אינו מדליק בברכה כל שאין חשש מכשול, כמבואר במשנ"ב בס"ק מ"א, ותירץ דכוונת המשנ"ב דוקא במקום סעודה שההדלקה משום עונג לכן אפשר לברך על ריבוי אורה, כמש"כ הפרישה (אות ב') דנר מעורר שמחה וגם זה קרוי שלום ביתו, אבל שלא במקום סעודה שההדלקה רק משום שלא יכשל בעצים ואבנים אין לברך על ריבוי אורה דלא שייך התם הסברא שיש בתוספת האורה ריבוי שמחה. וכ"כ בספר קצות השלחן. אך יעוין בספרי חסד לאברהם שבת ח"א קונטרס בענין מקום ההדלקה בחקירה השמינית אות ג', שסתרנו את דבריהם מכח תשובת המהרי"ל המפורשת והעלינו שאכן סברת תוספת אורה שייכא שפיר גם שלא במקום אכילה.

אך בנידו"ד כ"ז אין זה מספיק כדי לברך, כיון שהמקום מואר באור החשמל, ואע"פ שבנות אשכנז מברכות על תוספת אורה, כבר יסדו לנו רבותינו שכ"ז במקום אכילה, אבל במקום שאינו מקום אכילה שחיוב ההדלקה בו הוא רק משום שלום ביתו, כיון שהמקום מואר אפילו מאור הירח או תאורת רחוב הנכנס דרך החלון לא שייך כלל הסברא של שלום ביתו, וכש"כ מקום המואר באור החשמל שנעשה למקום זה עצמו, וא"כ אין מקום זה מחויב בהדלקה ואין יוצאים בו יד"ח וגם הברכה שם היא ברכה לבטלה.

ה. הנה מלבד הבעיה במקום ההדלקה, יש עוד חששות, אחד שבית

המלון אין מכינים כוסיות שמן וגם לא נרות שעוה ארוכים הדולקים זמן רב, אלא מכינים נריות שגובהן מאוד נמוך ולא תמיד ניכר במקום האכילה [אפילו כשמדליקים בתוך חדר האכילה], ובפרט כשמסדרים את הנריות על מגשים שיש להן שפה, מצוי מאוד שאין רואים ברור את הנרות וקשה להנות מאורן (ומסיבה זאת יש המהדרים להביא פמוטים קטנים מהבית ולסדר את הנרות על גבן, ולפעמים מרוויחים גם שאפשר להדליק בשמן)].

עוד ידוע שיש שני סוגים של נריות, גבוהים ונמוכים, הנמוכים דולקים זמן מאוד מוגבל של כשעה וחצי עד שעתים, משא"כ הגבוהים דולקים לפחות ג' וד' שעות ויותר. ועיין בספר שש"כ פרק מ"ג סעיף י"ז שכתב שלכתחילה יש להיזהר שהנרות שמברכים עליהם ידלקו עד גמר הסעודה ולפחות ידלקו בשעת קידוש ותחילת הסעודה, והמדליק נרות שבת קטנים הכבים אחרי זמן קצר, אם לא נהנה מהם לצורכי סעודת שבת הרי זה לא קיים את המצוה ובירך לבטלה, עכ"ל.

וכיון שמצוי בבית מלון שמעת הדלקת הנרות עד תחילת הסעודה נמשך זמן רב, ובפרט למדליקות כפי מנהג ירושלים כארבעים דקות לפני השקיעה, אם מתפללים כארבעים דקות עד שעה אחר השקיעה, ועד שמתארגנים לקידוש יכול לעבור עוד כחצי שעה עד שעה אחר גמר התפלה, בזמן זה יש חשש שהנריות כבר כבו, ובפרט אם הנריות מונחות מחוץ לחדר האכילה [וכנ"ל] אין משגיחים בזה בשעת מעשה, וסו"ד נכנסים בחשש ביטול המצוה וברכה לבטלה.

ו. ויש שסומכות על דברי **אשל אברהם מבוטשאטש** זי"ע שכתב לגבי הדלקת נרות על תוספת אורה, שכיון שהוא מצוה דנשים מוחזקות מאמותיהן הק' ז"ל והלאה, **וכבר קבעו חובה על עצמם שלא תהיה שום אשה שנישאת פעם אחת לאיש בלי הדלקת ב' נרות**, פשיטא ששייך בזה וצוונו לכולי עלמא וגם במנורה אחת אין קפידא. עכ"ל.

אך צ"ע אם מהני דבריו במקום אור החשמל שלא שייך כלל תוספת אורה דשרגא בטיהרא מאי אהני, ואולי בכלל הקבלה מאימותיהן נמי שמברכים על תוספת כבוד. אך בנידו"ד שאינו מקום סעודה צע"ג לסמוך על דבריו.

ז. הנה הרוצה להסתלק מכל החששות יש לנהוג כמוש"כ בספר שש"כ שם בסעיף ל"ד וז"ל: מן הראוי שהאשה תדליק את נרות השבת ותברך, ורק אח"כ ידליק אחד מבני הבית את מנורת החשמל, או שיכוין שעון שבת שבאמצעותו יידלק אור החשמל לאחר מכן, או האשה תדליק את אור החשמל לכבוד שבת לפני הדלקת הנרות ותכוון בברכתה גם על אור זה. עכ"ל.

הנה בנידו"ד אין שייכות העצות הנ"ל **במקום האכילה** [וכש"כ מחוץ למקום האכילה כבנידו"ד], אך העצה לכ"ז הן בבית מלון והן בבית חולים [שגם שם הבעיות דומות מאוד], **לסמוך על הדלקת נרות החשמל בחדר שישנים שם, ותכוין גם על הדלקת הנרות שסמוך למקום האכילה**.

ח. ואין לפקפק על הברכה על נרות החשמל, דכבר הכריעו רוב גדולי הפוסקים בדורות האחרונים עד דורנו שיוצאים יד"ח מעיקר הדין בהדלקת נרות החשמל, כמוש"כ באריכות בספר "שבות יצחק" בפרק ג', והביא שכ"פ בשו"ת אחיעזר ח"ד סימן ו' בשם שו"ת בית יצחק יו"ד חלק א' סימן ק"כ ויו"ד חלק ב' סימן ל"א בהשמטה כתב דשייך לברך על נרות החשמל, וכן דעת שו"ת מחזה אברהם ושו"ת מלמד להועיל, וכן מובא בשו"ת נחלת שמעון (סימן ט"ו) שהעיד שהגר"ח מבריסק היה נוהג לברך במוצאי שבת בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להוציא מלב הטועים שחושבים שאין החשמל בכלל איסור הבערת אש בשבת מן התורה, עיי"ש. וכיוצא בזה כתב הגרא"י ניימרק בספר אשל אברהם על חולין (בפירות גינוסר סימן כ"א), שהגאון רבי חיים עוזר היה מהדר לברך בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להורות וללמד דעת את העם שהחשמל הוא אש וחייבים על הבערתו בשבת מן התורה ע"ש. ולדינא משמע שדעת הגרזש"א והגרישו"א זצ"ל דמעיקר הדין יוצאים יד"ח באור החשמל ואפשר גם לברך על הדלקה זו.

ט. והטעם שתכוין גם על הנרות שסמוך למקום האכילה אע"פ שבררנו שיותר נראה שאין יוצאים שם יד"ח, מתרי טעמי, האחד משם שיש מפקפקים קצת אם יוצאים בנרות חשמל שלנו [כן דעת שו"ת מהרש"ג שכיון שמברכים "להדליק נר" א"א לצאת באור החשמל שלא מיקרי "נר", והאחרונים החולקים לא חששו לזה דסגי במה שנקרא בלשון בני אדם "הדלקה"], ועוד משום שיש מפקפקים קצת על נרות חשמל בימינו הנקראים "לאדים" שאין כאן חוט להט וחסר קצת בשם "נר", והגרשז"א זצ"ל פקפק קצת באור הבא מגנרטור משום שאין אור החשמל צבור בתוכו רק מתחדש כל העת ודמי למדליק בלא שמן ע"מ להוסיף שמן כשיעור אחר זמן דמבואר בהלכות חנוכה דלא מהני, ודעת הגרישו"א זצ"ל דבנר שבת אין בזה חסרון דעיקרו ניתקן ע"מ שיאיר בלילה והרי מאיר.

מכל הני טעמי מקפידות לצרף הדלקה בנריות שלנו, שלפי דעת וסברת הא"א מבוטשאטש הוי מנהג חשוב ויכולות לברך, ואע"פ שפקפקנו ע"ז, יתכן שמכלל ספק לא יצאנו, גם מש"כ שלא מהני הסברא של תוספת אורה שלא במקום אכילה אינה סברא מוכרחת, וסו"ד דחזי כל [illegible] להצטרף בהדי הדלקת נרות החשמל בחדרן.

וככל החזיון הזה יש להורות גם בבתי חולים שהיולדת תדליק את אור החשמל בחדרה ולכיון גם על הדלקת הנריות במקום המוכן לזה במסדרון בית החולים, אך בבית החולים צריך לברר שאין החשמל נכבה ונדלק מחדש מעצמו כשעוברת המערכת למצב שבת.

י. אך אם כנים אנחנו שהסמיכות לברך היא מתרי טעמי - אור החשמל והנרות שסמוך לחדר האכילה - יש לראות שלא להפסיק בדיבור בין ההדלקה בחדרים לבין ההדלקה סמוך לחדר האכילה. הנה מלבד שהוא פשוט בסברא, עוד יש להוכיח כן מהמשנ"ב בס"ק כ"א שדן באותן נשים שכשיש חופה בע"ש ומאחרין בה עד אחר שקיעת החמה והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה פן תצטרך לעשות עוד איזה דבר האסור בשבת, ע"כ תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואח"כ בחשיכה תפרוס ידיה על הנרות ותברך, ע"כ, ותמהו האחרונים כיצד שייך ברכה בדלוקה ועומדת, ואם איתא דלא שייך בזה הפסק כיון שמברכת אחר ההדלקה, אין כאן ברכה על המצב שדלוקה ועומדת אלא על מעשה ההדלקה.

וידועים בזה דברי הצל"ח בדרושים דרוש ד' אות כ"ב שהתפלא על המפסיקים בדיבור בין נטילת ידים לסעודת פת לבין הברכה, וכן מוכח בשו"ע הרב בסימן קס"ה ס"א ובמשנ"ב בסימן קס"ה ס"ק ג' עיי"ש.

ונתעוררתי לזה מהמעשה הנ"ל שחוץ מאותו אברך בעל המעשה שהידר אחר פתרונות, שאר הנשים החרדיות הדליקו בפינת המסדרון סמוך לחדר האכילה ובירכו שם, ובתחילה חשבתי שאין מזה ראיה שלא חששו למה שפקפקנו על הדלקה במקום זה, דיתכן שעשו את העצה הנ"ל להדליק את החשמל בחדר וגם את הנרות סמוך לחדר האכילה וכיוונו בברכה על שתי ההדלקות, אך שמעתי אומרים שאותן הנשים לא הקפידו על ההפסק בין ההדלקה הראשונה לשניה רק אחר הדלקת הנרות במסדרון לפני הברכה הקפידו שלא להפסיק בדיבור, וא"כ צ"ע איך תחול הברכה על ההדלקה הראשונה של נרות החשמל בחדר.

הרב משה מרדכי כהן

הפסיק בדיבור בין נטילה לברכה

הפסיק בדיבור בין נטילה לברכה האם מותר לו לברך על נט"י או שהפסיד ברכתה

כתב בשו"ע סי' קנ"ח ס"א וז"ל, מברך קודם נטילה שכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתם ונהגו שלא לברך עד אחר נטילה משום דפעמים שאין ידיו נקיות ומפני כך מברכים עליהם אחר ששפשף ידיו שכבר ידיו נקיות קודם שיטיל עליהם מים שניים, עכ"ל. וכתב שם במ"ב סקמ"ד מברך אחר כך היינו לפי טעם הראשון שכתב המחבר דלא דמי לשאר ברכות שעל מצווה דקיי"ל שאם לא ברך מתחילה שוב אינו מברך אח"כ דהואיל ואידחי אידחי דשאני הכא שלא היה ראוי לברך מקודם משום שפעמים אין ידיו נקיות, ולכן אף אם כבר ניגב ידיו יוכל לברך עוד אבל אם כבר ברך המוציא כתבו הפוסקים ששוב אינו מברך על נט"י. והוסיף דהט"ז מחמיר אף לאחר הניגוב ששוב לא יברך ומכ"מ לכתחילה יש להיזהר בזה מאוד אף שהאחרונים הסכימו עם הרמ"א.

ונמצא דתיקנו חז"ל לברך על נט"י לאחר הנטילה וכנ"ל, אבל לגבי הפסק בדיבור לכאורה אסור בין הנטילה לברכה ומצינו כן בסי' קס"ה דדיבור בין נטילה לברכה אסור, ויש לדון באופן שדיבר האם מותר לו לברך אח"כ או שהפסיד ברכתו.

הנה בשו"ע סי' קס"ה ס"א העושה צרכיו ורוצה לאכול יטול שתי פעמים על הראשונה מברך אשר יצר ועל השניה מברך על נט"י, ואם אינו יכול ליטול אלא פעם אחת, לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף מברך אשר יצר ואח"כ בשעת הניגוב יברך על נט"י. וכתב המ"ב סק"ב יטול ב' פעמים דאם יטול פעם אחת ויברך מתחילה אשר יצר ואח"כ על נט"י הוי הפסק בין הנטילה לברכתה, ואם יברך מתחילה על נט"י ואח"כ אשר יצר הוי הפסק בין ברכת נטילה להמוציא, ולהניח מלברך ברכת אשר יצר עד אחר ברכת המוציא גם אינו נכון שחיובה חל מיד כשעה צרכיו ואין לאחרה לאח"כ.

והכרעת המ"ב דכיון דיש פוסקים שסוברים דאשר יצר אינו הפסק בין ברכת נטילה להמוציא משום דהכל צורך טהרת הידיים ודומה לדין גביל לתורא בסי' קס"ז ולכן אם בדיעבד נטל נטילה אחת כדין לשם נטילה לאכילה יברך מתחילה על נט"י ואח"כ אשר יצר דיש לסמוך על פוסקים אלו וה"ה לכתחילה אם היה קשה לו ליטול ב' נטילות מדוחק מים וכיוצ"ב יטול אחת ויברך על נט"י ואח"כ אשר יצר, עכ"ד.

ולמעיין נמצא דכתב במ"ב דאם יטול פעם אחת ויברך מתחילה אשר יצר ואח"כ על נט"י הוי הפסק בין הנטילה לברכתה ואפשר לבאר דבריו בב' אופנים: א) הוי הפסק וממילא אינו יכול לברך עוד על נט"י דע"י

לתוכן

ההפסק הפסיד ברכתה דהברכה צריכה לחול על המצוה וע"י ההפסק פקעה ברכתה. ב) הוי הפסק רק בתורת לכתחילה שאין לעשות כן, אבל אם הפסיק אף שעשה שלא כדין, עדיין מותר לו לברך אח"כ על נט"י.

אלא שבמ"ב לא מבואר בסי' קנ"ח האיך נקט בדין זה, אף שבסברא מובן לומר שמעכב כמו שבעובר לעשייתם אסור להפסיק כך בסמוך לעשייתם אין להפסיק וממילא זה מעכב, ומצינו בעוד מקומות כעין דיון זה וגם שם לא ברור אם הוי הפסק עד כדי שמפסיד ברכתה.

ואכן מצינו כעין זה בהלכות שחיטה סי' י"ט ס"א שכתב הרמ"א, ואם שחט דבר דאתיליד רעותא וצריך בדיקה ישחטנו בלא ברכה וכשימצא כשר מברך על השחיטה ובלבד שיהא סמוך לשחיטה, עכ"ל. וכתב התבואות שור שלא יפסיק בדיבור בין השחיטה לברכה רק לא התבאר בדבריו אם זה מעכב לעניין שהפסיד ברכתו או לא. ופשטות דבריו משמע שאם הפסיק בדיבור שוב לא יברך (והביאור מדוע הוי בגדר עובר לעשייתם דשחיטה כזו דנולד בה רעותא דומה לטבילה ונטילת ידיים דמברך לאחר עשיית המצוה).

הפסיק בין הנטילה לברכה יטול ידיו שוב

הנה בדברי הפמ"ג סי' קנ"ח משב"ז סקי"ב דנחלקו שם הרמ"א ושאר אחרונים עם הט"ז באופן שלא בירך על נט"י קודם ניגוב האם מברך אחר הניגוב, וכתב הפמ"ג דבמטמא ידיו ודאי יכול לברך שוב ואפילו דמחלוקת היא ולא לכו"ע נתחייב ליטול שנית מכ"מ מועיל בצירוף דעת הסוברים דיכול לברך אף אחר הניגוב, עיי"ש היטב. ולפי דבריו יש מקום לומר דגם כאן יש ספק בדין ובצירוף שמטמא ידיו (שנוגע בגופו) נוטל ידיו ומברך.

ואין לחלק בין אם כבר נמצא בתוך סעודתו לאחר שנטל ידיו ובירך כדין ואז נטמאו ידיו דהוא ספק אם לברך על נט"י, לבין אופן שנמצא קודם סעודתו ונטל ידיו והוא קודם הניגוב והברכה שיטמא ידיו, אלא כמו שאם באמצע סעודתו נגע במקומות המכוסים נוטל בלא לברך (סי' קס"ד מ"ב סק"ב) כן קודם סעודה אם נגע במקומות המכוסים אין לו לברך, ומה שכתב הפמ"ג לברך הוא מדין ס"ס וכנ"ל. וזה מה שסיים הפמ"ג שם דאף רש"ל מודה לזה, ביאור הדבר דאף לשיטת המהרש"ל שלא לברך בנוגע באמצע סעודתו במקומות המכוסים מ"מ בנדון זה שניגב קודם ברכת על נט"י יכול לטמאות ידיו ולברך וא"כ גם בנדו"ד אם הפסיק בדיבור קודם שבירך יתכן שיכול לטמאות ידיו ולברך.

לחלק בין נוטל ידיו ברביעית לנוטל ידיו בפחות מרביעית

והיה מקום לדון לחלק בין נוטל ידיו ברביעית לבין נוטל ידיו בפחות מרביעית, דהנה בסי' קנ"ח ס"א כתב השו"ע דנהגו לברך על נט"י לאחר שנטל ידיו במים ראשונים ואע"ג דכל המצוות מברך עובר לעשייתם מכ"מ כיון שפעמים אין ידיו נקיות קודם הנטילה נהגו לברך אחר שנטל, והוסיף הרמ"א דכל שהוא קודם הניגוב עדיין חשיב עובר לעשייתם דגם הניגוב מן המצווה, וכתב המ"ב דאף לדעת השו"ע סי"ג המצווה לנגב דוקא בנוטל פחות מרביעית אך בנוטל ברביעית אין צריך לנגב מכ"מ לא פלוג ואף בזה נהגו לברך אחר הנטילה קודם הניגוב משום דפעמים אין ידיו נקיות קודם. וא"כ לכאורה היה נראה דבנוטל ידיו בפחות מרביעית דקאי הברכה על הניגוב א"כ אין מעכב בדיעבד במה שהפסיק בדיבור בין הנטילה לברכה, משא"כ בנוטל ידיו ברביעית וכפי שנהוג היום דאין צריך ניגוב והברכה בע"כ קאי על הנטילה שקודם, בזה מעכב בדיעבד בהפסיק בדיבור אחר הנטילה ושוב אין לו לברך. ואמנם כל זה לדעת השו"ע, אבל לדעת המהרש"ל שהביא המ"ב שם סקמ"ד דגם בנוטל לידיו ברביעית צריך לנגב דהמצווה לנגב משום מיאוס ולדידיה אפשר דאף בנוטל ברביעית הפסיק בדיבור אחר הנטילה קודם הניגוב אינו מעכב ומברך, ויש לעיין.

נטל ידיו ושמע ברכה מחבירו האם מותר לו לענות אמן או הוי כהפסיק בדיבור בין נטילה לברכה

שו"ע סי' כ"ה ס"י אם שח לצורך תפילין אינו חוזר ומברך, אם שמע קדיש או קדושה בין תפילה של יד לתפילה של ראש לא יפסיק לענות עימהם אלא שותק ושומע ומכוון למה שאומרים, עכ"ל. וכתב המ"ב סקל"ה לא יפסיק ואפילו לענות אמן על ברכה זו גופא כגון לענות אמן על ברכת תפילין שמברך אחר אסור אם לא שחבירו מכוון להוציאו בברכה זו, והוא מתשובות דבר שמואל והגרעק"א בחידושיו ודלא כפנים מאירות. עוד כתב שם במ"ב סקל"ו ואם פסק וענה אמן יהא שמיא רבא או קדושה או ברכו או שענה אמן על איזה ברכה ששמע חוזר ומברך, עכ"ל. ואף שהכרעת המ"ב דחוזר ומברך היינו שעניינו אינו על אותה ברכה מכ"מ לכתחילה ודאי חמור הדבר לענות על כל ברכה ואפילו על אותו סוג ברכה, ומסתבר לדינא דיש להחמיר ולא לענות אמן על ברכת חבירו בין נטילה לברכתה עכ"פ מדין ספק.

אמנם יש לפקפק בזה ממה שכתב השו"ע סי' קס"ז ס"ז וז"ל, ראובן שהיה נוטל ידיו לאכילה ויעקב היה מברך המוציא ונתכוונו להוציא השומעים ואח"כ ניגב ידיו ובירך על נט"י לא הוי הפסק ויוצא בברכת יעקב ואינו צריך לחזור ולברך ברכת המוציא, עכ"ל. ולמעיין נמצא דאף שראובן רק נטל ידיו וקודם שבירך על נט"י יעקב בירך המוציא והתכוון להוציאו ובפשטות גם ענה ראובן אמן על ברכת המוציא של יעקב ואפ"ה אין זה הפסק בין נטילה לברכת על נט"י וגם לא מגרע שלא יוכל שוב לברך על נט"י.

אמנם להוכיח מכאן דאין עניית אמן לאחר נטילה מגרע להפסיד ברכת על נט"י אח"כ יש לדון, דשם הכל הוא צורך סעודה, עי' מ"ב שם סקמ"ה, והוסיף שם בסקמ"ו דאף דקיי"ל שומע כעונה וכבר פסק המג"א בסי' קנ"ח ס"א דאם קודם שבירך על נט"י בירך המוציא לא יוכל לברך עוד על נט"י שאני הכא דלא ניגב ידיו קודם ברכת המוציא ולא נגמר המצוה עדיין, אבל אם כבר ניגב ג"כ לא יוכל לברך עוד על נט"י כיון דכבר יצא בברכת המוציא, עכ"ד. ולכך אין ראיה לנדון זה ועדיין יש להסתפק בזה.

הרב אברהם זנגר

נקרעה העניבה בשבת האם יסירנה או שעליו ללובשה עד מוצ"ש

מעשה באחד שנפל בשבת ע"ג גדר ונתפסה עניבתו בחוט ברזל שיצא מהגדר ונקרעה, ומעתה אינה ראויה ללבישה, ושאל אם יכול להוריד את העניבה או עליו להשאר לבוש בעניבה עד מוצ"ש, [ויכול ללבוש את החולצה ע"ג העניבה כדי שלא תיראה העניבה הקרועה].

מעשה דומה אירע באחד שנשבר לו האבזם של החגורה בשבת ונפל, וכעת החגורה פתוחה ואינה ראויה ללבישה, ושאל אם יכול להוריד את החגורה או עליו להשאירה במקומה [תחובה בלולאות המכנסיים] עד שיגיע לביתו, ושם יוכל לפשוט את המכנסיים עם החגורה וללבוש מכנסיים אחרות, [מפני שאין חשש טלטול על החגורה בהורדת המכנסיים, כי זהו טלטול מן הצד לצורך דבר המותר].

וכן אירע בשבת בבוקר שאחד לבש בטעות חולצה של יום חול שהיה מונח בה מוקצה על דעת שתישאר שם כל השבת, ונמצא שהחולצה היא מוקצה גמור מדין בסיס לדבר האסור, ושאל אם יכול להוריד את החולצה, או שעליו להשאר לבוש בה כל השבת.

שורש הנידון, בהקדם כמה יסודות;

א. עניבה קרועה וכן חגורה בלא אבזם נראה שדינם כמוקצה מחמת גופו, ולדעת הרבה פוסקים אסור לטלטל מוקצה מחמת גופו אף אם הגיע לידו בהיתר, וכן נראה הכרעת המשנ"ב (סי' ש"ח סקי"ג וביה"ל סי' רס"ו סי"ב) דרק כלי שמלאכתו לאיסור מותר להמשיך לטלטל בעודו בידו, אבל מוקצה מחמת גופו אסור.

ב. מותר לטלטל מוקצה בגופו ולא בידו כמבואר בשו"ע (סי' שי"א ס"ח), ועפ"ז כתב הביה"ל (סי' רס"ו סי"ג) דאם מצא בשבת כיס של מעות ורוצה לזכות בו, יכול לטלטלו ברגלו כדי שלא יקדמנו אחר. והנה טעם ההיתר ביאר המשנ"ב (סי' ש"ח סקי"ג) 'דזה לא נקרא טלטול כלל', ומשמע דכללא הוא דלא גזרו חז"ל איסור טלטול מוקצה כי אם כשמטלטל בידיו, אולם הרבה פוסקים כתבו דהיתר זה יסודו מדין שינוי, דאי"ז טלטול כדרכו אלא כלאחר יד, [וכן משמע מל' הרא"ש (שבת פ"ג סי' י"ט) שהוא מקור ההיתר של טלטול בגופו, וכתב שם דמטלטל 'בגופו **כלאחר יד**'], ולכן כתבו דאם דרך טלטולו הוא בגופו הרי זה נחשב טלטול גמור ואין בזה היתר של טלטול בגופו, וכן נראה מהשו"ע (סי' ש"ח סט"ו) לגבי טלטול סנדל שנפסקה ממנו הרצועה, דאסור לטלטלו ע"י רגלו, כי טלטול בדרך מלבוש הרי זה טלטול כדרכו (ע"ש במחצה"ש ס"ק כ"ט), וכן נראה מהשו"ע (שם סמ"ו) דאסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין משי, והיינו משום שדרכו בכך, וכן נראה מדברי הרמ"א (סי' רס"ו סי"ב) דאסור להלך בשבת כשכיס המעות כרוך על חגורו משום טלטול מוקצה (ע"ש במשנ"ב סקל"ה), והטעם נראה מפני שדרכו בכך, וכן נראה מהמשנ"ב (סי' של"ו סקמ"ו) דאסור להזיז ברגליו הנה והנה עשבים המעכבים את קילוח המים, והטעם נראה מפני שדרכו בכך, וכן נראה מדברי המשנ"ב בשם המג"א (סי' רנ"ב סקנ"ה) שכתב דצריך אדם למשמש בבגדיו בערב שבת סמוך לחשיכה שלא יהיה בהם מוקצה, משום איסור טלטול מוקצה בשבת, ומבואר מזה דאין כאן היתר טלטול כדרכו מפני שדרכו בכך (עי' תוספת שבת סי' ש"א סקנ"ט בסופו). [ועי' בספר נחלת ישראל (פי"ד עמ' תצ"ט) שהאריך בענין זה].

ג. מעתה יש להסתפק האם עליו להוריד את העניבה או את החגורה בידים ולעבור פעם אחת על איסור טלטול מוקצה בידים כדי להציל עצמו מאיסור טלטול מוקצה כדרכו במשך כל השבת, או עליו להשאיר את העניבה או את החגורה על גופו, כי אסור לו לטלטל מוקצה בידים כדי להציל עצמו מטלטול מוקצה בגופו שהוא אנוס על כך.

שעון שעמד מלכת בשבת האם יסירנו מידו

ומצאנו ספק דומה שהסתפק בו הגרשז"א זצ"ל 'במי שהשעון שעל ידו נעמד מלכת באמצע שבת ונעשה מוקצה [מחמת גופו], אם מוטב לא לעשות מעשה בידים ולהשאיר אותו כל הזמן על היד, אע"ג שאין זה חשיב טלטול כלאחר יד, שהרי כך דרך טלטולו, או עדיף טפי להורידו בידים מהיד, ובלבד שלא יטלטל מוקצה כל הזמן' עכ"ל, (שש"כ פכ"ח הערה נ"ב)[1].

[אולם אם אי"ז טלטול גמור אלא רק טלטול מן הצד, כגון לטלטל צרור מפתחות שאחד מהם הוא מוקצה, הורה הגרשז"א זצ"ל 'דאם לא הוציא את המפתחות האסורים בטלטול כבר מערב שבת, עדיף לטלטל את כל צרור המפתחות עם מפתחות המוקצה שבו, דחשיב טלטול מן הצד, מלהוציא את המוקצה בידים מהצרור דהו"ל טלטול גמור, ויאחזו בידו רק את המפתח המותר בטלטול או שיאחזו במחזיק המפתחות' עכ"ל, (שש"כ פ"כ הערה ש"ט)].

ולא נתבאר היטב בדברי הגרשז"א זצ"ל מהו שורש הספק, דלכאורה כיון שבב' האופנים הרי זה נחשב טלטול גמור, א"כ בודאי עדיף לעבור על האיסור רגע אחד מלעבור עליו במשך כל השבת.

ונראה לבאר בתרי אנפי;

טעם הכרעת 'שב ואל תעשה' בכל דיני התורה

א) הלכה פסוקה היא דאם אדם אנוס לעבור על איסור, ויש לפניו ברירה לעבור על איסור בקום ועשה או בשוא"ת, עליו לעבור בשוא"ת ולא בקום ועשה (עי' גמ' עירובין ק. ורש"י פסחים מח. ד"ה מילתא). ובקובץ שעורים (פסחים שם אות ר') חקר מהו טעם הדין, וכתב לבאר בתרי אנפי; **א.** איסור שעובר עליו בקום עשה הוא איסור חמור יותר משוא"ת. **ב.** אין חילוק בחומר האיסורים, אלא דכיון שהוא מצווה בשניהם ואין איסור אחד דוחה את האיסור השני, נמצא דאין לו היתר לעבור בקום ועשה על שום אחד מהאיסורים, ובע"כ הוא חייב להשאר בשוא"ת, [כלומר אי"ז הכרעה בין ב' האיסורים, להעדיף את האיסור שעובר עליו בשוא"ת, אלא הוא העדר הכרעה בין האיסורים, וכיון שאין הכרעה, בעל כרחו עליו להמנע מלעשות דבר].

וכן חקר חקירה דומה בקובץ הערות (סי' ס"ט, ונדפס גם בקובץ שעורים ח"ב קונטרס דברי סופרים סי' ג') בדין יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת ולא בקום ועשה, אם הטעם הוא דאיסור בשוא"ת הוא איסור קל יותר ויש להם כח לעקור רק איסור קל ולא איסור חמור, או הטעם הוא דאין להם כח לעקור שום איסור אלא רק לחדש איסור דרבנן כנגד האיסור דאורייתא, ואינם דוחים זה את זה, ועל כן אסור לו לעבור על אף אחד מהם בקום ועשה, וממילא נמצא דעליו לנהוג בשוא"ת, כלומר להמנע מלעשות דבר.

וכתב הקובץ הערות נפ"מ בין הצדדים, מה נחשב קום ועשה ומה נחשב שוא"ת, אם הדבר תלוי **בגוף** האיסור, או **באופן** שהוא עובר על האיסור, כגון איסור 'לא יראו פני ריקם', דאסור לבא לעזרה ברגל בלא קרבן, גוף האיסור הוא שוא"ת, מה שאינו מביא קרבן, אולם האופן שהוא עובר על האיסור הוא ע"י כניסתו בעזרה, וזהו קום ועשה. והנה לצד הא' דהחילוק בין קו"ע לשוא"ת תלוי בחומר האיסור, פשוט דתלוי בגוף האיסור, דאם גוף האיסור הוא שוא"ת הרי זה איסור קל, אף אם האופן שהוא עובר עליו הוא ע"י מעשה, אבל לצד הב' פשוט דתלוי באופן שהוא עובר עליו, כי ההכרעה של שוא"ת היא להמנע מלעשות דבר.

וע"ש שהביא ראיות כצד הב' דיסוד דין שוא"ת הוא דעליו להמנע מלעשות דבר, כי אין היתר לעבור על איסור אחד כדי להציל עצמו מאיסור אחר אפילו אם הוא חמור ממנו.

ובזה י"ל דתלוי ספק הגרשז"א, דלצד הא' בודאי עליו להוריד את השעון מידו, כי גם אם אינו מוריד את השעון בידים הוא עובר על איסור טלטול מוקצה בקום ועשה, כי החזקת השעון על ידו היא עבירה בקום ועשה, כמו שאדם הלבוש כלאים הרי זה נחשב לעבירה בקו"ע וחייב מלקות כדין לאו שיש בו מעשה, [ועי' קה"י (נזיר סי' ה') שהאריך בזה מהו הטעם שנחשב מעשה, וביאר 'דכל היכא שנעשית מעשה בגוף האדם, היינו שעם גופו נפעל מעשה והוא יכול לסלק מה שעשוי בגופו אלא שהוא רוצה בו, כל כה"ג נחשב מעשה שלו אע"פ שהוא ממילא, כגון העומד באיזו מקום מרצונו מתייחס העמידה להאדם ולא נחשב שהאדם מועמד שם אלא שהאדם עומד שם, ושוב ראיתי שכ"כ הריטב"א ז"ל הובא בכס"מ פ"י מהל' כלאים הלכה ל' וכו' עכ"ל], וא"כ י"ל דאין הורדת השעון בידים חמורה יותר ממה שהשעון נמצא על ידו, אבל לצד הב' י"ל דההכרעה של שוא"ת היא להמנע מלעשות דבר, וכשהוא נמנע מלעשות דבר הרי בע"כ השעון נשאר על ידו כבתחילה.

וכן עמד הקה"י (נזיר שם) בחקירת הקובץ שעורים הנ"ל, וביאר כצד הב' וז"ל; 'ונראה דהא דאמרינן קו"ע ושוא"ת [לגבי הדין דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת] אינו תלוי בשם מעשה ולאו מעשה, דעיקר היסוד דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת אין הפי' כלל שנעקר חיוב המצוה, אלא שכנגד חיוב המצוה חל איסור מחמת אזהרת בל תסור, ונמצא שיש בזה מצוה ואיסור, ובכל כה"ג כשאין לו הכרעה לא ל צד זה ולא לצד זה ממילא נשאר בשוא"ת, ומה"ט הוא דיש כח ביד חכמים לעקור בשוא"ת, אבל כשעבירת הל"ת הוא בקו"ע אסור דהא אינו יכול להכריע לשום צד וחייב לישאר בשוא"ת, **ואין הקפידה כאן על עשיית מעשה אלא על עשיית הכרעה**, שלא יכריע הוא לצד אחד מאחר ששני הצדדין שוין, **ולפיכך אע"פ שמה שגופו לבוש בבגד חשיב מעשה לא איכפת לן כיון שהמעשה נעשית ממילא ולא הוא מכריע לכאן או לכאן**' עכ"ל הזהב של הקה"י זצ"ל. [וע"ע בקונטרס דברי סופרים (מהדורת תשע"ד) סוס"י ג' נדפסו כמה מכתבים בין הקה"י לקובץ שעורים בענין זה בגדר החילוק בין קו"ע לשוא"ת].

אם יש איסור מוקצה בהחזקת חפץ בלי תנועה

אך יש לפקפק בזה, דהנה יש לדון אם יש איסור מוקצה במה שהשעון ענוד על ידו בשעה שהוא ללא תזוזה כלל, כלומר אם איסור מוקצה הוא רק כשמזיז את היד עם השעון, או עצם החזקת השעון ע"ג ידו היא בכלל איסור מוקצה, [דאף שאין איסור נגיעה במוקצה אלא רק טלטול מוקצה כמבואר ברמ"א (סי' ש"ח ס"ג), מ"מ י"ל דהחזקת מוקצה ג"כ נחשבת כמו טלטול מוקצה], ועי' ספר נחלת ישראל (עמ' תשצ"ה) מש"כ בזה.

ואם נאמר דאין בזה איסור טלטול מוקצה, י"ל דאין כאן אפשרות לנהוג בשוא"ת להמנע מלעשות דבר, כי הרי הוא יכול שלא לנוע כלל כמה רגעים, ובאותם רגעים אין כאן טלטול מוקצה, אלא שלא יוכל להמשיך כך כל השבת, והרי הוא אנוס לנוע ובכך הוא עושה מעשה טלטול מוקצה, וא"כ לפני שינוע עדיף שיוריד את השעון מידו, ואין כאן הכרעה של שוא"ת, כי עומדים לפניו רק ב' אפשרויות של קו"ע.

איסור משתמש באילן במי שעלה על האילן בשוגג

ולכאורה יש להביא ראיה ברורה לפשוט ספק הגרשז"א זצ"ל מן המבואר בגמ' (עירובין ק.) ושו"ע (סי' של"ו ס"א ומשנ"ב סק"ו) דאדם שעלה לאילן בשבת בשוגג מותר לו לרדת, אע"פ שבירידתו הרי הוא משתמש באילן, והטעם מפני שגם בישיבתו הוא עובר על איסור משתמש באילן, ולכן מותר לו לירד בקום ועשה כיון שמרויח ע"ז שלא יעבור איסור כל השבת. הרי דאע"פ שבירידתו הוא עובר על האיסור בידים, לא אמרינן דעליו להמנע מלעשות דבר ולהשאר ע"ג האילן כל השבת מדין שוא"ת. [ושו"ר שכבר הוכיחו כן בחידושי מרן הגר"ד לנדו שליט"א (שבת סי' י"ט אות ב', וע"ע גליון אהלי שבת 3 עמ' י"ד) ובשו"ת מגדנות אליהו (ח"ג סי' קכ"ח אות י"ד), וע"ע ספר שביבי הוד (עירובין עמ' עד"ר) מש"כ בזה].

ואין לומר דאין לדמות מילתא למילתא, כי הגמ' שם להדיא דימתה דין זה לנידון אחר של איסור זריקת דם קדשים שנתערב דם קרבן שדינו להיזרק במתנה אחת בדם קרבן שדינו להיזרק במתן ד' ע"ש, והנידון הוא אם שוא"ת עדיף או קו"ע עדיף כשיש בזה ריוח גדול יותר ע"ש.

והנה משמעות הגמ' והפוסקים דאינו **חייב** לירד מהאילן אלא רק **מותר** לו לירד מהאילן, ומה שירצה יעשה, ונראה מזה דלגבי הנידון במשתמש באילן שיש בו ב' איסורים סותרים, ההכרעה היא דשקולים הם, אם לעבור בקו"ע ולהרויח שממעט בזמן האיסור, או לעבור בשוא"ת אע"פ שזמן האיסור רב יותר, ולכן מה שירצה יעשה, אם לירד מהאילן או להשאר ע"ג האילן, [וכ"כ הגאון יעקב שם והאגלי טל קוצר ס"ק ס"א סוף סק"א[2], וכן ביאר בספר לקח טוב לבעל האתוון דאורייתא כלל ט"ו סקי"א דהנידון הוא אם לעבור פעמים רבות בשוא"ת חמור יותר מלעבור פעם אחת בקום ועשה או להיפך], ולכאורה נראה מזה כצד הא' בחקירת הקובץ שעורים והקה"י, דאיסור שעובר עליו בקו"ע הוא איסור חמור יותר בעצמותו, ולא רק דדין שוא"ת הוא להמנע מלעשות דבר, וצ"ת. ועכ"פ יש ללמוד מזה דגם בנידו"ד מה שירצה יעשה[3].

---

[1] דעת הגרשז"א זצ"ל דשעון שעמד מלכת הוא מוקצה מחמת גופו, ונחלקו בזה פוסקי זמנינו ואכ"מ.

ובספר וישמע משה (ח"ו עמ' קט"ו) ליקט דעות חכמי זמנינו בהכרעת ספקו של הגרשז"א זצ"ל, וכתב בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל דאף ששעון הענוד על ידו נחשב בטלטול כדרכו, זהו רק כשהוא פועל, אבל שעון שעמד מלכת אין דרך לענדו על ידו אלא נותנו בכיסו, ולכן אי"ז נחשב בטלטול כדרכו, ועל כן ישאירנו על ידו עד מוצ"ש, ובשם הגר"מ שפרן שליט"א כתב סברא דלנתינת השעון על היד היא דרך השימוש בשעון אבל לא דרך הטלטול של השעון, וצ"ב.

[2] והאגלי טל ביאר בזה הא דמבואר שם דאם עשה כן במזיד קנסוהו שלא ירד מהאילן כל השבת, וצ"ב איך יתכן שיקנסוהו לעבור על איסור משתמש באילן, ולהנ"ל ניחא, דשקולים הם ב' האיסורים, להשאר ע"ג האילן או לרדת מהאילן, ולכן אינו נכשל טפי באיסור במה שקנסוהו להשאר ע"ג האילן.

[3] והנה האגלי טל שם בהמשך דבריו ביאר באופן מחודש, דלמסקנת הגמ'

איסור מוקצה בקו"ע כנגד איסור שְׁהִיָה בשוא"ת

ועד"ז מצינו בחזו"א (סי' ל"ז סקכ"ז בדינים העולים) שחידש דיש לאדם לעבור על איסור מוקצה כדי להציל עצמו מאיסור שהיה, כגון קדירה שהשהה באיסור ע"ג האש והיא מוקצה יש לו ליטלה מע"ג האש כדי להנצל מאיסור שהיה, והקשה בחידושי מרן הגר"ד לנדו שליט"א (שבת עמ' קט"ו) דהא לגבי רדיית הפת (בגמ' שבת ד.) לא התירו חכמים איסור רדיה דרבנן אלא כדי להנצל מאיסור דאורייתא, ומאי שנא הכא דנקט החזו"א דמותר לעבור על איסור דרבנן כדי להנצל מאיסור דרבנן אחר, וביאר הגרד"ל דאיסור שהיה חמור טפי הואיל והוא עובר איסור בכל רגע ורגע, ואילו איסור מוקצה יעבור רק פעם אחת, ולפי האמור יש מקור מהגמ' בעירובין שם ליסוד זה, דמותר לעבור בקו"ע על איסור שעובר עליו פעם אחת כדי להנצל מאיסור שעובר עליו בשוא"ת פעמים רבות, אלא דלפי האמור מוכח מהגמ' דכל כה"ג שקולים הם ומה שירצה יעשה.

נכנס לבית הכסא ציבורי בשבת ונדלק האור מה יעשה

והנה דנו חכמי זמנינו מה יעשה מי שנכנס לבית הכסא ציבורי שנדלק אור ע"י חיישנים, האם יצא מיד ויעבור על כיבוי (כי החיישנים פועלים באופן אוטומטי לכבות את האור כשהוא יוצא), או ישאר שם עד סוף שבת אע"פ שהוא גורם את המשך הדלקת החשמל, כי זה נעשה בשוא"ת. [הספק הוא אם שניהם איסור דרבנן ואכמ"ל]. ולפי האמור נראה דמה שירצה יעשה כמו בדברי החזו"א לגבי איסור שהיה.

אך באמת בניד"ד באיסור מוקצה נראה דאינו יכול לעשות מה שירצה, אלא עליו להוריד מיד את השעון מידו, כיון שגם את השעון נשאר על ידו הרי זה נחשב כטלטול בידים, ונמצא שהוא עובר על האיסור בקו"ע, וא"כ בע"כ עליו להוריד את השעון מידו, ואין כאן מעלה להשאיר את השעון ענוד על ידו, ורק אם נאמר כצד הא' בחקירה הנ"ל דגדר ההכרעה של שוא"ת הוא דעליו להמנע מלעשות דבר, י"ל דעליו להשאיר את השעון ענוד על ידו אע"פ שהוא מטלטלו בקו"ע, כי סו"ס ההימנעות מלעשות דבר היא במה שמשאיר את השעון ענוד על ידו, אבל אם העדיפות של שוא"ת היא רק משום קולא במעשה האיסור, א"כ בטלטול מוקצה הרי זה נחשב קו"ע בכל גווני.

טלטול מוקצה בגופו כדרכו קל יותר מטלטול בידים

ב] יש מקום לבאר ספק הגרשז"א זצ"ל באופ"א, [וכ"כ בספר נחלת ישראל (עמ' תק"ג)], די"ל דאע"פ שההיתר של טלטול בגופו הוא רק באופן שלא טלטול שלא כדרך, אבל טלטול כדרכו אסור, מ"מ י"ל דטלטול בידים חמור יותר מטלטול בגופו כדרכו.

וכמה מקורות מצאנו לדבר זה;

א. כתב הרמ"א (סי' רס"ו ס"ב) 'מי ששכח כיסו עליו בשבת אם הוא בביתו יכול לילך עמו לחדר להתיר חגורו וליפול שם להצניעו', והיינו מפני שהמוקצה כבר בידו, ומשמע דמותר רק להתיר החגורה והמוקצה יפול מאליו, אבל לא ליטול את המוקצה בידים ולהניחו במקומו. וצ"ב דהא טעם ההיתר להוליכו למקום שרוצה להניחו הוא משום דמוקצה שבידו רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה, כי אי"ז טלטול חדש כי אם המשך הטלטול מקודם, וא"כ למה אסור ליטול הכיס בידו, והרי אי"ז טלטול חדש. ומשמע מזה דאפי' אם אין היתר לטלטל מוקצה בגופו כדרכו, מ"מ לאחר שהוא מטלטל בגופו מבעוד יום מותר לו רק להמשיך את הטלטול בגופו ולא להמשיך את הטלטול בידים, דזה הוי כטלטול חדש. [כן הוכיח בספר לשון לימודים (סוף פרק י"א)]. ויש לדחות דאף שזה נחשב טלטול חדש, מ"מ אין הכרח שהוא איסור חמור יותר.

ב. מבואר בדברי המחצית השקל (סי' ש"ח סקכ"ט) דחז"ל התירו לבישת נעל של מוקצה במקום הפסד אע"ג דדרכו בכך, ואעפ"כ לא התירו ליטלו בידים ממש. ומבואר בזה דטלטול בידים חמיר טפי. [נחלת ישראל עמ' ת"ק].

ג. מבואר במתני' (שבת קמא:) ושו"ע (סי' ש"ט ס"א) דאסור להגביה את בנו התינוק כשיש אבן בידו, אבל באופן שהתינוק בוכה מאד ויש בזה סכנת חולי התירו חכמים להגביהו הואיל ואי"ז טלטול בידים ממש, וצ"ב מ"ט אין היתר להגביהו מדין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, וביארו הגרשז"א והגר"נ קרליץ זצ"ל (שש"כ פכ"ב הערה ק"י, חוט שני ח"ג פרק ע"א) דהוי טלטול כדרך וחשיב כמטלטל את האבן בידים, והביא כן הגרשז"א בשם הר"ן והפמ"ג והמשנ"ב ע"ש. ומ"מ מבואר דגם במקום סכנת חולי התירו רק טלטול כזה ולא טלטול בידים ממש, הרי דטלטול גמור בידים חמור טפי. [מעדני שבת ש"ח עמ' תרמ"ב].

ועפ"ז י"ל דזהו ספיקו של הגרשז"א זצ"ל, אם עדיף לעבור פעם אחת על טלטול חמור יותר, מלעבור במשך כל השבת על טלטול קל יותר.

מצד הדין אסור לו לירד מדין שוא"ת, אלא דאם עלה לאילן בשוגג היתה תקנה מיוחדת של חז"ל להקל לו שיכול לירד מהאילן כדי שלא יצטרך לישב שם כל השבת, אך פשטות משמעות רש"י והראשונים והפוסקים לא משמע כן.

תמצית הדברים

הגרשז"א זצ"ל הסתפק לגבי שעון שעמד מלכת ונעשה מוקצה מחמת גופו, האם יורידנו בידים כיון שהטלטול על ידו נחשב טלטול כדרך ואסור, או ישאירנו על ידו עד מוצ"ש, ויסוד הספק נתבאר בתרי אנפי; **א.** האם חל כאן דין שוא"ת שלא להוריד את השעון מידו, והוכחנו מהגמ' בעירובין דאי"ז נחשב שוא"ת אלא קו"ע, וא"כ עליו להוריד את השעון מידו לאלתר כדי למנוע את המשך טלטולו במשך כל השבת, וכן לגבי ג' המקרים הדומים בהם. **ב.** באופ"א ביארנו ספיקו, די"ל דטלטול כדרך הוא קל יותר מטלטול בידים ממש, ולכן עדיף לטלטל כל השבת טלטול קל מלטלטל פעם אחת טלטול חמור. וצ"ע למעשה.

תיקון טעות

בגליון הקודם הבאנו מעשה ששמענו מש"ב הגרימ"מ רפפורט שליט"א ממנשסתר, שבבחרותו למד בא"י ונכנס לקה"י זצ"ל לשאול האם יזכיר טל ומטר קודם ס' יום לתקופה כיון שהוא בן חו"ל, והשיב לו הקה"י שאינו בעל הוראה ואינו רוצה להורות הוראות לציבור, אבל בתורת עצה ליחיד נראה שיכול להזכיר לאחר ברכת השנים ובאופן זה יוצא יד"ח בדרך ממנ"פ. ותמהנו על כך, שהרי המשנ"ב פסק דעדיף לומר בשומע תפלה מלומר לאחר ברכת השנים, וכיון שמדברי הפוסקים נראה דגם לומר בשומע תפלה אינו מעכב א"כ הכי עדיף טפי, וכן כתבו רבים מחכמי זמנינו שהקה"י היה מורה תמיד לומר בשומע תפלה. **ושוב כתב לי הגאון הנ"ל שלא כך היה המעשה, אלא אמר לו שיכול לומר בשומע תפלה** [כמו שכתבו רבים בשמו].

שו"ר בהגהות טהרת השלחן (סי' קי"ז לבעל התפארת יעקב על המשניות, והעתיקו בספר אפיקי מגינים שם סקי"ג) שנסתפק אם אמר בימות החמה טל ומטר לאחר ברכת השנים או בשומע תפלה, האם חוזר, ומבואר שנקט דהיינו הך, דכיון דבב' המקומות יוצאים יד"ח בימות הגשמים י"ל דהוי סימן קללה, או דגרע מפני שאי"ז המקום הראוי לכתחילה.

הרב זאב פראנק

מתפלל מנחה סמוך לשקיעה ובאמצע נזכר שכבר התפלל מנחה גדולה

מעשה שהיה במי שבאחד מימי בין הזמנים התפלל מנחה סמוך לשקיעה"ח ובאמצע נזכר שכבר התפלל מנחה גדולה, ובכגון דא ק"ל (ק"ז ס"א ומ"ב סק"ז) שפוסק אפילו באמצע ברכה ולא יוכל לגמור התפילה לשם נדבה לפי שתחילתה היתה לשם חובה ואי אפשר להביא קרבן שחציו חובה וחציו נדבה, אך בזה יש לעיין דשמא איכא תקנתא שיסיים התפילה לשם ערבית כדעת ר' יהודה שזמן תפילת ערבית מפלג המנחה ואילך, ואף שמנהגינו כרבנן מ"מ בשעת הדחק רשאי לעשות כר"י (רל"ג ס"א), או שמא כיון שתחילת התפילה על דעת מנחה היתה לא תוכל לעלות לו לשם תפילת ערבית.

נתכוין לתפילת שחרית אם עולה למוסף

ויש ללמוד מהמבואר במ"ב (רס"ח סק"ז) בכגון שבתפילת שחרית של שבת טעה ואמר נוסח תפילת מוסף תכנת שבת וכו', דאף שזכר מענין השבת מ"מ כיון שאמר מוסף ושיקר לפני המקום חוזר ומתפלל שחרית, ובתפילה זו יצא ידי מוסף אף שנתכוין לשם שחרית, וציין למג"א (סק"ח) כפי מה שביארו הפמ"ג והלבושי שרד.

ויעוי"ש בפמ"ג ולבוש"ר שתלאוהו במחלוקת הראשונים בסי' ר"ט כשבפתיחת הברכה נתכוין לברכה אחרת אם היא גריעותא בברכה, וכ"ה גם בתוספת שבת (סוסק"ט, ובמחצית השקל כתב שלא הבינו, אבל בתהלה לדוד סק"ח ביארו כמש"כ הפמ"ג והלבוש"ר).

בג' ראשונות נתכוין למוסף אם יכול לגמור בשל שחרית

עוד מצינו גם להיפך שנתכוין לתפילת מוסף ועולה לשחרית, והוא במ"ב (תכ"ב סק"ד) בכגון שמתפלל מוסף ר"ח ואחר ג' ראשונות נזכר שבתפילת שחרית לא אמר יעלה ויבוא, שיסיים בשל שחרית ושוב יתפלל מוסף, ומקורו בשערי תשובה מספר זרע אמת, ושם (סי' מ"ז) כתב דגם להך גיסא דאזלינן בתר כוונתו בתחילת הברכה, שאני התם שהיא ברכה אחת שהפתיחה הולכת על החתימה, אבל מברכה לברכה אין הכוונה מקלקלת.

הרי שלא דן הזרע אמת אלא מצד שבג' ברכות הראשונות לא היה בדעתו לברכות שאמר לבסוף, אבל הא פשיטא ליה דלכ"ע עולה לו תחילת התפילה לשחרית אע"פ שאמרה לשם מוסף, ולכאו' הוא הדין כשהתפילה כולה היתה לדעת תפילה אחרת, וזה דלא כהתו"ש והפמ"ג והלבוש"ר שנקטו דלמאן דאזיל בתר כוונתו שבתחילת הברכה הוא הדין בזה שהכוונה מגרעת, [וניחא מה שרשאי לכתחילה לגמור התפילה לשם שחרית, ואם כדעת האחרונים שיוצא רק מחמת ספק י"ל דאסור].

והנה בתהלה לדוד (רס"ח אות י') נסתפק בכגון שאמר הג' ראשונות לשם תפילת מוסף ונזכר שלא התפלל שחרית אם יכול לגמור בשל שחרית, דשמא לא מצינו קרבן שחציו תמיד וחציו מוסף, אבל בזרע אמת פשיטא ליה שאין בזה גריעותא.

נתכוין לתפילת מוסף אם עולה למנחה

והנה בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' קע"א) נשאל במי שבתפילת מוסף של י"ט טעה והתפלל של שחרית וחזר והתפלל מוסף, אם הראשונה עלתה לו לתפילת מנחה שכבר הגיע זמנה, וכתב דכיון שנתכוין לתפילת מוסף לא יצא, ואף שבמג"א כתב בהתפלל לשם שחרית שיוצא ידי מוסף, מ"מ בפמ"ג נתקשה בזה והעיקר כדבריו.

וצ"ב דהלא בפמ"ג (סק"ט) כתב רק שתלוי בפלוגתא דסי' ר"ט ולעיל (סוסק"ג) כתב בזה דספק ברכה לקולא, וא"כ מספק יצא ידי תפילת שחרית כמש"כ המ"ב ע"פ המג"א, והוא הדין שבזה תעלה לו למנחה, וכן נקט באגרות משה (א"ח ח"ג סר"ס צ"ז).

נתכוין לתפילת התשלומין שאין עולה לו לחובת שעתא

גם הגר"ש קלוגר (חכמת שלמה רפ"ו ס"א, שו"ת האלף לך שלמה א"ח סי' נ"ב) איירי בהתפלל לשם מוסף אם עולה למנחה, וכתב ללמוד מתשלומין דקי"ל (ק"ח ס"א) שאם בתפילה הראשונה נתכוין לתשלומין ובשניה לחובת שעתא לא יצא, הרי דכל שנתכוין לשם תפילה אחרת לא יצא.

ולמש"כ המג"א בנתכוין לתפילת שחרית שעולה למוסף אכן צ"ב דמאי שנא מנתכוין לתשלומין שאינו עולה לחובת שעתא. ולכאו' יש לחלק טובא, דלעולם כשמצד עצם התפילה שם תפילה זו עליה לא איכפת לן במה שנתכוין לתפילה אחרת, ולהכי כשאמר נוסח תפילת מוסף אתה תכנת יצא ידי מוסף אף שנתכוין לשחרית, וכן בשאמר ג' הראשונות לשם תפילת מוסף ולבסוף מסיים בשל שחרית, כיון שגמרה בנוסח דשחרית הרי דשם תפילת שחרית עליה ומה שבתחילתה כיון למוסף אינו מגרע, והוא הדין בזה שהתפלל בנוסח תפילת מנחה ונתכוין למוסף, אבל במי שדינו להתפלל שתים - אחת לחובת שעתא ואחת לתשלומין, כיון ששתי התפילות שוות ואין הכרע מתוך התפילה עצמה מהי, בזה ודאי דאזלינן בתר דעתו לקבוע שם התפילה, וכשנתכוין בראשונה לתשלומין חל עליה שם תפילת תשלומין ונמצא מקדים התשלומין לחובת שעתא.

התפלל ערבית קודם שהתפלל מנחה שעולה לו לערבית

והנה במי שהתפלל עם הציבור ערבית מבעוד יום קודם שהתפלל מנחה מבואר במ"ב (ק"ח סקכ"א) שעולה לו לערבית ויחזור ויתפלל לתשלומי מנחה, ויש שהעירו דכיון שבמכוין לתפילה אחרת אינו מגרע בתפילה למה לא יצא בה ידי תפילת מנחה כמו שדינו לעשות.

ולמה שנתבאר ניחא שפיר, דכיון שלמנהגם זמן תפילת ערבית מבעוד יום והוא עדיין לא התפלל מנחה נמצא שלפניו שתי התפילות בחדא שעתא, וכיון שהתפילה גופה לא מוכח מתוכה אם היא למנחה או לערבית ודאי דאזלינן בתר דעתו ליקבע בשם זה או זה.

התפלל ביוה"כ נעילה קודם תפילת מנחה

והנה בשבט הלוי (ח"ד סי' י"ג) נשאל במי שישן ביוה"כ בזמן תפילת מנחה וכשניעור התפלל נעילה, וכתב לחדש דכיון שבדין להקדים של מנחה לנעילה שהיא התפילה הרביעית ממילא עלתה לו לתפילת מנחה, ומה שנתכוין לנעילה אינו מגרע. וכבר העירוהו (ח"י סי' י"ז) מדברי הפמ"ג (ק"ח מ"ז סק"ה) והחכמת שלמה (סי' תרכ"ג) דמשמע שיצא ידי תפילת נעילה כמו שנתכוין. ולפי דברינו היינו טעמא דכיון שהוא זמן שתי התפילות, ונוסח התפילה אינו מורה שתהא למנחה יותר מנעילה רק אדרבה להיפך, ודאי דשם תפילת נעילה עליה מחמת כוונתו.

התפלל לשם שחרית בזמן מנחה

ואחר כל זה בכגון שהתפלל לשם שחרית בזמן מנחה לכאו' אית לן למימר שעלתה לו למנחה, דכיון שהוא זמן מנחה בלחוד שם תפילת מנחה עלה ומה שנתכוין לשחרית אינו מקלקל, וכן להיפך במתפלל לשם מנחה בזמן שחרית, וכבר עמדו בזה מלשון הבה"ל (פ"ט ס"א ד"ה ואחר) שהמתפלל שחרית משש ומחצה ברכותיו לבטלה דמשמע שלא יצא בו ידי תפילת מנחה, ושמא לישנא קלילא הוא, ועיקר אתא לאשמועינן שאינו עולה לו לשחרית.

ולהעיר במי שלא התפלל שחרית עד החצי שעה שלאחר חצות, ובמ"ב (סק"ז) ציין להגרעק"א שהביא מהצל"ח שיוכל להתפלל בתנאי שאם הוא זמן שחרית יעלה לשחרית ואם הוא זמן מנחה תהא תפילת מנחה, ולאחר שש ומחצה יחזור ויתפלל בתנאי שאם הראשונה עלתה לשחרית זו תעלה למנחה ואם הראשונה למנחה תהא זו לתשלומי שחרית ויצא ממה נפשך. וכעי"ז בבה"ל (רל"ג ס"א) לענין מי שלא התפלל מנחה עד אחר שקיעה"ח שבסדר זמנים כתב שיתפלל בתנאי שאם הוא עדיין יום תהא למנחה ומה שיתפלל אחר צאה"כ יהא לשם ערבית, ואם כבר לילה תהא זו לערבית והשניה לתשלומי מנחה.

ולפי דרכינו לכאו' אין צריך לכל אריכות התנאי, רק יוכל לכוין בהחלט שתהא הראשונה למנחה והשניה לתשלומי שחרית, שהרי דינא הוא להקדים חובת שעתא בריאשה וכיון ששתי התפילות שוות והשעה ראויה לשתיהן כוונתו היא שקובעת שם התפילה, אבל לאידך גיסא דאכתי זמן תפילת שחרית ולא מנחה, הרי דממילא חל עליה שם תפילת שחרית הראויה באותה שעה אף שנתכוין למנחה, וכן בשניה יצא ידי מנחה אף במכוין לתשלומי שחרית, שהרי להך גיסא כבר יצא ידי שחרית בראשונה וממילא מתפרשת השניה למנחה, [ושמא אה"נ רק הצל"ח מפרש שני הצדדים לפי האמת].

להתפלל ערבית עם ציבור המתפללים מנחה למנהגם

והנה עובדא הוה במי שהיה על ציון הרשב"י בתחילת הלילה וביקש להתפלל מעריב בציבור, והיתה שם קבוצה מחסידי סאטמר הנוהגים כדעת ר"ת שתחילת ביהמ"ם רק כשעה אחר שקיעה"ח והם התפללו מנחה ע"פ מנהגם שעדיין הוא יום, ונסתפק אם יוכל להצטרף עמהם לתפילת ערבית בציבור, דהנה בציבור שמתפללים שחרית והוא מתפלל עמהם מוסף איכא למ"ד [שו"ת חבצלת השרון סי' ב', ארחות רבינו ח"א עמוד נ"א מהחזו"א] דלא חשיבא תפילה בציבור, אבל בזה הלא לפי מנהגו שכבר לילה הרי גם אצל הציבור איננה תפילת מנחה רק ערבית, אלא שלפי דעתם מתכוונים לשם מנחה ושמא הכוונה מקלקלת שלא יעלה לערבית גם אי כלפי שמיא גליא שהוא לילה.

אבל לפי דרכינו למדנו דכיון שהתפילה עצמה שם תפילת ערבית עליה מכח מה שהיא בלילה שאינו זמן מנחה אין הכוונה מגרעת.

אמנם דלפי זה יש מקום למה שעוררו על המתפללים מעריב במנין הראשון בביהכ"נ של חסידי סאטמר, דמסתמא הם שהתפללו מנחה קודם ביהש"מ דר"ת וממתינים על מעריב, ולמה שנתבאר הלא למנהגינו כבר יצאו ידי ערבית בתפילה הראשונה שהיתה בלילה ונמצא שאין כאן תפילת ערבית בציבור.

אך לכאו' אין כאן בית מיחוש, דמ"מ התפילה השניה עולה להם לתשלומי מנחה, ומאחר שכבר יצאו ידי ערבית מוכחא מילתא שהיא לתשלומי מנחה ותו לא איכפת לן במה שמכוונים לערבית, ולענין תפילה בציבור מסתבר דאף שבאה לתשלומי מנחה מ"מ שם תפילת ערבית עלה ושפיר יש כאן ציבור המתפללים ערבית.

הנוהג כרבנן וטעה והתפלל מבעו"י אינו יוצא בזה ערבית

ונחזור לנידון דידן במי שמתפלל מנחה סמוך לשקיעה"ח ובאמצע התפילה נזכר שכבר התפלל מנחה גדולה, דלמה שנתבאר לכאו' יוכל לסיים התפילה לשם ערבית וכר' יהודה, ואף שבתחילתה נתכוין למנחה מ"מ אחר שכבר יצא ידי חובת מנחה ממילא חל עליה שם תפילת ערבית וכוונתו אינה מקלקלת. אבל כבר העירו שמטעם אחר לא יוכל לצאת ידי ערבית בתפילה זו, והוא ע"פ המבואר במ"ב (רס"ג סקנ"ה) במי שביום המעונן טעה כסבור שחשיכה והתפלל ערבית, דכיון שמנהגו להתפלל אחר צאה"כ כרבנן ורק בטעות התפלל מבעוד יום לא יצא ויחזור ויתפלל, ולכאו' אין חילוק בין טעה כסבור שהוא לילה לטעה כסבור שמתפלל מנחה, סו"ס כיון שמנהגו כרבנן אינו יוצא בתפילת ערבית שמבעוד יום אלא במתכוין לזה.

מסקנת הדברים

א] בתפילת שחרית של שבת טעה ואמר נוסח תפילת מוסף, יצא בה ידי מוסף אף שנתכוין לשם שחרית. **ב]** מתפלל מוסף ר"ח ואחר ג' ראשונות נזכר שבשחרית לא אמר יעלה ויבוא, יסיים בשל שחרית. **ג]** בתפילת מוסף טעה והתפלל של שחרית, כתבו השואל ומשיב והגר"ש קלוגר שלא יצא ידי תפילת מנחה שהגיע זמנה, אבל למש"כ המ"ב ע"פ המג"א כן יצא וכן נקט באגרות משה. **ד]** התפלל עם הציבור ערבית מבעוד יום קודם שהתפלל מנחה, עולה לו לערבית ויחזור ויתפלל לתשלומי מנחה. **ה]** התפלל ביוה"כ נעילה קודם תפילת מנחה, בשבט הלוי כתב לחדש שעלתה לו למנחה, אך מדברי האחרונים משמע שיצא ידי נעילה. **ו]** התפלל לשם מנחה בזמן שחרית לכאו' עלתה לו לשחרית, וכן במתפלל לשם שחרית בזמן מנחה עלתה לו למנחה, וצ"ע מלשון הבה"ל. **ז]** הבא להתפלל ערבית עם ציבור המתפללים מנחה למנהגם שעדיין הוא יום, לכאו' חשובה תפילה בציבור כמבואר בפנים. **ח]** מתפלל מנחה סמוך לשקיעה"ח ובאמצע התפילה נזכר שכבר התפלל מנחה גדולה, יפסיק תפילתו ולא יוכל לסיימה לשם ערבית כר' יהודה.

לתוכן

הרב אליסף פרלמן

מכה רעהו בסתר במדבר לה"ר בפניו (ב)

א] כתב החפץ חיים בפתיחה ארורין, ועתה נבאר בעז"ה מה שיעדנו לעיל בתחלת הפתיחה לפרוט כמה ארורין מקבל על עצמו מי שאינו שומר את עצמו ממדה רעה הזו. לבד כל הלאוין והעשין הנ"ל, עובר על ארור מכה רעהו בסתר שהוא קאי על לשון הרע, כמו דאיתא בספרי ובפירש"י בחומש עכ"ל. ועיי"ש ברש"י שכתב מכה רעהו בסתר, על לשון הרעו הוא אומר.

וביאר השפתי חכמים אות ו' וז"ל דאל"כ בסתר למה לי, וכי אם יכהו בגלוי הכאה ממש מותר, בתמיה, והלא כתיב לא יוסיף פן יוסיף בפ' כי תצא עכ"ל. ויש לבאר את ראית השפתי חכמים, הלא אותה הקושיא אפשר להקשות גם בלשון הרע, וכי אם מכהו בלשונו בגלוי מותר, והלא גם בגלוי איכא להאיסור לא תלך רכיל בעמך, וצ"ב, ויש לבאר באופן אחד, דהכאה של לשון לעולם חשיב הכאה בסתר מאחר שאין בו מכה בידים, ועל כן ביחס לשאר הכאה שבידים חשיב זאת להכאה שבסתר, כאילו נסתר ההכאה בלשונו.

ובאופן אחר יש לבאר, דענין ההכאה שבלשון אין דרכה שהיא באה מחמת המעשה שבין המכה למוכה, כמו שהוא במכה בידיו, אלא ההכאה מונחת דוקא בהמעשה שבין המדבר להשומע שהוא אדם אחר מאשר המוכה, וזהו ההכאה שמכהו אצל האדם אחר, ומכח זה הוא שמוגדרת הכאה זו כהכאה שבסתר, כיון דמהותה היא בסתר ביחס להמוכה בשונה ממכה בידיו, שכל מהותה היא הכאה מאת המכה אל המוכה עצמו.

ומה שכתב השפתי חכמים וכי אם יכהו בגלוי הכאה ממש מותר, נראה דכונתו דהרי בודאי אין הכונה למכה ממש, דכלפי מכה ממש אין לי חילוק אם מכהו בגלוי או בסתר כיון דחומרתה עצם המכה, ועל כרחך דבסתר היינו הגדרה של מכה שיש במהותה הגדרה של בסתר, וזהו שייך במכה שבלשון, וכמושנ"ת לעיל באחד מב' האופנים הנ"ל.

[ואכתי צ"ב קושית השפתי חכמים ד'וכי מכה בגלוי מותר', והלא בפשוטו לא בא לדקדק דבגלוי מותר, אלא בא לומר דיש ארור מיוחד משום חומרת הבסתר, ואולי ביאורו דפשיטא ליה דביחס למכה ממש אין יותר חומרא במה שהוא בסתר, שהרי הוא גלוי כלפי המכה, וא"כ לא נשאר אלא לדייק שרק בסתר הוא אסור, והרי זה אינו, ועדיין צ"ב].

ב] ואכן נראה לכאו' מדברי הח"ח שנקט כאחת מב' הדרכים הנ"ל, בביאור ענין ה'בסתר' דקרא, שהרי כתב כאן הבאמ"ח לבד כל הלאוין וכו' ארור מכה וכו'. היינו בד' אופנים הראשונים ובפניו ושלא בפניו ורק להמרגל לבד עכ"ל. ומבואר דעובר בארור זה גם כאשר מספר בפניו, ולכאו' קשה דא"כ במה חשבו למכה שבסתר, אמנם להנ"ל הביאור דחשיב בסתר מחמת אחד מהביאורים הנ"ל, או משום דביחס למכה בידיו ממש חשיב זאת כמו בסתר, או משום דאין זה מכה שנעשית ישירות במוכה, ולכך נחשבת כמכה שבסתר כלפיו, והיינו גם כאשר נעשית בפניו, שהרי עדיין הוא צדדי להמכה שנעשית מבלעדיו.

ג] אלא דמדברי הח"ח בכללים נראה לא כן, דהנה כתב הח"ח בכלל ג' ס"א וז"ל כמה גדול איסור לשון הרע, שאסרתו התורה אפילו על אמת ובכל גווני, דלא מיבעי אם הוא שומר עצמו לספר עליו בסתר ומקפיד על זה שלא יתגלה לו דאסור שעל ידי זה מקבל על עצמו גם כן ארור כמה דכתיב ארור מכה רעהו בסתר, וכו' עכ"ל. הרי מבואר בדבריו דכל האיסור הוא דוקא כאשר מדבר שלא בפניו ונשמר שלא ידע מזאת.

ועיין במאמר א' בענין זה, שנתבאר ליישב דברי הח"ח בפתיחה שלא יסתרו לדבריו בכללים, די"ל דגם מה שכתב דעובר בפניו בארור דמכה רעהו בסתר היינו באופן שאין המוכה מבין את כונתו ואת ההכאה שבלשונו, ובהכי לא סתרי, דהח"ח בכלל ג' דיבר בסתמא של לשה"ר שהוא מובן לכל שהם דברי גנאי על המוכה, ובהכי רק כשמדבר שלא בפניו חשיב בסתר, אבל בפתיחה מיירי באופן כללי דשייך הארור גם בפניו, וזה מכוון לאופן שמדבר בפניו אבל אין המוכה מבין את ההכאה.

ויש לדון לפי זה מה הדין כאשר המוכה אכן מבין שיש כאן איזה פגיעה בו, במה שמורידו ממעלתו באיזה אופן, אבל אינו מבין שלמעשה אצל השומע נתקבל עליו גנאי גדול הרבה יותר, והמדבר יודע זאת ומכוין להגנאי הגדול שנשמע אצל השומע, כיצד נחשיב זאת האם יחשב זאת ללשון הרע בגלוי שהרי שומע המוכה שזה דיבר כנגדו, או דילמא דכיון דביחס לגודל המכה הוא אינו מבין, אם כן ביחס לגודל המכה הוי מכה שבסתר, אשר הוא עובר עליה בארור, וכך נראה יותר בפשטות דהכל תלוי ביחס להמכה.

הא מיהת, דלביאור זה הרי שענין הבסתר אינו מתפרש כלל באחת מב' הביאורים שהבאנו לעיל, אלא הוא מתפרש כפשוטו ממש דבסתר הרי זה מה שנעשה הדבר שלא בפני המכה ואי ידיעתו מאותה המכה, ולפי"ז יתבאר דמה שדייקנו מקרא דבסתר דאין זה מכה בידו אלא מכה בלשונו, הינו משום הא גופא, דמכה בידו לעולם הדבר נעשה בפניו של המוכה, משא"כ מכה שבלשונו ששייך בה הכאה שלא בידיעתו של המוכה, ובהכי הוא דחשיב מכה שבסתר.

ד] והנה נראה, דהאופן הזה שבו מדבר בפניו דברי לשון הרע אשר המוכה עצמו איננו מבין שכך הם פני הדברים זהו הלשון הכי חמור, וביאור הדברים, בהקדם, דהנה כתב הח"ח שם בכלל ג' ס"א בהמשך דבריו וז"ל ובצד אחד גדול איסורו בפניו משלא בפניו, דבפניו לבד איסור לשון הרע הוא מלבישו את עצמו על ידי זה במדת העזות והחוצפה והוא מעורר יותר מדנים על ידי זה, וכמה פעמים בא על ידי זה גם כן לידי הלבנת פנים וכו' עכ"ל.

ויסוד הדברים מתבאר מדברי הגמ' בערכין דף טו: בדברי אביי שם דאיתא התם אמר רבה כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה לית בה משום לישנא בישא, אמר ליה אביי כל שכן חוצפא ולישנא בישא, וכו' ע"כ. והרי לנו מדברי אביי דחמור הוא לשון הרע שבפניו מהך טעמא דאית ביה נמי חוצפא, ועיין בבאמ"ח כלל ג' ס"א, שביאר דבדבר שהוא לשון הרע גמור בודאי כן הוא כדברי אביי ולא נחלקו בזה כלל, ונמצא דזהו המקור להך חומרא של לשון הרע בפניו.

ולמתבאר בדברי הח"ח דיש חומרא כשמדבר בפניו במה שמלביש עצמו במידת העזות והחוצפה, ונראה לדון בכה"ג הנ"ל שמדבר בפניו באופן שאין המוכה מבין את עומק הדברים והכוונה, האם הוא בכלל החומר של מדבר בפניו, ובפשטות נראה דהוא בכלל החומר דגם לזה צריך את מידת העזות והחוצפה, בעצם הדבר שזה נעשה בפניו, ואמנם בפשוטו אין בזה את החומרא המיוחדת שיותר מעורר מדנים והלבנת פנים, שהרי נזהר לאומרו באופן שלא יבין המוכה, אך נראה דגם בזה יש טעם דחמיר משום דאם יתגלה הדבר להמוכה, הרי שיגדלו המדנים וההלבנת פנים יותר, במה שגם זלזל בו בפניו.

ומצד שני, הרי יש בזה גם את החומרא של הדיבור בסתר דמחמת דבפועל אין המוכה מבין בשעת הדיבור שהוא מכה הרי נתבאר דחשיב כמכה שבסתר והרי זה חמור מצד שבא עליו ארור בתורה המתיחס בדוקא לענין זה שמדבר בסתר, ונמצא דדיבור באופן הזה הוא החמור ביותר, מחמת כך שיש בו גם את החומרא של הדיבור בסתר וגם את החומרא של דיבור בפניו.

ה] ויש לדון, מהו אכן האיסור היותר חמור בלשון הרע, האם הוא מה שמדבר שלא בפניו, שהרי מחמת מה שמדבר שלא בפניו הוא נכלל ב'ארור מכה רעהו בסתר' אשר מלבד עצם הארור הנוסף שיש בו, הרי זה גילוי גם בעצם הדבר דיש בזה חומר במה שמכהו בסתר, ובפשוטו היינו משום דמכהו באופן שאינו יכול להיסתר מפניו ואינו יכול להציל עצמו מהמכה, וגם יש בזה חומר מחמת הכחש שבדבר, שבפניו נראה לו כאוהבו, ובסתר מתנהג עמו כמו שמתנהג אוייב ושונא.

אלא דמאידך מצינו בחפץ חיים הנ"ל, דיש חומרא דוקא בהדיבור אשר הוא בפניו של המוכה, וכמו שכתב כמה ענייני חומר שיש דוקא במה שמדבר בפניו והוא מחמת מידת העזות והחוצפה שמלביש בהם את עצמו בשעת הדיבור, ועוד שהוא מעורר יותר מדנים וגם מביא יותר להלבנת פנים וא"כ יש לנו לדעת מהו החומר בלשון הרע מביניהם.

ו] ולכאו' היה נראה להביא ראיה בזה לומר דיותר חמור כאשר מדבר שלא בפניו והוא מדברי רבנו יונה המובא בבאמ"ח שם כלל ג' אות א' עייי"ש שפסק במאמר רכ"א דאם רואה לאחד שגוזל או חומס או מבייש לחבירו מותר לספר הדברים לבני אדם כדי לעזור להנגזל (או בעבירה שבין אדם למקום המפורסמת לכל ישראל את גודל איסורה והוא עבר עליה כמה פעמים במזיד) ועל זה פסק דאם הוא משער בעצמו דגם בפניו לא היה חוזר מלאמרו מותר אפילו שלא בפניו.

ולכאו' נראה מזאת דאם היה מדבר בפניו בודאי שמותר באופנים הנ"ל, ונתחדש שמותר לדבר גם שלא בפניו, ומשמע דיותר בקל הוא לדבר בפניו ולכן כאשר מותר הדבר יותר פשיטא שמותר בפניו, אכן יש לדחות דמתוך הדברים שם מתבאר טעם הדבר עיי"ש שכתב דאל"ה יוכל להיות שלא נתכוין באמת בגנותו אותו עבור קנאתו על החמס וכו' רק נהנה לדבר באשמת העם וכו' רק אם הוא משער בעצמו שלא היה חוזר מאותו הדיבור אף בפניו אז מותר עכ"ד. וא"כ הוא סברא מיוחדת בהך היתר ששייך יותר כשהוא בפניו.

וביותר נראה, דכיון דהתם כל ענין ההיתר הוא מחמת כך שמקנא לאמת באופן המותר לזה, הרי שבודאי אין את החומרא של בפניו מה שמלביש עצמו במידת העזות, דאדרבה מצוה הוא עושה, וכן אין לו חיסורן מצד מה שמעורר מדנים דאדרבה הרי מדובר באדם שמצוה לדבר כנגדו ולעורר עליו בשביל שהבריות יתרחקו ממנו וגם הוא עצמו ישוב בתשובה כשיראה שמעוררים עליו, וממילא אין זה שייך כלל להגריעותא מה שיש בדיבור לשון הרע באיסור כשהוא בפניו.

ז] ולמעשה נראה דאין כאן הכרעה בחומר הדבר, אלא זה נבילה וזה טריפה, בכל אחד מהם יש צד חומרא מחמת הגריעותות שיש באותו ענין פעם החומרא היא דוקא מה שהוא בסתר ופעם החומרא הוא מה שהוא בפניו, וזה הוא לשון הח"ח ד'בצד אחד' גדול איסורו בפניו, וצריך שירחיק האדם מכל דיבור לשון הרע, ואזי טוב לו בזה ובבא.

בס"ד

אוצר
ביכורי הלכה

שיעורים מתוך ספרי הגאון רבי **אברהם טומבק** שליט"א
ראש כולל ובעמח"ס ביכורי הלכה

גליון נ"ז | **פרשת וירא**

בענין ברכת עושה מעשה בראשית ושכוחו וגבורתו מלא עולם

במחלוקת השו"ע והרמב"ם האם עיקר ברכת הברקים והרעמים לכתחילה הוא עושה מעשה בראשית או שכוחו וגבורתו מלא עולם / במח' הראשונים בבביאור תי' דרבא דהתם מברך תרתי, האם יכול לבחור אחת ב' הברכות או דמברך תרתי / בטעם דעל הרים וגבעות לא שייך הברכה דשכחו וגבורתו / בשיטת האליה רבה דמהות הברכה דכוחו וגבורתו הוי על גבורות המתחדשים בכל עת, וברכת עושה מעשה בראשית הוי שבח על הא דהוא קיים ללא שינוי מששת ימי בראשית / ביאור מח' הרמב"ם והראב"ד האם על ברקים ורעמים מברכים ב' ברכות / ביאור בהא דנהגו לברך על הרעמים שכוחו וגבורתו, ועל הברקים עושה מעשה בראשית / ביאור ספיקו דהברכי יוסף בבירך על הברק וכיון לפטור את הרעם הבא אחריו אם יצא / בקושית הגליוני הש"ס דלר' יהודה דאין מברכין על קללה איך מברכין על הזיקין וכו' דחשיב לקללה / ביאור בהא דכתב הרמב"ם דברכת ההודאה מחויב אף על פי שלא נהנה / ביאור בדברי הרמב"ם דכתב כללו של דבר לעולם יצעק וכו' כל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד הרי זה משובח בהדי ההלכות דברכות ההודאה / יחקור האם ברכות הראייה הוי כעין ברכת הנהנין שחל על עצם הראייה, או דהוי ברכת השבח כללית שאין הראייה אלא גורם לזמן החיוב / בשיטת הגר"א דגם בברכת הראייה שייך הכלל דתן לו מעין ברכותיו / בטעם הט דדוקא על נהרות והרים המשונים מברך ברכת עושה מעשה בראשית / בביאור הדין דאם טעה הש"צ באמצע לאל ברוך נעימות צריך לחזור לתחילת לאל ברוך נעימות, ומשום דחשיב כענין אחר מברכת יוצר אור.

במחלוקת השו"ע והרמב"ם האם עיקר ברכת הברקים והרעמים לכתחילה הוא עושה מעשה בראשית או שכוחו וגבורתו מלא עולם

בשו"ע סימן רכ"ז סעיף א' כתב וז"ל, על הזיקים, והוא כמין כוכב היורה כחץ באורך השמים ממקום למקום ונמשך אורו כשבט, ועל רעדת הארץ ועל הברקים ועל הרעמים ועל רוחות שנשבו בזעף, על כל אחד מאלו אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית, ואם ירצה יאמר בא"י אמ"ה שכחו וגבורתו מלא עולם, עכ"ל. ומבואר דעל ברקים רעמים ורוחות הנושבים בזעף לכתחילה מברכים עושה מעשה בראשית, אכן אם ירצה יכול לברך שכחו וגבורתו מלא עולם, וצ"ב דהיכן מצינו דיכול לברך מה שירצה, וביותר צ"ב דהנה בברכת הנהנין והמצות קימ"ל מתן לו מעין ברכותיו דצריך לפרט בברכתו כל מצוה וכל מין שאוכל, ולפ"ז קשה דאמאי לא תקנו ברכה מפורטת על הזיקין ועל הרעמים וכו'.

והנה יש לדייק דמשמע בשו"ע דס"ל דעיקר ברכתם הוא עושה מעשה בראשית, אלא דיוצא ע"י ברכת שכחו וגבורתו, וכן מבואר שם בפמ"ג וז"ל, לשון הטור כמו המחבר עושה מעשה בראשית קודם ואם ירצו שכחו, עכ"ל. ומבואר דלדעת השו"ע ברכת עושה מעשה בראשית הוי ברכתם לכתחילה.

אכן ברמב"ם בהל' ברכות פרק י' הלכה י"ד כתב וז"ל, על הרוחות שנשבו בזעף, ועל הברקים ועל הרעמים ועל קול ההברה שתשמע בארץ כמו ריחיים גדולים, ועל האור שבאויר שיראו כאלו הם כוכבים נופלים ורצים ממקום למקום, או כמו כוכבים שיש להם זנב על כל אחד מאלו מברך ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם, ואם רצה מברך עושה בראשית, עכ"ל. ויש לדייק ברמב"ם דס"ל דעיקר ברכתו לכתחילה הוי שכחו וגבורתו מלא עולם, אלא דאם ירצה מברך עושה מעשה בראשית, ודלא כמש"כ השו"ע דעיקר הברכה הוי עושה מעשה בראשית, ואם ירצה מברך שכחו וגבורתו, וצ"ב במאי תלי' פלוגתייהו.

וכדעת הרמב"ם מבואר כן בתוס' בברכות דף נ"ד ע"א וז"ל, וכן כתב רבינו שמשון מקוצי כי הר"י היה רגיל לברך על הברקים

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם וכן פר"י, עכ"ל. ומבואר בתוס' דעיקר הברכה בכל הני דמני במתני' הוי שכוחו וגבורתו מלא עולם, ולפ"ז צ"ב דאם זה עיקר ברכתו אמאי יכול לברך מה שירצה, והא בכל הברכות קפדינן לברך את הברכה הפרטית הראויה לאותו ענין.

ובאליה רבה שם ס"ק ג' עמד על זה וז"ל, ואם ירצה וכו', ולכך תמיהני על מ"ש בשלטי גבורים דתוס' ורמב"ם וסמ"ג וטור הסכימו שטוב לברך שכחו וכו', הא משמע מטור להיפך דטוב לברך עושה מעשה בראשית וכו', ובאמת בשאר פוסקים הנ"ל מבואר כמ"ש בשלטי גבורים וכ"כ אגודה ורוקח ורקנטי, עכ"ל. וצ"ב במה נחלקו.

ומקור דין זה הוא בברכות דף נ"ד ע"א, על הזיקין ועל הזועות ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם, על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה בראשית, ובדף נ"ט ע"א איתא שם בגמ', על ההרים ועל הגבעות, אטו כל הני דאמרן עד השתא לאו מעשה בראשית נינהו, והכתיב ברקים למטר עשה, אמר אביי כרוך ותני, רבא אמר התם מברך תרתי ברוך שכחו מלא עולם ועושה מעשה בראשית, הכא עושה מעשה בראשית איכא שכחו מלא עולם ליכא, ע"כ. וברש"י שם כתב וז"ל, כרוך ותני, בכולהו ברוך עושה בראשית וברוך שכחו מלא עולם, כרוך ותני לכולהו בחדא בבא, ועל כולם שתי ברכות הללו, עכ"ל. ובד"ה על ההרים כתב וז"ל, לא מצי לברוכי מלא עולם שאינן במקום אחד, אלא כל אחד ואחד במקומו, עכ"ל. ומבואר דנחלקו אביי ורבא האם על ההרים והגבעות שייך לברך ברכת שכחו וגבורתו מלא עולם, או דכיון דאין ההרים במקום אחד אינו מברך, וצ"ב במה נחלקו.

במח' הראשונים בכביאור תי' דרבא דהתם מברך תרתי, האם יכול לכחור אחת ב' הברכות או דמברך שניהם

ובתוס' שם בד"ה רבא אמר התם מברך שכחו וגבורתו מלא עולם ועושה מעשה בראשית כתב וז"ל, פי' אומר או האי או האי איזה שירצה, וכן פירש רב אלפס, עכ"ל. ומבואר דיכול לברך או עושה מעשה בראשית או שכחו וגבורתו מלא עולם, וכדעת השו"ע והרמב"ם, עוד משמע בתוס' דאין עדיפות איזה ברכה יברך, ובשו"ע משמע דעיקר ברכתו הוא עושה מעשה בראשית, אכן ברמב"ם משמע דלכתחילה צריך לברך שכחו וגבורתו מלא עולם, וצ"ב במאי תלי' פלוגתייהו.

והראב"ד בהל' ברכות פרק י' הל' י"ד כתב על הא דכתב הרמב"ם דעל הברקים ועל הרעמים ועל רוחות שנשבו בזעף מברך איזה ברכה שירצה וז"ל, א"א, בגמרא יש מברך תרתי, עכ"ל. ומבואר דנחלקו הרמב"ם והראב"ד האם בכל הני מברך איזה ברכה שירצה, או דצריך לברך את שני הברכות על כל ראיה, וצ"ב במה נחלקו, ובדעת הראב"ד צ"ב דאיך שייך שייתחייב בשתי ברכות על ראיה אחת, וכן הקשה במרכבת המשנה שם וז"ל, על הרוחות. עיין השגות ובתוספות ד"ה רבא, ומגדל עוז הביא נוסחא מבוארת כדעת רבנו, ובלא"ה לא מסתבר לברך ב' ברכות על דבר אחד משום ברכה לבטלה, עכ"ל. וצ"ב בדעת הראב"ד.

ובשב"א שם כתב וז"ל, רבא אמר התם מברך תרתי, הכא עושה מעשה בראשית איכא שכחו מלא עולם ליכא, פי' ר"ה גאון ז"ל מברך תרתי, אחד מתרתי קאמר או שכחו מלא עולם או עושה מעשה בראשית, אבל על ההרים לא מצי מברך שכחו מלא עולם, וכ"כ הרמב"ם ז"ל ובתוס' נמי כן פירשו, ומיהו לישנא דגמרא לכאורה הוה משמע דתרוייהו מברך ממש, עכ"ל. וכן מבואר ברבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף שם דף מ"ב ע"ב וז"ל, ובגמרא פריך אטו הנך דלעיל לאו מעשה בראשית נינהו, ומתרץ דעל הזיקין ועל הרעמים מברך תרתי, שכחו מלא עולם ועושה בראשית, אבל בהרים וגבעות עושה בראשית איכא כחו מלא עולם ליכא, שאינן נראין בכל העולם, עכ"ל. ומבואר בדבריו כדעת הראב"ד דמברך ב' ברכות, וצ"ב.

ובשו"ע סימן רכ"ח סעיף א' כתב וז"ל, על ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות, אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית, עכ"ל. ומבואר דבהרים וגבעות אינו יכול לברך אם ירצה שכוחו וגברתו מלא עולם, ובטעם החילוק בזה יעו"ש בלבוש דכתב וז"ל, וכאן אין שייך לברך שכחו וגבורתו מלא עולם שאינם כמו זיקין ורוחות וכו', דהתם נראים ונשמעים בכל העולם, אבל ימים והרים וכו' אינם אלא במקום אחד כל אחד במקומו, עכ"ל. ומבואר בלבוש כדעת רש"י דכל דאינו אלא במקומו אינו מברך שכחו וגבורתו, וצ"ב בטעם זה, דהא כל ברק ורעם ג"כ אינו בכל העולם, וכל ברק ורעם נראה ונשמע רק במקומו, ונראה לבאר בזה דהנה ברש"י בברכות נ"ד ע"א בד"ה מלא עולם כתב וז"ל, לפי שאלו נראין או נשמעין למרחוק, עכ"ל. ומבואר ברש"י דיסוד הברכה דשכחו וגבורתו מלא עולם הוי שבח דהוי גבורה שהשפעתו אינו רק במקום יצירתו, ובהא שאני הרים וגבעות דהשפעתם אינם אלא במקומו דאהא מברכים עושה מעשה בראשית.

בשיטת האליה רבה דמהות הברכה דכוחו וגבורתו הוי על גבורות המתחדשים בכל עת, וברכת עושה מעשה בראשית הוי שבח על הא דהוא קיים ללא שינוי משאת ימי בראשית

אכן יעו"ש באליה רבה ס"ק ב' דהביא בשם רבינו יונה בטעם דאינו יכול לברך שכחו וגבורתו מלא עולם כדקימ"ל בזיקין וז"ל, ורבינו יונה כתב כיון שאין משתנים אלא עומדים כך מבריאת עולם אינו מברך אלא עושה מעשה בראשית, עכ"ל. ומבואר בדבריו דחלוק ברכת עושה מעשה בראשית מברכת שכחו וגבורתו מלא עולם ביסודו, דמהות הברכה דכוחו וגבורתו הוי על גבורות המתחדשים בכל עת, וברכת עושה מעשה בראשית הוי שבח על הא דהוא קיים ללא שינוי מאז ששת ימי בראשית, ומה"ט על הרעמים והברקים שהם גבורות המתחדשים בכל עת מברכים שכחו וגבורתו מלא עולם, ועל ההרים והגבעות שקיימין מאז ששת ימי בראשית ללא שינוי אינו יכול לברך שכחו וגבורתו מלא עולם דהא ברכה זו נתקנה דוקא על גבורות המשתנים.

ובביאור הא דמברכים על ההרים והגבעות עושה מעשה בראשית, יעו"ש באליה רבה ס"ק א' דכתב וז"ל, פירוש כיון שיסדן מאז, ושבחו של מקום הוא כשמכירין היום, דבר שאנו יודעין שהמקום בראו בששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים, ק"ו לעושיהו שהוא קיים, עכ"ל. ומבואר בדבריו דיסוד השבח דברכת עושה מעשה בראשית, הוא בהא דמעיד דהגבורות שראה קיים מששת ימי בראשית, ולהכי מברך על ההרים והגבעות עושה מעשה בראשית דהוי שבח על הא דעומדים כפי שנוצרו ללא שום שינוי מששת ימי בראשית, משא"כ הברכה דשכחו וגבורתו מלא עולם הוי ברכה דשבח על גבורות המשתנים ומתחדשים.

ביאור מח' הרמב"ם והראב"ד האם על ברקים ורעמים מברכים ב' ברכות

ודאתינא להכי, אפשר דבהא תלי' פלוגתייהו דהרמב"ם והראב"ד האם על הברקים והרעמים וכו' מברכים ב' ברכות, או דמברך איזה מהן שירצה, דדעת הרמב"ם וכן דעת התוס' ורוב הראשונים דברכת עושה מעשה בראשית ושכחו וגבורתו מלא עולם הוי חלות ברכה אחת, דיסודו לשבח את בוראנו על גבורתיו, אלא דתקנו את נוסח הברכה על הרעמים והברקים שכחו וגבורתו משום דהשפעתו ניכרת למרחוק דהוי שבח יותר מפורט, אכן יוצא יד"ח השבח אף בברכת עושה מעשה בראשית דהוי שבח על גבורות ה', ומה"ט בהרים וגבעות דאין השפעתן ניכרת אלא במקומם מברך עושה מעשה בראשית.

אכן בדעת הראב"ד נראה דס"ל כדנתבאר בדעת הרבינו יונה דשני ברכות אלו הוי שני חלויות וגדרים דברכה, דיסוד ברכת עושה מעשה בראשית הוי שבח על הא דאותם הגבורות שרואה עומדים יצירתם מששת ימי בראשית ללא שינוי ע"י אדם, משא"כ יסוד ברכת שכחו וגבורתו הוי בהא דהוי גבורות המשתנים ומתחדשים, ולפ"ז נמצא דהרואה ברקים ורעמים חל עליו שני חיובי ברכות, האחד עושה מעשה בראשית דהא הברקים והרעמים יצירתם הוא מששת ימי בראשית, ולא נעשה בהם שינוי ע"י אדם, ועוד חיוב ברכה חל עליו מחמת דהוי גבורות המשתנים ומתחדשים, ולהכי צריך לברך ב' ברכות דהא הוי שני חיובים שונים, משא"כ בהרים וגבעות שאינם משתנים ומתחדשים לא שייך בהו החיוב דברכת שכחו וגבורתו, ולהכי מברך עושה מעשה בראשית בלבד.

ביאור בהא דנהגו לברך על הרעמים שכוחו וגבורתו, ועל הברקים עושה מעשה בראשית

ובט"ז שם ס"ק א' כתב וז"ל, בטור כתב שאם ירצה יאמר כן או יאמר ברוך עושה מ"ב, והמנהג לומר על הרעמים שכחו וגבורתו ועל הברקים עושה מעשה בראשית, ואיני יודע טעם לזה, אולי שהרעמים מראים כח משא"כ בברקים, עכ"ל. ומבואר בדבריו דהא דמברכים על הרעמים שכחו וגבורתו הוי מנהג.

ובמור וקציעה שם כתב וז"ל, כתב בט"ז ס"ק א' ז"ל והמנהג לומר על הרעמים שכחו ועל הברקים עושה מעשה בראשית וכו', אמנם בלא זה הוצרכו לקבוע לכל אחד ברכה מיוחדת כי ידוע שאין רעם בלא ברק ולא ברק בלי רעם, שמיד אחר הברק נשמע הרעם, כי סבת שתיהן אחת היא, שמהכאת אדים חמים גפריתיים הנסגרים בעבים ובעננים ונלחצים להיות המקום צר להם וכו', ומה שאין הקול נשמע עם רגע ראיית הברק, זה מפני שחוש הראות הוא חזק ומרגיש יותר מרחוק מן השמע, ולכן לא ראו לומר לעולם ברכה אחת מהן בין על הברק בין על הרעם בשוה, כי ע"פ הרוב ישמע הרעם מיד אחר שבירך על הברק תוך כדי דיבור, ואיך יתכן לחזור ולברך עליו אותה ברכה עצמה שכבר בירך אותה עכשיו ברגע שלפניו על דבר זה ממש, ומאחר שהתקינו חז"ל לברך על שתיהן, כמ"ש על הברקים ועל הרעמים, ע"כ צריך לברך לכל אחד ברכה אחרת בפ"ע, ובחרו באופן זה מטעם שזכר הרב הנ"ל, כך נ"ל ברור ונכון, עכ"ל. ומבואר בדבריו, דמהא דתקנו לברך גם על הרעם לאחר שבירך על הברק ואינו יוצא בברכת עושה מעשה בראשית שבירך על הברק, מהא חזינן דצריך לברך על הרעם ברכת שכחו וגבורתו מלא עולם דהוי ברכה אחרת.

ולפמש"כ, נראה דתלי' בהני תרי צדדי בגדר ברכת שכחו וגברתו, דלפמשנ"ת בדעת הרבינו יונה דשני ברכות אלו הוי שני חלויות וגדרים דברכה, דיסוד ברכת עושה מעשה בראשית הוי שבח על הא דאותם הגבורות שרואה עומדים יצירתם מששת ימי בראשית ללא שינוי ע"י אדם, משא"כ יסוד ברכת שכחו וגבורתו הוי בהא דהוי גבורות המשתנים ומתחדשים, אלא דלא תקנו ב' ברכות על ראיה אחת, לפ"ז מסתבר סברת המור וקציעה דלאחר דכבר בירך עושה מעשה בראשית על הברק, להכי תקנו שיברך ברכת שכוחו וגבורתו על הרעם דהוי חלות ברכה אחרת, אכן התוס' ורוב הראשונים דברכת עושה מעשה בראשית ושכחו וגבורתו מלא עולם הוי חלות ברכה אחת, דיסודו לשבח את בוראנו על גבורותיו, לפ"ז אין בזה סברא לברך דוקא שכחו וגבורתו על הרעם, ולהכי כתב הט"ז דהא דמברכים על הרעמים שכחו וגבורתו הוי מנהג בעלמא, ודו"ק.

ביאור ספיקו דהברכי יוסף בבירך על הברק וכיון לפטור את הרעם הבא אחריו אם יצא

ובברכי יוסף שם כתב וז"ל, יש להסתפק אם בירך על הברק וכיון לפטור את הרעם הבא אחריו אם יצא, מר זקננו הרב מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י, ולי ההדיוט מסתברא דיצא, עכ"ל. ומבואר כמש"כ במור וקציעה דיצא, ויעו"ש במשנ"ב ס"ק ה' דכתב בטעמו וז"ל, ור"ל דאחרי שטבע הבריאה שאחר הברק יוצא רעם א"כ חל ברכתו על הרעם שיצא אח"כ, וצ"ב בצדדי הספק דהברכי יוסף.

ולכאורה נראה דתלי' בהני תרי צדדי, דלהצד דברכת עושה מעשה בראשית ושכחו וגבורתו מלא עולם הוי חלות ברכה אחת, דיסודו לשבח את בוראנו על גבורותיו, לפ"ז מסתבר דאם כיון להדיא להוציא את הרעם בברכת עושה מעשה בראשית דבירך על הברק דיצא יד"ח, אכן להצד דהוי שני חלויות וגדרים דברכה, דיסוד ברכת עושה מעשה בראשית הוי שבח על הא דאותם הגבורות שרואה עומדים יצירתם מששת ימי בראשית ללא שינוי ע"י אדם, ושכחו וגברתו חל על הגבורות המשתנים, לפ"ז אפשר דמאחר להכי תקנו חכמים על לברך הרעמים שכחו וגברתו כדי לצאת יד"ח ברכה זו, וממילא אף אם כיון להוציא את הרעם ע"י ברכת הברק לא יצא יד"ח.

הן אמנם, דעדיין צ"ב דהניחא לדעת הרמב"ם והתוס' דבברקים ורעמים לכתחילה צריך לברך שכחו וגבורתו, היינו משום דס"ל דאף דיכול לצאת יד"ח בברכת עושה מעשה בראשית, מ"מ ברכת שכחו וגבורתו הוי ברכה יותר מפורטת ושבח יותר גדול, אכן בדעת הטור והשו"ע דכתבו דלכתחילה יברך עושה מעשה בראשית צ"ב דמה הטעם בזה, ולכ"ע קשה דאי הברכה דשכחו וגבורתו הוי ברכה יותר מפורטת אמאי יכול לכתחילה לברך מה שירצה.

בקושית הגליוני הש"ס דלר' יהודה דאין מברכין על קללה איך מברכין על הזיקין וכו' דחשיב לקללה

ובגליוני הש"ס שם דף נ"ד ע"א כתב וז"ל, על הזיקין ועל הזועות ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו כו', נ"ב ק"ק דלעיל מ' ע"ב במשנה על החומץ ועל הנובלות אומר שהנ"ב, ר' יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו, וא"כ אמאי לא פליג נמי ר' יהודה כאן שלא לברך על הזיקין וכו', עיין חולין פ"ו ע"א משעלו בני הגולה פסקו הזיקין והזועות והרוחות והרעמים ולא החמיץ יינם, וברש"י שם דזיקין וזועות ורוחות ורעמים כולן לקללה, וכן בגוף דברי הגמ' חשיב להו יחד בהדי שלא החמיץ יינם, וא"כ כי היכי דפליג ר' יהודה שלא לברך אחומץ ה"נ הו"ל לאיפלוגי שלא לברך על הזיקין, ואולי פליג באמת גם אזיקין וכו', עכ"ל. ומבואר דהקשה דלר' יהודה דאין מברכין על קללה איך מברכין על הזיקין וכו' דחשיב לקללה.

ביאור בהא דכתב הרמב"ם דברכת ההודאה מחויב אף על פי שלא נהנה

והנה כתב הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות וז"ל, וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה, נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים, ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו, עכ"ל. ולכאורה קשה לשון הרמב"ם שכתב על ברכת הודאה אע"פ שלא נהנה, דהרי גם ברכת הודאה לא חייבוהו רק באופן שיש לו סיבה של הנאה אישית להודאה, וברכת השבח לא חייבוהו אלא בשעה שרואה גבורות, וצ"ב.

ועוד קשה, דהנה הרמב"ם שם פרק י' הביא את כל דיני ברכות ההודאה, ובהל' כ"ו כתב וז"ל, כללו של דבר לעולם יצעק אדם על העתיד לבא ויבקש רחמים ויתן הודי' על מה שעבר ויודה וישבח כפי כוחו, וכל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד הרי זה משובח, עכ"ל. ולכאורה צ"ב מה כוונת הרמב"ם שכתב כללו של דבר, דמשמע שזה הכלל של ההל' דלעיל, והרי בפרק זה נתבאר זמן וסיבה לכל חיוב הודאה פרטית של כל אחד ואחד, ועוד קשה דלכאורה מה שייך בזה כל המרבה הר"ז משובח, והרי צריך סיבה לחיוב ברכה, ולא מצינו בברכת הנהנין או המצוות ששייך כל המרבה הרי"ז משובח, ומאי שנא ברכת ההודאה מכל הברכות.

יחקור האם ברכות הראייה הוי כעין ברכת הנהנין שחל על עצם הראייה, או דחוי ברכת השבח כללית שאין הראייה אלא גורם לזמן החיוב

ואשר נראה בזה ובהקדם, דהנה יעוין בביכורי הלכה חלק א' סימן ח' שחקרנו בגדר ברכות השבח, כגון ברכות הראיה, דאפשר דהוי אותו גדר של ברכת הנהנין והמצוות, דכשם שיש חיוב לברך על הנאה קודם שיהנה או שיעשה מצוה, ולפ"ז יסוד החיוב דברכת השבח חל על עצם הראיה, דעצם הראיה גורם חיוב הברכה, ואפשר דיסוד ברכת השבח אינה חובת ברכה החל על הראיה, אלא דהוי ברכת שבח כללית על אותו ענין שממנו נהנה, אלא דבכל זמן על אף דיש מצווה כללית של הודאה ושבח מ"מ אין עליו חיוב ברכה, אבל בזמן הראיה, ההתעוררות והתפעלות כתוצאה מהראיה מחייבו בברכת שבח כללית על אותו ענין, והנ"מ בין שני הצדדים, דלהצד דעצם הראיה מחייב ברכה, נמצא דהברכה הוי ברכה על עצם הראיה, משא"כ להצד השני הראיה הוא רק גורם לזמן החיוב, אבל עצם חלות החיוב הוא חיוב הודאה כללית שאינו חל דוקא על ראיה זו.

ונראה דדעת הרמב"ם דיסוד ברכת ההודאה והשבח אינו ברכה החל על עצם הצלתו או ראיית הגבורות, אלא דיסודו הוא מהחיוב הכללי של חובת האדם להודות לשבח לה' על גבורותיו ועל כל אשר גמלנו, וחובה זו הוי בכל זמן, אלא דיש זמנים ופעולות מיוחדים שבהם חייבו חכמים ברכות אלו, אכן גם לאחר שנתחייב עצם הברכה אינו חל על עצם הראיה דעכשיו, אלא דבשעה שרואה גבורות ה' חל עליו חיוב ברכת השבח כללית על אותו ענין שראה, ונמצא דראיית הברק או שמיעת הרעם אינו סיבה להחיל עליו חיוב ברכה, אלא דהוא גורם לזמן קיום החיוב הכללי להודות ולשבח על אותו ענין שראה.

ונמצא דחלוק ברכות ההודאה מברכת הנהנין והמצוות ביסודו, דברכת הנהנין והמצוות כל יסוד וחלות חיוב הברכה חל על עצם האכילה או המצוה, ופשוט הוא דאם לא נהנה או עשה מצוה לא שייך כלל לברך ברכות אלו, דעצם הברכה חל על האכילה או המצוה, משא"כ ברכות ההודאה והשבח אינו חל על עצם הראייה, אלא יסודו מדין החיוב הכללי דלהודות ולשבח, והראיה אי"ז אלא גורם לזמן החיוב לברך את הברכה הכללית דלהודות ולשבח.

ובזה א"ש לשון הרמב"ם שכתב על ברכת הודאה אע"פ שלא נהנה, דאה"נ גם ברכת הודאה אינו מתחייב רק באופן שיש לו סיבה להודאה, כגון ברכת הגומל או שמועה טובה, אבל הברכה שמברך אינו הודאה על רפואתו אלא דבמצב שנתרפא השמחה שיש לו מחמתו, מחייבתו בברכת הגומל שהוא ברכת הודאה כללית, וה"ה בברכת הראיה ההתפעלות שיש לו מהראיה גורם לו לזמן החיוב, אכן עצם הברכה הוי ברכת שבח כללית, וזה מה שבא הרמב"ם להדגיש שעצם הברכה אינו חל על הא דנהנה או ראה, וא"ש הא דכתב הרמב"ם דכללו של דבר לעולם יצעק אדם על העתיד לבא ויבקש רחמים ויתן הודיה על מה שעבר ויודה וישבח כפי כחו וכו' וכל המרבה הר"ז משובח, ולפמשנ"ת א"ש, דהרמב"ם בא להדגיש דכל יסוד החיוב דברכת ההודאה יסודו מדין החיוב הכללי דלהודות ולשבח, ואינו חל על עצם הראייה, משא"כ בברכת הנהנין והמצוות דכל יסוד הברכה קאי על עצם האכילה או המצוה, פשוט הוא דאם לא נהנה או עשה מצוה לא שייך לברך.

ולהנתבאר יתישב הא דהקשינו לעיל דמאי שנא ברכות הראי' דתקנו להם ברכה כללית דעושה מעשה בראשית על כל הראיות ולא תקנו ברכה מפורטת על כל מין כדקימ"ל בברכת הנהנין והמצות, אכן לפמשנ"ת א"ש, דחלוק ברכות הנהנין והמצוות דהברכה חלה על עצם המצוה והמאכל ומש"ה יש חשיבות בעצם הזכרת המצוה והמאכל שאוכל, משא"כ ברכת השבח דאינו חל על מה שראה, אלא דהראיה גורמת לזמן חיוב כללי דברכת השבח, והברכה הוי ברכת השבח כללי, ולהכי לא שייך כלל האי דינא דתן לו מעין ברכותיו, ולפ"ז יתישב הא דהקשינו לעיל דהיכן מצינו שיכול לברך איזה ברכה שירצה, אכן לפמש"כ א"ש, דהא שני הברכות אינן מתייחסים לעצם הראיה אלא דהוי ברכות השבח כללים, ומאחר דב' הברכות שייכי לראיה יכול לבחור אחת מב' הברכות, ודו"ק.

בשיטת הגר"א דגם בברכת הראייה שייך הכלל דתן לו מעין ברכותיו

האמנם צ"ע בזה, דהנה בשו"ע סימן רכ"ח סעיף א' כתב וז"ל, על ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות, אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית, ועל הים הגדול והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים, אומרים ברוך אתה ה' אמ"ה עושה הים הגדול, עכ"ל. ויעו"ש בביאור הגר"א דביאר בטעם דקבעו ברכה מיוחדת לים הגדול וז"ל, פי' כר"י משום דאזיל לשיטתו דאמר תן לו מעין ברכותיו, עכ"ל. ומבואר דס"ל דהא דלדעת ר' יהודה מברך על הים הגדול ברכה בפ"ע, הוא משום דלשיטתו אזיל דס"ל דעל הירקות מברכין בורא מיני דשאים ומשום דדרש תן לו מעין ברכותיו, ומה"ט קבעו על הים הגדול ברכה לעצמו, ולכאורה מבואר דגם בברכת הראייה חל הכלל דתן לו מעין ברכותיו, ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתי' דאמאי לא קבעו לכל ראייה ברכה לעצמו, וכולם כלולים בברכת עושה מעשה בראשית, הן אמנם דבלאו הכי צ"ב בדבריו, דהא כיון דלא פסקינן כר' יהודה לענין ברכת הירקות, א"כ אמאי לענין ברכת הים הגדול פסקינן כוותי', וצ"ע בזה.

ולפמש"כ, יתישב הא דהקשינו לעיל דהא גם לדעת השו"ע ברכת שכחו וגבורתו מלא עולם הוי ברכה יותר מפורטת דלא שייכי בהרים וגבעות, ולפ"ז אמאי אינו צריך לכתחילה לברך שכחו וגבורתו מלא עולם דהוי ברכה יותר מפורטת בברקים ורעמים, וכדקימ"ל בכל הברכות דכל דיכול לפרט בברכתו עדיף מברכה כללית, אכן להנתבאר א"ש, דמאחר דהברכה אינה מתייחסת כלל לעצם הראיה, אלא דהראיה גורם לזמן חיוב ברכת השבח השייך לאותו ענין, ומאחר דבראיית ברקים ורעמים יש שני סוגי ברכות דשייכא לאותו ענין, מש"ה יכול לבחור איזה ברכה שירצה, דהרי עיקר קיום חיובא דברכת הראיה הוא לשבח את ה' בזמן שמתפעל מראיית גבורות ה'.

ולפ"ז יתישב הא דהקשה בגליוני הש"ס, דלר' יהודה דס"ל דאין מברכין על החומץ ועל הנובלות משום דכל שהוא מין קללה אין מברכין עליו, וא"כ אמאי לא פליג נמי ר' יהודה כאן שלא לברך על הזיקין וכו', אכן לפמש"כ א"ש, דהאי דינא אינו שייך אלא בברכת הנהנין דהברכה חל מחמת המאכל שאוכל, דס"ל לר' יהודה דלא תקנו ברכה על דבר שהוא קללה, משא"כ ברכת הברקים והרעמים דהוי ברכת השבח, מאחר דהוי ברכה כללית שלא חלה כלל על עצם הזיקין והרעמים, אלא דבזמן ראית הזיקין והרעמים ההתפעלות מהראיה מחייבת אותו בברכה כללית דשבח על גבורות ה', ומאחר דאין הברכה חלה על הברקים והרעמים לא חשיבי כברכה על קללה, והדברים מאירים.

ויעו"ש באליה רבה ס"ק א' דכתב בביאור ברכת עושה מעשה בראשית וז"ל, פירוש כיון שיסדן מאז, ושבחו של מקום הוא כשמכירין היום דבר שאנו יודעין שהמקום בראו בששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים, ק"ו לעושיהו שהוא קיים, עכ"ל. ויעו"ש באליה רבה דכתב וז"ל, פירש ר"ד אבודרהם ברוך הנותן כח לטבע להראות כחו של יוצר בראשית כדי שייראו מלפניו, עכ"ל. ומבואר כמש"כ דיסוד השבח דברכת עושה מעשה בראשית הוי שבח כללי בהכרה דהגבורות שראה קיים משמת

ימי בראשית, ועניינה כדי יראו מלפניו וכמו שכתב הרמב"ם כדי שנזכור את הבורא תמיד.

טעם דדוקא על נהרות והרים המשונים מברך ברכת עושה מעשה בראשית

ובשו"ע שם סעיף ג' כתב וז"ל, ולא על כל הרים וגבעות מברך, אלא דווקא על הרים וגבעות המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם, עכ"ל. ולכאורה צ"ב דאם עצם ראיית גבורות ה' מחייבת ברכה, אמאי חייבו לברך דוקא על הרים המשונים.

ובשו"ע סימן רכ"ח סעיף ג' כתב וז"ל, לא על כל הנהרות מברך, אלא על ארבע נהרות דכתיבי בקרא כמו חדקל ופרת, והוא שראה אותם במקום שלא נשתנה מהלכם על ידי אדם, עכ"ל. ומבואר בשו"ע שני דינים, האחד דחיוב ברכה שייך דוקא בנהרות הכתובים בקרא, ועוד תנאי דדוקא אם לא היה בהם שינוי מאז ששת ימי בראשית, וכן מבואר שם בפמ"ג ס"ק ג' וז"ל, והיינו שידוע שהם מימי בראשית, אבל נהרות שנתהוו אח"כ אין מברך, עכ"ל. וכן יעו"ש באליה רבה ס"ק ו' דכתב וז"ל, וזה לשון הכלבו נ"ה ע"ב, על הנהרות שהן בעומק או ברוחב או בגובה מששת ימי בראשית מברך, עכ"ל. ומבואר דיסוד הברכה הוא על עצם זה שלא נשתנה במאומה מאז ששת ימי בראשית, אכן בהא דחיוב הברכה שייך דוקא בד' נהרות אלו צ"ב, דלכאורה מה שונה נהרות אלו משאר נהרות.

ויעו"ש במג"א ס"ק ג' דהקשה כן וז"ל, במרדכי כתוב כמו גיחון ופישון חדקל ופרת, וצ"ע מאי כמו דקאמר, דהא ליכא אלא הני, ועוד למה לא יברכו על שאר נהרות גדולות שנבראו מו' ימי בראשית, וגם כל הפוסקים כתבו סתמא נהרות ומנ"ל לחלק, לכן נ"ל פשוט שכוונתם כמ"ש הב"י בשם הרד"א וז"ל, דדוקא נהרות המשונות כגון פרת וחדקל מברך ברכה זו, כלומר על כל נהרות שהן גדולות כאלו מברך, וכ"ד כל הפוסקים שכתבו סתם נהרות משמע כולם, עכ"ל. ומבואר בדבריו דלאו דוקא ד' נהרות אלו, אלא הכונה דהחיוב הוי דוקא על נהרות משונות וגדולות, וצ"ב.

אכן לפמש"כ א"ש, דהא כל מה דראיית הברקים מחייבת ברכה אי"ז מחמת עצם הברק, אלא דההתפעלות מחמת הראיה גורם לזמן חיוב הברכה, ולהכי תקנו חיוב ברכה דוקא בהרים ונהרות המשונים שניכר בהם גבורות הבורא, ומשום דעי"ז שהם משונים מהרגיל הר"ז גורם להתפעלות, והוי זמן הראוי לחיוב ברכת השבח על גבורות ה'.

בביאור הדין דאם טעה הש"צ באמצע לאל ברוך נעימות צריך לחזור לתחילת לאל ברוך נעימות, ומשום דחשיב כענין אחר מברכת יוצר אור.

והנה בשו"ע סימן נ"ט סעיף ה' כתב וז"ל, אם טעה בברכות יוצר בענין שצריך לעמוד אחר תחתיו, אם טעה מקדושה ואילך אין השני צריך להתחיל אלא ממקום שפסק, עכ"ל. ויעו"ש במשנ"ב ס"ק כ"ח דכתב וז"ל, אם באופנים טעה צריך להתחיל מוהאופנים, ואם בלאל ברוך נעימות צריך לחזור לתחילת לאל ברוך נעימות, ואף דקי"ל לקמן בסימן קכ"ו דהשני צריך להתחיל מתחילת הברכה שטעה הראשון, שאני הכא דמכיון שענו קדוש קדוש משם ואילך כתחילת ברכה דמי, עכ"ל. ועכ"פ מבואר בזה דלאל ברוך נעימות חשיב כעין ברכה אחרת, ואף דהוי חלק מברכת המאורות, מ"מ חשיב כענין אחר, וצ"ב דלכאורה הוי המשך לברכת יוצר אור דהוי שבח על חידוש הבריאה, ומה החידוש בברכת לאל ברוך דחשיב כענין אחר.

ואשר נראה בזה, דהנה כתב הטור בסימן קי"ד וז"ל, ברכה שנייה אינה פותחת בברוך מפני שסמוכה לחבירתה כדפי', ומנין תיבותיה נ"א כמנין תיבות של ד' פסוקים שהוסד מהם, והם ד' פסוקים שנאמר בהם מפתח, ואינן נמסרין בידי אדם, ואלה הן, מפתח של גשמים ושל פרנסה ושל תחיית המתים ושל חיה, וסימניה מפת"ח, מטר פרנסה תחייה חיה, וכו', עכ"ל. ויעו"ש באליה רבה דכתב וז"ל, בטור משמע דמרומז מה שאין נמסר ביד שליח בברכה זו, ומבואר דהגדרת ברכת הגבורות הוא שבח על גבורות דלא נמסרו לשליח.

ויעו"ש בפמ"ג דכתב וז"ל, ועיין אליה רבה סוף ס"ק ב', בפרשת דרכים דרך ה' דרוש כ"א הביא דברי התוספות נדה ט"ז ע"ב סוף ד"ה מלאך, דאף ברי שר מטר אין עושה כי אם ברשות הקדוש ברוך הוא, ותמה כל הדברים נעשים ברשות הקדוש ברוך הוא, וי"ל דוודאי כל הדברים נמסרו לשליח מתחלה, ומכל מקום השגחתו יתברך תמיד עליהם ובלתו אי אפשר להיות לשום הוה רגע אחד, מה שאין כן במטר לא נתמנה שום שליח עליו רק כשרוצה הקדוש ברוך הוא להמטיר משלשל השפע ע"י אף ברי כו', עכ"ל. ומבואר דמש"ה יש חיוב מיוחד להזכיר את גבורות ה' בברכה זו, וכדי להזכיר שהכלכלה לא נמסר לשליח וצריך לזה תמיד את גבורותיו.

ועפמשנ"ת ברבינו יונה לחלק בין ברכת עושה מעשה בראשית דהוי שבח על הדברים שאין משתנים אלא עומדים כך מבריאת העולם, וברכת שכחו וגבורתו הוי שבח על הגבורות המתחדשים בכל עת, לפ"ז אפשר לבאר דברכת יוצר אור מחולק לב' ענינים, דבתחילה אנו משבחים על המאורות שלא נשתנו מששת ימי בראשית, והוי מהדברים שנמסרו לשליח שהם מלאכי השרת, ואילו ברכת לאל ברוך נעימות הוי ברכה על הגבורות שלא נמסרו לשליח, שזה הגבורות המשתנים, וזה

ניתן להשיג את סדרת הספרים אצל י. בלוי | בטל: 054-856-40-33 או במייל: bh@apt1.net

שנה ט' 426

תוספת שבת

לע"נ מרנן רבותינו החזו"א והאבי עזרי זיע"א

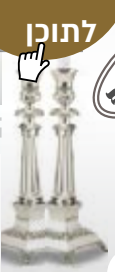

שעון חורף

זמני הדלק"נ שבת פרשת וירא
ירושלים: 4:16 מוקדם: 4:06
בני ברק: 4:30 מוקדם: 4:20
מודיעין עילית: 4:22 מוקדם: 4:12
חיפה: 4:22 מוקדם: 4:12
טבריה: 4:18 מוקדם: 4:08

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

במצוות 'כבוד השבת' כלול שצריך לעשות כל מה שיש בו חשיבות לשבת, (מס"י) והחשיבות הגדולה ביותר שממתינים לשבת לפני שבאה... וכמו שהמתינו בשבוע האחרון בכל הארץ לגדולי הדור שהגיעו לחזק ולהמריץ שיתקדש שם ה' בעולם, כך המתין רב נחמן לשבת וכך פסק הרמב"ם להלכה שצריך לנהוג כל אדם!! ובפרט כעת לקראת שעון החורף זה הזמן לקיים מצוות גדולי ישראל ולהמנע ממלאכות בער"ש לפחות חצי שעה לפני השקיעה!!

וכך כתב הרמב"ם פרק ל' בהלכ' שבת, וז"ל: ארבעה דברים נאמרו בשבת. שנים מן התורה. ושנים מדברי סופרים והן מפורשין על ידי הנביאים. שבתורה 'זכור' ו'שמור'. ושנתפרשו על ידי הנביאים **כבוד ועונג** שנאמר 'וקראת לשבת 'עונג' ולקדוש ה' 'מכובד',

איזהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת, ומתעטף בציצית ויושב בכובד ראש ומייחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך. וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך, ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה. ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת. ואם אין לו להחליף משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול. ועזרא תיקן שיהו העם מכבסים בחמישי מפני כבוד השבת, עכ"ל,

רואים שאפי' הרמב"ם שסבר שתוספת שבת דרבנן, סבר שיש להקדים הרבה בכניסת השבת, וכמו שדייק הגר"ח קלופט שליט"א מסימני השו"ע, שיש כאן שני מצוות בהכנה בכניסת השבת, תוספת שבת זה בסי' רס"א, וכבוד השבת להקדים יותר בכניסתה זה סי' רס"ב, (הבאנו בהרחבה בעלון 286 חיי שרה תשפ"ג),

ואכן מרן הגרנ"צ פינקל זצוק"ל שרצה לחזק על כניסת השבת גם אמר שבמקום לחזק על מצוה דאורי' של תוספת שבת שניתן לומר שזמנה מועט, **העדיף לחזק על כבוד השבת, שהכבוד היא לבוא מוכנים לקראתה הרבה זמן כמו שמצפים לאורחים חשובים..**

עם תחילת שעון החורף הדרוש יותר חיזוק, מכתב נוסף ממרן רה"י הגראי"ל שטינמן זיע"א

וז"ל: בס"ד. היות שבעוד כמה ימים יזיזו את השעון הקיץ לשעון חורף, ויש חשש שיקשה לקבל חצי שעה לפני השקיעה להיזהר ממה שאסור לעשות בשבת. בכן באנו לעורר שבכל אופן ישתדלו שגם אז יפסיקו מלעשות דברים שאסורים לעשות בשבת. ובזכות שמירת שבת יזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות

במהות מצוות כבוד ועונג השבת שמתקיימות במצוות בגדי השבת והדלק"נ.

יעויין ברמב"ם פרק ל' שמביא הרבה דברים מפני כבוד השבת, ובעבר הבאנו דמיון בינם לכבוד ביהכנ"ס, ומאידך כבוד יו"ט דומה לכבוד ביהמ"ק **ולכן רק בשבת ובביהכנ"ס יש מצוה להקדים בביאתם**, (עלון ויחי תשפ"ד מס' 293, ובקיצור שו"ע (עב יב) הביא גם 'ויטבול עצמו במקוה') וביארו הגר"א והגרי"ז שמצוות 'עונג' בבגדי השבת מתקיים בשבת גופא, **ומצוות 'כבוד' גם בלבישה ובהכנות לפני השבת**, (ביאור הגר"א הלכ' יו"ט, הגרי"ז יתרו, חוט שני עמ' נה)..

בביאור מצוות בגדי שבת, שהתחילו כבר באדם הראשון! וכן בחידושי הבן יהוידע שלעתיד לבוא ילבש בגדי השבת שלבש בחייו!! ושלעני קניית בגדי שבת יקדמו לקניית יין לקידוש! ונבאר גם האם בגדי שבת יהיו יפים יותר או מספיק שיהיו אחרים, או נקיים, ומה הדין שבגד השבת אחר אבל יותר מוזנח מיום החול.

טעמי בגדי שבת והדלק"נ גם לכבוד שבת וגם לעונג שבת, והם צריכים להיות נקיים, והאכן החת"ס והגר"א החליפו 'כל' בגדיהם, והגמ' בשבת מביאה ג' מקורות לבגדים מיוחדים לשבת, ומהם נבאר אם בגד אחר לכבוד שבת הוא אפילו אותו סוג ורק שיהיה בגד אחר, או שצריך גם שיהיה הבגד חשוב יותר מבחול.

המקור הראשון: **'וכבדתו' מעשות דרכך, שלא יהיה מלבושך של שבת כבחול, משמע שצריך בגד חשוב יותר בשבת**, וכר"י שקרא לבגדיו 'מכבדותי' (שבת דף קי"ג) והסביר בבן יהוידע שמשמעות 'וכבדתו' 'שיראו' שלובש בגד של שבת, דהיינו שבגד השבת יהיה חשוב יותר מביום החול, וכך פסקו הטור והשו"ע בסי' רס"ב 'ישתדל שיהיו לו בגדים 'נאים' לשבת', ובמשנ"ב ס"ק ה' ו' כתב: שהמקור 'וכבדתו', (והוסיף המשנ"ב: 'וטוב שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחול, אפי' חלוק', וכן שבעינן בגדים **'כפי יכולתו', 'ואפי' שהוא בדרך לבדו ילבש בגדי שבת, כי אין המלבושים לכבוד הרואים כי אם 'לכבוד השבת'**),

וכן בזוהר (ויקהל רד:) כתב: בעי לענגא ליה במיכלא ובמשתיא בלבושי 'יקר' (צריך להתענג באוכל ושתיה ובלבוש) ובחדוה כולה', **וכן בתנחומא (קדמון פר' תולדות יב) למד כן מה' שעשה בגדים לשבת לאדם וחוה**, (כותנות עור), וביאר שהם היו בגדי

כהונה גדולה, שהכהונה היתה בבכורות, ואדם בכורו של עולם, **וביאר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שאנו לובשים בגדי שבת זכר לאדם הראשון.**

המקור השני: הגמ' מביאה מקור נוסף מרות, שנעמי אמרה לה ללבוש בגדי שבת לפגישתה עם בועז, באומרה 'ושמת שמלותיך', וביאר רש"י שפשיטא שתבוא עם בגדים... **אלא התכוונה שתבוא עם בגדי השבת, ומוכח שבגדי שבת יותר יפים,** ולפי"ז משמע שגם לצורך שידוך מותר ללבוש בגדי שבת...

והמקור השלישי (שבת קיד.) מתרומת הדשן שנאמר בה 'ופשט בגדיו ולבש בגדים אחרים', לימדך תורה דרך ארץ בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו, עכ"ל הגמ', **וביאר שם המהרש"א שזה מלמד על בגדי שבת שיחליף הבגדים שהכין בהם בער"ש לשבת, 'ואל ימזוג בהם כוס' הכוונה לכוס הקידוש,** ומשמע שאפי' שלא התלכלכו צריך להחליף כי זה לא כבוד, (ובמורשת משה דייק מזה שאם לבש בגדי שבת בהכנות לשבת יש להחליפם לפני שבת), **וכעי"ז כתב במס"י פרק י"ט** על רב ענן 'לביש גונדא' בשבת קיט., וכן רש"י כתב וז"ל: כלי שחור להודיע שהיום אינו כדי להתנהג בחשיבות מלהתעסק בתבשילי שבת 'ולא יטנף בגדיו בבישול קדירות', ומוכח שזה עצמו שלבש בגדים פשוטים בער"ש זה כבר נקרא כבוד השבת, והראיה שזה נכתב שם עם שאר דברי התנאים על הכנתם לשבת. (הגרי"פ גולדוסר שליט"א בספרו), **ולפי המס"י אפ"ל שאדם שיש לו בגד אחר לשבת אבל אינו חשוב יותר, לפחות שילבש ביום ו' בגד יותר פשוט מבשבת.. ואז גם יקיים המצוה שלובש בגד חשוב יותר..**

וכן בפירוש קדמון למד שזה מקור לכל דבר שיש עבודה לה', שצריך שינוי בגדים, **ומקור ג' נראה שסבר שהעיקר שיהיה בגד אחר וא"צ דוקא בגד נאה יותר,** ונראה שזה כדעה הראשונה בגמ' (קיג.) שכתוב 'אמר ר' הונא אם יש לו להחליף יחליף, ואם אין לו להחליף ישלשל בבגדיו, משמע שאפי' בגד השבת אותו סוג בגד של יום חול מהני, שהעיקר שיהיה בגד אחר.

וברמב"ם יל"ע בכוונתו, שכתב: (שבת ל' ג') ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה. ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת. ואם אין לו להחליף משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול.. מצד אחד הרמב"ם לא הזכיר שבגד השבת יהיה 'נאה יותר' כטור והשו"ע, משמע שהעיקר שיהיה בגד אחר ונקי, וא"צ דוקא בגד 'חשוב' יותר לשבת, אבל אולי התכוון לזאת כשכתב 'ולא יהיה מלבוש החול 'כמלבוש השבת' שגם לרמב"ם נצרך בגד חשוב יותר.

ומרש"י משמע שגם מהמקור של תרומת הדשן משמע שיחליף לבגד חשוב יותר, שכתב בגמ' (ריש קיד.) ולבש בגדים אחרים: והוציא את הדשן הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן שאינה עבודה חשובה כדי שלא ימאסו 'בגדיו החשובים' שעובד בהן עבודת אכילה ושתיה כגון קיטור וניסוך. 'אל ימזוג בהם כוס לרבו': לפיכך הוזקק ללבוש בגדים פחותים, עכ"ל, (משמע אפי' שלא התלכלכו שיחליף), **וכן בתוס' משמע שחייבים שבגד השבת יהיה חשוב יותר מבחול,** (תוס' קיג. ד"ה אבל) וז"ל: ולנו שיש לנו להחליף אסור, ומסתפק ר"י אי קרי יש לו להחליף כשאין לו יפה כזה, עכ"ל, משמע שחייבים בגדי שבת יותר טובים מבחול, שאל"כ אולי א"צ להחליף, **רואים שלתוס' יש צד שאם בגד השבת פחות חשוב מביום חול אולי עדיף שילבוש את בגד יום החול..**

ובבן יהוידע הביא שיש עניין גדול לבגדי שבת מכובדים כי כאלו יהיו בגדיו לעוה"ב.. וכן שזה כלול במצוות 'הכון' לקראת אלוקיך, (רש"י שבת י', כתב: התנאה לפניו) וכלול בחיוב עונג שבת, וכמו שיש עונג במאכל יש עונג במלבוש.. (וכך גם כתב במחצית השקל רמ"ב סק"ג), ועוד הביא שהטעם שהגמ' הוצרכה לטעם ג' של תרומת הדשן, ללמדינו שיש עניין להחליף בגד אחר לשבת ואפי' שבגד השבת לא חשוב יותר ונראה אותו דבר, שמתירוץ א' והפסוק של 'וכבדתו' משמע שכל עניין ההחלפה רק כשהשני חשוב יותר, ולומדים מתרומת הדשן שבכ"ז העיקר שיחליף,

ועוד חידש הבן איש חי, שלעני שאין לו כסף בגדי שבת קודמים ליין לקידוש!!, מאחר ולבגדי שבת מצאנו מקור בנביאים (וכבדתו) ובתורה בתרומת הדשן, משא"כ יין לקידוש דרבנן ונסמך על דאורי' לבד, (בלי נביאים), ושיקדש על הפת. (עיין עוד בבן יהוידע שבת קיג: ד"ה ושמת ובדף קיד, ד"ה מנין, וכן בבניהו), ובכל בו כתב (סי' לא) טעם נוסף לבגדי השבת לכב' שבת (שזה נלמד מוכבדתו) וכן שיזכור שהוא יום קדוש ואסור במלאכה, (שזה נלמד מתרומת הדשן).

דברי חיזוק ביקרת תוספת שבת מהגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א

כתב ה'אור החיים' הק' זי"ע על הפסוק (שמות לא, טז) 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת', שלכאורה קשה מהו 'לעשות' את השבת [שהרי אין מצוותה בעשייה אלא בשמירה וזכירה], אלא, **'כי מה שמוסיף מחול על הקודש יסכים ה' לקרותו שבת, ונמצא זה האיש 'עושה שבת ממש',** כי שעות מיום השישי וגם שעות מיום ראשון שהם חול, בני ישראל עושים אותם שבת', עכ"ל.

על פי זה ביאר הרה"ק ה'ייטב פנים' זי"ע (לשבת הגדול אות ב) את דברי חז"ל (שבת קיח:) 'אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות מיד נגאלין', דקאי על שני סוגי השבתות, א' - השבת שה' עושהו, והב' - השבת שבני ישראל עושין על ידי התוספת מחול על הקודש, ואם הם משמרין את שתי שבתות אלו בהוסיפם מחול על הקודש, מיד נגאלין, כי 'במידה שאדם מודד מודדין לו' **וכמו שאנחנו עושים שבת קודם זמנו כמו כן ימהר לגאלנו קודם הזמן לעשות יום שכולו שבת במהרה בימינו.**

כתב הרה"ק ב'סידורו של שבת' (שורש א ענף ד עלה יא) לרמז בפסוק (שמות טז, ה) 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו', כי 'אין והיה אלא לשון שמחה' (בר"ר מב ג), **ששמחה ותענוג להקב"ה מה שאנחנו מוסיפים לו מיום הששי ליום השביעי.** ומבואר בזוהר הקדוש (תיקו"ז לח. פה:) שכל המוסיף על השבת מוסיפין לו על נשמה היתירה הנוספת לכל איש ישראל ביום השבת.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד'
ניתן לפנות למייל gmail.com a0732951324
ניתן לקבוע שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון (ניתן להנציח לע"נ או לרפואת)
ב'נדרים פלוס' ו'קהילות' - קופת דף היומי אליבא דהלכתא
או בטלפון 0527614765

MACHSHEVES YECHEZKEL

מחשבה קצרה
על הדף
הרב יחזקאל הרטמן

נאמנות הרופאים

"מעשה בפרה שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים, ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה, שאמר תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלד".

בספר כפתור ופרח (לרבי אשתורי הפרחי) כתב שאין מכנים בשם 'רב' אלא מי שגדול בחכמת התורה, ולא מי שהוא חכם בשאר חכמות, וכגון תודוס הרופא. רק התורה היא החכמה העיקרית, וכל שאר החכמות כלולים בה. יש תנאים ואמוראים שהיו גדולים גם בשאר החכמות, כר"ג שידע בחכמת התכונה, ואחרים בחכמת הרפואה, אך אין הם קרויים רב אלא ע"ש גדלותם בתורה, ולא ע"ש גדלותם בשאר חכמות.

נמצא שתודוס היה רופא ולא חכם.

והנה הפוסקים דנו בשאלה אם דיני התורה הנוגעים לעניני רפואה, נקבעים ע"פ דברי הרופאים. בשו"ת שב יעקב (ח"א סי' מא) כתב שאין אנו סומכין על הרופאים לענין הלכה, שכן הם מדברים **באומדנא ולא בתורת ודאי**, תדע, שהרי מצוי שעל מקרה אחד יש דעות שונות בין הרופאים. וכן מצינו בחת"ס (שו"ת יו"ד סי' קעה): "כבר בארתי בתשובה אחרת דהיות כל דברי הרופאים אינו אלא אומד הדעת וכמ"ש מעיל צדקה שם שהם עצמם אומרים כי חכמתם הוא רק עיונית, ע"כ המה נאמנים על הכלל ולא על הפרט, רצוני שהם נאמנים לומר יש בטבע הכליות להוליד חצץ אדום, אבל אינם נאמנים על הפרט על גוף זה שיש בכליותיו חצץ, כי אולי מחשבותם הטעם לשפוט על גוף זה משפט שקר".

ובשו"ת פנים מאירות (ח"א סי' יב) מבאר שאין סומכים על רופאים לענין הלכה, אלא רק במקום ספק פיקוח נפש, כאכילה לחולה ביוה"כ. ומביא על כך ראיות.

אלא דצריך ביאור מה יעשו חבל הפוסקים הנ"ל עם משנתינו שמבואר שסמכו על תודוס שהיה רופא? מיישב הפנים מאירות ששמה שבמשנתנו סמכו על תודוס הרופא, לא היה זה מצד חכמת הרפואה שלו, אלא זו עדות גמורה, שראה בעצמו בהמות שחיו שנים רבות לאחר שנטלו את האם שלהם. וכן כתב בשו"ת חבלים בנעימים (ח"א סוגיא מו).

נטילת שכר לליפוד תורה

למדנו בסוגייתנו שאסור ליטול שכר על ת"ת, שנא' "ראה למדתי אתכם" - מה אני בחינם אף אתם בחינם.

ונבוא לפתוח פתח לסוגיא הגדולה האם מותר לאדם לקבל תמיכה עבור לימוד תורה.

הרמב"ם בהל' ת"ת (ג, י) כתב דברים נחרצים: "כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, ה"ז חילל את השם וביזה את התורה וכיבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העוה"ב. אמרו חכמים כל הנהנה מד"ת נטל חייו מן העולם. וכו'. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומידת חסידים הראשונים היא, ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעוה"ז ולעוה"ב שנא' יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב שכולו טוב".

וכן מביא המהר"ל בדרך חיים בכמה מקומות במס' אבות, שהצורה האמתית והראויה היא שלצד עסק התורה, יפרנס אדם את עצמו, וזהו "טוב תורה עם דרך ארץ".

הבית יוסף (יו"ד סי' רמו, כא) מביא מהתשב"ץ בתשובותיו (ח"א סי' קמב-קמח) "לחלוק על הרמב"ם ולסתור כל דבריו ולהחזיק ביד החכמים והתלמידים הנוטלים פרס מהציבור, והביא כמה ראיות מהתלמוד והמדרשות. ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס ממעשה ידיו ולעסוק בתורה, ודאי מידת חסידות היא ומתת אלקים היא, אבל אין זו מדת כל אדם, שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס ממעשה ידיו".

והרמ"א (יו"ד רמו, כא) מביא את לשון הרמב"ם אך הוסיף: "וכל זה בבריא ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו, אבל זקן או חולה מותר ליהנות מתורתו ושיספיקו לו. וי"א דאפילו בבריא מותר, ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של העיר יש לו הכנסה וסיפוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון. ודוקא חכם הצריך לזה אבל עשיר אסור. ויש מקילין עוד לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה, שעי"ז יכולין לעסוק בתורה בריוח. ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה, מדת חסידות הוא ומתת אלקים היא, אך אין זה מדת כל אדם, שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו".

וכך הביאו החת"ס ועוד פוסקים, שנהגו העם כהתשב"ץ, שכך נקטינן להלכה.

הביאור הלכה (סי' רלא) מביא משו"ת דבר שמואל (סי' קלח), שכהיום גם הרמב"ם יודה, דאין דנין אפשר משאי אפשר, וכיון שכפי צורך השעה והמקום א"א לזה האיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו לזכות בו את הרבים, כי אם בסיפוק צרכיו ע"י אחרים, הרי הוא ככל המון הדיינים והחכמים שהיו מקבלים שכ רמתרומת הלשכה. **ואיך יעלה על הדעת שיורה הרמב"ם לאדם שעדיף לו להיות עם הארץ כל ימיו**, שזה דבר שמביא את האדם לכמה מכשולות, רק כדי שלא לקבל תמיכה על לימוד תורה.

ובאגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קטז) השיב לאדם שסבר לעזוב את ה'כולל' כדי להתפרנס ממעשה ידיו, וכתב לו הגר"מ: "ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם, הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיק מללמוד ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדו', עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו, ואינו מניחם אף לקבוע זמן קצר לת"ת. כי אם הראשונים כמלאכים אמרו שא"א לעסוק בתורה ולהחכים בה כשיעשה מלאכה להתפרנס ממעשה ידיו, כ"ש בדורנו דור יתמא דיתמי, וגם אין לנו הנשים צדקניות שירצו לסבול עוני ודחקות כבדורותם, שודאי **א"א לשום אדם להתגאות ולומר שהוא יכול לעשות מלאכה ולהחכים בתורה**".

ונגענו רק בקצה סוגיא גדולה זו.

דף ל

נשים דעתן קלות

"ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ, מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קומעת לו תפילין על ידו, נשאת לעם הארץ והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו". כלומר האשה הלכה בעקבות בעלה, ועל כן אשה שהיתה אשת חבר, אין הכרח שתמשיך כך לאחר שמת ונישאת לעם הארץ.

שמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, שגמרא זו היא אחד המקורות להבין מהו האופי של שכל האשה.

דהנה מחד גיסא אמרינן דלאשה יש בינה יתירה, ומאידך גיסא אמרינן דנשים דעתן קלה, ומה פשר הדבר?

אלא שיש כמה שכלים: "חכמה, בינה ודעת".

חכמה היא מה שאדם מקבל מרבו כמו שכתוב ברש"י, ובמקום אחר מפרש רש"י דהיינו רוה"ק, והיינו הך, דחכמה היינו מה שאדם מקבל ממקום אחר.

בינה היא לקחת את החכמה ולנתח אותה, להבין דבר מתוך דבר.

דעת פירושה חיבור, כענין "והאדם ידע את חוה", דהיינו שהידע הופך למהותו של האדם. "אם אין דעה הבדלה מנין", כלומר דעת היא לדעת מה קשור אלי ומה לא.

מה שנאמר "בינה יתירה ניתנה לנשים", היינו שבכוח הבינה אשה יותר מפותחת, שהיא תופסת את החכמה בצורה יותר מפורטת עם ההקשרים שלה. לעומת זאת, בחינת הדעת חסרה אצל האישה. וטעם הדבר, שהאשה היא כנגד החומר והאיש כנגד הצורה. האשה הולכת אחרי האיש, כענין החומר שהולך אחרי הצורה. היא תבנה את הבית באופן מפורט, אך עדיין אין לה את החיבור הגמור.

וזהו שהאשה שבסוגיין היתה עושה מה שבעלה עושה. כי החיבור והשייכות שלה עוברים דרך הבעל, ודעתן קלה לעבור מרעיון אחד להפכו. והדבר קשור גם למה שאמרו "טלטולא דגברא קשה מדאתתא", שהאיש חיבורו יותר איתן, ואילו אשה דעתה קלה ואינה מחוברת היטב. האיש מביא אתו את החיבור אל הדבר להיות בבחינת "עצם מעצמי".

ועל כן בסוגיתינו האשה שינתה את דרכה מדרכי החבר לדרכי העם הארץ משום שהלכה אחר בעלה.

דף לא

שפתותיו דובבות בקבר

"דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר".

המהרש"א (יבמות צו, ב) מבאר: "ואני אומר כי אין רחוק מן השכל, כי הענין מבואר **כי הדיבור הוא כח הנשמה ע"י כלי הגוף**, וכל דיבור משובח מוליד כח רוחני בדומה משובח, ובאמרו בשם אומרו, אותו כח רוחני שנולד כבר הוא מעורר מולידיו בב' עולמות שהם הנשמה בעה"ב וכלי הדיבור שהם השפתים בעוה"ז, גם כי הם בקבר כבר". כלומר דכח הדיבור הוא חיבור נשמה לגוף, וזה יש כאן כשאומרים דברי תורה בשמו.

ובמהר"ל בחי' אגדות שם, מבאר: "ולכך מביא לו החיים עד ששפתיו דובבות בקבר, שהרי יש לו חיבור אל החיים בדבר שאין שייך בו מיתה", ומוסיף שאין הכוונה לשפתיים הגשמיים אלא כוח הדיבור. והדברים דומים למה שהבאנו מהמהרש"א שכוח הדיבור הוא חיבור הנשמה בכלי הגוף.

ובחיבור אור תורה להגרי"א חבר (אות סח) כותב: "וכתבתי בזה עומק כוונתם בזה, שהוא כפשוטו ומשמעו, כי באמת כל קיום הבריאה הוא ע"י התורה, וכל קיום של ישראל תלוי בו, וכל אחד מישראל יש לו חלק בתורה, מה שקיבל בהר סיני, והוא לפי חלקי הרכבת נפשו... וענין המיתה באדם הוא פירוד היסודות זה מזה. וכשאחד אומר דבר שמועה שחידש אותו ת"ח בחייו, אז כביכול הוא ית' אומרו ג"כ בשמו במתיבתא דרקיע, ואז אותו הדיבור הוא עצם שפע הרכבת אורות שנצטרפו יחד לחלק נשמת אותו הת"ח, ועי"ז יורד אור הנשמה למטה, ומתחבר חלקי יסודות הארבעה של גופו ע"י שנפשו מתפשט להאיר בו, **וזה עצם תחיית המתים**... ולכן אז שפתותיו דובבות בקבר ממש". כלומר אותו ת"ח שאומרים ד"ת בשמו, זוכה לתחיית המתים פרטית, והוא מעין תחיית המתים הכללית שגם היא בגדר צירוף היסודות ע"י כוח התורה.

ובשיעורי יבמות הזכרנו שבספרו אפיקי ים (כתובות ק"א) מביא הגרי"א חבר שכל סוד חידוש העולם בעולם של תחיית המתים - "השמים החדשים והארץ החדשה" - יהיה זה ע"י חידושי תורה. כשהחיים מגיעים ע"י מהלך גשמי כמו אב ואם, יש לחיים אלה כליון, אך קיום וחיות המגיעים ע"י תורה, יש לכך קיום נצחי.

ובבני יששכר (חנוכה מאמר ג, יג) מוסיף על כך, דבשבת אמרינן דכל שבר

כלי שעדיין עושה מעין מלאכתו הראשונה, יש לו עדיין שם כלי. וכן הוא בתלמיד חכם, כאשר הוא חי בעוה"ז, עיקר מטרת ה'כלי' שבו, הוא לימוד תורה וקיום מצוות. אך כשעולה לרקיע, אין אפשרות לקיים תורה ומצוות, והרי הוא כ'שברי כלים' אבל כאשר אומרים ד"ת בשמו, שפתותיו דובבות בקבר, כי אע"פ שנשמתו ברקיע, יש בעוה"ז 'מעין מלאכתו הראשונה', שממשיך לממש את תפקידו. וזהו "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה".

וזה הרמז "כבתה אין זקוק לה", אע"פ שהנר כבר כבה, והרמז הוא ש"נר ה' נשמת אדם", ואף אם הנשמה כבתה, עדיין "אין זקוק לה", כי אורו ממשיך להתקיים ע"י שהתלמידים לומדים שמועותיו, ושפתותיו דובבות כאילו הוא בחיים, וכאילו לא כבה נרו.

דף לב

גזרה שוה דלחופרא פקשינן

הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"א אות י) כתב שכאשר אנו לומדים גז"ש או היקש, הרי זה כאילו נכתב בתורה להדיא אותו דין, שהרי עונשים על פי גז"ש והיקש. אולם לענין מה דאמרינן "לקולא ולחומרא, לחומרא מקשינן", אין זה אלא מתורת ספק, ועל כן א"א להעניש.

אולם באתוון דאורייתא (סי' יח) מביא שכבר תמהו על הפמ"ג באחרונים, מכמה מקומות, כגון התוס' (ב"ק ג, א ד"ה דומיא) "ואומר ר"ת דמידה היא בתורה, לא שנא באיסורא ולא שנא בממונא", אלמא דמידה היא ולא מטעם ספק.

וממשיך האתו"ד ומביא ט' ראיות שהוא מדין ודאי.

אחת הראיות היא מסוגיין, דקאמר ד"לא יגאל" דכתיב בחרמים הוא מופנה, דלא יאמר "לא יגאל" בחרמים ולילף ממעשר, מה מעשר קדוש ואינו נגאל, אף חרמים קדושים ואינם נגאלים. ובתוס' (ד"ה דלא) הקשו "וא"ת דילמא הוי ילפינן מהקדש דתפדה. וי"ל דלחומרא ילפינן", והנה בזבחים (ט, א) אמרינן ד"לא יגאל" הוא במלקות, א"כ אכתי הרי יש נפקותא לענין מלקות, דמכח הא דלחומרא דרשינן הרי אין מלקות, דהוא רק מטעם ספק. ועל כרחך דגם הא דלחומרא מקשינן הוא מטעם ודאי, ומועיל אפילו למלקות.

ונפק"מ נוספת יש בזה, באופן שעבר ופדה, האם מעות הפדיון קדושים מספק, דאם רק מחמת ספק מקשינן לחומרא, הרי יש למעות קדושה מספק, אך השתא דכתיב "לא יגאל" המעות הן חולין ודאי. אלא מוכח דגם אם באנו מצד "לחומרא מקשינן" הוא בתורת ודאי. אולם את ראיה זו דוחה האתו"ד, דגם מכח הא דלחומרא מקשינן היה נשאר החרם בקדושתו והמעות היו חולין - מטעם חזקה קמייתא. ויש לפלפל בזה.

ונוסיף סברא בדברים ע"פ מחשבה, שלא מסתבר שהתורה נתנה דרשה שכל כולה היא ספק, שבשלמא אי לא ידעינן דבר ומחמירנן מספק ניחא, אבל דרשה שכל עניינה הוא בגדר ספק, יותר מסתבר שכללי הילפותות הם בגדר ודאי.

דף לג

אכילה אקרי עבודה

לבית הלל דבכור בעל מום יכול ישראל לאכלו, ילפינן זאת ממה שטמא יכול לאכלו, וכ"ש זר, שהרי בקק"ל טמא אינו אוכל וזר אוכל. וב"ש סוברים שאין ישראל יכול לאכול בכור בע"מ, שאין ללמוד מטמא, דמצינו טמא שהותרה עבודתו בציבור. וב"ה משיבים על כך, דאמנם מצינו שטמא קל לענין עבודה, אך לא לענין אכילת קדשים.

ויש להבין מהו שורש המחלוקת בין ב"ש לב"ה.

בבית האוצר (מערכת א - כ כלל קסג) מביא מהגמ' פסחים (עב,ב) "מעשה בר' טרפון שלא בא אמש לביהמ"ד, לשחרית מצאו רבן גמליאל, אמר לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש, אמר לו עבודה עבדתי, אמר לו כל דבריך אינן אלא דברי תימה - וכי עבודה בזמן הזה מנין, אמר לו הרי הוא אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת, **עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת ביהמ"ק**", הרי דאכילה היא עבודה, ומעתה מובנת טענת ב"ש שלמדו מעבודה לאכילה. ואילו ב"ה סוברים שאכילה אינה עבודה.

והנה בעל המאמר שם בפסחים דאכילת תרומה קרויה עבודה הוא ר' טרפון, ור' טרפון הלא הוא מתלמידי ב"ש כמבו' בברכות (י, ב). וא"ש לשיטתם. ואף שהגמ' שם בפסחים אומרת את הדברים אליבא דר' יהושע, והלא הוא מתלמיד ב"ה, י"ל דהנה בסוגיין מובאת שיטת ר"ע דאפילו לגוי מותר לאכול בכור בע"מ, וע"כ דלדידיה אין טעמם של ב"ה מלימוד מאכילת קדשים, שהרי לגוי אסור לאכול קדשים, ושוב י"ל שגם ב"ה מסכימים ליסוד דעת ב"ש שאכילה היא עבודה.

ונסיים בדברי רבי צדוק הכהן בכמה מספריו, שענין זה שאכילה נקראת עבודה, מורה על כך שאדם יכול לקדש את מעשיו הגשמיים להפכם לעבודת השם. על כן אכילת תרומה של כהנים נקראת עבודה. ומובא במסילת ישרים שעיקר עבודת האדם תכליתה להגיע למדרגת הקדושה, **כאשר המעשים הגשמיים הופכים להיות מקודשים וכעבודת ה'**.

תמצית הפרשה

וירא

פרשת וירא מתארת את מה שאירע לאברהם מגיל צ"ט שאז נתבשר על לידת יצחק, עד עקידת יצחק בגיל קל"ז, (אברהם גר בחברון כ"ה שנה, מאז שבא מחרן בגיל ע"ה עד גיל צ"ט, לאחר מכן הלך לגור בארץ פלישתים שם גר כ"ו שנה, ואז יצא וחזר לחברון י"ב שנה לפני עקידת יצחק. רש"י כ"א ל').

הפרשה מתארת את הנבואות על לידת יצחק והפיכת סדום, את הפיכת סדום בפועל והצלת לוט, לקיחת שרה לאבימלך והצלתה וכריתת ברית בין אברהם לאבימלך, והפרשה מסיימת בנסיון העקידה בו נצטוה אברהם להעלות את יצחק לעולה (כשהיה יצחק בן ל"ז), ולבסוף נאמר לו שלא לשוחטו, ואברהם נתברך.

הבשורה על לידת יצחק- הקב"ה נגלה לאברהם כחום היום. אברהם ראה שמגיעים אורחים והוא טרח בזריזות לארחם ולהאכילם, והם בישרו לו על לידת בנו כעת חיה. שרה צחקה, והקב"ה שאל למה היא צחקה, וכי יפלא ממנו לעשות זאת.

תפילת אברהם- הקב"ה הודיע לאברהם על הפיכת סדום עקב חטאיהם, אברהם ביקש עליהם רחמים אם יש בקרבם צדיקים (חמישים, ארבעים וחמש, ארבעים, שלושים, עשרים, ועשרה), והקב"ה אמר לו שאין שם אפילו עשרה צדיקים.

המלאכים אצל לוט, הפיכת סדום והצלת לוט- המלאכים הגיעו לסדום ולוט אירחם, אנשי סדום תבעו את הוצאת האורחים, לוט סירב והציע את בנותיו, אנשי סדום נגשו לשבור את הדלת, המלאכים הכניסו את לוט סגרו את הדלת והכו בסנוורים את האנשים שהיו בחוץ. המלאכים הודיעו ללוט על חורבן סדום, ואמרו לו שיברח עם כל משפחתו פן יספה אף הוא. חתניו של לוט לא האמינו לו, ובעלות השחר האיצו המלאכים בלוט לברוח עם אשתו ושתי בנותיו כדי שלא ימות (בחמלת ד' עליו ובזכותו של אברהם), וכשהוא התמהמה תפסו בידיהם והוציאום מהעיר, ואמרו לו לא להביט אחורה אלא להמלט פן ימות, לוט ביקש להמלט לצוער והמלאך הסכים, כשיצאה השמש על הארץ הקב"ה המטיר על הערים גפרית ואש והפך אותם. אשת לוט הביטה אחורה ונעשתה נציב מלח. לוט פחד להשאר בצוער והלך לשבת בהר עם בנותיו, בנותיו פחדו שלא יהיה להם עם מי להנשא, ולכן הם השקו את אביהם יין ושכבו עמו ונתעברו וילדו את עמון ומואב.

מגורי אברהם בגרר- אברהם נסע לגרר ואמר ששרה היא אחותו, אבימלך מלך גרר לקח את שרה והקב"ה מנע אותו מלבוא אליה ואמר לו בחלום שיחזיר את שרה ואם לא יחזיר הוא וכל אשר לו ימותו, אבימלך שאל את אברהם למה הוא אמר שהיא אחותו, ואברהם ענה שפחד שיהרגוהו, ובאמת היא בת אחיו, אבימלך החזיר את שרה עם מתנות, אברהם התפלל על רפואת אבימלך אשתו ואמהותיו שיוכלו ללדת.

לידת יצחק- שרה ילדה את יצחק כדבר ד' כאשר אברהם היה בן מאה שנה, אברהם מל את יצחק בגיל ח' ימים, ועשה משתה ביום שיצחק נגמל.

גירוש הגר וישמעאל- שרה ראתה את ישמעאל מצחק, ואמרה לאברהם שיגרש את הגר ובנה כדי שבן האמה לא יירש עם בנה יצחק. הדבר היה רע בעיני אברהם, והקב"ה אמר לאברהם שלא ירע לו כי רק יצחק יהיה זרעו. אברהם שלח את הגר עם לחם ומים, המים נגמרו וישמעאל עמד למות והגר בכתה, מלאך נגלה להגר ואמר לה שהקב"ה שמע את קול הנער והוא יהיה לגוי גדול, הגר ראתה באר מים והשקתה את הנער, ישמעאל נשא אשה מארץ מצרים.

כריתת ברית עם אבימלך- אבימלך ראה שד' עם אברהם בכל מה שהוא עושה, וביקש לכרות איתו ברית, אברהם הסכים והוכיח אותו על גניבת הבאר ע"י עבדיו, אבימלך אמר שהוא לא ידע מכך עד עכשיו. אברהם כרת ברית עם אבימלך, וקרא למקום באר שבע, וקרא שם בשם ד', ואבימלך חזר לארץ פלישתים.

נסיון העקידה- הקב"ה ניסה את אברהם ואמר לו שיעלה את יצחק לעולה, אברהם לקח את יצחק והלך עמו, בנה מזבח ערך עצים ועקד את יצחק בנו, ולקח את המאכלת לשחוט אותו, המלאך אמר לאברהם שלא יעשה לבנו מאומה ועתה נתברר כי הוא ירא אלוקים, אברהם העלה איל לעולה תחת בנו, המלאך אמר לאברהם כי בגלל עקידת יצחק יברכו וירבה את זרעו.

הכתוב מונה את צאצאי נחור, ואחד מבני נחור הוא בתואל אבי רבקה.

הפטרה

מאורעות התקופה- הנביא אלישע, תלמידו של אליהו הנביא, נתנבא לישראל בתקופה בה מלך יהושפט ביהודה ויהורם בן אחאב על ישראל. בטרם עלה אליהו בסערה השמימה ביקש ממנו אלישע "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי", ובקשתו התקיימה, ונעשו על ידו ט"ז ניסים, כפליים מהניסים שנעשו ע"י אליהו, כפי המסופר בתחילת ספר מלכים ב'.

ההפטרה- הנביא מתאר ג' ניסים שעשה אלישע: א' יציקת שמן מכלי לתוך הרבה כלים ריקים, לאשה מבני הנביאים שבעלה מת והנושים באו לקחת את שני בניה. ב' ברכה לאשה שאירחה אותו בעליית ביתה שיוולד לה בן למועד הזה כעת חיה. ג' כאשר אותו בן מת החיה אותו אלישע.

הפטרה זו בה מוזכר הברכה לאשה השונמית "למועד הזה כעת חיה את חובקת בן" היא מעין הפרשה בה נאמר לאברהם "כעת חיה והנה בן לשרה אשתך".

בס"ד, גליון מס' 150 התשפ"ז

בירור הלכה

פרשת וירא

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

הנידון - א. *הנצרך להטיל מים בתפילה כשלובש טלית גדול נראה דראוי להעדיף ללכת ל'משתנה' עם הטלית, מאשר ללכת לביה"כ ולהוריד את הטלית (נידון זה נוגע כל יום ובשבתות ויו"ט ובר"ה ויוה"כ).*

ב. *הנצרך להטיל מים בתפילה כשלובש תפלין, אף שמוריד את התפלין - ראוי להעדיף ללכת ל'משתנה' דעי"ז לא נכנס לספק האם יש לברך שוב על התפלין אחר ביה"כ.*

הנצרך להטיל מים בתפילה כשלובש טלית גדול - האם ראוי להעדיף ללכת ל'משתנה' ולא להוריד את הט"ג, ובזה מרוויח שלא נכנס לנידון האם צריך לברך שוב על הטלית (דדעת השו"ע והגר"א והלבוש בס' ח שיש לברך שוב על הטלית, אף שהרמ"א והמ"ב הכריעו שלא לברך וכן מנהג הרבה מבני ספרד, מ"מ כמה מהאחרונים חששו לזה ע' שער"ת שם מה שהביא מכמה אחרונים),

או עדיף ללכת לביה"כ ולהוריד את הטלית, ובזה מרוויח דאפשר דאין ראוי להטיל מים עם טלית אף שלא בביה"כ.

ויתבאר דאין מניעה להטיל מים עם טלית ב'משתנות' - לכן נראה לענ"ד דראוי להעדיף ללכת ל'משתנה' עם הטלית, ובזה יש רווח לו הילכתי (וגם רווח שלא יתחלפו לו הטלית והקיטל), ושמעתי שכן נוהגים כמה מגדולי המורים. וכ"א יברר וילבן הסוגיא וישאל את רבותיו כיצד ראוי לנהוג.

(ומה שהעולם מוריד את הטלית - אפשר דהיות והתרגלו להוריד את הטלית כשנכנסים לביה"כ, 'נהגו' גם להוריד אף כשהולכים ל'משתנות', ואפ"ל עוד דפעמים המקום ליד 'המשתנות' מלוכלך וחוששים שהטלית תתלכלך, ומ"מ אף בכה"ג אם יכול להיזהר שלא תתלכלך למשנת' עדיף שלא יוריד את הטלית),

להיכנס לביה"כ עם טלית

כתב השו"ע סימן כא סעיף ג "מותר ליכנס בציצית לבית הכסא" - משמע מדבריו שגם בטלית גדול מותר להיכנס לביה"כ.

אולם הט"ז ס"ק ג כתב דהא דמותר להיכנס לביה"כ בציצית הוא דוקא בבגד שאינו מיוחד לתפילה, וכן בטלית קטן שלובש תחת הבגד דכיון שהוא מכוסה תחת בגדיו מותר, אבל טליתות של מצוה שאינן רק להתפלל, וכן הלובשים קיט"ל - צריך שיפשטו הטלית והקיט"ל כשנכנס לביה"כ כיון שבגדים אלו מיוחדים להתפלל בהם, ע"ד מה שאמרו ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים ודרשינן בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהם את הכוס, וק"ו להאי מילתא שמיוחד לדבר קדושה דוקא אין ראוי להיכנס בו לביה"כ.

בט"ז מבואר דאין בזה איסור מדינא, אלא דאין ראוי לעשות כן משום מדת דרך ארץ, ומטעם זה כתב הט"ז בס' ח ס"ק יב לחלק דהחולץ תפילין קודם שנכנס לבית הכסא צריך לברך עליהן כשחוזר ולובשן משום דאסור מדינא ליכנס לביה"כ בתפילין והוה הפסק גמור, משא"כ המוריד טלית אינו צריך לברך כשחוזר ולובשה לאחר שיצא מביה"כ משום דמדינא מותר ליכנס עם טלית לביה"כ לכן לא הוי הפסק.

אולם דעת השו"ע והגר"א בס' ח' דכל שמוריד את הטלית אף ע"ד ללבושו מיד צריך לברך שוב על הטלית. **ומאידך דעת הרמ"א והט"ז והרבה אחרונים והמ"ב** דכל שלא היה הפסק גמור לא מברך, וכן מנהג הרבה מבני ספרד.

להטיל מים עם טלית

יש לדון האם הא דאין ראוי להיכנס עם טלית לביה"כ - הוא רק שעושה צרכיו אבל להטיל מים עם טלית מותר, או דאין ראוי גם להטיל מים עם טלית.

במ"ב שם ס"ק יד הביא את דברי הט"ז, אולם הוסיף מהדרך החיים (לבעל נתה"מ) דאף דאין ראוי להיכנס עם טלית לביה"כ, **מ"מ מותר להטיל מים עם ט"ג.**

לכאורה בדברי הט"ז שהוא המקור להלכה זו דאין ראוי להיכנס עם טלית לביה"כ - היה נראה דאף להטיל מים אין ראוי בטלית המיוחד לתפילה, דהרי כתב הטעם ע"ד הא דאיתא דבגד שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג לו בהם את הכוס, ולכאורה אין ראוי שבגד המיוחד לתפילה יעשה בו צרכיו הבזויים, או יכנס איתו למקום מטונף.

באמת בערוה"ש סימן כא סעיף ו כתב דאין להיכנס עם טלית לביה"כ ונכון להקפיד להוריד הטלית גם בעת יציאתו 'לקטנים' וכתב דכן נוהגים. משמע מדבריו דאין הגנאי משום שעושה 'קטנים' אלא משום שנכנס למקום מטונף.

התבאר דהמ"ב מיקל להטיל מים עם טלית, ולדברי הט"ז לכאורה יש להחמיר, והתבאר דהערוה"ש החמיר בזה.

ולהלן יתבאר דאף לט"ז אפשר דמותר להטיל מים עם ט"ג, ויתבאר דאף לערוה"ש 'מותר להטיל מים ב'משתנות' עם ט"ג.

האם מותר להטיל מים עם טלית בביה"כ או דוקא 'במשתנות'

יש לדון למש"כ המ"ב מהדרך החיים דמותר להטיל מים עם טלית - האם כוונתו דמותר להטיל מים אף שנכנס לביה"כ, או מותר להטיל מים רק מחוץ לביה"כ או בביה"כ עראי כגון 'משתנות' שאין להם דין ביה"כ.

מלשון המ"ב וכן מלשון דרך החיים שהוא המקור להקל להטיל מים עם טלית, משמע דמותר אף בביה"כ, אולם אינו מוכרח. (ז"ל המ"ב "טליתות של מצוה שמיוחדין רק להתפלל בהן אין נכון שיכנס בהן לבהכ"ס, אך להטיל מיבהן מותר". וז"ל הדרך החיים סימן יג "בטלית גדול אסור ליכנס לבית הכסא וכן בקיט"ל אין ליכנס לבית הכסא, אבל 'לקטנים' ליכא איסורא").

כמשנת' בדברי הט"ז שהוא המקור להלכה זו לכאורה היה נראה דאין ראוי כלל להטיל מים עם טלית ואפי' שלא בביה"כ.

אולם במ"ב הנ"ל שהביא את הדרך החיים על דברי הט"ז מבואר דהבין דאף לט"ז מותר להטיל מים עם טלית - וע"כ צ"ל דמה דאין ראוי להיכנס לביה"כ עם טלית לעשות צרכיו, אינו משום הכניסה לביה"כ, אלא משום עשיית צרכיו, והיות ופעולת השתנה אינה בזויה כמו עשיית צרכיו - לכן מותר להטיל מים עם טלית אפי' בביה"כ קבוע.

עולה מדברי המ"ב - דמותר להיכנס עם טלית להטיל מים אפי' בביה"כ קבוע.

ומצאתי כן במטה אפרים סימן תרי סעיף יב דכתב דמותר להטיל מים עם קיטל וה"ה עם טלית אף בביה"כ קבוע.

(ז"ל "מי שצריך לילך לבהכ"ס לפנות לא ילך לבוש בקיטל וצריך לפושטו מעליו מאחר שהוא בגד מיוחד לתפלה (ט"ז סי' כ"א) אבל אם אין צריך לגדולים רק לקטנים להטיל מיסלבד נראה שמותר **אף אם נכנס לבהכ"ס קבוע להטיל מים מיושב א"צ לפושטו**").

וכ"כ הכה"ח ס' תרי ס"ק לז דמותר להטיל מים עם קיטל אף בביה"כ קבוע ונראה בדבריו דכן הבין בדעת המ"ב.

ומאידך בגר"ז סימן כא סעיף ג משמע דאין נכון להיכנס עם טלית לביה"כ להשתין. וכ"כ בספר זה השלחן דאין להיכנס עם טלית לביה"כ, ורק להטיל מים מחוץ לביה"כ מותר. ובספר תפלה כהלכתה פכ"ג הביא מהגריש"א דאין ליכנס לביה"כ עם בגד מיוחד לתפילה, וביאר דמש"כ המ"ב דמותר להטיל מים בטלית וקיטל היינו דוקא מחוץ לבהי"כ (דהיינו ב'משתנות').

בביה"כ בזמנינו יש עוד צירוף להקל, כדברי החזו"א דנטה לומר דביה"כ שלנו אין לו דין ביה"כ וה"ה כביה"כ פרסאי וודאי דמותר להיכנס בו עם ט"ג.

עולה בידינו - א' בפשטות נראה באחרונים דמותר להיכנס עם טלית לביה"כ להשתין.

ב' התבאר דיש שהחמירו שלא להיכנס לביה"כ עם טלית, ונראה דכן מנהג העולם.

ג' התבאר דאף המחמירים אין טעמם משום שמטיל מים, דאי"ז נחשב גנאי, אלא טעמם משום דיש גנאי בכניסה לביה"כ - לכן ב'משתנות' שאינו ביה"כ, נראה דלכ"ע א"צ להוריד את הטלית.

מטעם זה נראה דאף שלהלכה כשמוריד הטלית כשנכנס לביה"כ לא מברך שוב, מ"מ ראוי לחוש לדעת כמה ראשונים והשו"ע והגר"א והלבוש דיש חיוב לברך שוב - ולמשנת' דלכ"ע 'במשתנות' א"צ להוריד את הטלית - נראה דעדיף ללכת 'למשתנות' עם הטלית כדי להרוויח אף דעות אלו.

יש להוסיף, דפעמים כשהזמן דחוק, וע"י שיוריד את הטלית או את הקיטל אפשר שיפסיד קדיש או יצטרך לעבור לפני המתפלל - נראה דעדיף להיכנס להטיל מים עם הטלית. וכן אדם מבוגר שקשה לו להוריד את הקיטל יכול להיכנס להטיל מים עם הקיטל.

ענף ב

הנצרך להטיל מים בתפילה כשלובש תפלין, אף שמוריד את התפלין - ראוי להעדיף ללכת ל'משתנה' דעי"ז לא נכנס לספק האם יש לברך שוב על התפלין אחר ביה"כ.

בשו"ע סימן מג כתב כמה דינים בענין עשיית צרכיו וכניסה לביה"כ עם תפלין - **א'** אסור מדינא לעשות צרכיו עם תפלין. **ב'** אסור אף להטיל מים עם תפלין בביה"כ קבוע שמא יעשה צרכיו. **ג'** מדינא מותר להטיל מים בביה"כ עראי כגון ב'משתנות' דאין חשש שיעשה צרכיו, אולם לדעת הרמב"ם אסור דיש חשש שאם יטיל מים יבוא להפיח. השו"ע כתב דיש לחוש לדברי הרמב"ם, ומבואר בפוסקים דכשיש צורך או שיפסיד מחמת זה תפילה בציבור א"צ להחמיר את דעת הרמב"ם מותר להיכנס להטיל מים בביה"כ עראי ויזהר שלא יפיח (ושמעתי בשם תלמידי פונוביז' שהגרא"מ שך היה נכנס למשתנה עם תפלין ש"י).

עשה צרכיו האם מברך כשלובש שוב את התפלין

כמה מהאחרונים (דרכ"מ ט"ז וב"ח גר"ז רעק"א ארצה"ח מ"ב ס' כה ס"ק מז ובבה"ל שם ערוה"ש מהרש"ם ח'ג' רכ') כתבו דהיות ואסור מדינא להיכנס לביה"כ לעשות צרכיו עם תפלין, לכן כשלובש התפלין אחר ביה"כ חייב לברך שוב על התפלין.

אולם דעת מג"א שם ס"ק כב דאף שאסור להיכנס עם תפלין לבה"כ, מ"מ כתב דאפשר דאין צריך לברך שוב על התפלין. הפמ"ג כתב שהמנהג כמ"א שלא מברך, וכ"כ בדרך החיים שא"צ לברך וכ"כ הכף החיים (סקע"ח) דלא יברך משום סב"ל, וכ"כ הבן איש חי (וירא אות יג).

הבה"ל הביא את הדעות ובסו"ד כתב דהמברך לא הפסיד, וצירף את דעת השו"ע והגר"א שבכ"ג שהוריד את הטלית או את התפלין צריך לברך.

מנהג העולם אינו ברור - יש המברכם שוב על התפלין אחר ביה"כ, ויש שאין מברכים, ויש שמברכים אחר עשיית צרכים ולא אחר הטלת מים.

נכנס לביה"כ להטיל מים האם מברך כשלובש שוב את התפלין

אפשר דהיות והאיסור הוא רק חשש שמא יעשה צרכיו, ובמה שמטיל מים אין בזה גנאי לתפלין אפשר דאי"ז נחשב הפסק וא"צ לברך.

ומאידך היות וס"ס אסור מדינא להטיל מים עם תפלין שמא יעשה צרכיו, אפשר שחשיב הפסק וצריך לברך. ומ"מ לדעות שכתבו דאף בעשה צרכיו המנהג לא לברך, כ"ש כשרק הטיל מים א"צ לברך.

הטיל מים ב'משתנות' האם מברך כשלובש שוב את התפלין

היות ואין חשש שיעשה צרכיו ומדינא מותר (ורק לכתחילה יש להחמיר כהרמב"ם) נראה דלכ"ע לא יברך.

נכנס לביה"כ ולא עשה צרכיו ולא הטיל מים האם מברך כשלובש שוב את התפלין

דעת השו"ע ס' מג ה דכל האיסור להיכנס עם תפלין לביה"כ הוא רק כשעושה צרכיו דיש בעשיית צרכיו גנאי לתפלין, אבל כשנכנס לביה"כ ולא עושה צרכיו ולא הטיל מים אף שהוא ביה"כ קבוע ויש בו צואה מותר להיכנס בו עם תפלין והוא דעת הרא"ש. (כ"ז כשאין מקום לשמור התפלין, אבל בביתו שהתפלין משתמרים אין להיכנסם לביה"כ כמבואר בשו"ע ס' ז).

אולם הרמ"א שם כתב דיש להחמיר אף שנכנס לביה"כ ולא עושה צרכיו ולא מטיל מים אם הוא ביה"כ קבוע ויש בו צואה אין להיכנס בו עם תפלין והוא כדעת רש"י.

המג"א ס"ק ט כתב להק' על השו"ע והרמ"א מדוע מותר מדינא להיכנס עם תפלין לביה"כ כשלא עושה צרכיו ולא מטיל מים, הרי בס' מה ב מבואר דאסור להיכנס למרחץ עם תפלין היות ונפיש זוהמא, והרי וודאי כניסה לביה"כ חמור מכניסה למרחץ, וא"כ יש לאסור מדינא להיכנס לביה"כ עם תפלין.

לכן כתב המג"א לחלוק על השו"ע והרמ"א וכתב דאסור מדינא להיכנס עם תפלין לביה"כ קבוע שיש בו צואה (ביה"כ שלנו שאין בו צואה ע' מש"כ לעיל מהחזו"א).

אולם הפרמ"ג והמאמ"ר העירו דברא"ש בברכות שם וכן ברא"ש בהל' תפלין מבואר להדיא דאין איסור להיכנס לביה"כ עם תפלין כשלא עושה צרכיו.

דעת המ"ב - בס' מג ס"ק יט הביא את המג"א דאסור להיכנס עם תפלין לביה"כ אף שלא עושה צרכיו, והביא דהפרמ"ג והמאמ"ר דכתבו דברא"ש מבואר דאין איסור להיכנס לביה"כ עם תפלין כשלא עושה צרכיו - לכאורה נראה דלא הכריע בזה. ובבה"ל ד"ה ואוחזן בימינו כתב ליישב את ק' המג"א דאין הכרח מהא דאסור להיכנס עם תפלין למרחץ דאסור להיכנס עם תפלין לביה"כ כשלא עושה צרכיו. אולם בס"ק א' סתם המ"ב להלכה כהמג"א דאסור מדינא להיכנס עם תפלין לביה"כ אף שלא עושה צרכיו.

התבאר - לדעת השו"ע מותר להיכנס עם תפלין לביה"כ קבוע אף שיש בו צואה כשלא עושה צרכיו ולא מטיל מים - ולכן אם חלץ את התפלין א"צ לברך כשלובשם שוב.

ולדעת הרמ"א יש להחמיר ולא להיכנס עם תפלין לביה"כ קבוע שיש בו צואה אף שלא עושה צרכיו ולא מטיל מים אם הוא ביה"כ קבוע ויש בו צואה. והיות והוא רק חומרא נראה דאם חלץ את התפלין א"צ לברך כשלובשם שוב.

ולדעת המ"ב אסור מדינא להיכנס עם תפלין לביה"כ קבוע שיש בו צואה אף שלא עושה צרכיו ואם חלץ את התפלין לכאורה צריך לברך כשלובשם שוב. **אולם נראה** דלהלכה הנכנס לביה"כ ולא עשה צרכיו ולא הטיל מים אם חלץ את התפלין כשלובשם שוב לא יברך, אף דאסור להיכנס עם תפלין לביה"כ בכ"ג, מ"מ יש כמה צירופים דלא יברך, א' יש לצרף את דעת המג"א דאף דאסור להיכנס עם תפלין לביה"כ מ"מ אי"ז הפסק לתפלין, ב' יש לצרף את דעת השו"ע והרמ"א דמדינא מותר להיכנס עם תפלין לביה"כ קבוע אף שיש בו צואה כשלא עושה צרכיו ולא מטיל מים, ג' יש לצרף דעת החזו"א דביה"כ בזמנינו ה"ה כביה"כ פרסאי ואין לו דין ביה"כ.

דברי החזו"א דביה"כ בזמנינו כביה"כ פרסאי

ביה"כ בזמנינו שאין בו צואה החזו"א צידד דה"ה כביה"כ פרסאי ואין להם דין בית הכסא, ואף שלא הכריע כן בתורת וודאי, מ"מ יש לחוש דאי"ז ביה"כ ואין לברך אחר ביה"כ שוב על התפלין.

האם כשעושה צרכיו מהני דהוא ביה"כ פרסאי

לכאורה הא דמהני דהוא ככבה"כ פרסאי הוא כשלא עשה צרכיו, כגון נכנס לקחת טישו וכד' - אבל אם עשה צרכיו נראה דאף אם נימא דה"ה ככבה"כ פרסאי ואי"ז נחשב ביה"כ, מ"מ היות ועיקר האיסור הוא עשיית צרכיו, לכן כשעשה צרכיו נראה דהרי"ז הפסק.

ובאופן שנכנס להטיל מים אכתי יש לדון, דהיות ואסור מדינא משום חשש שמא יעשה צרכיו אף דאי"ז מוגדר ביה"כ, מ"מ ה"ה הפסק, ומאידך אפ"ל דהיות והוא רק חשש שמא יעשה צרכיו וגם אי"ז מוגדר ביה"כ, אפשר דאי"ז חשוב הפסק

וא"צ לברך שוב (כן נראה שהבין השבט הלוי), ולענ"ד יותר נראה כצד א' דחשיב הפסק וע' להלן בסוגריים.

בשו"ת שבט הלוי ט' ג' כתב דמנהג העולם שאין מברכין על התפלין אחר שנכנסים לביה"כ להטיל מים, ובפרט בבתי כסאות שלנו שנשטפים מיד.

(דברי השבה"ל צ"ע, דאם מטיל מים מה מהני דביה"כ שלנו ה"ה כביה"כ פרסאי, הרי היות ומדינא אסור להטיל מים בביה"כ קבוע משום שמא יעשה צרכיו, מדוע אי"ז הפסק. ואולי צ"ל דהיות ולהטיל מים אינו אסור אלא רק משום חשש שיעשה צרכיו אפשר דאי"ז סתירה גמורה לתפלין ולכן ל"ח הפסק, ע"ד מש"כ בה"ל בס' מ ס' ח להסתפק בחלץ התפלין לסעודה האם צריך לברך שוב, וכוונתו דאף דמדינא צריך לחלוץ התפלין, מ"מ היות וסעודה אינה סתירה בעצם לתפלין אלא רק משום חשש שמא ישתכר אפשר דאי"ז נחשב הפסק, וא"כ ה"ה דלהטיל מים ל"ח הפסק, ומאידך אפשר דיש לחלק דלהטיל מים בביה"כ קבוע מבואר בגמ' להדיא טעם הגזירה', לכן אפשר דהוא הפסק, משא"כ לחלוץ תפלין בסעודה לא מבואר להדיא הטעם בגמ' ואפשר דלכן אי"ז הפסק. ומ"מ אם נימא דלהטיל מים אי"ז הפסק אכתי היה מקום לאסור מצד ביה"כ, ולזה יש לצרף דהרי"ז ביה"כ פרסאי ואכתי דבריו צל"ע).

ומאידך רבים מברכים על התפלין אחר שנכנסים לביה"כ, וראיתי שכתבו כן מהגרי"ש דכל שנכנס להטיל מים בביה"כ קבוע צריך לברך על התפלין.

נשוב לנידון דידן - הנכנס לביה"כ להטיל מים האם יברך שוב על התפלין - למשנת' נראה דמחמת שני טעמים יש לחוש לא לברך, א' משום דעת המג"א. ב' משום דברי החזו"א.

(ג' התבאר דאפ"ל דהיות ובמה שמטיל מים אין גנאי לתפלין וכל האיסור הוא רק משום חשש שמא יעשה צרכיו, אפשר דאי"ז נחשב הפסק וא"צ לברך).

היות ואין בזה הכרעה ומנהג ברור - לכן נראה דהצריך להטיל מים ורוצה להסתלק מהספק האם המטיל מים בביה"כ צריך לברך שוב על התפלין - עדיף שילך ל'משתנה' דלמשנת' 'משתנות' אינו נחשב ביה"כ ולכ"ע אי"ז הפסק ולכן לכ"ע א"צ לברך שוב.

ולמשנת' - כשלבוש ביום חול תפלין וטלית, יחלוץ את התפלין, וישאיר את הטלית, וילך דווקא ל'משתנה', ובזה מרוויח שאין לו ספק ברכה בתפלין, ואין לו ספק ברכה בטלית.

(באופן שה'משתנה' **מאד** מלוכלכת היה מקום לומר דיש לזה דין עביט של מי רגליים, ולענין הנידון האם אחר שימוש ב'משתנה' מלוכלכת צריך לברך כשלובש שוב את התפלין היה מקום לומר דיהיה תלוי במח' השו"ע והרמ"א והמג"א בס' מג ה שהתבארו לעיל, ולהכרעת המ"ב יש לו לברך.

אולם באמת בבה"ל ס' מג ד"ה בית הכסא מבואר דאף מקום מטונף ממ"ר אין לו דין עביט של מ"ר לענין להיות שם עם תפלין, וכ"ש ב'משתנות' שלנו דהמ"ר מיד יורדים וגם נשטפים במים דאין לו דין עביט של מ"ר לענין תפלין. ואף אם יש צד שיש לזה דין עביט של מ"ר מ"מ לא יברך דיש לצרף את דעת המג"א דכניסה לביה"כ אינה הפסק לתפלין, ולצרף את דעת השו"ע והרמ"א דמדינא מותר להיכנס עם תפלין לביה"כ קבוע כשלא עושה צרכיו ולא מטיל מים - ולכן אחר שימוש ב'משתנה' וודאי א"צ לברך, לכן עדיף ללכת ל'משתנה').

להערות והארות: 7623171@gmail.com א.מ. כימיגרוף 052-7623172

לתוכן

בהסכמת
03-6171132
"תמציות" ע"ש ר' יוסף אלי מזרחי זצ"ל, ספרי חסד
להזמנות ומכירת הספרים בהנחה מיוחדת לתלמידי הישיבות

תמציות

מבחנים ב'עמוד היומי'

מגתן 117> פרשת וירא

סוכה ה. עד ח.

א. "ח אמות.

ב. שש עשרה אמות ומשהו תמשיות אמה.

ג. שש עשרה אמות.

ד. **מהו שיעור העיגול ששש בו חלל ד' אמות (לתירוץ שהגמרא לא דוחה)?**

ב. רק בסכיך ע"ג מבוי.

ג. גם בסכיך ע"ג מבוי, וגם בסיכך ע"ג דיוגמין.

ד. **באיזה אופן אמר רבא שסוכה בשבת משהו דהוי דופן לענין שבת?**

ה. בשישה פס יותר מארבעה מארבעה בצמוד הדופן.

ב. ששה פס ארבעה ומשהו ומעמידו בתוך ג' טפחים לאחת הדפנות.

א. אין חילוק.

ו. **מהו מה מצאנו שסוכה פחות מג' טפחים לדופן, מה הדין בסוכה שיש לה ב' דפנות זו מול זו?**

ז. **למאן דאמר שסוכה שיש לה ב' דפנות צריך לעשות לה מפה שוחק ולתעמידו**

ב. "א הלכה למשה מסיני, "ש הרבינא.

א. הלכה למשה מסיני ר"א מפקיר.

ח. **מהיכן נלמד שאחת מדפנות הסוכה (לבנן השלישית ולר"ש הרביעית) היא טפח?**

ג. שתקח חבר המקשיב חוצץ מדאורייתא.

ב. לר' תנציה בשיעור.

א. עיקר דין הצניעה.

ו. **איזה הלכה במציעה נלמדת בהלכה למשה מסיני?**

ג. מחלוקת.

ב. שמעונה וחצי טפחים.

א. עשרה טפחים.

כמה טפחים היה גובה הארון בכלל הכפורת?

ג. מחלוקת.

ב. לא.

א. כן.

ה. **האם למסקנת הגמרא (ה:) ניתן ללמוד שיעור גובה סוכה " טפחים מגובה הארון?**

שיעור חומש
על פרשת השבוע
משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת עטרת שלמה

לושי ועשי עגות. (י"ח, ו'). וצריך ביאור למה צריך לומר לה ללוש העיסה, הרי כן לעולם דרך האפיה. ויש לבאר דהנה רש"י להלן פסוק י' הביא מסדר עולם דהיה זה בליל פסח, ובפירוש הרוקח כתב דלכן אמר לה מהרי, כדי שלא תחמיץ העיסה ופסח היה. ולפי זה יש לומר דלכן אמר לה ללוש, דהא ההלכה היא ד'כל זמן שעוסק בבצק אינו מחמיץ', ולכן אמר לה כן למנוע את חימוץ הבצק.

בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת. ויאמר אליו האלוקים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת וגו'. (כ', ה'-ו'). וכתב רש"י אמת שלא דימת מתחילה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן. נראה לבאר בזה דהנה בחידושי מרן ריי"ז הלוי ביאר דבזה שלקח אבימלך את שרה, יש בזה ב' עבירות, האחת עבירה דעריות, שהרי היא הייתה בעולת בעל, והעבירה השנית, משום איסור גזל, כמבואר ברמב"ם לגבי שכם דנתחייב מיתה על שלקח את דינה בחזקה ובכיבוש, ודבר זה נחשב אצל בני נח לגזל, וכן אצל אבימלך כיון שלקח את שרה בכח, עובר בזה באיסור גזל.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאמר לו הקב"ה, דבתם לבבי יש כאן, אבל נקיון כפים אין כאן, ר"ל דאמנם לגבי איסור עריות דבעולת בעל, הרי שעשה כן בתם לבבו, כיון שהוא אמר לו שאחותי היא, וגם היא אמרה לו שאחי הוא, אבל כל זה מועיל רק לגבי איסור דעריות, אבל נקיון כפים, שזה מכוון לגבי ענין איסור גזל, דנקיון כפים, היינו כלפי דבר התלוי בנטילה ולקיחה, והיינו לקיחת דבר שאינו שלו, וזהו איסור גזל, ועל זה אמר לו דלגבי איסור גזל אינך נקי, דגם אם היא אינה אשתו ורק אחותו, מ"מ יש כאן איסור גזל, ואין כאן נקיון כפים.

ואנוכי לא אוכל לחמלט החרה פן תדבקני הרעה ומתי. (י"ט, י"ט). וברש"י כתב כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. ולכאורה צדקו דבריו של לוט, ולמה באמת ציווהו המלאך להמלט ההרה, והרי אדרבה שם הוא מפסיד את זכותו להנצל.

אמנם נראה לבאר דכל חשבון זה הוא נכון אם באנו לדון שלוט ינצל מחמת זכות עצמו, ועל זכות עצמו יש טענה זו, דהוא רק כשהוא אצל אנשי סדום, ולא אצל אברהם, אבל האמת שזכותו להנצל אינה מחמת עצמו כלל, ואדרבה כל זכותו היא מחמת אברהם אבינו, וכמבואר בפשטות הכתובים וכמו שכתוב 'ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט', ובברכות דף נ"ד איתא דעל לוט מברך ברוך זוכר הצדיקים, וברש"י שם כתב, שזכר את אברהם, ונמצא דאדרבה כל זכותו של לוט לינצל הוא רק מחמת זכותו של אברהם, וא"כ אדרבה כל שהוא מקל אל אברהם, יותר הוא ראוי וכדאי לינצל, וככל שתגדל דבקותו ושייכותו לאברהם אבינו, כך תגדל זכותו לינצל מכח זכותו של אברהם אבינו, ולכן אמר לו המלאך 'ההרה המלט', שע"י שיבא אל אברהם, יותר הוא ראוי וכדאי שתעמוד לו זכותו.

ותרא שרה את בן הגר המצרית. (כ"א, ט'). צריך ביאור למה קראו בסתם בן הגר ולא קראו בשמו ישמעאל. עוד צ"ב למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, ומאי נפק"מ בזה שהיא מצרית.

והנה אמרה לאברהם שיגרש גם את הגר, וצ"ב למה אמרה לגרשה, והרי כל הטעם לגירוש ישמעאל היה מפני שמצחק, וזה טעם לגרש את ישמעאל, ומה זה נוגע לאמו, ואם ישמעאל חטא אמו מה חטאה.

ויש לבאר דמעשיו הרעים של ישמעאל שהיה מצחק באו לו מרוח אמו, והשורש לכל דרכו הרעה הוא מחמת היותו בן מצרית שהם שטופי זימה ועליהם הכתוב אומר 'בשר חמורים בשרם וגו', ולא היה זה הנהגה שחידש מעצמו אלא היה זה הליכה בדרכי מצרים, שבאו לו מכח אמו שהיתה מצרית, ולכן אמרה שרה שיגרש גם הגר, שהיא הייתה שורש דרכו הרעה. ולפי זה יש לבאר דלכן קראו הכתוב 'בן הגר המצרית', ולא הזכיר את שמו, שבא לומר שראתה שישמעאל בהנהגתו מתייחס אחר אמו, ולומר שהוא מושפע מאמו. וכן מבואר למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, דזהו עיקר ושורש כל ההנהגה הרעה, וראתה שרה שישמעאל נוהג במנהגי מצרים הבאים לו דרך אמו, ועל כן אמרה לגרש אותם, אע"פ שרק את ישמעאל ראתה מצחק.

ויעקוד את יצחק בנו. (כ"ב, ט'). חכם אחד שליט"א שאל למה בכל מקום נקרא מעשה העקידה ע"ש העקידה, וגם הזכות נקראת על שם העקידה, ומבקשים שיזכור זכות עקידת יצחק, וכמו שאומרים במוסף של ר"ה 'ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח', ולא נקרא על שם עיקר הדבר שזהו הקרבתו של יצחק, וזהו עיקר הזכות שמכוחו אנו מבקשים, והרי לכאורה העקידה לא הייתה אלא מכשירי קרבן גרידא, ולא זהו עיקר התכלית, וא"כ למה נקרא כל הענין על שם מעשה העקידה.

ויש לבאר דאמנם עיקר התכלית היתה בהקרבתו לעולה, אבל המסירה של יצחק שמסר עצמו להעלותו לקרבן, זה נשלם ונגמר בעת שנעקד, דמשנעקד הרי הוא כבר מסור ביד אחרים לעשות בו כרצונם, וניטלה ממנו הבחירה, ונמצא דעיקר המסירות נפש של יצחק היתה במה ובשעה שהסכים להעקד, ובזה להמסר ליד אברהם להעלותו לעולה, ואם כן זהו המעשה שמכוחו יש את זכות העקידה, ועל כן נקרא כל המעשה ע"ש מעשה העקידה, ומכח מעשה זה הוא עיקר הזכות.

והנה בכתוב מבואר שאברהם עקד את יצחק קודם שהעלהו על המזבח, וכתוב 'ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח', הרי דקודם עקד

ורק אח"כ שמו על המזבח, וצ"ב למה היה צריך לעקדו קודם שהעלהו, ולמה לא סגי במה שיעקדו אחר שיהא על המזבח.

ואא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל אמר בזה בשם המהרי"ל דיסקין זיע"א דכיון שאברהם נצטוה להעלותו על גבי המזבח, וכמו שכתוב 'והעלהו לעולה', ובשבת דף צ"ד איתא דחי נושא את עצמו, ובכפות אינו נושא את עצמו, וע"כ אם היה מעלהו קודם שעקדו, לא היה נחשב שאברהם העלהו, אלא שיצחק עלה מעצמו, ולכן עקדו ובזה כבר אינו נושא את עצמו, ובזה מתקיים ההעלאה על ידי אברהם אבינו.

ונמצא דבזה שמסר עצמו לעקידה, מסר עצמו לקיום עצם העלאה, דהמעשה שבו נמסר יצחק להיות נתון ומסור לאברהם היה במה שנעקד, שע"י שנכפת שוב אינו ברשות עצמו, ומבואר היטב שעיקר הזכות הוא מה שיצחק נעקד, ועי"ז היה מסור ונתון ליעשות בו ההעלאה וההקרבה לעולה, ולכן גם נקרא שם המעשה ע"ש העקידה.

אכילת המלאכים אצל אברהם – יתרון האדם על המלאכים

במדרש פר' יתרו איתא בשעה שעלה משה למרום לקבל התורה בקשו מלאכי השרת לפגוע בו, עשה בו הקב"ה קלסטרין פניו דומה לאברהם, א"ל הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם ואכלתם בתוך ביתו. ומבואר דמפני שאכלו אצלו צריכין ליתן למשה לקבל התורה. ובפשטות היינו משום הכרת הטוב, שהיו צריכין להכיר טובה לאברהם אבינו על ההכנסת אורחים שהכניסן לתוך ביתו.

ונראה לבאר הענין דבזה שהמלאכים נתארחו ואכלו אצל אברהם, בזה נעשה אברהם אבינו המשפיע על המלאכים, דזהו עצמו של הכנסת אורחים שבעל הבית משפיע מטובו על האורח, ובזה שנתארחו ואכלו אצל אברהם נעשה אברהם המשפיע על המלאכים, והם המקבלים ממנו, ולא רק שהם מקבלים מהמשפיע, אלא שהם גם תלויים באברהם, שצריכים וזקוקים הם לו שיתן להם ממאכלו.

והנה בנפש החיים ש"א כתב שבדבר אחד יש יתרון גדול לאדם יותר מהמלאכים, והוא הכח להשפיע ולהאיר בכל העולמות, וגם המלאכים עצמם משיגים עליה ותוספת קדושה על קדושתם מכח מעשה האדם, ולכן אין המלאכים אומרים קדושה עד שישראל מקדישים קדושה למטה, מפני שאין בכוחם ויכלתם כלל מצד עצמם לפתוח פיהם להקדיש ליוצרם עד עלית קול קדושת ישראל אליהם מלמטה. וזהו גם ענין אמירת פרק שירה המבואר בחז"ל, שע"י אמירת האדם אותו הוא נותן כח למלאכים והשרים של כל אלו הבריות שיאמרו אלו השירות, ועי"ז הם משפיעים שפע בכל התחתונים עכ"ד, ומבואר דכח ההשפעה של המלאכים תלוי בישראל, ובענין זה גדולים ישראל מהמלאכים. וכוחם הוא ע"י התורה, כמו שהאריך שם בש"ד שהכח של ישראל להשפיע בכל העולמות הוא מכח התורה דקוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא.

ונמצא דבקבלת התורה מקבלין ישראל הכח להיות המשפיעים על המלאכים, והם נעשים זקוקים ותלויים בהם שיביאו עליהם השפעה.

מעתה יש לבאר דזהו שאמר להם הקב"ה אי אתם מתביישים הימנו שאכלתם בתוך ביתו, דכיון שאכלתם בתוך ביתו ואתם המקבלים ממנו, והוא המשפיע אליכם, וכבר הוקבע הענין שאברהם הוא המשפיע, והמלאכים הם המקבלים ממנו, אם כן ראוי הוא גם עכשיו לקבל את התורה, וע"י קבלת התורה יהיה להם כח התורה להשפיע על המלאכים, ושיהיו המלאכים תלויים, ומכח המעשה שאכלו אצלו ונעשה הוא המשפיע והם המקבלים, ממילא אין להם הכח לעמוד כנגדו ולעכבו מלקבל את התורה ולהיות המשפיע אליהם.

והנה במדרש הק' דבתחילה כתוב 'נצבים עליו' ואח"כ כתוב 'והוא עומד עליהם', ומתרץ דקודם שאכלו היו הם נצבים עליו, ואחר שאכלו הוא עומד עליהם ואימתו מוטלת עליהם. ולדברינו יש לבאר שע"י שאכלו אצלו נעשה עומד עליהם, היינו שהוא מעליהם והוא המשפיע להם, והם נעשו מקבלים ממנו, ובזה הוטלה עליהם אימת אברהם.

עמלי התורה הם המה ליבן של ישראל

מתוך דברי ברכה לאלפי נבחני 'דרשו' לאחר מעמד נורא הוד של ריתחא בעומקא דשמעתתא

כבוד מרנן ורבנן ראשי הישיבות, אברכים חשובים עמלי התורה הרבנים הגאונים שליט"א. למדנו בראשית, ורש"י מביא דברי חז"ל בשביל ראשית, בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית, לא נברא העולם אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה. בתיבה הראשונה התורה אומרת את תכלית בריאת העולם, שזה בשביל ישראל שיעסקו בתורה. אפשר לומר שבזה יש תשובה לקהלת, שלמה המלך אומר הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל, אומר רש"י 'קהלת קורא תגר ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהכל הבל של הבלים הוא'. ואם כן צריך ביאור מה התשובה על זה. התשובה לזה כתובה כאן בתיבה הראשונה בתורה, במילה הראשונה, מיד כשהתורה אומרת את סדר מעשה בראשית, התורה אומרת את התכלית של בריאת העולם, שזה בשביל ישראל שיעסקו בתורה. כל העולמות, כל היצורים, כל הגלגלים, כל הכוכבים, הכל נברא בשביל ישראל שיעסקו בתורה, בשביל עסק התורה שוה לברא את כל הבריאה. וזקני מרן הרב זצ"ל אמר בשם

רבנו הגר"ח זיע"א שלא רק בשעת הבריאה הייתה כל הבריאה בשביל ישראל שיעסקו בתורה, אלא לעולם כל פעולה ופעולה הנעשית בעולם אינה אלא בשביל תכלית זו שישראל יעסקו בתורה, ואם יש איזה גוי במזרח הרחוק שתוקע מסמר, אין זה אלא כדי שישראל יעסקו בתורה.

אברכים עמלי תורה בזמן הקשה הזה שיש רדיפה על התורה ועל לומדי התורה ה' ירחם, צריכים לדעת שהם המה נזר הבריאה, הם הלב של כלל ישראל, הם התכלית של כל הבריאה כולה, כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל אברכים שילמדו, קנין ש"ס, קנין הלכה, שיעמלו בתוס' ברשב"א בקושיא של רעק"א, צריך שתהיה לכם הידיעה הזו, ויגבה לבו בדרכי השם, לא גאוה פסולה אלא גאוה בדרכי ה', אין שום תכלית בעולם, אין צריך לומר על העולם הזה, אלא אפילו בכל העולמות כולם וכל קיום הכלל ישראל אין בהכל תכלית זולת התכלית שתשבו ותעמלו בתורה באופן כזה ובאופנים אחרים. הקב"ה יעזור שבזכות ריבוי התורה ננצל מעול המלכות וכמו שאמרנו בימים נוראים שתבטל מעלינו גזרות המלכות ותגזור עלינו גזרות טובות. הקב"ה יתן עוז ותעצומות לכבוד הרב הגאון רבי דוד שליט"א להמשיך הלאה להחזיק במעוז התורה, ולכל האברכים להמשיך ללמוד בבריאות להבין ולהשכיל.

על ה' ועל משיחו
דבר המערכה לקראת הבחירות

מתוך שיעורו של הרב אליהו דיסקין, ערב שבת קודש פרשת לך לך תשפ"ז

א. מלחמת המלכים, חמש קושיות

בפרשת השבוע, במלחמת ארבעת המלכים את החמישה, יש לעמוד על חמש קושיות.

הקושיה הראשונה. מפשוטו של מקרא משמע שהמלך העיקרי במלחמה, הדמות המרכזית בה, היה כדרלעמר: "שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר ושלש עשרה שנה מרדו, ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו". עיקר המלחמה הייתה אפוא של כדרלעמר, והשאר באו לעזור לו. אם כן יש להבין מדוע בפתיחת הפרשה כדרלעמר נמנה שלישי, ובראש הרשימה עומד דווקא אמרפל.

הקושיה השנייה. אמרפל, אומרים חז"ל ומביא רש"י במקום, הוא נמרוד. ולמה נקרא שמו אמרפל? שאמר לאברהם "פול", שייפול לתוך כבשן האש. יש להבין מדוע דווקא בפרשה הזאת שינתה התורה את שמו של נמרוד וקראה לו אמרפל.

הקושיה השלישית. "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי". אומרים חז"ל, למה נקרא אברהם העברי? שכל העולם כולו מעבר אחד, ואברהם מעבר אחר. ולמה כתבה התורה את התואר הזה דווקא כאן, במלחמה? הלוא אברהם אבינו נזכר כבר הרבה קודם, "ויקרא בשם ה'", כשפרסם בעולם שה' אחד ויחיד. שם היה מתאים לכנותו "אברהם העברי".

הקושיה הרביעית. "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי, והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר". וכי התורה באה ללמד אותנו את כתובתו של אברהם אבינו, למי שעומד לשלוח לו הזמנה לחתונה?

הקושיה החמישית. הפסוק מסיים "והם בעלי ברית אברם". מה צריך לומר לנו שהיו בעלי ברית אברהם?

ב. המלחמה שמאחורי הקלעים

אני רוצה לומר בעזרת ה' דבר אמיתי, שמאיר את כל הפרשה ומיישב את כל הקושיות האלו.

כשלומדים בחדר, משמע שעיקר המלחמה הייתה על המרידה בכדרלעמר, "שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר ושלש עשרה שנה מרדו", והלוחם העיקרי הוא כדרלעמר. אבל כשמעיינים במדרשים ובזוהר רואים שזו הייתה רק העילה הרשמית למלחמה. מאחורי הקלעים המלחמה האמיתית הייתה מלחמת דעת, מלחמת תרבות, על ה' ועל משיחו. מלחמה נגד אברהם אבינו ונגד מה שהוא מייצג.

כפי שמתאר הרמב"ם בפרק א' מהלכות עבודה זרה, מדור אנוש ועד אברהם אבינו, קרוב לאלפיים שנה, היה כל העולם עובד אלילים, והיו להם כמרים. נמרוד עמד בראש עובדי האלילים, "גבור ציד לפני ה'", שהמריד את העולם כולו בבורא עולם. ופתאום מגיע אברהם אבינו, יחיד, ועושה מהפכה בעולם, "ויקרא בשם ה'". הוא הולך מעיר לעיר וממלכה לממלכה, כמו שמתאר הרמב"ם, עושה כינוסים, ובלשוננו, "סמינרים", לאלפי בני אדם, ומפרסם בעולם שיש אל אחד. על זה הייתה המלחמה.

ג. עדות המדרש

נביא כמה מקורות מן המדרש. במדרש רבה על פרשתנו נדרש הפסוק "חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם להפיל עני ואביון לטבוח ישרי דרך" על המלחמה הזו, ו"ישרי דרך" זה אברהם. המלחמה הייתה על אברהם. עיקר המלחמה הייתה על אברהם.

ממשיך המדרש על הפסוק "וישבו ויבאו אל עין משפט היא קדש": לא באו להזדווג אלא לגלגל עינו של עולם. עיקר המלחמה לא הייתה רק על המרידה בכדרלעמר. הם באו לגלגל עינו של עולם. אברהם, שהאיר את עיניו של העולם, שהאיר את העולם כולו באור האמונה, הוא היה "עינו של עולם". זו הייתה המלחמה.

ועוד דורש המדרש: "היא קדש", זה אברהם, שקידש שמו של הקדוש ברוך הוא באור כשדים. כלומר, זהו המשך של המלחמה הקודמת, כשנמרוד השליך את אברהם לכבשן באור כשדים. מפרשי המדרש מסבירים שהמדרש בא לבאר את לשון הכתוב "וישבו ויבאו". "וישבו" משמעו שזה סיבוב שני. מה היה הסיבוב הראשון? "היא קדש", אברהם שקידש שמו של הקדוש ברוך הוא באור כשדים. אז ניסו לחסל את אברהם, ועמו את כל האמונה שהוא מפיץ בעולם, ולא הצליחו, כי נעשה לו נס. "וישבו", עכשיו הם מנסים סיבוב שני.

ועוד כתוב במדרש שאברהם אבינו אמר שהוא יוצא להילחם על קידוש שמו של מקום. מדוע "קידוש ה'"? משום שהבין שיש כאן מלחמה על ה' ועל משיחו, מלחמה נגד אברהם ונגד מה שהוא מייצג.

ד. שלוש מלחמות על ה' ועל משיחו

אומרים חז"ל במסכת סנהדרין, בפרק חלק (צה ע"ב), על סנחריב: בא עליהם סנחריב ובארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרונות של זהב, ובשמונים אלף גבורים לבושי שריון קשקשים, ובשישים אלף אחוזי חרב רצים לפניו, והשאר פרשים. צבא אדיר. וממשיכים חז"ל: וכן באו על אברהם, במלחמת המלכים שבפרשתנו, וכן עתידים לבוא עם גוג ומגוג.

ראשית, כתוב כאן במפורש שהמלחמה הייתה על אברהם. ושנית, לא סתם השוו חז"ל את מספרי הצבאות בשלוש המלחמות. מבואר כאן שכל המלחמות הללו נלחמו על אותה מטרה ובאותו קו. מלחמת גוג ומגוג, עליה נאמר בתהלים "על ה' ועל משיחו". סנחריב נלחם על ה' ועל משיחו, כמו שכתוב בישעיהו "את מי חרפת וגדפת". והמלחמה על אברהם, הצבא האדיר ההוא, גם היא הייתה על ה' ועל משיחו, נגד עינו של עולם, אברהם אבינו, ונגד מה שהוא מייצג.

ה. יישוב חמש הקושיות

הראשונה. שאלנו: אם כדרלעמר הוא הדמות המרכזית במלחמה, מדוע אמרפל נכתב ראשון? התשובה היא שהעילה הרשמית למלחמה הייתה כדרלעמר, אבל התורה מגלה לנו שהסיבה האמיתית שמאחורי המלחמה, הדוחף העיקרי, היה אמרפל, הוא נמרוד. מלחמת דת, מלחמת תרבות.

השנייה. שאלנו מדוע דווקא כאן נקרא נמרוד אמרפל, על שם שאמר לאברהם "פול". התורה באה ללמדנו שהמלחמה הזאת כולה היא של אותו נמרוד שפתח את המערכה נגד אברהם, נגד מה שהוא מייצג, נגד האמונה באל

לפני עשרות שנים אמר "פול", הוא שממשיך עכשיו את המלחמה, כמו שהזכרנו, "וישבו ויבאו אל עין משפט".

השלישית. שאלנו מדוע דווקא כאן נקרא אברהם "העברי", על שם שכל העולם מעבר אחד והוא מעבר אחר. התשובה: "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי", לאברהם נודע שכל המלחמה סובבת סביב "העברי", סביב מה שאברהם מייצג, שכל העולם בצד אחד, ואברהם לבדו בצד השני, מאמין בה' אחד.

הרביעית והחמישית. שאלנו מדוע מספרת לנו התורה את כתובתו של אברהם, "והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר", ומדוע צריך לומר "והם בעלי ברית אברם". נראה לומר בעזרת ה' כך.

הדור הצעיר אינו זוכר, אבל המבוגרים זוכרים כיצד התחילה תנועת התשובה בארץ הקודש, לפני כחמישים שנה. בתחילה חזרו בתשובה בעיקר המוני העם, אנשים מעדות המזרח, יגיעי כפיים, בפריפריה. האליטות בצפון תל אביב ישנו בשקט, ואמרו, זה לא נוגע אלינו. אבל כשהתחילו לחזור בתשובה המפורסמים שלהם, דמויות המפתח שלהם, הרב אורי זוהר זכרונו לברכה וחבריו, הרב מרדכי ארנון זכרונו לברכה ואחרים, אנשים שהיו אצלם דמויות מפתח, הייתה רעידת אדמה. "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז ישבי פלשת, אז נבהלו", התקשורת והאליטות התחילו לרעוד. הדור הצעיר אומר, "אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר". אם הם חוזרים בתשובה, כנראה שזו האמת. וזה אכן עורר הרבה מאוד צעירים להתחיל להתקרב, לחזור לבורא עולם, לחזור לתורה.

כך היה גם בימי אברהם אבינו. כל זמן שאברהם אבינו גייר את המוני העם, נמרוד עוד ישן בשקט. אבל ענר, אשכול וממרא, שהתורה מזכירה אותם, היו דמויות מפתח. כשגם הם נעשו "בעלי ברית אברם", מאלה שאברהם קירב תחת כנפי השכינה, אמרו נמרוד וחבריו, עד כאן. הוא הולך לקחת לנו את המדינה. עוד מעט כולם יהיו "חרדים". חייבים לצאת למלחמה באש ובמים.

ו. המערכה בדורנו

רבותי, אנחנו נמצאים באותו מצב. מה אמרנו? כלפי חוץ נראה שהמלחמה הרשמית היא על המרידה בכדרלעמר. אבל מה עמד מאחוריה? מלחמת דת, מלחמת תרבות, על ה' ועל משיחו.

אנחנו נמצאים באותה מערכה. כלפי חוץ זה נראה כמו מאבק בין ימין לשמאל. מה היחס לערבים, מה היחס למדינה פלסטינית, בתי משפט או לא בתי משפט, רפורמה משפטית, המלחמה על "הדמוקרטיה הקדושה". כך זה נראה. אבל רבותי, זה רק כלפי חוץ. המלחמה האמיתית, של אלה שמושכים בחוטים, היא מלחמה על ה' ועל משיחו. מלחמה נגד "אברהם אבינו" של הדור, נגד לומדי התורה של הדור ונגד מה שהם מייצגים.

כנופיה השתלטה על כלל ישראל לפני כמאה שנה והעבירה אותו על דתו. מאות אלפים ומיליוני ילדים, רבים מהם מעדות המזרח, הועברו על דתם, והם חשבו לבנות כאן מדינה ככל העמים בארץ ישראל. והנה הם רואים שהציבור החרדי פורח וגדל, בלי עין הרע, בריבוי טבעי. הם רואים איזה צמאון יש לדבר ה'. היום בכל תיכון ובכל בית ספר יש פינת תפילין. הם רואים את הצמאון, ואומרים, זה לא המדינה שרצינו.

יש כאן מלחמה על ה' ועל משיחו. רוצים פשוט לעקור את היידישקייט מכלל ישראל, לעקור שם שמים. השאלה העומדת על הפרק היא אם תהיה כאן מדינה יהודית, מדינה של "שמע ישראל", מדינה של דרך התורה, או שתהיה ככל העמים. על זה המערכה, ועל זה הם נלחמים בכל הכוח. הם אומרים שהם צריכים אותנו בצבא, שהבעיה בצבא היא כוח אדם, אבל בחדרי חדרים הם מודים שהם רוצים בכוח לחלן. הם נלחמים בכל דבר שבקדושה, בחינוך של תלמודי התורה ושל בית יעקב, בישיבות, בכל מקום שאפשר. זו מלחמה על ה' ועל משיחו, וצריך לדעת את זה.

ז. מי לה' אלי

כל מי שעומד מן הצד במערכה הזאת, "גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית". ומי שפועל נגד המערכה הזאת, או מצביע לכל מיני רשימות אחרות למיניהן, הרי זה חילול ה', נורא נוראות. ועל חילול ה' אין תירוצים, "אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם". נורא נוראות.

מן הצד השני, אפשר לזכות כאן לקידוש ה'. השאלה העומדת היא "מי לה' אלי". בחטא העגל שאל משה "מי לה' אלי", "ויאספו אליו כל בני לוי", ובני לוי שנאספו זכו להיות קודש קודשים לדורות. ואלה שלא נאספו? ראו מה אפשר לזכות ומה אפשר להפסיד. "והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי, המה יקרבו אלי לשרתני".

אנחנו נמצאים עכשיו באותה מערכה. מי חס ושלום רוצה להיכנס לקטגוריה של חילול ה'? זה נורא נוראות. בסוף מסכת יומא מבואר שחילול ה' חמור יותר מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. על כל העבירות, תשובה ויום הכיפורים מכפרים, ויסורים ממרקים, אבל מי שיש חילול ה' בידו, "אם יכפר העון הזה לכם עד תמתון". חילול ה' חמור מן הכל.

ח. מדוע חילול ה' חמור מכל

אמרנו פעם הסבר בזה, ונראה שהוא אמיתי. כתוב בספרים הקדושים שהקדוש ברוך הוא "נשא עון ועבר על פשע". ועוד כתוב, אב שמחל על כבודו, כבודו מחול. הקדוש ברוך הוא מתנהג עמנו כאב, ואב שמחל על כבודו, כבודו מחול.

אבל כתוב בפוסקים שאב יכול למחול רק על כבודו. הוא יכול לומר לבנו, אינך צריך לקום מפני. על ביזיון הוא אינו יכול למחול. הוא אינו יכול לומר לבן, אתה רשאי לירוק עלי, אתה רשאי לכתוב עלי פשקווילים. על ביזיון אין מחילה.

כל תרי"ג המצוות שאדם עובר עליהן, משמען שאינו מכבד את הקדוש ברוך הוא, "ואם אב אני איה כבודי", ועל זה אב שמחל על כבודו, כבודו מחול. אבל חילול ה' הוא כביכול לירוק על האב, לבזות אותו. על זה האב אינו יכול למחול.

ט. תפילה

כל אחד יעשה עכשיו חשבון נפש, אם הוא רוצה חס ושלום להימנות על כת חילול ה', רחמנא ליצלן, או לזכות להימנות על כת שם שמים.

ושנזכה באמת. צריך לכוון בתפילה, מצד אחד על המון העם, תינוקות שנשבו: לכוון ב"השיבנו" שכולם יחזרו בתשובה שלמה. ועל כל אלה שנמצאים למעלה, המסיתים והמדיחים, כל אנשי הרשע, צריך לכוון ב"ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר". הגאון הצדיק רבי אביגדור מילר זכר צדיק וקדוש לברכה אמר כבר לפני ארבעים שנה שב"ולמלשינים" מכוונים ב"מלכות זדון" על בית המשפט ועל הבג"ץ כאן בארץ הקודש. אם הוא אמר זאת אז, מה נאמר היום?

ונתפלל "יתמו חטאים מן הארץ", חטאים ולא חוטאים, שילמדו תורה בנחת, שכולם יחזרו בתשובה שלמה, ושנזכה שיקוים במהרה בקרוב "וכל קרני רשעים אגדע, תרוממנה קרנות צדיק". שנזכה במהרה בקרוב לקיום הנבואה "ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה". ה' יזכנו.

לעילוי נשמת
הר"ר משה יהודה
ב"ר שלמה ז"ל
מרמורשטיין
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

פניני פרשת השבוע

לעילוי נשמת
מרת שושנה ע"ה
ב"ר משה יהודה ז"ל
זילברשטיין
נלב"ע כ"ט כסלו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

נושא השבוע: **הכנסת אורחים**

בס"ד | גליון מס' 604

הנער ללא אביו, מהחזית לתל אביב

והנה שלושה אנשים נצבים עליו... (י"ח, ב')

פרשת שבוע זה, פותחת במצוה הייחודית של הכנסת אורחים. אברהם אבינו, ימים בודדים לאחר שנימול, יושב בפתח אוהלו ומחפש עוברי אורח. למרות גילו המופלג, למרות העובדה שהוא נתון עדיין בכאבי ברית המילה, ואף כי חום היום בשיאו - הוא מחפש אורחים ותר בעיניו למצוא אותם, מבקש ומשתוקק להכניסם לתוך ביתו פנימה, ומקיים מצות 'הכנסת אורחים' בשמחה...

'הכנסת אורחים' משדרגת את כל מה שהכרנו במידת החסד הטבועה בדם שלנו. בימינו אנו החסד הפך לתופעה נפוצה ומחממת לב, כאשר אנו רואים מאות ואף אלפי מתנדבים המקדישים שעות רבות ויקרות על מנת לסייע ולעזור לזולתם. רכבי ארגוני החסד ממלאים את שכונותינו, חלוקות מזון בידי מתנדבים הפכו למחזה נפוץ, הסעות לבתי חולים וליולדות הן חלק מסדר היום, ועדיין, מצות הכנסת אורחים מיוחדת ומחדשת בכך שהיא מעניקה לנו הזדמנות להכניס את החסד לבתינו פנימה, להפוך את הבית שלנו למקום של חסד, לעשות מעשה טוב בתוככי המבצר הכי פרטי שלנו.

הכנסת אורחים היא דרך אצילית במיוחד לעשות חסד, גם כשזה בא כאילו על חשבוננו, שוחק את הפרטיות, נוטל נתח מהחופשיות, או דורש מאמץ בתוככי הקן המשפחתי. כי נכון, הבית הוא המקום הפרטי, המרחב האישי, השטח הסטרילי שלנו, אבל גם הוא מוקדש לחסד, להכנסת אורחים!

זו גם ההזדמנות להכניס בנפש ילדינו ולהטמיע בלבם את צורת חייו של יהודי, שמעשה טוב - גם למען אדם זר - הוא ערך נעלה בעיניו, שלהיטיב למישהו לא מוכר זו מעלה מיוחדת. כשאנחנו מכניסים אורחים לתוך הבית, הילדים שלנו רואים, מבינים ומפנימים את מעלתו של החסד!

כשנוהגים כך, הילדים ובני הבית כולם חשים בחשיבותו של החסד, במעלתו הנכבדה וחשיבותו השורשית. העובדה שאנו נותנים לחסד את המרחב הפרטי שלנו, שאנחנו מעניקים אותו לאנשים שאולי אינם דומים לנו, אינם אסתטים כמונו, נראים שונים ואולי זרים - ובכל זאת החסד לקדם פניהם בסבר פנים מאירות מנצח את הפער והשוני, ומכניס אותם לבית שלנו פנימה, באהבה ובחיבה!

זו לא רק סיבה ותוצאה, זו גם סגולה יקרה אותה גילה הבעל שם טוב זי"ע בפרשו את הפסוק 'במה יזכה נער את אורחו', באופן מקורי: אם רוצה אדם לזכות בילדים טובים, הדבר תלוי במצות הכנסת אורחים שלו... ואם כל שאיפתנו בחיים היא לזכות לילדים טובים ולרוות מהם נחת יהודית, ואם אנו עורכים סגולות ותפילות שונות למען תקוותנו ומטרתנו זו - הנה לנו סגולה נפלאה ומיוחדת - פשוט להכניס אורחים!

כך נהג אברהם אבינו, וכך נוהגים אנו. אלה הם פניו היפות של העם היהודי!

מי כאן בעל הבית?

ביתו של הגאון הנודע רבי חיים מבריסק זצ"ל, המה תמיד באורחים. כל יום, כל היום, התדפקו בשערי הבית אורחים, מבקשים מחסה ללון או ארוחה חמה. הרב לא דרש לעצמו פרטיות או ימי חופשה, ההיפך - כל השנה היה ביתו הפקר לאורחים, ואף הוא בעצמו הסתובב בבית כמו אחד מן האורחים...

ערב אחד, בעת ארוחת הערב, יושב רבי חיים ואוכל בצוותא עם האורחים הרבים, שכלל אינם יודעים מי הוא בעל הבית... בין שיחות האורחים, שאל אותו אחד מהם: 'תגיד, כמה זמן מאפשרים לשהות כאן? האם יש הגבלת זמן שבסיומה מבקשים מהאורחים לפנות את המקום ולאפשר קליטת אורחים נוספים?'

הרב השיב לעומתו בפשטות: 'האמת שאינני יודע, ראה, אני מתארח כאן כבר תקופה ארוכה, יותר ארוכה ממך, וטרם אמרו לי דבר וחצי דבר...'

שמח האורח על הבשורה, והשיב 'כשיגידו לך לעזוב תגיד לי, כדי שאדע שעוד מעט יגידו גם לי...'

כך מכניסים אורחים. תחושה חמה וביתית היא חלק גדול מהמצוה, אם לא מייצגת את כולה. כשמכניסים אורח הביתה חשוב להעניק לו את התחושה הטובה, לבטא שאנו שמחים בבואו ומצפים לקראתו, כי זו הדרך!

ממזהיר. כמו בימינו אנו, בני ישמעאל חיפשו כל דרך להזיק, להרע, לרצוח ולטבוח ביישוב היהודי הקטן המתרקם לאט לאט, וקרבות עם ערביי הסביבה היו מעשה של יום יום ושעה שעה.

אחד ממעוזי המלחמה העקובה מדם, היה בירושלים, במקום בשם 'שער מנדלבאום'. היתה זו נקודת החיכוך המרכזית בין העיר העתיקה לעיר החדשה, בין ירדן ותושבי המקום הערבים לבין הציבור היהודי הקטן והחלש. הנקודה הזו היתה למעשה חזית המלחמה, שם היתה נטושה המערכה בעוצמה כפולה ומכופלת מיתר ערי הארץ.

סמוך מאוד לשער מנדלבאום, התגורר באותה תקופה כ"ק האדמו"ר בעל ה'דבר חיים' מנדבורנה זי"ע. התקופה הקשה התאפיינה באיום ממשי על החיים, באיסור יציאה מהבית, ובמחסור חמור במזון ואף בשתיה. לא קלים היו החיים בחזית המלחמה, אך בחזית כמו בחזית - לא ניתן לצאת ממנה, הן כל יציאה מהמקום כרוכה בסיכון חיים!

ששה שבועות רצופים נמשכה המערכה במלוא עוזה. יריות הרובים שרקו בכל עוז, הפילו אימתם על תושבי השכונה. רעם התותחים היה כה חזק, עד שבקושי היה ניתן לישון גם בשעות הלילה. הרבי ובני משפחתו ישנו על מחצלות פשוטות במקלט ציבורי נטוש, מקום שנחשב לבטוח יחסית בתנאי החיים הקשים...

לאחר ששת השבועות הקשים, ובסיוע התערבות בינלאומית עניפה, הוכרז על הפסקת אש למשך שש שעות בלבד, באחד הלילות, מחצות הלילה ועד שש בבוקר. היתה זו הזדמנות לכל מי שחפץ בכך להתרחק מהמקומות המאויימים ביותר, או לחילופין - להצטייד לתקופה סוערת וממושכת נוספת. הרבי שמע על ההכרזה על הפסקת האש, ומיהר לקבוע כי יש לנסוע לתל אביב באותו לילה, לברוח מהמקום המסוכן עד יעבור זעם.

מכשירי טלפון לא היו זמינים, למעשה לא היה קשר בכלל בין אזור המרכז לאזור ירושלים. מיד כשהודיע הרבי על החלטתו לנסוע לתל אביב, ביקשה הרבנית לשאול ולברר היכן הרבי מבקש לשכון, והאם ידוע לו אצל מי יתארח בתל אביב. 'הן אם נצא בשעת חצות הלילה - עם כניסת הפסקת האש לתוקפה, נגיע לתל אביב רק בשעת לפנות בוקר. היכן נשהה? להיכן נלך?' שאלה הרבנית בחשש מה.

'אינני יכול לתאם זאת מראש', השיב הרבי, 'אך מכר לנו בתל אביב, יהודי יקר בשם רבי יעקב שכטר, הידוע בהכנסת האורחים שלו בכל עת ושעה. אנו ניסע אליו, ננקוש על הדלת באמצע הלילה, ונבקש לבוא בשערי ביתו להתאכסן בו. ייתכן כי המקום צפוף, בוודאי היתה עדיפה הודעה מראש, אך בתנאי הזמן הנוכחיים - נאלץ להסתמך על טוב לבו הידוע, ולצאת לדרך בתקוה כי לבטח לא ישאירנו ר' יעקב ברחובה של עיר עד שעת הבוקר. משיאיר השחר - נוכל לשוב ולכלכל צעדינו בתבונה,' סיכם הרבי, ונחפז לארוז מיטלטלים בודדים...

הגיעה שעת חצות, חושך אפילה כיסה את ירושלים, וגם רעם התותחים השתתק בפתע פתאום. 'הפסקת אש', סחו היהודים זה לזה, ויצאו לרחובה של עיר, לשאוף מעט אויר צח, כשעיניהם נוצצות בחושך ככוכבי השמים ברקיע הקטיפתי. הרבי ובני משפחתו צוררים את מעט המיטלטלים, ועולים על מונית העושה דרכה לתל אביב...

דפיקות באמצע הלילה...

תקופת מלחמת השחרור בשנת תש"ח, לא היתה תקופה קלה לעם היושב בציון. ארץ ישראל הקטנה הוקפה מכל עבר באויבים, וגם בפנים הארץ המצב היה רחוק

לעילוי נשמת
ר' **שלמה פרץ** ז"ל ב"ר **מאיר הלוי גולדשמיט** (אריאלי)
ת.נ.צ.ב.ה.

מצוה לפרסם! סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לסבול לעילוי נשמת
הרה"ח הקדוש רבי **פתחיה סעליישער** בן הר"ר **יוסף יונה** הי"ד **רוזנברג**
מזקני חסידי בעלזא, נעקה"ש בשנות הזעם - י"ג בסיון תש"ד

שתיים בלילה, תל אביב. הרחובות ריקים מאדם, דומיה מוחלטת שוררת בחלל. רק מונית אחת קטנה מפלסת דרכה בחושך, תרה אחרי כתובתו של ר' יעקב שכטר. אחרי חיפוש קל נמצא המקום, בית קטן ורעוע ועליו דלת צהובה מיושן, עם כיתוב בכתב יד קטן ואצילי על הפעמון: משפחת שכטר...

הרבי משלם לנהג המונית, מוריד בעצמו את צרורותיו וגוררם לכיוון ביתו של ר' יעקב. הוא דופק דפיקות שקטות, מבקש למנוע מבני הבית פחד פתאומי בזמנים הטרופים גם בלאו הכי. ר' יעקב מתעורר לשמע הדפיקות, נוטל ידיו ומציץ בחרך הדלת, ומגלה לתדהמתו את דמותו הנערצת של הרבי האהוב מירושלים, עומד עם בני משפחתו על מפתן הדלת...

חיש קל מסובב ר' יעקב את המפתח, ומקבל את הרבי בפנים מאירות. 'ברוכים הבאים', הוא אומר בחיוך וביראת כבוד, ומהמר להציע שתיה חמה ועוגה ביתית מעשי ידי רעייתו, המתעוררת גם היא לשמע ההתפתחויות במבואת הכניסה לבית. ר' יעקב נרגש מהאורח המכובד והפתאומי, ומוצא עצמו מתנצל על כי לא נערך לבואו של אורח כזה, פשוט כי לא ידע...

הרבי מבטל את ההתנצלות בהנפת יד מחוייכת, ומספר את סיפור הבריחה הפתאומית, בחלון זמן צר וקצר שנוצר בנסיבות הימים האחרונים. ר' יעקב שמח על כי הרבי בחר דווקא בו כמקום אכסנייתו, ורעייתו ממהרת להעיר את הילדים ולהעבירם לישון על שמיכות בסלון, כדי לאפשר לרבי ולמשפחתו לישון על המיטות בחדרי השינה...

הרבנית, אשת הרבי, נחרדת לנוכח הערת הילדים. 'אין צורך, חלילה וחס להעיר את הילדים', היא אומרת בנחישות, 'אנחנו כבר נסתדר בסלון. בבקשה, אל תעירו את הילדים עבורנו,' היא מבקשת, כמעט מתחננת... רעייתו של ר' יעקב, לעומתה, אינה מבינה על מה מדברת הרבנית – 'הן לא יתכן כי הרבי ייאלץ ללון על שמיכה בסלון, בעוד ילדיי ישנים היטב במיטות מוצעות ונוחות. הנה, אני כבר מעירה אותם,' וכבר נחפזת לעבר חדרי השינה...

אך הרבנית מתעקשת. 'לא ולא,' היא קוראת, 'הן כבר התרגלנו לישון על הרצפה, מזה כחודש וחצי שאנחנו ישנים על מחצלות במקלט ציבורי, נוכל לישון כך בנינוחות גם בסלון ביתכם. חלילה לנו להעיר את הילדים הישנים, הזקוקים לכח ליום המחר...'

רעייתו של ר' יעקב עומדת אף היא על דעתה, לא מעלה בדעתה להניח לרבי ולמשפחתו לישון בסלון, ולהותיר את ילדיה במיטותיהם. הויכוח ביניהן מתנהל בנעימות אך תוך עקשנות – הרבנית מבקשת לישון בסלון ולא להעיר את הילדים, ומנגד – אם משפחת שכטר מתעקשת להעיר את הילדים ולהעבירם לשינה בסלון, כדי לאפשר לרבי לישון על מיטה מוצעת בחדר השינה...

לבסוף, ניצחה רעייתו של ר' יעקב בויכוח אציל המידות הזה, באומרה את הטיעון המנצח: 'וכי כיצד אחנך את ילדיי למצות הכנסת אורחים, אם יידעו שנקלעו לכאן אורחים בשעת לילה שנאלצו ללון בסלון, בעוד הם נותרים במיטותיהם? וכי יכולה אני לוותר על הזדמנות חד פעמית כזאת לחנך את הילדים ולהטביע בהם חותם של הכנסת אורחים, כמו ויתור על המיטה באמצע הלילה לטובת אורחים מזדמנים?'

לנוכח הטיעון הזה, לא היה לרבנית מענה, והיא נאלצה להסיר את התנגדותה. וכך, בשעת לילה מאוחרת הוערו ילדי משפחת שכטר בזה אחר זה, ואלה שמחו לכבד אורחים באמצע הלילה, ולפנות את מיטותיהם לטובת אורחים לא צפויים מירושלים... כל זאת לא עשתה אמם, אלא כדי שיבינו ויכירו את מעלתה וגדולתה של מצות הכנסת אורחים, הכל כדי שיפנימו ויטמיעו לוותר על נוחיותם הפרטית לטובת אורח מזדמן!

זו ההזדמנות אותה פותחת בפנינו מצות הכנסת אורחים. קל לחנך ולדבר ולספר על חסד, אך פעמים יש לנו גם הזדמנויות לעשותו בדוגמא אישית חיה ומופתית, שתעמוד לנגד עיני ילדינו כל הימים. כשאורח מגיע – זה הזמן לוותר על הנוחיות, לשחוק את הפרטיות, להציע לו את תנאי החיים שלנו, וחלק נכבד מתשומת הלב שלנו, להעניק לו ממה שיש לנו במקום הכי אישי שלנו – בבית שלנו...

כי הוא אורח שלנו, וכך למדנו מאברהם אבינו – על אורחים לא מוותרים. נותנים להם, מעניקים להם, פותחים בפניהם. לא נוכל לוותר על הזדמנות כאלה לחנך את ילדינו לערכים כה יהודיים ואיכותיים!

אח חדש במשפחה...

רחובה הראשי של העיירה דובנא המה מאדם. הכל ממהרים ורצים, הן ערב שבת היום, מזדרזים לקניות אחרונות לקראת כניסת שבת המלכה. גם הגאון רבי יעקב קרנץ, המגיד הנודע מדובנא זצ"ל, יוצא לשוק העיירה, להשלים קניות אחרונות לשבת.

לפתע, הוא מביט נכחו ורואה עלם יהודי צעיר וחינני, עומד בפאתי השוק ומקושש מעות לצדקה. המראה תפס את תשומת לבו של המגיד, והעובדה כי יש כאן נער יהודי צעיר שנאלץ לפשוט יד למחייתו – עוררה את רחמיו. הוא קרב אליו ושאל ברכות: 'ילד, איך קוראים לך?'

'שלמה' היתה התשובה, אך המגיד לא הסתפק בה. 'מהיכן אתה שלומי'ל היקר? מדוע אתה נאלץ לעמוד ולאסוף פרוטה לפרוטה בשוק העירוני?'

הנער לא ענה, משך בכתפיו במבוכה. אך המגיד לא התכוון לוותר, ושב על בקשתו לדעת מהיכן הגיע ומי הם הוריו. בסופו של דבר נאנח הילד אנחה עמוקה, ופתח את סגור לבו:

'אני גרתי רחוק מכאן, ובדרך לא דרך עשיתי פעמיי לעיר דובנא, מחפש מקום להתעלות בלימוד התורה. התייתמתי מאבי לפני תקופה', הוסיף הילד וקינח דמעה סוררת, 'ומאז אני בודד, נאלץ לגייס כסף למחייתי, וכתוצאה מכך כבר אינני יודע אם אזכה פעם לממש את שאיפת חיי לעלות ולהתעלות בתורה...'

הילד פרץ בבכי מתייפח, שקרע את לבו של המגיד מכאב: 'היו לי תוכניות ללמוד תורה ולהעמיק בה, לשקוד על הגמרא ללא הרף אך לקדוש ברוך הוא היו תוכניות אחרות עבורי, והוא לקח את אבי אליו לשמים בטרם עת. מאז אני נאבק על פרנסתי האישית', הוסיף הנער העציר בבכי מר...

'אולי תסכים לבוא להתארח בביתי בסעודת השבת?' שאל המגיד בנועם. עיניו של הילד אורו לנוכח ההצעה, ניכר היה כי מזה זמן לא זכה בסעודת שבת חמה וביתית, ואילו המגיד מיהר לשוב הביתה, להכין מקום נוסף בשולחן השבת לאורח הצעיר...

שעת ליל שבת הגיעה, המגיד מדובנא שב מבית הכנסת כשלצידו שני המלאכים והאורח הצעיר. בפנים קורנות הוא נכנס לביתו, מברך את בני הבית ב'גוט שבת' לבבי, ואומר 'שלום עליכם' בהתעלות. כל העת עומד לצידו הנער הצעיר, האורח אותו אסף משוק העיירה בשעות הצהריים.

סעודת ליל שבת מוגשת בשפע וברוחב לב, והנער הצעיר זכה אחרי תקופה ממושכת לסעודת שבת טעימה ומזינה, באוירה חמה וביתית. המגיד משתדל להנעים את שהותו של הנער בסעודה, הוא כבר מתכנן לו תוכניות נוספות...

משהסתיימה הסעודה, שאל המגיד את הנער: 'יש לך היכן לישון, צדיק שלי? הן מאוחר בלילה, קר מאוד בחוץ, אולי תסכים לישון בביתי הלילה?' – – –

הנער הופתע מהשאלה, אך לא מצא מקום להתנגד. הן רק הוא יודע כי כבר חודשים הוא ישן בבית הכנסת הישן בעיר, עטוף בשמיכות עבות ורועד מהקור הרוסי המקפיא. איך יכול להתנגד להצעה נדיבה כזאת, לישון על מיטה מוצעת בבית חם ומוסק כהלכה?

היה זה הלילה הראשון, בעקבותיו באו לילות רבים ונוספים... גם סעודת השבת היתה רק הסעודה הראשונה, בעקבותיה נותר הילד לסעוד את ארוחותיו ולשכון באהלו של המגיד למשך שנים ארוכות. 'כל מחסורך עלי ואל תדאג מפרנסתך', הבטיח המגיד לנער הצעיר, 'אתה תשהה בביתי, תסעד על שולחני ותלון במשכני. תוכל לחזור עתה לתוכניותיך לשקוד על דלתות התורה, כי מרגע זה ואילך - אהיה במקום אביך ואדאג לכל מחסורך!'

ואכן, המגיד מדובנא עמד בהבטחתו, וככל אשר אמר כך קם והיה. במשך שנים רבות היה שלומי'ל הצעיר אורח של קבע בביתו, סעד על שולחנו ועמו חלק את ארוחותיו. גם בניו של המגיד למדו לגדול בצלו של האח החדש – האורח היתום, והתרגלו שהילד הוא כמו אחיהם ממש, לכל דבר ועניין...

סיפורנו מסתיים כאן, כמעט. נותר רק לחשוף את זהותו של אותו שלומי'ל הקטן, מי הוא וכיצד הפך לגדול בישראל – – –

הסיפור המפעים מובא בספר 'חפץ חיים' על התורה, ושם מגלה המחבר כי שלומי'ל זה, הפך להיות הגאון הנודע רבי שלמה קלוגר זצ"ל, גאון ישראל ופוסק בעל שיעור קומה, שחיבר כמאה וחמישים חיבורים בכל מקצועות התורה, בגאונות ועמקות נדירים!

נקל לשער מה היה קורה לו לא היה מוכנס האורח לביתו של המגיד, לו שלומי'ה הקטן היה נאלץ להמשיך לקושש פרוטות בשוק במקום להתעלות ולגדול בתורה... הרי כך הותירו אותו ברחובה של עיר עשרות ואולי מאות אנשים, שנתנו לו פרוטה אך החמיצו הזדמנות לגדל את גאון הדור הבא! ומנגד, עד כמה זכה המגיד מדובנא שהכניס את הילד לביתו, וזכה כי כל מפעלו התורני העצום של רבי שלמה קלוגר נזקף לזכותו!

כל מצוה היא מצוה שאיננו יודעים לאמוד את ערכה ולהעריך את שוויה, אך 'הכנסת אורחים' מכילה מרכיב מפתיע נוסף. כשאורח נכנס לבית, הוא סופג משהו מאוירת הבית - ולא פעם מה שהוא סופג הופך לחלק מאישיותו, מדרכי אותו בחייו, מנחה אותו קדימה, מפעיל אותו לצעד הבא...

לא תמיד יש לנו תנאים ויכולות להעניק לאורח חדר בביתנו הצפוף ממילא, לא תמיד אנו יכולים להכניס אורחים בביטוי המעשי כל כך של המילה. אבל לא מעט פעמים נוכל לפחות לארח אדם בודד בביתנו לסעודת שבת, ותמיד נוכל להעניק כוס שתיה קרה ומילה טובה למישהו שנוקש בדלת ומבקש צדקה...

ההשפעה היא רבה, בלתי מוערכת ובלתי נתפסת: הדבר נוסך חיים חדשים באורח הזוכה לסעודת שבת ביתית, מפיח אנרגיה חדשה שיכולה להחזיק את מבקש הצדקה לעשרות הדלתות הבאות... כשיש לנו הזדמנות לארח מישהו לשבת, אין לנו יכולת להעריך אלה ערכים הוא יספוג ליד שולחן השבת שלנו, ערכים שילוו אותו לביתו ויתכן שיהפכו לחלק משולחן השבת שלו ושל דורי דורות שימשיכו לחקותו...

כשאנו מכניסים אורח הביתה, יש לנו הזדמנות להעשיר את עולמו וידיעותיו, הרבה יותר משיחה ברחוב או מפגישה אקראית. להכנסת אורחים כה ויכולת להניע תהליכים עצומים לדורי דורות, תהליכים אותם לא נוכל לצפות מראש אך זכותם כבירה ועצומה.

זאת, מלבד הרווח שלנו – מצות חסד יקרה שבני ביתנו וילדינו יפנימו גם הם את מעלתה וחשיבותה!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
לשמיעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם בכ. אשראי) למען הפצת העלון חייגו:053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

יעלת חן

וירא תשפ"ז

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א אב"ד חיפה

מצות הכנסת אורחים מקיימים בזה מצות עשה דאוריתא והלכת בדרכיו

בשל"ה הקדוש בפרשת וירא כתב וז"ל, הענין הכנסת אורחים המוזכר בפרשה זו בפירוש, הוא מצוה, אע"פ שאינה מצוה פרטית מתרי"ג מצות, מ"מ היא בכלל מצות עשה דוהלכת בדרכיו, וז"ל סמ"ג בחלק עשין במצוה ז', ללכת בדרכיו הטובים והישרים שנא' והלכת בדרכיו, ואומר אחרי ה' אלקיכם תלכו, ומפרש בפ"ק דסוטה, אחר מידותיו תלכו. מה הוא מלביש ערומים שנא' ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. ומבקר חולים שנא' וירא אליו ה' באלוני ממרא, וכו', אף אתה עשה כך. וכך פירשתי (=סמ"ג) לחכמי ספרד, פירוש של זה המקרא ידע את אלקי אביך ועבדתו שכמו שהוא חנון ורחום ועושה חסד ומשפט וצדקה בארץ' כך תעשה אתה, עכ"ל.

ווכותב ע"ד השל"ה, ונראה בעיני פשוט, שמכל שכן מצות הכנסת אורחים שהיא בכלל מצות עשה, והלכת בדרכיו, נוסף על שהיא מעלה גדולה ממעלת המדות, וזה לך האות שהאריכה התורה בסיפור הכנסת אורחים דאברהם אבינו, ורמזה לנו מענין שכרה שכל מה שעשה בעצמו לאורחים עשה הקב"ה בעצמו ובכבודו לבניו, ומה שעשה על ידי שליח 'יוקח נא' וגו', עשה הקב"ה על ידי שליחת וכו', וזה כי הקב"ה מכניס אורחים בכל זמן ועידן בכל שעה ובכל עת ובכל רגע, כי אם לא היה מכניס אורחים, ברגע כמימרא היה העולם אבד, רצוני לומר, כי כל העולם אורחים הם לגבי השי"ת, כאורח נטה ללון, כי גרים אנחנו, והוא מכניס קיומם בהשפע שמשפיע עליהם וכו', וזהו הענין שפירש הכתוב באורך מעלת הכנסת אורחים שהיתה באברהם, ושהוא גדול מהקבלת השכינה כדאיתא במסכת שבת פרק מפנין אמר רב יהודה א"ר גדולה הכנסתי אורחים מהקבלת פני השכינה דכתיב ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו'. ובסעודה הזו נתבשרו אברהם אבינו ושרה אמנו על יצחק אבינו הנעקד בהר המוריה וכו', עכלה"ק.

-ב- וע"פ דברי השל"ה הקדוש, מבואר הטעם שאמרו חז"ל שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה, כי קבלת פני השכינה זהו התענוג הגדול מכל התענוגים שיש בעולם כמו שכתב המסילת ישרים, אבל הכנסת אורחים שזה מצוה דאורייתא של והלכת בדרכיו, זהו בעצמו שנעשה כשכינה שהולך בדרכי השי"ת, ולכן גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה.

והנה לפי דברי השל"ה הקדוש, שהקב"ה מקיים בנו הכנסת אורחים, שאנו אורחים בעוה"ז והקב"ה נותן לנו כל מה שאנו צריכים, ממילא צריך מאד ליזהר במצוה זאת לכבד את האורחים, וכיון שהקב"ה משלם מידה כנגד מידה אם נזהר במצוה הזאת ולתת לאורחים בכבוד כל מה שהם צריכים, כך הקב"ה יתן לנו בכבוד כל מה שאנחנו צריכים.

ויוצא שהמצוה הזאת זה סגולה לאריכות ימים ולכל טוב, שהקב"ה יכניס אותנו הרבה זמן כאורחים בעוה"ז, ויתן לנו בכבוד כל מה שאנחנו צריכים.

-ג- לקיים את התורה והמצוות אפילו בשעה שקשה לקיימן

ועה"פ "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ" (יח,ד) פירש רש"י יוקח נא על ידי שליח, והקב"ה שילם לבניו על ידי שליח שנא' וירם משה את ידו ויך את הסלע (ב"מ פ"ו,ב).

ובשפתי חכמים כתב, אבל הלחם שלקח הוא בעצמו שנאמר ואקחה פת לחם, הקב"ה נתן להם גם כן בעצמו והמטיר להם המן (מהרש"ל). עכ"ל

והנה בגמרא בב"מ (פ"ו, ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח, עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח, ואל הבקר רץ אברהם- ורוח נסע מאת ה', ויקח חמאה וחלב- הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. יוקח נא מעט מים- והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם וע"ש.

ושואל השפתי חכמים, תמוה בעיני למה רש"י מביא את הפסוק 'וירם משה את ידו ויך את הסלע' שנאמר בפר' חוקת והוא לפורענות, ואילו הגמ' בב"מ הביאה פסוק מפרשת בשלח, 'והכית בצור' והוא של ברכה, שזה בארה של מרים. וכן בבראשית רבה הביא פסוק 'עלי באר ענו לה'

שהוא גם כן פסוק של ברכה? ועוד קשה למה הביא זה הדרוש כל עיקר, והוא אינו צורך לפשוטו של מקרא? עכת"ד.

ועוד יש להקשות דהשפתי חכמים כתב: אבל הלחם שלקח הוא בעצמו שנאמר ואקחה פת לחם, הקב"ה נתן להם גם כן בעצמו והמטיר להם המן. וכ"כ במדרש רבה: אתה אמרת 'ואקחה פת לחם' חייך שאני פורע לבניך, ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. **וצריך ביאור** למה הגמ' בב"מ מביאה הפסוק 'ויקח חמאה וחלב' והקב"ה עשה לבניו בעצמו 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים' לכאורה יותר שייך הפסוק ואקחה פת לחם, כנגד לחם מן השמים?

ונראה לישב דהנה צריך ביאור הרי אברהם אבינו עסק כל חייו במצות הכנסת אורחים, וכמו שכתוב 'ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' קל עולם' (כ"א, ל"ג) ופירש רש"י- על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוק לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי אמר והיה העולם אכלתם (סוטה י' ובב"ר), ועל זה לא אומרים חז"ל שזכה שהקב"ה יתן לכלל ישראל מן ומים ושליו, ורק במה שנתן למלאכים, עבור זה זכו כל ישראל ארבעים שנה במדבר למן מים ושליו, והרי בזה לא קיים מצות הכנסת אורחים, וכמו שפירש רש"י ויאכלו- נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (ב"מ פז.).

ונראה שמצוה שעושים במסירות נפש בה זוכים לשכר גדול, הרבה יותר ממצוה שבאה שלא בצער, כמאמר חז"ל סוף פרק ה' דאבות, בן הא הא אומר לפום צערא אגרא. ובאבות דרבי נתן- כי מאה פעמים בצער מפעם אחד שלא בצער. ומבאר החפץ חיים בהלכות לשון הרע כלל א' אות ז', כי דבר מצוה או לפרוש מדבר איסור שבא לו על ידי צער, שכרו מאה פעמים יותר ממצוה אחרת כמותה שבא לו שלא בצער. ולכן על מה שעסק אברהם אבינו כל חייו בהכנסת אורחים, לא אמרו חז"ל שזכה שכל ישראל יאכלו מן ומים ושליו במדבר. אולם ביום שלישי למילתו, ופירש רש"י 'כחום היום' הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים (ב"מ פו,ב) והוא במסירות נפש, וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה. וכן בפסוק ג' 'ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך' ופירש רש"י בשם הבראשית רבה בלשון שני, שאמר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים, ואף שזה התענוג הכי גדול שיש בעולם לדבר עם השכינה, וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק א, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעדון הגדול מכל העדונים שיכולים להמצא. בכל זאת רץ לקיים מצות הכנסת אורחים, בשביל מצוה כזאת זכה שכלל ישראל יאכלו מן ומים ושליו ארבעים שנה במדבר. ואף שלמעשה הם היו מלאכים ולא קיים בהם מצות הכנסת אורחים, ואולם העסק והטירחה לקיים המצוה על זה מקבלים את השכר.

ונראה שלכן הביא רש"י את הפסוק 'וירם משה את ידו ויך את הסלע' אף שהוא לפרענות, להראות כמה אפשר להפסיד על ידי שלא עשה את המצוה בעצמו, ואף שעשה את זה במסירות נפש, ולכן זכה שכלל ישראל יהיה להם מים במדבר ארבעים שנה, אולם כיון שעשה על ידי שליח שילם הקב"ה לבניו על ידי שליח.

ושמעתי ממורי ורבי מרן הגאון הצדיק הרב אהרן יהודה לייב שטינמן זצ"ל, כי אם הקב"ה היה נותן המים לבני ישראל בלא שליח, לא היה משה מכה את הסלע, והיה נכנס לארץ ישראל, והיה בונה את בית המקדש, וכתוב בספרים הקדושים שלא היה ביהמ"ק נחרב, רואים כמה האדם צריך לטרוח לקיים המצוה בעצמו, אף שהוא פטור ממנה.

ומה שהקשה השפתי חכמים למה מביא רש"י את הדרש הזה ואינו לפשוטו של מקרא, נראה לישב דהנה צ"ב למה דוקא במים אמר אברהם יוקח ע"י שליח, (וע"י זה הפסידו כלל ישראל, שהקב"ה שילם רק ע"י שליח) ונראה כיון שאברהם אמר להם שמביא מים כדי ורחצו רגליכם, ופרש"י כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ז לביתו, וכיון שלא רצה לפגוע בהם שחושד אותם רק אולי אחרים יחשדו אותם נמצא זה הסבר על פשוטו של מקרא למה אמר יוקח ע"י שליח.

ושמעתי מאמו"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה האיך יתכן שישתחוו לאבק רגליהם, ואמר אם האדם חושב שמה שרץ ברגליו וטורח זה מביא לו הפרנסה, זה נקרא שמשתחוה לאבק רגליו, וזה גדר ע"ז, ונראה הטעם שהגמרא בב"מ הביאה הפסוק 'ויקח חמאה וחלב' שבזכות זה זכו למן, ולא מהפסוק 'ואקחה פת לחם' לפי שפירש רש"י עה"פ ויקח חמאה וחלב, ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה כן מבואר בב"מ (פז, א). יוצא שאף שאמר להם ואקחה פת לחם לא הביא להם הלחם, לכן הגמ' מביאה הפסוק ויקח חמאה וחלב, שבשביל זה זכו למן. והמדרש בב"ר שכתב שבזכות ואקחה פת לחם זכו למן, סובר שאפילו בשביל האמירה לבד זכו. ויותר ניחא להביא הפסוק הזה שיותר דומה, פת לחם ללחם מן השמים.

ויש ללמוד מכאן, להתחזק בקיום התורה והמצוות ואפילו שזה קשה, והוא חולה, וגם קיום המצוה אין הוא משיג את התכלית של המצוה, כי עיקר השכר מקבלים על הטירחה והעבודה של קיום התורה והמצוות. וכן זה לימוד שלא להכניס לביתו אדם שמדבר על כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, והוא משתתף עמו בדבורים, שזה הוא מדבר עם אדם שקשור לע"ז וכן לא לשמוע ולא לקרוא בסיפורים על כוחי ועוצם ידי.

ומה שכתוב בגמ' ובילקוט, כבר יצא ממך ישמעאל, ופרש"י ממך יצא הרגיל לעשות כן, עכ"ל. ומשמע שזה משום שחשד אותם בזה, לכן ממך יצא הרגיל לעשות כן, רואים כמה צריך ליזהר שלא לחשוד באחרים, אפילו שנדמו לו כערביים.

לאכול ביחד עם האורחים אותו אוכל שנותן לאורחים, כדי שירגישו טוב

"ויקח בן בקר רך וטוב" (בראשית י"ח ז'). ומפרש"י וז"ל, שלשה פרים היו, כדי להאכילן שלשה לשונות בחרדל (בב"מ פ"ו :), עכ"ל.

במדרש תנחומא (אות ד') כתוב וז"ל, ומנלן שהיו ג' שוורים דכתיב, ויקח בן בקר רך וטוב, בן אחד, בקר שנים, רך ג', ויש אומרים רך וטוב ד' וכו', עכ"ל. והיינו שהי"א ס"ל שרך זה אחד, וטוב זה עוד אחד, והיינו ד' שוורים.

וכן איתא באבות דרבי נתן (פרק שלשה עשר אות ג') וז"ל, ומנין שעשה להם שלשה שוורים, שנא' ואל הבקר רץ אברהם , הבקר אחד, בן בקר שנים, רך שלשה, וי"א וטוב ארבעה, עכ"ל. וצ"ב למה היה צריך ארבעה שוורים, הרי רק שלשה אנשים היו נצבים עליו.

ושמעתי מהגאון הרב צבי יברוב שליט"א, בשם מרן הגאון הצדיק הגר"ח קניבסקי צוקו"ל, כי כדי לקיים מצות הכנסת אורחים בשלימות, גם אברהם אבינו אכל עמהם לשון בחרדל, כדי שהם ירגישו טוב, אז הוא אכל עמהם אותו אוכל שנתן להם, ואף שנדמו לו כערבים הוא אכל עמהם, כדי לקיים מצות הכנסת אורחים בשלימות. וכן מבואר במ"ב סימן תקט"ו ס"ק י"ב.

וכן ראיתי שמובא על הגאון הצדיק רבי נחום משאדיק זצוק"ל, שבעל החידושי הרי"מ זצוק"ל אמר, כל הרוצה ללמוד את מידת הכנסת אורחים, ילך אחר רבי נחום לשאדיק, שהיה יושב הוא בתענית כל ימיו, ומתענה משבת לשבת, אך כיון שמזדמן אורח לתוך ביתו הוא מיסב עימו, אוכל ושוהה עמו, כדי שתנעם עליו אכילתו. בהזדמנות אחרת אמר בעל חידושי הרי"מ, תעניותיו של רבי נחום הן לשם שמים, שכן למען האורחים פוסק מתעניתו.

מה התפלל אברהם אבינו בהר המוריה

בגמ' בתענית (דף טו.) מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יענני. וכן אומרים בסליחות. וצ"ב מה היתה תפילתו ובקשתו של אברהם אבינו בהר המוריה.

ואיתא בב"ר (פנ"ו סימן י') שהתפלל שבזמן צרה יזכור ה' יתברך להם אותה עקידה ויתמלא עליהם רחמים.

עוד איתא בירושלמי תענית פ"ב ה"ד (הובא בר"ן שם) שאברהם אבינו התפלל על הצלתו של יצחק.

ורואים מכאן שגם בזמן שאברהם אבינו הלך בשמחה לעקוד את יצחק בנו התפלל על הצלתו של יצחק.

ובשל"ה הקדוש כתב, שמה שאמר אברהם אבינו ליצחק בנו אלקים יראה לו השה לעולה בני, ופרש"י, אלקים יראה לו השה, ואם לאו לעולה בני וכו', הענין של אברהם היה דרך תפילה, שהש"ית יראה לו השה תחת יצחק, ואם לאו, אז שיהיה יצחק לקרבן, וזה הפירוש מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה, שהתפלל שה' יתברך יבחר שה תחת יצחק אבינו.

וצ"ב א"כ לכאורה לא היה לבו שלם בעקידת יצחק שהתפלל שיהיה שה במקום יצחק.

ונראה כי אברהם אבינו, העיקר אצלו היה לעשות רצון הש"ית, וידע שרצון הש"ית היה או שימצא שה במקום יצחק, ובזה יתקיים כי ביצחק יהיה לך זרע, ואם לא יהיה שה, אז שיצחק יקרב לקרבן בלא לשאול מה אם הנבואה כי ביצחק יקרא לך זרע, וזה אנחנו מתפללים שמי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה והמציא שה במקום יצחק וקבל תפילת אברהם הוא יענני ויפדנו מכל הצרות ויתקיים בנו כי ביצחק יקרא לך זרע. וכן הרלב"ג מבאר, אלוקים יראה לו השה לעולה בני, שאברהם אבינו התכוון לתפילה, מי יתן שה' יראה לו השה לעולה, ולא יהיה זה אתה בני, עכ"ל. שכוונת אברהם אבינו היתה לקיים רצון הש"ית בשמחה וידע והבין שזה רצון הש"ית שיתפלל על הצלתו של יצחק, ואם לא תתקבל התפילה, אזי לעולה בני, ויעשה את זה בשמחה.

אברהם אבינו בדק בישוב הדעת את הסכין

במדרש תנחומא פרשת צו (סימן י"ג) כתוב וז"ל, זאת תורת העולה, ומהו עולה, אלא שהיא עולה לפני הקב"ה, ומכפרת על עונותיהם של ישראל, כי בעת שעשה אברהם עולת האיל, שנא' (בראשית כ"ב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר, ומהו אחר, אלא אחר שראה הקב"ה כי בכל לבבו ובכל נפשו בא להעלות ליצחק בנו לעולה ושלח לו האיל. אמרו חכמים כי ששת ימי בראשית נברא האיל להעלותו עולה תחת יצחק וכו', שם הביטחו הקב"ה בעת שיעלו בניו עולות שיקבלם מיד, אמרו חכמים ז"ל אילולי שנתעכב אברהם לבדוק הסכין היה נשחט יצחק, אבל נתעכב לבדוק הסכין, מיד נכמרו רחמיו של הקב"ה על יצחק, ואמר הקב"ה לפמליא שלו, ראו כמה זה הצדיק זריז לעשות דברי מאמרי, מיד אמר הקב"ה להצילו, וכו' עכ"ל.

וצ"ב מה המיוחד בזה שאברהם אבינו בדק את הסכין?

ונראה דהנה השו"ע ביו"ד הלכות שחיטה (סימן י"ח סעיף י"ז) כתב וז"ל, והרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת הסכין וכו'. וזה הגדלות של אברהם אבינו שעשה בישוב הדעת את בדיקת הסכין, כדי שהמצוה לשחוט את בנו יהיה בשלימות ובמתינות.

המזמין את חבירו שיאכל עמו, צריך לשלם לו בפי שהאוכל שוה באותו מקום

"ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' קל עולם" (כ"א, ל"ג).

ופרש"י וז"ל, על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוק לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אומר להם, ברכו למי שאכלתם משלו, שבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם, (סוטה י, י, ב"ר נ"ד ו') עכ"ל.

-א- בגמ' בסוטה (י, א) ויקרא שם בשם ה' קל עולם, אמר ריש לקיש, אל תיקרי ויקרא, אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה, בפה כל עובר ושב, כיצד לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו אמר הם, וכי משלי אכלתם, משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם ע"כ.

ובתוספות שאנץ שם כתב וז"ל, יש במדרש, שלא רצו לברך ברצונם, עד שאמר להם אברהם פירעו מה שאכלתם ושתיתם, והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול, כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה, וכשראו כך כי היה, רוצה אברהם שיפרעו הכל, אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם, על מנת שלא יפרעו שום דבר, עכ"ל.

-ב- בשו"ע חו"מ בהלכ' מתנה (סי' רמ"ו סעי' י"ז) כתב הרמ"א וז"ל, האומר לחבירו אכול עמי צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה וכו', עכ"ל. והנה המדרש שמביא התוספות שאנץ, זהו ראיה לרמ"א ולכן אע"פ שאברהם אבינו הזמין את אותם שיאכלו, היו צריכים לשלם לו.

-ג- ומרן הגאון הצדיק הרב יוסף שלום אלישיב זצוק"ל, הוכיח מהתוס' שאנץ שאברהם אבינו ביקש שישלמו לו כפי שאוכל שוה במדבר, שזה עולה לסך גדול, שאם אחד לקח אוכל מחבירו בשוה שהאוכל היה יקר מאד, צריך לשלם לו כפי שהיה שוה האוכל בשוה.

-ד- ובעלי המוסר מוכיחים מהתוס', שיש מצוה לקרב יהודים לעבודת השי"ת ע"י איומים, כמו שאברהם אבינו קירב את העולם שיברכו להש"ת, ע"י שאיים עליהם שישלמו סכום גדול כמו שעולה אוכל במדבר

וכמו כן יש להוכיח שאם מכניס אורחים ומבקש על זה כסף, קיים מצוות הכנסת אורחים ויש לעיין בזה מדברי הכף החיים (או"ח סימן של"ג אות י"ג) שאומר שלא קיים המצוה. ואולי יש לחלק בין אם זה מצוי לקנות אוכל, שאזי לא קיים המצוה של הכנסת אורחים, כיון שלא עשה לו חסד וכל כוונתו להרויח כסף, לבין מקום במדבר וכדומה שלא מצוי אוכל, ובזה קיים מצות הכנסת אורחים.

לרפואת הגאון הגדול רבי יצחק בן נחמה הקר שליט"א ראש ישיבת גרודנא

לבירורים: 0527626683

ברכת אשר

הגליון לבית התורני · פרשת וירא · גליון מס' 04

אמרי תבונה

התבוננות באמרי חז"ל

"והנה שלשה אנשים נצבים עליו" (יח ב)

כתב רש"י: "אחד לבשר את שרה, ואחד להפך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט".

וידועה השאלה: הרי כלל בידינו שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, ואם כן כיצד הלך המלאך רפאל לרפא את אברהם, ומשם להציל את לוט?

ואמנם נאמרו בזה כמה תירוצים, אולם עדיין יש להתבונן: מה ראו 'להדחק' ולשלוח מלאך אחד לשתי השליחויות הללו, הלא יש מלאכים לאלפים ולריבואות בשמים, ומפני מה לא נשלח מלאך נוסף להציל את לוט?

מרן ה'חפץ חיים' משיב על תמיהה זו, ונקדים לכך מעשה שהיה ברבנו שלמה קלוגר, שהוזמן לשמש כסנדק בברית מילה. והנה התארך הזמן ובעלי הברית עיכבו את המילה, אף על פי שהמוהל והאורחים כבר היו מוכנים.

כשהתעניין רבי שלמה לפשר העיכוב, סיפרו לו כי בחדר הסמוך שוכב אבי הבן כשהוא גוסס, ובני המשפחה ממתינים שיפטר מן העולם כדי לקרוא את הנולד על שמו.

כששמע זאת רבי שלמה, הורה למול את התינוק מיד. ואמר להם: להטריח מלאך מיוחד מן השמים שירד לרפאות את החולה - אין בכוחי, אולם בעת המילה הרי יורד מלאך הברית לברך את הילד. על כן, בעת ביאתו נבקש ממנו שיסור גם לחדר הסמוך לרפא את החולה, וכדבריו כן היה - ולאחר מספר ימים קם החולה על רגליו והתהלך כאחד האדם.

וזהו שביאר ה'חפץ חיים': לוט מצד עצמו לא היה ראוי שישלחו עבורו מלאך מיוחד מן השמים, שהרי פירש מאברהם, ואמר שאינו רוצה חלק באברהם ובאלוקיו, והלך ונדבק באנשי סדום הרעים והחטאים. אולם, כיון שכבר נשלח המלאך רפאל לשליחות רפואת אברהם, הוטל עליו כבדרך אגב להציל גם את לוט, וכהמעשה הנ"ל.

עוקא דקרא

מראי מקומות לעומקה של פרשה

חיוב סעודת ברית בבשר ויין

בבית יוסף (יורה דעה סימן רס"ה סעיף י"ב) כתב וזה לשונו:

"כתב עוד ה"ר אבודרהם (עמוד שנד): נהגו לעשות סעודה ביום המילה, ויש סמך מהמדרש (פרקי דר"א פרק כ"ט ובמדרש שוחר טוב מזמור קיב) שאומר (בראשית כא, ח) 'ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק' - ביום ה"ג מל את יצחק, שעשה משתה ביום השמיני. וכן משמע בגמרא שהיו עושים סעודה ביום המילה, דרב פפא (כתובות ח.) סבר לברוכי 'שהשמחה במעונו' אי לאו משום צערא דינוקא.

וגרסי' בר"פ ר' אליעזר דמילה (שבת קל.) תניא: רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה, כגון מילה דכתיב (תהלים קיט, קסב) 'שש אנכי על אמרתך', עדיין עושין אותה בשמחה, ופירש רש"י: בשמחה - שעושים משתה", עכ"ל הב"י.

הנה מבואר שסעודת הברית היא משום שמחה. ולפי זה לכאורה יש לעשות את הסעודה בבשר ויין, כפי שמבואר בגמרא (פסחים קט.) וברמב"ם (הלכות שביתת יו"ט פ"ו הלכות יז-יח) שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין.

ובאמת שכבר כתב המגן אברהם (סימן קמט ס"ק ו' בשם מהר"ש) שאין סעודת מצווה אלא בבשר, וכוונת המגן אברהם לבשר בהמה, כדאיתא בגמרא (פסחים קט.) שאין שמחה אלא בבשר בהמה. אולם בשו"ת חוות יאיר (סימן קעח) כתב שגם בבשר עוף יש קצת שמחה, ומותר להקל בזה.

והנה ברי"ף וברא"ש (פסחים קט.) פסקו שבזמן הזה לאחר החורבן, אין שמחה בבשר כלל אלא ביין בלבד. לפיכך, אלו שנהגו לעשות סעודה ממאכלי חלב יש להם על מה לסמוך, אולם מכל מקום צריכים הם לשתות יין בסעודת ברית המילה, שאם לא כן בטלה השמחה לגמרי, והרי צריכים לעשות שמחה בברית.

אולם בשו"ת חתם סופר (אורח חיים סימן סט) כתב וזה לשונו: "והנה אף על גב דבעלמא קורין לסעודת ברית מילה סעודה גדולה, היינו בזמנם ומקומם, אבל עכשיו שאינם סועדים אלא סעודת שחרית מאכלי חלב, אף על פי שמברכים ברכת המזון, מכל מקום אינם שותים יין ולא משתכרים ואיננו אלא סעודת עראי, וגם קורין לבית הכנסת בזמן מוסף - על כן אין למחות בידם, כך נראה לעניות דעתי" עכ"ל.

ומבואר מדבריו שמותר לקיים סעודת ברית אף במאכלי חלב, ואף ללא שתיית יין.

ובשו"ת מהר"ם שי"ק (אבן העזר סימן פט) מבואר שלכתחילה יש לחוש לשיטת המהר"ש המובאת במגן אברהם, שיש לעשות סעודת ברית דווקא בבשר. וללמד זכות על מנהג העולם שעורכים סעודה חלבית בברית מילה, נראה על פי דברי התוס' (מועד קטן ח: ד"ה מפני) שסעודת ברית אין בה שמחה (משום צערא דינוקא) ועוד שאין שמחה בזמן הזה אלא ביין.

• ציון לנפש •

מעשנתם של מאורי הדורות

"והוא ישב פתח האהל כחם היום" (יח, א)

יאר צייט: המשגיח הצדיק רבי דב ב"ר צבי יחזקאל יפה זצוק"ל **נלב"ע:** י"ט במר חשון תשע"ח.

המשגיח זצוק"ל מביא את דברי רש"י: "לפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים", ומוסיף על זה את דברי הגמרא (בבא מציעא דף פו.) שאברהם שלח את אליעזר לחפש אורחים, וכששב ואמר שאין איש בחוץ, יצא אברהם לחפש בעצמו משום "שאין אמונה בעבדים".

ויש להבין: מפני מה הצטער אברהם? בשלמא כשישנם הולכי דרכים הזקוקים לאכסניה ואין להם מקום - יש מקום להצטער בצערם, אך בעת שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה ואין אנשים יוצאים מפתח ביתם, הרי איש אינו זקוק לאכסניה - ועל מה הצטער אברהם?

ומבאר המשגיח על פי דברי המהר"ל את ההבדל בין חסד לרחמים: רחמים - מתעוררים מכאבו וצערו של הזולת, ולכן שייכים רק כשיש סבל או מחסור מוקדם. אולם חסד - יסודו ברצון עצמי של האדם להיטיב, כי הטוב במהותו משתוקק להיטיב, ולכן אינו תלוי במחסור מוקדם וברחמים.

לפיכך, אברהם אבינו השלם במידת החסד, השתוקק להיטיב גם כשלא היו אנשים שחסרו אכסניה, והעובדה שבגלל החום לא היתה לו את האפשרות להיטיב - גרמה לו צער. ומידה זו למד אברהם אבינו מהקב"ה, שהרי ברא את העולם לא מחמת מחסור שקדם לכך, אלא מתוך מידת החסד והרצון להיטיב לברואיו.

ועל פי זה יבוארו גם תפילותיו המרובות של אברהם להצלת אנשי סדום, שהרי הן אינן מובנות לכאורה: כיצד אברהם, סמל החסד, מפציר שוב ושוב לפני הקב"ה, עבור אנשים שנלחמו בחסד וקבעו חוקים נגד החסד והעניישו עליו קשות, והרי היה אברהם צריך לשמוח שנענשים אנשי סדום על רעתם?

והביאור הוא, שיסוד החסד אצל אברהם לא נבע רק מנטייה טבעית, אלא מהקיום של "והלכת בדרכיו". וכיון שהקב"ה אינו חפץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכו וחיה, השתדל אברהם להתפלל גם עבורם שיסורו מדרכם הרעה ויחיו.

• דברי חכמים •

קושיות ועיונים בפרשה

"ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה" (יח, טו)

הנה איתא בדברי החזקוני (יח, טו) וז"ל: "מכאן שהנשים פסולות לעדות, לפי שמכחשות מפני היראה", עכ"ל. וכן הובא כיוצא בזה בלשון הילקוט שמעוני (רמז פב).

ויסוד הדברים הוא שהטעם שאישה פסולה להעיד נלמד מכך ששרה אמנו כחשה ואמרה "לא צחקתי" מחמת יראתה מהקב"ה.

אולם מנגד, איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק יד) וז"ל: "ונתן לאשה מתשע קללות ומות: עניי לידה... ואינה נאמנת בעדות, ואחר כל אלו - מות", עכ"ל.

והנה יש להעיר ולהקשות בזה: שהרי מדברי הפרקי דרבי אליעזר מבואר, שפסול אשה לעדות אינו מחמת המעשה שהיה אצל שרה, אלא הוא גזירה וקושי שנגזרו על חוה ואילך כחלק מתשע הקללות שנתקללה בהן האשה לאחר חטא עץ הדעת.

ואם כן תמוה לכאורה: שהרי חטא עץ הדעת קדם למעשה דכחשה שרה מפני היראה, ומה ענין ללמוד פסול זה ממה שכחשה שרה?

זכות השותפות!
בהוצאת הגליון
'ברכת אשר'

בואו והיו שותפים
בהוצאות הדפוס וההפצה
כל תרומה מסייעת
להגדיל תורה ולהאדירה!

ניתן להקדיש את הגליון לרפואה,
להצלחה, ולעילוי נשמת

לפרטים שלחו מייל:
ab0534142079@gmail.com

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

נערך מחדש פרשת וירא תשפ"ז

ברית אבימלך עם אברהם – הקדמת מידת החסד למידת הדין

תמצית: שתי פרשיות אבימלך שבפרשת וירא וענין הפסקתן בלידת יצחק - החילוק בין פרעה לאבימלך, והמשא ומתן שבין אבימלך לאברהם - יסוד מידת הדין של יצחק הבאה מתוך מידת החסד של אברהם - טענת אבימלך שאין לאדם אלא מה שקנה במעשיו, ותשובת אברהם שיסוד העבודה הוא הדביקות בהקב"ה - לידת יצחק המוכיחה כי הדין נולד מתוך החסד - בקשת אבימלך להיכלל בברית אברהם, וטענת הבאר המורה על ההבדל שבין ישראל לאומות - שבע כבשות כנגד שבעת הרועים, והברית הנמשכת עד דוד המלך - מעלת השמיני ובנין בית המקדש - וזהו כנגד זמן קיום הברית של אבימלך במהלך של ז' כבשים - עקידת יצחק הקושרת את מידת הדין במידת החסד - יסוד עבודת ה' מתוך אהבה ושמחה, דין משולב עם חסד.

א.

שתי פרשיות אבימלך

בפרשתנו מצינו שתי פרשיות העוסקות באבימלך מלך גרר, וביניהן מפסיקה פרשת לידת יצחק. בתחילה מסופר כיצד לקח אבימלך את שרה לביתו, לאחר שאברהם אמר עליה אחותי היא, וכאשר נתגלה לו בנבואה כי אשת איש היא, השיבה לאברהם, ולאחר מכן התפלל אברהם עליו ועל ביתו ונרפאו. ושוב, לאחר לידת יצחק, נאמר (בראשית כא, כב) "ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך ופיכל שר צבאו אל אברהם לאמר אלקים עמך בכל אשר אתה עושה", וביקש ממנו לכרות עמו ברית שלא יפגע בו ובזרעו. ויש להתבונן מהו הקשר שבין שתי פרשיות אלו, ומפני מה הופרדו זו מזו על ידי פרשת לידת יצחק. וביותר יש להבין מה ראתה התורה להאריך כל כך בעניינו של אבימלך, ומהי משמעותה של הברית שכרת עם אברהם.

החילוק שבין אבימלך לבין פרעה

והנה כאשר נתבונן בפרשה הראשונה, נמצא חילוק בולט בין מעשה אבימלך בפרשתנו לבין מעשה פרעה בפרשת לך לך. אצל פרעה, לאחר שנענש על לקיחת שרה, נאמר (בראשית יב, יח-יט) "ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא, למה אמרת אחתי היא ואקח אתה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך". הרי שלא מצינו שם שום משא ומתן בין פרעה לאברהם, אלא פרעה מוכיח את אברהם על מעשיו ומצווה עליו לצאת מארצו, ואברהם אינו משיב לו דבר. ואילו אצל אבימלך מצינו דין ודברים שלם, שאבימלך טוען כלפי אברהם (שם כ, ט) "מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדלה", ושוב שואל (שם פסוק י) "מה ראית כי עשית את הדבר הזה", ואברהם משיב לו ומבאר את טעמו, "כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי". ולא עוד אלא שאבימלך אינו מגרש את אברהם מארצו, אלא אדרבה, אומר לו (שם פסוק טו) "הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב". וצריך להבין מהו שורש החילוק שבין שני המעשים, ומפני מה דווקא אצל אבימלך נצרך בירור הדברים בדרך של טענה ותשובה.

שבע הכבשות בברית

ועוד יש להתבונן בפרשה השנייה, שכאשר ביקש אבימלך לכרות ברית עם אברהם, השיב לו אברהם תחילה בתוכחה על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך. ואבימלך טען כנגדו (שם כא, כו) "לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום". ולאחר מכן העמיד אברהם שבע כבשות צאן לבדן, וכאשר שאל אבימלך לפשר הדבר, השיב לו (שם פסוק ל) "כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת". ויש להבין מה ענין הבאר לברית שביקש אבימלך, ומהי משמעותן של שבע הכבשות, ומפני מה הוצרך אברהם להעמידן בפני עצמן.

וביותר יש לעמוד על דברי חז"ל בזוהר חדש, שהובאו במגלה עמוקות (פרשת בשלח חוקת), בביאור הכתוב ביציאת מצרים (שמות יג, יז) "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא", שהכוונה לברית שכרת אברהם עם אבימלך, שעדיין היתה קיימת ולא הגיע זמנה להיבטל, ולפיכך לא היה ראוי שיעברו ישראל דרך ארץ פלשתים. והמגלה עמוקות מבאר את גודל ההשלכות שנמשכו מברית זו, שמחמתה נתארכה דרכם של ישראל במדבר, ומזה נתגלגלו המאורעות שהביאו לבסוף לשהייתם שם ארבעים שנה. הרי שאין זו ברית בעלמא בין שני מלכים, אלא ענין יסודי הנוגע לכל מהלך תולדות ישראל, וצריך ביאור מהו עומקה של ברית זו.

ב.

מידת הדין של יצחק מוכרחת להיות מיוסדת על מידת החסד של אברהם

ונראה לבאר בזה בהקדם יסוד גדול בעניינם של אברהם ויצחק, אשר ידוע כי אברהם אבינו הוא עמוד החסד, וכדכתיב (מיכה ז, כ) "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", ואילו יצחק אבינו הוא עמוד הגבורה ומידת הדין. ואין הכוונה לשתי מידות נפרדות העומדות זו כנגד זו, אלא סדר בנין העולם הוא שמידת הדין

באה מתוך מידת החסד, וכל תכליתה אינה אלא להביא את החסד לידי שלמותו.

וביאור הדבר על פי היסוד המבואר בדברי הרמח"ל, כי תכלית בריאת העולם היא להיטיב לברואיו, שהקב"ה חפץ להשפיע מטובו לבריותיו, וכמו שנאמר (תהלים פט, ג) "עולם חסד יבנה". אלא ששלמות ההטבה אינה כאשר האדם מקבל את הטוב בחינם, אלא כאשר הוא זוכה בו מכוח עבודתו ויגיעתו, וכענין שאמרו חז"ל (בבא מציעא לח, א) "רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חבירו". ולפיכך ברא הקב"ה את העולם באופן שהאדם נדרש לעבוד ולהשיג את שלמותו במעשיו, ועל ידי כך נעשה הטוב שיקבל לטוב השייך אליו בעצם.

ומעתה נמצא כי אף שמידת הדין היא המחייבת את האדם בעבודתו, ומעמידה אותו תחת אחריות מעשיו, מכל מקום אין היא התכלית הראשונה, אלא אמצעי להשלמת מידת החסד. תחילת הכל היא רצון הקב"ה להיטיב, ומתוך רצון זה נברא סדר העבודה והדין, שעל ידו יזכה האדם בטובה השלמה. וזהו עומק הענין שמידת החסד של אברהם קודמת למידת הדין של יצחק, שאין הדין עומד לעצמו, אלא הוא נולד מתוך החסד ומשועבד לתכליתו.

ובזה יש להבין גם את דברי רש"י בתחילת התורה, שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין. שאין הכוונה שאין מקום למידת הדין, אלא שאין העולם יכול להתקיים כאשר הדין עומד בפני עצמו, בלא שיהיה כלול בתוך הנהגת הרחמים והחסד. ואף שמצד סדר ההנהגה נזכרת תחילה מחשבת הדין, מכל מקום שורש תכלית הבריאה הוא החסד, וכל ענין הדין אינו אלא להביא את הטובה לידי שלמות.

דברי רבי צדוק הכהן בעניין עבודת השם מתוך שמחה

והנה יסוד זה נוגע לא רק להבנת הנהגת העולם, אלא גם לעצם צורת עבודת האדם את בוראו. וכפי שמבואר בדברי רבי צדוק הכהן מלובלין בקומץ המנחה בענייני פרשתנו, כי עבודת ה' צריכה להיות מיוסדת על אהבה ושמחה, ומתוך כך באה הזהירות והדקדוק בכל פרטי המצוות. כי ודאי נדרש האדם לדקדק במעשיו עד קוצו של יו"ד, ולהיזהר בכל פרט ופרט מדיני התורה, אולם כאשר כל עבודתו אינה אלא מתוך פחד, לחץ ומרה שחורה, נמצא שהפך את מידת הדין לעיקר בפני עצמו, ואיבד את היסוד שעליו היא צריכה לעמוד. ואילו כאשר תחילת עבודתו היא מתוך אהבת ה' וההכרה בגודל הזכות להתקרב אליו, הרי דווקא אהבה זו מביאה אותו לדקדוק גדול יותר בכל מעשיו, משום שחפץ הוא לעשות רצון קונו בשלמות.

וזהו עומק עניינו של אברהם אבינו, שהעמיד בעולם את מידת החסד קודם שבא יצחק והעמיד את מידת הדין. כי עבודת האדם אינה מתחילה מן החיוב המוטל עליו בלבד, אלא מן הקשר הפנימי שבינו לבין הקב"ה, ומתוך קשר זה באה כל מערכת החיובים והדקדוקים. ולפיכך דווקא מאברהם, עמוד החסד, מוכרח להיוולד יצחק, עמוד הדין, כדי ללמד שאין מידת הדין יכולה להתקיים בשלמות אלא כאשר היא נמשכת מתוך מידת החסד.

ג.

טענת אבימלך – מידת הדין העומדת בפני עצמה

ועל פי זה יש לבאר את עניינו של אבימלך בפרשתנו, והוא עפ"י יסוד ששמעתי ממו"ר רבי משה שפירא זצ"ל. שהנה בפרשה זו, מצד טענותיו של אבימלך, נראה כי נהג בתום לב ולא נתכוון לעבור עבירה, וכמו שאמר לפני הקב"ה (בראשית כ, ד-ה) "הגוי גם צדיק תהרג, הלא הוא אמר לי אחתי היא והיא גם הוא אמרה אחי הוא בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת". ואף הקב"ה השיב לו (שם פסוק ו) "גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת". הרי שאבימלך מעמיד את כל צדקתו על כך שמעשיו היו נכונים, ולא היתה בהם כוונה לחטא.

אולם בעומק הדברים נראה שאבימלך מייצג תפיסה מסוימת במהות עבודת האדם, שלפיה כל מעלתו נמדדת על פי מעשיו בלבד. כל שעשה את המוטל עליו הרי הוא צדיק, וכל שלא עשה כן אין לו שום זכות ומעלה. ולפי תפיסה זו אין מקום לקשר עצמי ופנימי שבין האדם להקב"ה, שאינו תלוי במעשיו, אלא כל השייכות נקבעת על פי מה שהאדם פועל ומשיג בכוחות עצמו. וזוהי מידת הדין כשהיא עומדת לעצמה, בלא שתהיה מיוסדת על מידת החסד.

והנה בפרשתנו בא יצחק אבינו לעולם, והוא המעמיד את מידת הדין. ולפיכך עומדת כאן השאלה היסודית, ממי ראוי שתבוא מידת הדין לעולם. האם מתוך מידת החסד של אברהם, או שמא מצד תפיסתו של אבימלך, המעמיד את כל עבודת האדם על מעשיו בלבד. ובזה יש לבאר בדרך עומק את ענין לקיחת שרה על ידי אבימלך, שאין זה רק מעשה של לקיחת אשת איש מתוך טעות, אלא שבשורש הדברים יש כאן כביכול ניסיון ליטול את מקומו של אברהם בהבאת יצחק לעולם, ולהעמיד את מידת הדין כמידה עצמאית שאינה נולדת מתוך החסד.

"מאבימלך נתעברה שרה"

ובזה יומתקו דברי רש"י בתחילת פרשת תולדות (בראשית כה, יט), שהיו ליצני הדור אומרים "מאבימלך נתעברה שרה", ולפיכך צר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל "אברהם הוליד את יצחק". ויש לומר שאין כוונת הדברים רק לטענה על ייחוסו הגשמי של יצחק, אלא שבעומק הדברים היתה כאן טענה על שורש מידתו של יצחק, האם מידת הדין שייכת לאבימלך, המעמיד את הכל על הדין והמעשה, או שהיא נולדת מתוך אברהם ומידת החסד שלו. ועל כך באה העדות "אברהם הוליד את יצחק", ללמד שמידת הדין האמיתית אינה נפרדת מן החסד, אלא היא המשכו וגילויו.

ומעתה מובן היטב החילוק שבין פרעה לאבימלך. אצל פרעה לא היה כאן ויכוח על עצם יסוד ההנהגה, אלא מעשה לקיחת שרה והחזרתה, ולפיכך אין התורה מאריכה במשא ומתן שבינו לבין אברהם. אולם אצל אבימלך יש כאן בירור יסודי בין שתי תפיסות בעבודת ה', ולפיכך מאריכה התורה בטענותיו ובתשובתו של אברהם.

וזהו שאמר לו אברהם (בראשית כ, יא) "כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי". שאין הכוונה רק לכך שאנשי המקום אינם נזהרים במעשים מסוימים, אלא שחסרה להם עצם יראת האלקים, שהיא הקשר הפנימי של האדם אל בוראו. כי אפשר שהאדם ינהג על פי כללי הצדק והיושר, ואף על פי כן כאשר אין יראת אלקים במקום הזה, אין יסוד פנימי המחייב אותו מעבר לחשבונותיו ומעשיו. ואברהם בא ללמד שאין די בכך שהאדם עושה את המעשה הנכון, אלא צריך שתהא כל מציאותו קשורה בהקב"ה, ומתוך כך יהיו גם מעשיו מתוקנים.

ד.

לידת יצחק והכרת אבימלך במעלת אברהם

והנה בין שתי פרשיות אבימלך מפסיקה התורה בפרשת לידת יצחק, וכמו שנאמר (בראשית כא, א-ג) "וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר, ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו למועד אשר דבר אתו אלקים, ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק". ולפי המבואר אין זו הפסקה בעלמא, אלא היא עצמה ההכרעה בכל הוויכוח שבין אברהם לאבימלך.

כי עד לידת יצחק היה מקום לטענת אבימלך, שמידת הדין אינה יכולה להיוולד מתוך מידת החסד, שהרי לכאורה החסד והדין הם שני הפכים. אולם כאשר נולד יצחק דווקא לאברהם, נתברר לעין כל כי אדרבה, זהו סדר הבריאה, שמידת הדין נולדת מתוך מידת החסד, ואין לה קיום אמיתי כשהיא עומדת לעצמה.

ומעתה מובן מדוע לאחר לידת יצחק שב אבימלך אל אברהם ומבקש לכרות

עמו ברית. כי לאחר שנתברר מעלתו של אברהם, הכיר אבימלך שאין שלמות עבודת האדם במעשיו בלבד, אלא צריך שתהא לו שייכות פנימית להקב"ה, שהיא יסוד כל המעשים. ולפיכך פתח ואמר (שם כא, כב) "אלקים עמך בכל אשר אתה עושה". ודקדוק הלשון מורה על כך שאין מעלתו של אברהם רק בכך שהוא עושה מעשים טובים, אלא ש"אלקים עמך" - הקב"ה נמצא עמו בכל אשר הוא עושה. כלומר, אין הקשר להקב"ה תוצאה של מעשה מסוים בלבד, אלא הוא שייכות תמידית המקיפה את כל מציאותו של האדם, ומתוך כך מתקדשים כל מעשיו.

וזוהי בקשתו של אבימלך "ועתה השבעה לי באלקים הנה אם תשקר לי ולניני ולנכדי", שרצה להתחבר לאברהם ולהיכלל במידת החסד והדביקות המיוחדת לו. ונמצא ששתי פרשיות אבימלך הן שני שלבים במהלך אחד. בתחילה בא אבימלך כנגד אברהם, מתוך תפיסה שמידת הדין עומדת בפני עצמה, ולאחר לידת יצחק, כאשר נתברר שהדין מוכרח להיוולד מתוך החסד, חזר אבימלך וביקש להתחבר אל אברהם ולזכות בשייכות למעלתו.

תוכחת הבאר – ההבדל שבין שייכות ישראל להקב"ה לשייכות האומות

אולם כאן באה תשובתו של אברהם לאבימלך, המלמדת כי אף שיש מקום לשייכות של אומות העולם אל מידת החסד ואל עבודת ה', מכל מקום אין שייכותם דומה לשייכות המיוחדת של ישראל להקב"ה. וזהו ענין תוכחת אברהם על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך.

והנה הרמב"ן בפרשת תולדות (בראשית כו, כ) מבאר כי ענין הבארות שחפר יצחק אינו רק מעשה גשמי, אלא יש בהם רמז לבתי המקדש. ולפי זה יש לומר שגם הבאר הנזכרת כאן מורה על ענין המקדש, שהוא מקום השראת השכינה והדביקות המיוחדת שבין הקב"ה לכנסת ישראל. ולפיכך כאשר ביקש אבימלך לכרות ברית עם אברהם ולהתחבר למעלתו, השיב לו אברהם בתוכחת הבאר, לרמוז לו כי יש מדרגה של שייכות להקב"ה שאינה מסורה לאומות העולם באותו אופן שהיא מסורה לישראל.

וביאור הדברים, כי יש שני אופנים בעבודת ה'. יש עבודה שבה האדם מבטל את כל מציאותו כלפי הקב"ה, וכל מעשה שהוא עושה לשם שמים הרי הוא מתקרב על ידו לבוראו. אולם יש מדרגה עמוקה יותר, שבה עצם מציאות חייו של האדם קשורה בהקב"ה, עד שגם אכילתו ושתייתו ושאר ענייניו הגשמיים יכולים להיות חלק מעבודתו יתברך. ואין זו רק עבודה של נתינת דבר להקב"ה, אלא שותפות ודביקות שבה כל חיי האדם נעשים מקום להשראת השכינה.

נכרים אינם מביאים קרבנות שלמים

ויש להאיר בזה מדברי הגמרא במנחות (עג, ב), שאין מקבלים מן הנכרים קרבן שלמים, אלא עולות בלבד. והביאור הפנימי בזה הוא שקרבן עולה כולו כליל לה', ואילו בקרבן שלמים חלקו קרב על גבי המזבח וחלקו נאכל לבעלים. ונמצא שקרבן שלמים מגלה מדרגה שבה גם אכילת הבעלים היא חלק ממערכת הקרבן ועבודת ה', שהאדם אינו נדרש לצאת ממציאות חייו כדי לעבוד את בוראו, אלא עצם חייו נעשים קשורים אליו. ומדרגה זו מיוחדת לישראל, שיש להם קשר עצמי עם הקב"ה שאינו תלוי במעשה מסוים בלבד.

וזהו ענין הבאר, המורה על בית המקדש, שבו מתגלית אותה שייכות פנימית שבין ישראל להקב"ה. ולפיכך כאשר ביקש אבימלך להתחבר לאברהם, העמיד אברהם כנגדו את ענין הבאר, ללמדו כי אין הברית יכולה להיות ברית של השוואה גמורה בין ישראל לאומות, שהרי יש מדרגה פנימית השייכת לישראל לבדם.

ואמנם אבימלך השיב "לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום", ובפשוטו ביקש להסיר מעליו את האחריות לגזילת הבאר. אולם לפי עומק הענין יש לומר שאבימלך עדיין מבקש לטעון שאין מניעה מצדו להתחבר גם למדרגה זו, שהרי לא ידע ולא נתכוון להרחיק את אברהם מן הבאר. ועל כך באה כריתת הברית באופן מיוחד, על ידי שבע הכבשות, להגדיר את גבול השייכות שבין אבימלך לאברהם.

ה.

שבע הכבשות כנגד שבעת הרועים וגבול הברית עם אבימלך

והנה נאמר (בראשית כא, כח-ל) "ויצב אברהם את שבע כבשת הצאן לבדהן, ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה, ויאמר כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת". ויש להבין מדוע בחר אברהם דווקא בשבע כבשות, ומדוע העמידן בפני עצמן.

ומבואר בדברי הזהר חדש (מדרש הנעלם דף כו ע"ב) וז"ל: ויצב אברהם את שבע כבשות הצאן. ורזא דא רמיז לאבימלך, דלא ישלטון עליהון בנוי, עד דישתלימו אינון שבעה זכאי קשוט בישראל. לקביל אינון שבעה דרגין דלעילא. כיון דישתלימו, יתיב עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה. בקיומא שלים. ויתי וייתי דוד, דאיהו שביעאה, ויתער להההיא בת שבע דלעילא, דאיהי נקמא נקמתהון דישראל, ויתפרע מנהון". ביאור כי שבע הכבשות רומזות לשבעת הרועים של ישראל, אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף ודוד, שכל אחד מהם מגלה מידה מיוחדת בהנהגת העולם.

ומה הביאור בזה? ואולי יש לומר דהנה שבעת הרועים שייכים לסדר העולם המתנהל במערכת של שבע, כנגד שבעת ימי בראשית ושבע המידות שבהן מתגלה הנהגת הקב"ה בעולמו.

והנה כל זמן שהעולם עומד במסגרת שבע המידות, יש מקום גם לאומות העולם להשתייך במידה מסוימת לעבודת ה' ולהנהגתו. ואף שאין שייכותם כשייכות ישראל, מכל מקום יכולים הם להיות נלווים לישראל ולהתחבר אליהם במסגרת סדר העולם הזה. אולם למעלה ממדרגת השבע קיימת מדרגת השמיני, שהיא מדרגה שלמעלה מסדר הבריאה, ובה מתגלית השייכות העצמית והמיוחדת שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

וזהו עומק דברי אברהם לאבימלך על ידי שבע הכבשות, שהברית שביניהם יכולה להתקיים במסגרת שבעת הרועים, שבה עדיין יש מקום לשייכות מסוימת של האומות לישראל. אולם כאשר תתגלה המדרגה העליונה של השמיני (שבאה מכח דוד המלך), שוב לא תהיה שייכות זו באותו אופן, כי מדרגה זו מיוחדת לישראל לבדם.

דוגמא מחג הסוכות ושמיני עצרת

וצרף לכאן מה שביארנו בשיעורי סוכות בשם מו"ר, בענין חג הסוכות ושמיני עצרת. שהנה מצד אחד מצינו בנבואת זכריה (יד, טז) שלעתיד לבוא יעלו גם אומות העולם לירושלים לחוג את חג הסוכות, ומי שלא יעלה לא יזכה לגשם. ומאידך מצינו בגמרא עבודה זרה (ג, א) שלעתיד לבוא יבקשו אומות העולם שכר על עבודתם, והקב"ה ייתן להם מצוות סוכה, וכאשר יוציא חמה מנרתיקה יהיו מבעטין בסוכתם ויוצאין. ולכאורה יש כאן שני עניינים סותרים, שמצד אחד יש לאומות העולם שייכות לחג הסוכות, ומצד שני מתברר שאינם יכולים לעמוד במדרגתו.

אלא שבדברי רבי יצחק אייזיק חבר (אפיקי ים ע"ז שם) מבואר יסוד בענין מדרגות העתיד לבוא, שיש להבחין בין שלב שבו עדיין יש מקום לאומות העולם להיות נלוות לישראל ולעבוד את הקב"ה, לבין המדרגה העליונה שבה מתגלית השייכות המיוחדת של ישראל לבדם. וזהו ההבדל שבין שבעת

ימי הסוכות לשמיני עצרת. שבשבעת ימי החג מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם, כמבואר בגמרא סוכה (נה, ב), ואילו בשמיני עצרת נאמר "פר אחד איל אחד", וביארו חז"ל שהוא כנגד ישראל, כמלך האומר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך.

הרי ששבעת הימים שייכים גם לתיקון האומות, ואילו היום השמיני הוא זמן הייחוד שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

וזהו גם ענין שבעת הרועים והמדרגה השמינית הבאה אחריהם. כי שבעת הרועים מעמידים את כל סדר עבודת ה' במסגרת הנהגת העולם, ואילו המדרגה השמינית מגלה את הקשר שלמעלה מן העולם, שאינו תלוי במעשי האדם בלבד, אלא בעצם שייכותו להקב"ה. ומדרגה זו היא המתגלה בשלמות בבנין בית המקדש. וזהו ביאור דברי הזהר חדש הנ"ל.

דוד ושלמה – סיום הברית והופעת המדרגה השמינית

והנה דוד המלך הוא השביעי משבעת הרועים, ואילו שלמה המלך שבא אחריו הוא שבנה את בית המקדש. ויש בזה עומק גדול, כי דוד המלך הכין את כל ההכנות לבנין הבית, אולם לא זכה לבנותו בעצמו, וכמו שנאמר בדברי הימים (א כב, ח) "דם לרב שפכת ומלחמות גדלות עשית לא תבנה בית לשמי". ורק שלמה בנו, שהיה איש מנוחה, זכה לבנות את הבית.

ולפי המבואר יש לומר שדוד המלך, שהוא השביעי, עדיין שייך לסדר ההנהגה שבו ישראל עומדים כנגד האומות ונלחמים עמהן, ואילו שלמה המלך, הבא אחריו, מגלה את מדרגת השמיני, שבה נבנה בית המקדש ומתגלה השראת השכינה בשלמותה. ולפיכך דווקא שלמה זכה לבנות את הבית, כי בנין המקדש שייך למדרגה שלמעלה מסדר שבעת הרועים.

ובזה יש לבאר את ענין הברית שכרת אברהם עם אבימלך, שנמשכה עד זמנו של דוד המלך. כי כל זמן שלא נשלמה מדרגת שבעת הרועים, עדיין היה מקום לברית שבין ישראל לפלשתים, אולם כאשר הגיע דוד המלך, השביעי שברועים, ונלחם בפלשתים והכה את גלית, הגיע סדר הברית לסיומו. ומעתה הוכשרה הדרך לבנין בית המקדש על ידי שלמה, שהוא גילוי המדרגה השמינית המיוחדת לישראל.

ועל פי זה מתבארים דברי הזוהר המבואים במגלה עמוקות בביאור הכתוב "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא", שעדיין לא הגיע הזמן להפקעת הברית שכרת אברהם עם אבימלך, ולפיכך לא הוביל הקב"ה את ישראל דרך ארץ פלשתים. כי הברית לא היתה הסכם מקרי בין שני מלכים, אלא היה לה מקום בתוך סדר ההנהגה של שבעת הרועים, ורק לאחר שנשלם סדר זה היה מקום לביטולה.

ונמצא כי שבע הכבשות שהעמיד אברהם בפני אבימלך אינן רק עדות על חפירת הבאר, אלא הן מגלות את כל מהותה של הברית. שאברהם הסכים לתת לאבימלך שייכות מסוימת אליו ולזרעו, אולם העמיד את הברית במסגרת השבע, ולא במדרגת השמיני. כי השייכות העליונה של ישראל להקב"ה, המתגלה בבית המקדש, אינה יכולה להיות משותפת לאומות באותו אופן שהיא מיוחדת לישראל.

ו.

עקידת יצחק – קשירת מידת הדין למידת החסד

ולסיום העניין נצרף מה שביארנו במאמר אחר בפרשה זו והוא סיום פרשתנו בענין עקידת יצחק, שהיא השלמת כל המהלך שנתבאר. שהנה יש להתבונן מדוע נקרא הניסיון הגדול הזה בשם "עקידת יצחק", והלא עיקר הניסיון היה במה שאברהם ויצחק היו מוכנים למסור את נפשם ולעשות רצון הקב"ה, ואם כן לכאורה היה ראוי לקרותו בשם הקרבת יצחק או מסירות נפשו של יצחק. ומדוע נקבע שמו דווקא על שם העקידה, שהיא קשירת יצחק על גבי המזבח.

אלא שמבואר בשם האריז"ל כי יש בזה ענין עמוק, שהעקידה מורה על קשירת מידת הדין של יצחק למידת החסד של אברהם. כי יצחק מצד עצמו הוא מידת הדין, ואברהם הוא מידת החסד, וכל תכלית העקידה היתה לגלות שאין מידת הדין עומדת לעצמה, אלא היא קשורה ומשועבדת למידת החסד. ולפיכך נקרא המעשה בשם עקידה, משום שעצם הקשירה היא המגלה את עומק עניינו של הניסיון.

וזהו סיום המהלך שהתחיל בפרשת אבימלך. כי בתחילה ביקש אבימלך להעמיד את מידת הדין בפני עצמה, ולטעון שאין צורך שתבוא מתוך מידת החסד של אברהם. ולאחר לידת יצחק נתברר שמידת הדין נולדת דווקא מתוך החסד, ולפיכך ביקש אבימלך להתחבר אל אברהם. אולם בעקידת יצחק נתגלתה שלמות הענין, שלא זו בלבד שיצחק נולד מאברהם, אלא שגם לאחר שבאה מידת הדין לעולם, הרי היא קשורה תמיד במידת החסד, ואינה יכולה להיפרד ממנה.

ונמצא כי כל פרשיות וירא משתלבות במהלך אחד. בתחילה מצינו את ענין סדום, שביארנו במאמר אחר שהם העמידו את מידת הדין בצורה קיצונית, עד שביטלו לגמרי את החסד, וסברו שכל אדם אינו זכאי אלא למה שהשיג בכוחות עצמו. ולאחר מכן בא ענין אבימלך, המייצג תפיסה מתונה יותר של מידת הדין, שאינה מתנגדת לצדק ולישור, אולם מעמידה את כל מעלת האדם על מעשיו בלבד. וכנגד שתי תפיסות אלו באה לידת יצחק, המלמדת כי מידת הדין האמיתית מוכרחת להיות נולדת מתוך החסד. ולבסוף באה העקידה ומגלה את שלמות החיבור שבין שתי המידות, כאשר יצחק עצמו נקשר על ידי אברהם, ומידת הדין נעשית כפופה למידת החסד.

יסוד עבודת ה' – הדקדוק במצוות מתוך אהבה ושמחה

והעולה מכל הדברים יסוד גדול בעבודת האדם את בוראו. כי יש הטועים לחשוב שככל שהאדם מדקדק יותר במצוות ומחמיר על עצמו בכל פרט, כך צריכה עבודתו להיות מלאה בכובד, בפחד ובמרה שחורה. אולם באמת אין זו צורת העבודה השלמה, שהרי כל מידת הדין אינה אלא המשך של מידת החסד, וכל הדקדוק במצוות צריך להיות נובע מתוך אהבת ה' והשמחה בקרבתו.

וזהו עומק ההבדל שבין תפיסתו של אבימלך לבין דרכו של אברהם אבינו. אבימלך העמיד את מעלת האדם על מה שהוא עושה, ואילו אברהם גילה שיש לאדם שייכות עצמית להקב"ה הקודמת לכל מעשיו. ואין הכוונה שהמעשים אינם חשובים, אלא אדרבה, דווקא מחמת השייכות הפנימית הזאת נדרש האדם לדקדק בכל מעשיו, כדי שיהיו ראויים למעלת הקשר שיש לו עם בוראו. כי כאשר האדם יודע שהוא קרוב להקב"ה ואהוב לפניו, הרי כל מצווה נעשית אצלו הזדמנות נוספת לגלות את הקשר הזה, וכל פרט בהלכה מקבל משמעות עמוקה יותר.

וזוהי מעלתם המיוחדת של ישראל, שיש להם ברית עצמית עם הקב"ה שאינה נמדדת רק על פי המעשים, אלא היא שייכות בעצם מציאותם, וכפי שנתבאר בענין ברית המילה הניתנת ביום השמיני, המורה על מדרגה שלמעלה מסדר הבריאה. ומתוך אותה ברית באה עבודת התורה והמצוות, שבה האדם מוציא מן הכוח אל הפועל את השייכות הפנימית שכבר קיימת בו.

ולפיכך אין סתירה בין אהבה לדין, ובין שמחה לדקדוק ההלכה, אלא אדרבה, ככל שאהבת ה' גדולה יותר, כך גדלה גם הזהירות שלא לסטות מרצונו אפילו כחוט השערה. אולם סדר הדברים מוכרח להיות כראוי, שתחילה באה מידת החסד של אברהם, ומתוכה נולדת מידת הדין של יצחק. וזהו לימוד פרשתנו, שאין עבודת ה' מתחילה במה שהאדם עושה, אלא במה שהוא ובשייכותו להקב"ה, ומתוך כך באים כל מעשיו לידי שלמות.

מעין גנים

עיונים על פרשיות השבוע
מאת הגאון רבי מרדכי גליס שליט"א
ראש כולל זכרון שמשון ירושלים

כעת חיה

א. הנה שני פעמים אומר הכתוב בפר' וירא "כעת חיה", האחד בתחילת הפרשה (יח, ט) "ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שומעת פתח האהל והוא אחריו", והשני מיד אחר זה (שם, יד) "היפלא מה' דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן". ופירש"י ז"ל (שם, ט) בזה"ל: "כעת חיה", כעת הזאת שתהא חיה לכם, שתהיו כולכם שלמים וקיימים. עכ"ל.

גם בהפטרת פר' וירא (מלכים ב ד), "ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר" וגו', כתובים פעמיים (שם, טז-יז) התיבות הללו "כעת חיה", "ויאמר למועד הזה כעת חיה את חובקת בן" וגו', "ותהר האשה ותלד בן למועד הזה כעת חיה אשר דבר אליה אלישע".

ומבואר בדברי רש"י בפרשתנו (שם יח, ט) כי תיבת "חיה" על ה'עת' היא עולה, כלומר, כי העת היא זו שמוגדרת כ'חיה'. אלא שרש"י ז"ל מפרש זאת על העת הבאה, כלומר על השנה הבאה בעת הזאת - שתהא חיה לכם, שתהיו כולכם שלמים וקיימים. אבל עכ"פ העת עצמה יש בה תורת 'חיות', כך מתפרש מתוך דברי רש"י ז"ל בהבנת לשון המקרא עצמו.

ונראה מתוך כך, כי אמנם העת גופה, כלומר ה'זמן' בעצמו, יש בו הגדרת 'חיות', כי הוא חלק מעצם החיות של כל חי. [ובאמת בשפות המדוברות, יש ביטוי של 'הריגת זמן', 'געהארגעט די צייט', וזאת, משום שבאמת יש בתוכן הזמן - הגדרה של 'חיות', וכמש"נ.

ב. ובאמת כבר האריך וביאר את יסוד ענין ה'זמן', מרנא המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל, בספר דעת חכמה ומוסר (ח"ב מאמר עג) [וכ"ה ב'מאמרים משיחותיו של רבינו הגה"ח מרן ירוחם הלוי זצוק"ל' (ח"א מאמר ב)], הנקרא "לכל זמן ועת לכל חפץ", שם הוא מבאר היטב כי ה'זמן' הוא חלק מעצם הבריאה של כל דבר.

והוא פותח את דבריו על יסוד מה שאמרו רז"ל במדרש (קהלת רבה ג, א, וילקוט שמעוני יתרו, סוף רמז רעא): "לכל זמן ועת לכל חפץ", זמן היה לאדם הראשון שיכנס לגן עדן שנאמר "ויניחהו בגן עדן, וזמן היה לו שיצא משם שנאמר "ויגרש את האדם" וכו', זמן היה לאברהם שינתן לו המילה וכו', וזמן היה לבניו להמול, מהן שימולו בשני מקומות אחד במצרים ואחד במדבר וכו', ועת לכל חפץ תחת השמים, זמן היה שתנתן התורה לישראל.

וכך הוא כותב שם: הנה למדונו חז"ל בזה יסוד מבהיל. אדה"ר, יציר כפיו של הקב"ה, הנברא שעליו נאמר (בראשית ב, ז) "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" - לרוח ממללא, וכמו שאמרו (עיי' רמב"ן שם) 'כל מאן דנפח מדיליה נפח'. הרי כניסתו לגן עדן היה כל תכלית בריאתו ושלימותו, מעיקר היצירה שלו, כל העבודה שלו וכל ההשתלמות לכך היא, ואיך זה היה הכל תלוי בהזמן, 'לכל זמן - זמן היה לאדה"ר שיכנס לג"ע', ואלמלא 'זמן היה' לא היה נכנס, ואיך נוכל להבין את זאת.

'זמן היה לו שיצא משם' - שנאמר "ויגרש את האדם", הלא החטא הוא היה הגורם לה"ויגרש", ולולא החטא הלא לא היה יוצא משם, ואיך אפשר לתלות את זה בזמן. 'זמן היה שתנתן התורה לישראל', מתן התורה לישראל הלא לא היה אלא אחרי ההכנה הגדולה שהכינו את עצמם לתורה, ואיך זה אמרו חז"ל שכל 'קבלת התורה' השיגו הכלל ישראל מפני ש'זמן היה שתנתן התורה לישראל'.

סוד גדול ורם גילו לנו חז"ל בדבריהם אלו, שאמנם כן הן הדברים. זמן אינו דבר צדדי כפי שאנו מורגלים בהשקפתינו אנו. זמן הוא מעיקרי הבריאה והיצירה, עד שהכל, כל הבריאה כולה כלליה ופרטיה, הכל תלוי ועומד על סוד זה של 'זמן', 'זמן היה' 'זמן היה', אינו כמו שאנו חושבים ומורגלים - שיש זמן מסוגל לכך או לכך.

ענין 'זמן' צריך להבין, שבסוד היצירה של הזמן עצמו כבר יש כל הדבר, הכל כבר נגמר. כאילו שבסוד היצירה של הזמן עצמו כבר יש כל ההשפעה. ומסוד ה'זמן', ממנו הוא שמשיגים לכל השלימות ולכל התכלית, עד שבזמן עצמו כבר יש הכל, ואין חסר להאדם כלום. וכל ענין העבודה צריך להבין שאינו אלא ענין הכנה. הסוד של כל עבודת האדם הוא, שיהיה מכוין את עצמו להיות מוכן לקבל את השפע היורד ונשפע עליו מסוד ה'זמן'. אכן ה'זמן' עצמו כבר מכיל בקרבו את הכל וכו'.

ועיי"ש בדבריו עוד שהאריך טובא, וביאר עפי"ז את כל ענין הזמן של השבת ושל המועדים, שהזמן עצמו הוא הגורם להם, ושעל כן הם אינן צריכין אות מפני שגופן אות (מנחות לו:), שגוף הזמן של שב"ק ושל המועדים הוא תפילין על ראשו של אדם. ושזהו הפירוש 'זמן מתן תורתנו', וכן 'זמן חרותנו'. וגם בצד הרע יש בחינה של זמנים, כגון בין המצרים וכדומה.

ושזהו ג"כ ענין מה שאמרו ז"ל (סוכה כט.): בזמן שהמאורות לוקים סימן רע וכו', בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעכו"ם, בזמן שהלבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל. והרי הליקוי הוא במהלך הטבעי עפ"י חשבון מדוייק, שיודעים מראש גם את השעה של הליקוי. אבל לו חכמו ישכילו להבין מהו סוד הזמן, שכל הבריאה מהחל ועד כלה תלויה ועומדת על סוד זה של זמן, ו'זמן שהמאורות לוקים' הוא זמן כזה שבעצמותו יש בחינה של 'שעה שהקב"ה כועס'. ואמנם לכלל ישראל יש את האפשרות 'לכוין את השעה', כלומר שלא להפגש עם השעה ההיא, והוא בבחינת אין מזל לישראל (שבת קנו.). ועיי' עליו דברים נפלאים ממש.

ואחר קליטת הדברים היטב, שוב מתבאר היסוד שכתבנו, כי ה'זמן' עצמו יש בו בחינה של 'חיות' ממש, כי הוא יסוד וחיות של כל דבר. וזו היא הבחינה הנקראת בכתוב "כעת חיה", כי העת עצמה היא אשר יש בה בגופה את ענין חיותו של כל חי, ואת יסודו של כל דבר.

ג. ונראה עוד עפ"י הכתובים הנזכרים, כי 'חטיבת הזמן', שבה נמדד יסוד ענין ה'זמן' - מבחינת הגדרת החיות שלו, היא שנה שלמה. כלומר, שאת בחינת ה'חיות' של הזמן, אי אפשר למדוד

אותה בחדשים בשבועות בימים או בשעות, כי אם בשנים שלמות. וכאשר עברה שנה שלמה, אפשר למדוד שוב האם ה'עת' הזאת שעברה יכולה להיות מוגדרת כ'חיה' או לא.

ות"ח א' העיר בטוטו"ד - לסייע לכך שחטיבת הזמן למדידה זו היא שנה בדוקא, מכח מה שמצאנו גבי טריפה, למ"ד טריפה אינה חיה דהיינו שאינה חיה י"ב חודש, הרי ששיעור זמן של חיות הוא זמן של י"ב חודש, ועל כן חטיבת המדידה של חיות הזמן הוא שנה דוקא של י"ב חודש. ודפח"ח.

ולכן תמיד במקראות, הביטוי של "כעת חיה" בא לומר לשנה הבאה באותו זמן ומועד, כי אז נמדדת חטיבת הזמן מחדש אם יש בה חיות. וההבטחות הללו על לידת הבן, הובטחו לזמן של "כעת חיה", כלומר לאחר חטיבת זמן אחת של מדידת החיות. [מה גם שלידה נעשית ג"כ ע"י 'חיה' בלשון המשנה, כי היא המילדת הנקראת כן, מוסיפה עוד חיות לעולם].

ובענין זה דייקא, המבקש יעיין עוד בספר 'מאמרי המשגיח רבינו ירוחם הלוי ממיר' (בח"א סי' קכג, ו' נצבים וילך - כב אלול, מעמ' רלט ואילך), בענין 'יום אחד בשנה חשוב שנה', שם אנו רואים ג"כ את היסודות הללו.

כי הנה שומע המאמר ההוא כתב שם ג"כ את יסוד דבריו של מרנא ר' ירוחם זצוק"ל ביסוד ענין ה'זמן', והוא פותח את המאמר כך: מצינו מחלוקת בגמ' (ר"ה יז-יא.) אם בתשרי נברא העולם או בניסן נברא העולם. ובכלל מצינו (ריש מס' ר"ה) שעושים עסק מן ענין השנה וראש השנה, יום זה - ראש השנה על ענין זה, ועל ענין אחר - בזמן אחר הוא הראש השנה.

"יודע ה' ימי תמימים" (תהלים לז, יח), "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" (דברים לא, ב) פירש רש"י: היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי וביום זה אמות, מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש (ר"ה יא. סוטה יג: קידושין לח.) וכו'.

כאן מגלים לנו חכמינו ז"ל, כי ישנו סוד של זמן, שנה, חודש, יום. אצלינו הרי ענין הזמן הוא... בדעתינו הלא סבורים אנחנו כי אין כל חילוק באיזה זמן הננו חיים, העיקר הוא הרי אצלינו החיים עצמם, והזמן הוא איזה דבר צדדי, אשר היה אפשר שלא ליכנס לזה כלל.

אולם זוהי עם-הארצות גדולה! אנחנו אין אנו יודעים כלל את סוד הזמן. צריכים להיות יודעים, כי ייתכן מאד שעצם הזמן בהחיים, הנה הוא תופס יותר מקום מן אשר החיים עצמם. וחילוק גדול הוא אכן באיזה זמן הנהו חי, בזמן זה או בזמן אחר, לא מחמת שום דבר, רק פשוט מחמת הזמן.

'מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום'. כי ישנו סוד של 'שנה', וזהו סוד אחר לגמרי. ואם לא 'מיום ליום', יתכן להיות מי יודע מה, אבל הסוד של 'שנה' יהיה חסר. 'בתשרי נברא העולם או בניסן נברא', בזה אכן חילוקים גדולים, כי זהו סוד הזמן.

"בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש נבקעו כל מעינות תהום רבה" וגו', הלא חלילה וחלילה להיות חושבים כי הוא ענין מקרי מה שהיה בזמן זה, והיה יכול זה להיות בזמן אחר גם כן. תורה הקדושה אינה מספרת הסטוריה, באיזה זמן קרה זאת.

מאחר שהתורה מספרת את זמן המבול, הלא סוד הדבר הוא כאשר אמרו חז"ל (קה"ר ג, א, וילקוט שמעוני יתרו, סוף רמז רעא) עה"פ "לכל זמן ועת לכל חפץ", זמן היה לו לנח שיכנס בתיבה, זהו סוד הגדול של זמן, כאשר דיברנו זה לא מכבר. זהו הזמן שיהא יורד המבול לעולם, ובזמן אחר, הרי מאותם החטאים עצמם, לא היה מתהוה להיות מזה מבול בשום אופן.

'זמן היה שתנתן התורה לישראל', לא מספרים בזה חלילה הסטוריה, זהו הסוד הגדול של זמן, היה זה זמן של נתינת תורה, ודור המדבר עם כל ההכנה הגדולה שהכינו את עצמם לתורה, אילו היו מאחרים את הזמן, בשום אופן לא היו מקבלים תורה.

זמן הוא סוד גדול מסודות הבריאה וכו'. כי ה'זמן' בהחיים הנהו תופס לא פחות מקום מאשר החיים עצמם. הן לא יכנסו הדברים באזנינו בשום אופן, כי מורגלים עם השיבושים הנושנים.

חגיגה (דף ה:): רב אידי אבוה דרבי יעקב בר אידי, הוה רגיל דהוה אזיל תלתא ירחא באורחא וחד יומא בבי רב, והוו קרו ליה רבנן בר בי רב דחד יומא, חלש דעתיה וכו'. נפק ר' יוחנן לבי מדרשא ודרש, "ואותי יום יום ידרושון ודעת דרכי יחפצון" (ישעיה נח, ב), וכי ביום דורשין אותו ובלילה אין דורשין אותו. אלא לומר לך, כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה.

וכן במדת פורענות, דכתיב (במדבר יד, לד) "במספר הימים אשר תרתם את הארץ וגו' ["תשאו את עונותיכם ארבעים שנה"], וכי ארבעים שנה חטאו, והלא ארבעים יום חטאו, אלא לומר לך, כל העובר עבירה אפילו יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה.

עתה היאך מבינים זאת, מהי השייכות של זאת אל השנה? אשר עבר עבירה עבר עבירה, אשר קיים מצוה קיים מצוה, אם גדולה אם קטנה, אבל איזה שייכות יש לזה עם 'שנה'?. רואים הרי מזאת לא כן, זאת אומרים לנו חז"ל ידיעה גדולה, ובדברינו יבואר זאת.

'שנה' הוא לא דבר צדדי, 'שנה' הוא חלק מן הדבר עצמו, ישנו הרי סוד של 'שנה', וישנו עוד סוד, מסתמא זהו ב'זעיר אנפין', אשר סוד זה הוא כי 'יום אחד בשנה חשוב שנה', יום אחד מחזיק וכולל בקרבו את התמצית של 'שנה' וכו'. עכ"ל של כותב המאמר (שם).

והנה עפ"י כל דבריו ז"ל מבואר היטב, כי חטיבת הזמן של 'שנה' יש בו תוכן מיוחד, וכפי שראינו באותם מקורות שהביא מדברי רז"ל. ויש לפרש כמש"נ, כי זו היא חטיבת זמן של בחינת 'חיות', ועל כן יש ענין מיוחד למלא שנותיהם של צדיקים, כי בכך תושלם אצלם חיות הזמן של השנה האחרונה גם כן.

ונוסיף לבאר עוד בעז"ה, כי כידוע בספר יצירה (פ"ג משנה ג' ועוד, ובפ"ד ממשנה ו' ואילך, ועוד) מבואר, כי יש בעולם שלשה מימדים, עולם (=מקום), שנה (=זמן), נפש (=אדם), (וסימנך עש"ן). כלומר כשם שה'עולם' הוא בחינה ומימד אחד של המציאות, כך גם ה'שנה' היא מימד נוסף של המציאות עצמה, וכך גם ה'נפש' היא המימד הפנימי הנוסף של המציאות. וא"כ, הרי מבואר כי ה'שנה' היא המציאות עצמה, וככל מה שנתבאר.

ד. ונראה בעז"ה לפי כל המבואר, כי מכאן הוא שורש ענין מה שרגילים לעשות מסיבה ב'יום הולדת'. וכבר כתבנו במק"א כי המקור לכך הוא מפירש"י האחרון בפר' לך לך, כאשר הכתוב חוזר על כך ש"בעצם היום הזה" נימול אברהם וישמעאל בנו, ופירש רש"י שהכוונה היא להשלמת שנת תשעים ותשע של אברהם והשלמת שנת שלש עשרה לישמעאל. הרי כי יום השלמת השנים, יש בו איזה מעלה ויחוד.

ואמנם הרמב"ן שם חולק על רש"י, וכותב כי אינו רואה שום מעלה ביום זה של השלמת השנים, עיי' בדבריו. אבל עכ"פ לפי פירוש רש"י יש לנו כאן מקור נכבד על מעלתו וייחודו של יום זה. אלא שהתוכן של יום זה עדיין צריך ביאור ופירוש באמת, כי מה תוכן יש ביום ההשלמה של השנים.

אך למה שביארנו בזאת, יש לנו בס"ד פירוש נפלא לתוכנו של יום ההולדת, כי בהשלמת השנה כביכול מתברר כי עברה עליו שנה של חיים, כלומר זמן של חיות, וזו היא בהחלט סיבה אמיתית למסיבה.

בס"ד

עמק השבוע

עיונים וביאורים בפרשת ימי השבוע

מאת הרה"ג ר' **דאובן מלך שוואדרץ** שליט"א

מחבר סידרת הספרים ניעת דאובן, עמקי דאובן, מגדת דאובן ופניית דאובן

גליון קלח

פרשת וירא תשפ"ז והימים שסביבותי"ה

שנה ג

תענית שני בתרא
למי שלא התענה בשני קמא וחמישי

הנה יל"ע לגבי מי שלא התענה תעניות בה"ב ולא התפלל תפילות בה"ב בשבוע שעבר בשני קמא ובחמישי, האם עדיין יש ענין לו להתענות ולהתפלל תפילות מיוחדות בשני בתרא, או האם תעניות בה"ב הן חטיבה אחת, ואם לא התענה והתפלל תפילות מיוחדות בשני וחמישי, תו לית לו ענין מיוחד להתענות ולהתפלל תפילות מיוחדות בשני בתרא.

הנה יש לי **ראי' ברורה לכאורה דאין התעניות תלויות אהדדי**, שהרי כשפסח שני חל להיות בשני בתרא דחודש אייר אז הרבה סוברים שאין מתענים ואין מתפללים תפילות מיוחדות כלל בשני בתרא, ואפילו הכי מתענים ומתפללים בשני קמא ובחמישי (ובמי שבירך לבה"ב רק אומרים "שני וחמישי"), וא"כ מבואר דגם מי שאינו מתענה "שני חמישי שני" עדיין יכול להתענות מקצת מהתעניות, ושפיר יש להו שם תעניות בה"ב המיוחדות.

ואם כן **גם מי שלא התענה או התפלל תפילות מיוחדות בהאי חודש בשני קמא או בחמישי עדיין יש לו לעזור חילו ולהתפלל התפילות המיוחדות בשני בתרא מעומקא דליבא, והקב"ה ישמע שעוותינו.**

י"ז מרחשון יום מיוחד לירידת גשמים

עיין במס' תענית דף ו ע"א דאיתא דתניא איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה רבי יוסי אומר בשבעה עשר ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו. הרי דהיום היחיד שהוא "רביעה" לפי כל התנאים הוא יום י"ז במרחשון.

ועיין בפ' נח דכתיב "בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו". ועי' במס' ר"ה דף יא ע"ב דאיתא דתניא בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר אותו היום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ובא מבול לעולם ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם רבי אליעזר אומר אותו היום שבעה עשר במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברים ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים והביא מבול לעולם בשלמא לרבי יהושע היינו דכתיב שני אלא לרבי אליעזר מאי שני שני לדין בשלמא לרבי יהושע היינו דשינה אלא לרבי אליעזר מאי שינה כדרב חסדא דאמר רב חסדא ברותחין קלקלו וברותחין נידונו ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא וישכו המים וכתיב התם וחמת המלך שככה תנו רבנן חכמי ישראל מונין למבול כרבי אליעזר ולתקופה כרבי יהושע חכמי אומות העולם מונין אף למבול כרבי יהושע. הרי למסקנת הסוגיא חכמי ישראל סוברים דהמבול התחיל בי"ז מרחשון, ולכאורה י"ל דזה מראה די"ז מרחשון הוא יום מיוחד לירידת גשמים, וזה מתאים עם הנתבאר דיום י"ז מרחשון לחוד הוא יום רביעה לפי כל התנאים.

(הנה בסוגיא בתענית הנ"ל נחלקו התנאים איזה "רביעה" היא בי"ז מרחשון, דלר' מאיר הוא רביעה שלישית, ולר' יהודה הוא רביעה שניה, ולר' יוסי הוא רביעה ראשונה. ולהנתבאר נמצא שנחלקו אי המבול התחיל ביום רביעה ראשונה, שניה או שלישית. וצ"ע מהו ביאור מחלוקתם בזה. וצע"ע.)

ועיין בליקוטי הש"ס במסכת תענית דאיתא וז"ל ענין רביעה ראשונה שהוא י"ז במרחשון כי ארז"ל אין האשה מתעברת מביאה ראשונה והנה ביאה ראשונה שהי' לישראל עם רחל וכו' מבריאת העולם הי' ביום שמיני עצרת בסוד משיב הרוח ומוריד הגשם וזה הי' ע"י חבטת ההושענא בהושענא רבה כי ערבה גי' זרע ואינה מתעברת מביאה ראשונה עד שבעה עשר במרחשון שהיא הביאה שנייה ואז יבא המטר בביאה הב' ואח"כ בט"ו בשבט יורדת הרביעה הג' ועולה אש התהום ומחניט האילנות וע"כ הוא ר"ה לאילנות. עכ"ל. הרי שוב משמע די"ז מרחשון הוא יום מיוחד לענין גשמים.

והנה יל"ע למה הוי התאריך די"ז מרחשון מיוחד לירידת גשמים, דאה"נ חזינן מהתנאים ומהמבול ומהליקוטי הש"ס דיום י"ז מרחשון הוא יום מיוחד לירידת גשמים, אבל הא גופא צ"ב, למה הוי יום י"ז מרחשון מיוחד לירידת גשמים.

ולפי הנתבאר בליקוטי הש"ס יש להסביר, דהנה הו"ר הוא יום כ"ו מתחילת הבריאה. (דתחילת הבריאה היתה בכ"ה אלול, דאדם הראשון נברא בא' תשרי, ויום כ"ו הוא בכ"א תשרי דהיינו הו"ר, וראיתי הדגשה זו בראשונים, דעי' ברבנו בחיי על במדבר פי"ד פ"ט דאיתא וז"ל והרמב"ן ז"ל פירש סר צלם מעליהם, שהוסר הצל מעל ראשם, ממה שידוע כי בליל החותם הגדול של הושענא רבה, הוא יום עשרים ושש לבריאת העולם, לא ימצא צל לראש מי שעתיד למות באותה שנה, וזה כאילו אמר כבר נגזרה עליהם. עכ"ל. ועי' ברבנו בחיי בספר כד הקמח ערך ערבה דאיתא וז"ל ויום שביעי של ערבה זה הוא יום כ"א לתשרי כמספר שם יה"ו שבו נחתם העולם ששת קצוות והוא יום כ"ו לבריאת עולם שנברא בכ"ה באלול ונקרא היום הזה יום החותם הגדול כנגד השם הגדול שבו נברא העולם ולכך נקרא הושענא רבה. עכ"ל.) וי"ז מרחשון הוא יום כ"ו אחרי הו"ר (דמכ"ב תשרי עד ל' תשרי יש ט' ימים ועוד י"ז ימים מחשון הוא כ"ו ימים), וא"כ י"ל דמאיזה סיבה דהביאה ראשונה היא כ"ו ימים מתחילת הבריאה (מסתמא זה שייך להא דכ"ו הוא כמנין הוי"ה וכדמבואר בדברי רבנו בחיי

הנ"ל) הוא הדין דהביאה שניה הוא בי"ז מרחשון, אחרי עוד כ"ו ימים. וא"ש למאד.

עיין במתני' במס' תענית פ"א מ"ד דאיתא הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין שלש תעניות. ועי' במאירי למסכת נדרים דף סב ע"ב דאיתא וז"ל ולענין פסק כתבנו במסכת תענית כרבי מאיר וכמו שאמרו שם שאם הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים מתחילין יחידים להתענות ויש פוסקים כרבי יוסי ולענין נדר מיהא רוב פוסקים כתבוה כן **אלא שלענין תענית יחידים פסקו כלם להיות יחידים מתענים משבעה עשר במרחשון ואילך ואיני יודע מה הביאם לכך** ומתוך כך נראה לי לפסוק כרבי מאיר אף לענין נדרים כסתם משנה שבתעניות. עכ"ל. ולהנ"ל אפשר דמה שהביאם לכך היינו משום שקיבלו שי"ז מרחשון הוא יום מיוחד לירידת גשמים. וצע"ע בזה.

האם י"ז מרחשון הוא "יום הגשמים"

הנה עע"ש במס' תענית דף ו' דמבואר לפי גירסא דילן דקיי"ל כר' יוסי דהג' רביעות הן בי"ח חשון ובכ"ג בו ובראש חדש כסליו, ולפ"ז י"ז חשון אינו רק מיוחד לגשמים בעלמא, אלא הוא מיוחד לתחילת הגשמים. (ועי' בירושלמי במס' קדושין דאיתא ובקידוש השם כתיב מתחלת הקציר עד נתך מים עליהם, מלמד שהיו תלויין משש עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון והיו העוברים והשבים אומרים מה חטאו אלו שנשתנית עליהן מידת הדין, והיו אומרים על שפשטו ידיהן בגרים גרורים.)

[עיין ברמב"ם בהל' מתנ"ע פ"א הי"א דאיתא וז"ל מאימתי מותרין כל אדם בשכחה של זיתים בארץ ישראל אם שכח אותה בראש הזית הרי זה מותר בה מראש חדש כסליו שהוא זמן רביעה שנייה בשנה אפילה. עכ"ל. הרי מבואר דר"ח כסלו הוא זמן רביעה שניה בשנה אפילה. ועי' במפרשים שביארו שהרמב"ם פירש דאין הג' זמנים הנ"ל הזמנים של הג' רביעות, אלא הם ג' זמנים לרביעה שני' (ובע"כ שלא גרס "איזו היא רביעה ראשונה" בסוגיא שם, אלא מסתמא גרס כגירסת הר"ח שם "מאימתי זמן רביעה"), וכ"ה בפהמ"ש בפרק ח' דמס' פאה וז"ל וזמן רביעה שניה בארץ הצבי בשנה המבכרת הוא בי"ז במרחשון ובשנה הבינונית בכ"ג במרחשון ובשנה המאוחרת בראש חדש כסליו. עכ"ל. וא"כ גם ראש חודש כסלו נכלל ברביעה שני', וא"ש שהרמב"ם סובר כנ"ל דאין היתר הזיתים עד ר"ח כסלו. (אלא דעדיין צ"ב דלמה אזלינן בתר שנה אפילה ולא שנה בינונית לענין היתר הזיתים. עי' בכס"מ ובעוד מפרשים.) נמצא דלהרמב"ם יש לי"ז חשון ייחוד אחר, דהוא הזמן דרביעה שניה בשנה בכירה. (הנה בסוגיא הנ"ל בתענית איתא דהלכה כרבן גמליאל דמתחילים לשאול ותן טל ומטר לברכה בז' חשון, ואיתא שם דהנפק"מ מרביעה ראשונה היא לשאול, וא"כ בע"כ דרביעה ראשונה היא בז' חשון, אבל איתא שם דפסקינן כר' יוסי ולר' יוסי הרביעה ראשונה היא בי"ז חשון ולא בז' חשון, עיי"ש ברש"י ובש"ך ביו"ד סי' ר"כ ס"ק ל"א, והעירו דלהרמב"ם זה לא קשה, דלהרמב"ם הא דר' יוסי הקדים להזכיר י"ז חשון אינו משום דסובר דהרביעה ראשונה היא בי"ז חשון, אלא משום דסובר דבשנה בכירה הרביעה שני' היא בי"ז חשון אבל לעולם י"ל דהרביעה ראשונה היא בז' חשון ולכך מתחילים לשאול בז' חשון.) הנה לפי שיטת הרמב"ם דהג' זמנים שהוזכרו בסוגיא הם ג' זמנים לרביעה שני', לכאו' צ"ב קצת דלמה באמת רק הוזכרו הזמנים להרביעה שני' ולא הוזכר הזמן לרביעה ראשונה. והנה עיי"ש בפהמ"ש החדשים דאיתא וז"ל והמטר אשר ירד לפני שבעה עשר במרחשון אינו אלא ממאורעות זמן האסיף לא משל תחילת החורף. עכ"ל. הרי דהרמב"ם סובר דיש חילוק יסודי בין הרביעה ראשונה להרביעה שני', דדוקא הרביעה השני' נחשב לגשמים מתחילת החורף, ואפשר דלכך לא הוזכר הזמן דרביעה ראשונה, דדוקא הוזכרו הזמנים להגשמים של השנה הבאה. (ואפשר דזהו הביאור בהא דחז' במשנה שם בפאה ובמס' שביעית פ"ט מ"ו ומ"ז שיש הרבה דברים שתלויים דוקא ברביעה שני' ולא ברביעה ראשונה. עיין.) הנה לפ"ז נמצא דבין לאידך שיטות ובין להרמב"ם י"ז חשון הוא מיוחד לתחילת הגשמים, דלפי אידך שיטות הוא מיוחד לתחילת הגשמים משום דהוא זמן רביעה ראשונה, ולהרמב"ם הוא מיוחד לתחילת הגשמים משום דרביעה שניה הוא תחילת גשמי החורף הבא.]

הנה לפ"ז **יש גם עוד ייחוד לי"ז מרחשון, דהוא היום דמתחילים הבני אדם לקבל עיקר ה"תוצאות" מה"דין" שהיה בר"ה ויוהכ"פ והו"ר ושמינ"ע, דבאותם ימים היה איזה גזר דין (ועיקר הגמר דין הוא הגמר דין על המים כדמבואר בדיני הו"ר), ועתה יורד גשם מחמת אותו דין או לא יורד גשם מחמת אותו דין**, (ובימי נח מבול בא מחמת הדין כדאיתא בסוגיא במס' ר"ה הנ"ל).

ועיין במס' תענית דף ז ע"א דאיתא אמר רבי אבהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול, ועיי"ש בדף ז ע"ב דאיתא אמר רבי חמא ברבי חנינא גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ שנאמר הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה' בראתיו בראתים לא נאמר אלא בראתיו אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע, ועיי"ש בדף ח ע"ב דאיתא ואמר רבי יצחק גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו שנאמר לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך וכו' אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות שנאמר שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב ואין אפיקים אלא מטר שנאמר וירא אפקי ים ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו שנאמר תלמיה רוה נחת גדודיה.

הרי מבואר בגמ' שיש ז' מעלות ל"יום הגשמים", שהוא גדול מתחיית המתים, שהוא גדול מיום שניתנה בו תורה, שהוא כיום שנבראו שמים וארץ, שאפילו ישועה פרה ורבה בו, שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו, שהוא כיום קבוץ גליות, שאפילו גייסות פוסקות בו. [ועי' בספר הליקוטים בפרשת ויצא פרק ל"ו דאיתא וז"ל ולהיות כל טובתינו תלויה בזה הבירור, כי כשיושלם כל הבירור יבא משיחנו בע"ה, והבירור תלוי במטר, לכן לא נזכר עונש גדול בתורה כמו מניעת המטר, והשכר היותר גדול ונתתי מטר ארצכם, משום שבמטר תלויה ביאת המשיח, וז"ש ז"ל גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות, כי מה שייכות לזה עם זה, אלא קבוץ הגליות עצמן, הוא קבוץ כל הניצוצות הללו שהם שבויים בגלות, ולכן גדול יום הגשמים, כי הוא קבוץ גליות עצמו, וז"ש בגמ' שובה ה' את שבותינו כאפיקים בנגב, שהוא המטר. עכ"ל.]

ולפי הנתבאר נמצא דהני ז' מעלות נאמרו בעיקר על יום י"ז מרחשון, שהוא יום מיוחד לגשמים, ויום זה יותר משאר ימים נקרא יום הגשמים.

(אבל עי' בספר אמרי אמת ימים אחרונים של סוכות דאיתא וז"ל איתא בגמרא גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה וכו' רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול, ואיתא בעבודת ישראל מהמגיד מקאזניץ ז"ל דיום הגשמים הכוונה לשמיני עצרת שמתחילים לומר בו משיב הרוח ומוריד הגשם. עכ"ל. ועע"ש דאיתא וז"ל איתא בגמרא גדול יום הגשמים וכו' יותר מיום שניתנה בו תורה ואיתא דיום הגשמים היינו היום שמתפללים בו על הגשמים, שמיני עצרת גדול יותר משבועות כדאיתא גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה וכו' אשר יצק מים וכו'. עכ"ל. הרי מבואר דשמיני עצרת הוא "יום הגשמים". וצע"ע.)

האם י"ז מרחשון הוא הרביעה ראשונה להלכה

אבל יש להעיר, דאפשר דלהלכה אין הרביעה ראשונה בי"ז מרחשון. דראינו דבסוגיא במס' תענית הנ"ל שיש ג' שיטות מתי הן הרביעות, ואף שראינו דמבואר מפשטות הסוגיא דקיי"ל כר' יוסי הסובר דרביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון, אבל אפשר דאין זה ההלכה. דעיי"ש דאיתא דהלכה כר"ג הסובר דשואלים בז' מרחשון, ואיתא שם שהנפק"מ דרביעה ראשונה היא לשאול, וא"כ מבואר דקיי"ל דרביעה ראשונה היא בז' מרחשון, וזהו כר' יהודה ודלא כר' יוסי. ועיי"ש ברש"י שבאמת גרס הלכה כר' יהודה. וכיון דקיי"ל להלכה דשואלין בז' מרחשון אפשר דמבואר דקיי"ל כגירסת רש"י ודלא כגירסא דילן.

ועיין בטור ביו"ד סי' ר"כ דאיתא וז"ל האוסר עצמו מדבר עד הגשם אסור עד זמן הגשם וכשיגיע זמן הגשם שהוא בא"י ז' במרחשון ובגולה ס' יום לתקופה מותר אפי' לא ירדו גשמים ואם אומר עד שירדו גשמים או עד הגשמים אסור עד שתרד רביעה שנייה שהיא בא"י י"ז במרחשון ובגולה ע' יום לתקופה. עכ"ל. ועי' בטור בחו"מ סי' רע"ד דאיתא וז"ל לאחר שנקצרה התבואה הולכים בשביל שעל פני השדות עד שבעה עשר במרחשון שהוא זמן רביעה שנייה ומשם ואילך אינו רשאי ליכנס בשדות שדריסת הרגל קשה להן. עכ"ל. הרי דהטור פסק כר' יהודה.

ואף דהשו"ע ביו"ד שם רק הביא דעת הרמב"ם דפסק כר' יוסי, ולא הביא דעת הטור, אבל נראה דהא מיהא דבני אשכנז פוסקים כהטור, דעיי"ש ברמ"א דאיתא וז"ל ובגולה, זמן הגשמים ששים יום אחר התקופה שמתחילין אז השאלה, וזמן רביעה שניה שבעים יום אחר התקופה. עכ"ל. ודוקא לר' יהודה הוי הרביעה שניה י' ימים אחרי הרביעה הראשונה, ולא לר' יוסי, וא"כ לכאורה חזינן דהרמ"א נקט דקיי"ל כהטור. ואף אם תאמר דזהו סתום ברמ"א כיון שלא כתב להדיא דקיי"ל כר' יהודה, אפ"ה נראה שלמעשה קיי"ל כר' יהודה, דעיי"ש בש"ך בס"ק ל"א דאיתא וז"ל והמחבר והרב השמיטו דעתם משום שתמה בב"י היאך פסקו כר' יודא לגבי ר' יוסי אבל באמת תמהני על תמיהתו שהרי מבואר בש"ס בנדרים (דף ס"ג ע"א) למאי נ"מ לשאלה ולנדרים ולתענית ובשאלה קיי"ל שהוא בשבעה במרחשון וכמ"ש הט"ו בא"ח ריש סי' קי"ז והוא מוסכם מכל הפוסקים וכ"כ רש"י רפ"ק דתענית נראה לר' דה"ג אמר רב חסדא הלכה כרבי יודא דאמר ראשונה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן, וכן מוכח שם בש"ס דאמר רב חסדא הלכה כר"ג דשואלין בז' במרחשון והכי קא פסיק הלכתא בש"ס (שם דף י') ואדרבה על הרמב"ם יש לתמוה שבפ"ב מהל' תפלה פסק דשואלין בז' במרחשון והיינו כר' יודא וכאן פסק דרביעה ראשונה היא בי"ז במרחשון וכן על המחבר אלא שיש ליישב בדוחק וצ"ע, ונ"ל שמטעם זה נהגו לברך בה"ב בשבת ראשון שאחר ר"ח מרחשון שאע"פ שכתב מהרי"ו בדינין והלכות סי' י"ב שאין להתחיל להתענות בה"ב עד י"ז במרחשון דהוי רביעה ראשונה והכי איתא בספר אבי"ה וכן ראיתי ממהרי"ל ז"ל, והביאו בהגה' מנהגים מ"מ כיון דקי"ל דרביעה ראשונה היא ז' במרחשון וכמ"ש אם כן יש לברך ברביעה ראשונה ואם כן לעולם אין פוסקין תענית בה"ב קודם ז' במרחשון. עכ"ל.

אולם יש להעיר, דעיי"ש בתענית דף ו' דמבואר דלפי ר' יהודה הרביעה השלישית היא בכ"ג מרחשון, ומבואר שם דהנפק"מ מהרביעה השלישית היא "להתענות". וא"כ לכאורה מבואר דלהטור דמתחילים להתענות בשביל גשמים מכ"ג מרחשון ואילך.

אבל למעשה לכאו' זה אינו, דעי' בטור או"ח סי' תקע"ה דאיתא וז"ל סדר תעניות שמתענין בא"י על הגשמים כך היא הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו הגשמים היחידים מתענין וכו' אבל לא שאר העם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו הגשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הציבור ב' וה' וב'. עכ"ל. הרי מאיזה טעם הטור פסק דהתעניות תלויות בי"ז מרחשון ור"ח כסלו ולא בכ"ג מרחשון, וא"כ אפשר דחזינן דלא קיי"ל כר' יהודה. וצע"ע בזה.

החילוק בין י"ז מרחשון לט"ז בשבט לגבי תחנון ותעניות

הנה ראינו המבואר בליקוטי הש"ס די"ז מרחשון וט"ו בשבט נכללו בסדר אחד דגשמים. והנה ט"ו בשבט הוזכר בשו"ע באו"ח בב' מקומות. בסי' קל"א ס"ו מבואר דנהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו בשבט, ובסי' תקע"ב ס"ג מבואר שיש איזה איסור תענית בט"ו בשבט. והנה בדרך כלל לא אומרים תחנון ויש איסור תענית בימים שהם "ימי שמחה", וא"כ משמע בשו"ע דט"ו בשבט הוא יום שמחה. והמפרשים העירו דצ"ב, למה הוי ט"ו בשבט יום שמחה, הרי בפשוטו הא דאיתא במשנה בריש ראש השנה דט"ו בשבט ראש השנה לאילן הוי דין מדיני תרומות ומעשרות דאין תורמין ומעשרין מפירות שחנטו לפני ט"ו בשבט, ואין תורמין ומעשרין מפירות שחנטו אחרי ט"ו בשבט, ולמה הוי זה סיבה ליום שמחה.

והנה לפי הנתבאר בדברי הליקוטי הש"ס לכאורה יש לנו ביאור בהשמחה דט"ו בשבט, דט"ו בשבט הוא ביאור בהא "זמן ביאה" וחיבור בין הקב"ה לארץ, דומיא לשמיני עצרת, ולא הוי שמחה כל כך כשמיני עצרת, דשמיני עצרת הוי כמו שמחת חתונה, השמחה של הביאה ראשונה, אבל הא מיהא הוי שמחה משום דהוי זמן ביאה.

אבל לכאורה קשה, דהא גם י"ז במרחשון הוי זמן ביאה, ולא מצינו שום שמחה בי"ז במרחשון.

הנה אולי י"ל, דאה"נ ביום י"ז מרחשון יבוא המטר, אבל לאו דוקא שיבוא מהאי מטר שום גידול (והרי בהדי ימות הגשמים בא עונה שהאילנות נחרבות ונעשים כמתים), אלא בעינן שבט"ו בשבט שהקב"ה יביא איזה כח נוסף (שיעלה אש התהום) שעי"ז יבוא חנטת הפירות. ויש לומר דלכן השמחה הוא בט"ו בשבט, ולא בי"ז במרחשון, שרק בט"ו בשבט חזינן שהגשמים שירדו בי"ז במרחשון יביאו לפירות ולא רק לחורבן ומבול (לאפוקי שנת המבול דהגשמים די"ז מרחשון רק הביאו לחורבן). וצע"ע בזה.

גליון זה מוקדש לע"נ
ר' **צבי אהרן** בן ר' **אברהם יצחק** כרמל ז"ל
ר' **גרשון ברוך** בן ר' **משה** ז"ל

דעת תורה
מרן ראש הישיבה הגאון רבי **דוד פינשטיין** שליט"א

ויבואו שני המלאכים סדומה וגו' וירא לוט ויקם לקראתם וגו' [י"ט, א']

עיין בפירוש רש"י, שמבית אברהם למד לוט לחזר על האורחים. והנה באמת מצינו מידת 'הכנסת אורחים' גם אצל בתואל, שהרי כששאל אליעזר את רבקה - 'היש בית אביך מקום לנו ללין' (בראשית כ"ד), והיינו כמו שפירש רש"י 'כמה לינות', אמרה לו מיד - 'גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון' (שם), ולא היססה בדבר, כי בטוחה היתה בבתואל שיכניס את אליעזר ואת אנשיו אל ביתו. ויתירה מזו מצינו שנענשו אנשי סדום על שנמנעו מהכנסת אורחים, (כמפורש ביחזקאל ט"ז, ובגמ' סנהדרין דף ק"ט ע"א, ובפירוש רש"י להלן פסוק כ"ו), הרי דגם אנשי סדום נתבעים על כך, וגם משמע דרק אנשי סדום חטאו בזה, ולא שאר הגוים, ואם כן למה הוצרך לוט ללמוד מידה זו של 'הכנסת אורחים' מבית אברהם.

אמנם באמת אצל לוט מצינו שלא רק הכניס את האורחים שנזדמנו לפתחו, אלא היה מחזר על האורחים, ומפציר בהם שיסורו אל ביתו, כדכתיב - וירא לוט ויקם לקראתם וגו' ויאמר הנה נא אדוני סורו נא אל בית עבדכם וגו' ויפצר בם מאד וגו', ומידה זו של חיזור אחר האורחים מידה גדולה היא יותר מהכנסת אורחים גרידא, ואם כן יש לומר דמידה זו של חיזור אחר האורחים למדה לוט אצל אברהם, דכתיב ביה - 'והוא יושב פתח האוהל', לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו. 'כחום היום', שהוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו בדמות אנשים. 'וירא וירץ לקראתם', שהיו נצבים במקום אחד, שלא היו רוצים להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם, וזהו שכתב רש"י שמבית אברהם למד לוט 'לחזר על האורחים'.

וַיַּשְׁכֵּם אברהם בבוקר, ויקח לחם וחמת מים, ויתן אל הגר שָׂם על שִׁכְמָהּ ואת הילד וַיְשַׁלְּחֶהָ וגו' [כ"א, י"ד]

והנה בגמ' פסחים דף ד' ע"א ילפינן דינא ד'זריזין מקדימין למצוות' מדכתיב להלן בפרשת העקידה 'וַיַּשְׁכֵּם אברהם בבוקר', וצריך ביאור, למה לא למדה הגמ' דין זה מדכתיב 'וישכם אברהם בבוקר' קודם לכן גבי קיום מצות גירוש הגר וישמעאל. ונראה, דכיון דענין המצוה של 'גָּרֵשׁ האמה הזאת ואת בנה' הוא שלא יהיו אצלו, יש לומר דעצם המצוה מחייב למהר בקיומה, ואין צריך לזה את הדין הכללי של 'זריזין מקדימין למצוות', וממילא אין ללמוד מזה שבשאר מצוות יש ענין של 'זריזין מקדימין למצוות', דשאני הכא דמחויב בכך מצד עצם המצוה.

ומבני הישיבה שיחיו שאלו על דברינו ממה שכתב ה'חינוך' במצוה תקמ"ד לגבי מצות שילוח הקן, דהחיוב למהר לשלחה הוא רק משום ש'זריזין מקדימין למצוות', ע"ש. ויש לחלק, דבמצוה ד'גרש האמה ואת בנה' הוי כל המצוה שלא יהיו אצלו, מה שאין כן בשילוח הקן המצוה היא לעשות מעשה שילוח, ורק דטעם מצוה זו הוא שלא תשאר האם אצלו.

עמק הפרשה
הרה"ג ר' **ראובן מלך שוואדרן** שליט"א

זעקת סדום ועמורה כי רבה [י"ח, כ']

עיין ברמב"ם בהלכות תשובה פ"ג ה"א וה"ב דאיתא וז"ל כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה למחצה בינוני. וכן המדינה אם היו זכיות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה. וכן כל העולם כולו, אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך **וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו'** וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות. עכ"ל.

הרי שהרמב"ם למד מהפרשה דחורבן סדום ועמורה דינים הנוגעים בכל זמן, וחורבן סדום ועמורה לא היה איזה סוג הוראת שעה מחמת גודל רעתם או מחמת שהיו בארץ ישראל.

והנה לפ"ז צ"ב מה היה כל השו"ט בין הקב"ה ואברהם אבינו בענין מספר הצדיקים, איך הני צדיקים יצילו המדינות. ולמה הרמב"ם לא הזכיר מזה כלום. וצע"ע בזה.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: (001)- 516-581-3597
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר
במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות למופת
עיצוב שבמבט מקסים ליצירה
הוצאה מרשום ושיווק ספרים
י. בלוי עד הבית

בס״ד

וארטים לפרשת השבוע

יח א-ב. וירא אליו ה׳ באלוני ממרא וכו׳ והוא יושב פתח האהל, וכו׳ וירץ לקראתם מפתח האהל. ותימא למה צריך להזכיר עוד פעם נוספת שהוא היה בפתח האהל, הרי אנו כבר יודעים שהוא יושב בפתח האוהל, א״כ ממילא הוא רץ מאותו הפתח וי״ל דאיתא בגמ׳ שאסור לרוץ ולברוח ממצווה כדי שלא ייראה כתינוק הבורח מבית הספר. ומאידך, איתא שלדבר מצווה שרינן לרוץ אפילו בשבת. א״כ יש לדון מה הדין כשיוצא ממצווה למצווה אחרת האם שרינן לרוץ כפי ששרינן לרוץ למצווה ואפילו בשבת או לא, וצ״ל שתלוי, אם המצווה השנייה יותר חשובה, אז יכול לרוץ, ואם היא פחות חשובה אז ירוץ רק מחצי הדרך. וכאן כתוב בחז״ל שבאנו לומר שמצוות הכנסת אורחים יותר חשובה אף מהקבלת פני השכינה, שהרי הקב״ה ביקר אותו באותו היום. והתורה באה לומר שמותר לו לרוץ ממצוות המילה והשכינה, בשביל הכנסת אורחים, ולכך כתבנו וירץ מ<u>פתח</u> האהל - דהיינו כל הדרך.

יח ב. והנה שלשה אנשים נצבים עליו. וברש״י והוא ע״פ הגמ׳ שלושה מלאכים: הראשון, לבשר את שרה. השני, להפוך את סדום. והשלישי, לרפא את אברהם. ומקשה הגמ׳ איך אמרינן אחד להפוך את סדום הרי כתוב ויבואו **המלאכים** סדומה, משמע ששני מלאכים נשלחו להפוך את סדום ולא רק אחד? מתרצת הגמ׳ שבאמת באו לסדום שני מלאכים, אחד בא להפוך את סדום, והשני בא להציל את לוט, והוא אותו אחד שריפא את אברהם, (ובשפתי חכמים כתב שאין כאן את הבעיה שאין מלאך אחד עושה ב׳ שליחויות כי זה עניין אחד). ולכאורה קשה אז למה לא נכתב מראש אחד לרפא את אברהם ולהציל את לוט, כדי למנוע את הקושייה הנ״ל? וי״ל, אומר החידושי הרי״ם, דאיתא ביבמות ע: ששאול בירר אצל דואג האם דוד ראוי למלוכה, א״ל דואג עד שאתה שואל על מלוכה תשאל אם הוא בכלל ראוי לבוא בקהל כי הוא נולד מרות המואביה, וא״ל אבנר שאין בעייה, משום שכל סיבת האיסור להכניס עמוני ומואבי לקהל ה׳ היא משום שנאמר ״על אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים״, אבל הדין הוא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, משום שעל הנשים אין תביעה שלא קידמו בלחם ובמים משום שאין דרכן לקדם, דכל כבודה בת מלך פנימה, כדחזינן אצל שרה דכתיב בה **הנה באהל**. והדברים נאים ביותר, דהטעם שהקב״ה הציל את לוט, איתא בב״ק, כי ידע שתצא ממנו רות המואביה, ולפי״ז בתחילה כשבאו המלאכים עדיין לא היה ברור שעמונית ומואבית מותרות, כי עדיין לא למדנו שכל כבודה בת מלך פנימה, שהרי זה נלמד רק אחרי שראינו ששרה לא יצאה אלא היתה באוהל ולימדה אותנו שכל כבודה בת מלך פנימה, וממילא בשעה שנשלחו המלאכים לא היה נצרך מלאך להציל את לוט משום שבאותה שעה עוד לא התחדש שהעמונית והמואבית שייצאו ממנו יהיו מותרות לבוא בקהל. ורק אחרי ששרה חדישה את ההלכה שאשה אין דרכה לצאת משום כל כבודה רק אז התברר שדרשינן מואבי ולא מואבית ויש סיבה להטיל על המלאך שליחות להציל את לוט כדי שתצא ממנו רות.

יח ד. יוקח נא מעט מים, ובב״מ פו. אברהם חשב שהם ערבים, א״ל וכי לערבים חשבתנו כבר יצא ממך ישמעאל, משמע שבגלל שיצא ממנו ישמעאל לא היה צריך לחשוב שהם ערבים, וקשה מה הקשר בין שיצא ממנו ישמעאל לזה שהם לא ערבים? וי״ל ע״פ הגמ׳ בב״ב רודף צדקה ימצא חיים. חד אמר ימצא בנים צדיקים, וח״א ימצא אורחים מהוגנים, וזה מה שאמרו לאברהם הרי אתה רודף צדקה וחסד ובנים צדיקים אין לך כי יצא ממך ישמעאל, אז אתה צריך לזכות לקבל אורחים הגונים ואיך חשבתנו לערבים.

שם. פלא גדול על אברהם אבינו, כזו מסירות נפש להכנסת אורחים, יהודי בן תשעים ותשע, יום שלישי למילה - הוא שוחט שלושה עגלים שיהיה לכל אחד לשון וחרדל. לא היה אז פריזר וזה היה כחום היום, או שהכל הולך לאיבוד או שצריך לגמור את הכל באותו יום, כזו נדיבות וכזו מסירות נפש, ופתאום כשזה מגיע למים הוא ניהיה ׳קמצן׳ - יקח נא מעט מים, מה קרה כאן? למה רק מעט מים? שתי תשובות בדבר, ידוע שר׳ ישראל סלנטר התארח פעם באיזה בית, והוא נטל נטילת ידים עם רביעית מים בצמצום, שאלו אותו: ר׳ ישראל, אתה כזה חסיד, כתוב שיש מעלה גדולה ליטול ידים בשפע מים, ויש בזה סגולה לעשירות, למה אתה נוטל כל כך בצמצום? אמר להם ר׳ ישראל: הכל נכון, יש בזה מעלה גדולה מאד, אבל את כל המצוות האלה אני עושה רק על חשבוני, לא על חשבון אחרים, פה יש אלמנה שואבת מים, שהיא צריכה ללכת בקור לקחת את המים, על חשבונה אני לא יכול להיות צדיק! זה אמר ר׳ ישראל! בן בקר רך וטוב - אברהם אבינו לקח בעצמו, ולכן הוא נהג בשיא הנדיבות ושחט שלשה עגלים שיהיה לשון בחרדל לכל אחד, אבל ׳יקח נא מעט מים׳ - **היה על ידי שליח,** זה לא חכמה להיות צדיק! פה הוא אומר ׳מעט מים׳! זה פשט אחד על דרך המוסר. ועל דרך הפשט אפשר לומר, בשביל מה הוא הביא את המים? לרחוץ את הרגלים! אם הוא היה מביא להם הרבה מים, איזה דרך ארץ זה לבוא לאורחים ולהגיד להם קחו כוכה טונות של מים, אתם כל כך מלוכלכים, אתם צריכים לנקות את עצמכם חזק!; ולכן הוא אמר ׳מעט מים׳ מעט מים זה כבוד לאורחים. רבי אליהו דיסקין.

יח ה. ואקחה פת לחם וסעדו לבבכם. יש להקשות למה נכתב ואקחה ולא ואתנה כי הרי הוא נותן; וי״ל שאברהם כיבדם ואמר אני לא נותן לכם אני לוקח כי נתינה לאדם חשוב נקרא לקיחה, וזה הרגשה מרוממת בהכנסת אורחים. אהל משה.

יח ה. ואקחה פת לחם וסעדו לבבכם. יש לעיין כיצד הותר לאברהם להזמין את האנשים לביתו מאחר ונידמו כערבים והרי ביו״ט אסור לאדם לזמן אצלו גויים, כמו שדרשו חז״ל לכם ולא לנכרים, והרי מעשה זה היה ביו״ט ראשון של פסח שאם עבר ובישל ביו״ט לצורך חול אם זה ראוי לאכילה בו ביום לאורחים יהודים פטור משום הואיל וחזי לאורחים ונמצא שלא בישל לבטלה. והקשו שם התוס׳ לפי סברא זו כל אדם שעושה מלאכה בשבת יהיה פטור משום הואיל ושרי לחולה שיש בו סכנה? ותירצו בתוס׳ שכיוון שלא מצוי חולים הנמצאים בסכנת חיים לכך ל״א הואיל. והנה בבית אברהם באותו הזמן כל ילידי ביתו נימולו אתו או היה מצוי שם הרבה חולים וממילא אין מניעה לבשל גם עבור ריבוי גויים כי יש הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה. ולפי״ז גם יתורץ מה הטעם לאברהם לא הביא לאורחים לחם כמו שאמר בתחילה ואקחה פת לחם כיוון ששרה פירסה נידה כמבואר ברש״י, ויש להקשות הא האורחים היו גויים ומה אכפת לנו לטמאות אותם. ולפי הנ״ל יובן כיוון שכל מה שהותר לבשל לאורחים הוא משום הואיל דחזי לישראל אז כשזה לא טהור אסור. חת״ס.

יח ו. ויימהר אברהם ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת. הגמ׳ בב״מ פו מסבירה את הסתירה שכתוב גם קמח וגם סולת, ומתרצת הגמ׳ שהאשה צרה עיניה באורחים, ומובא בחז״ל ששרה אמרה סלת ואברהם אמר קמח, (אמנם יש גירסה הפוכה, אבל השאלה היא על הגירסה הזאת) ולפי״ז קשה הרי שרה רצתה סולת שזה יותר עשיר, ומניין שעיניה צרה באורחים? מייישב האוסטרובצא ע״פ המדרש, שדבר זה ארע בחג הפסח, והנה השו״ע או״ח תנג ד. פוסק שמותר לקחת קמח מחשוק לאפות מצה, וכותב שם החק יעקב שכל ההיתר הוא קמח רגיל אבל סולת אסור כיוון שזה מוחזק לחמץ גמור. והנה אם יקח סולת שזה חמץ גמור ויבטל את החמץ אז מדאוריתא בביטול סגי, ויכול לעשות עוגות ע״י גוי ולא יכניס זאת לרשותו אלא יתן זאת ישר לערבים (מלאכים) שבאו אצלו, אך יתכן שיש כאן איסור הנאה כיוון שהנהנה מהחמץ, אך מכיוון שהוא מקיים מצוות הכנסת אורחים ומצוות לאו להנות ניתנו ממילא הוא לא נהנה, אולם אברהם אבינו היתה לו הנאה מקבלת אורחים כי היתה לו עיין טובה ולא רק מצווה א״כ אסור לו לתת לאורחים סולת כי הוא נהנה מחמץ, אבל שרה שעיניה צרה באורחים יכלה לתת סולת כי היא לא נהנית כלל, ומכאן שהציעה סולת סימן שעיניה צרה באורחים, ויש לה רק מצווה בלבד.

יח ח. ויקח חמאה וחלב ובן הבקר, והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. לכאורה מה העניין שלו לעמוד עליהם להסתכל איך הם אוכלים הא אמרו חז״ל האוכל אצל חבירו מתבייש מלהביט בפניו, וא״כ זה לא ראוי שכך יעשה. וי״ל שכיוון שהביא לפניהם חלב ובן בקר, (היינו בשר וחלב) באותו השולחן, וזה אסור שמא יבוא לאכלם יחד, לכן עמד עליהם להיות שומר ואז שרי. **עוד י״ל,** אומר הדעת זקנים מבעלי התוספות, שכיוון שזה היה בחוץ כחום היום, וזה לא היה מתחת עץ, והיה להם שמש, אז הוא עמד להצל עליהם **תחת** דהיינו **במקום** העץ.

יח ח. ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם. איתא בב״מ פז ולחם לא הביא, מלמד ששרה פירסה נדה ונטמאה העיסה, ואברהם ובני ביתו אוכלים חולין בטהרה היו. ויש לדקדק א. מנלן שפרסה נדה ונטמאה בשעת העיסה, אולי נטמאה אחר האפיה שהיה כבר לחם, ועו״ק למה לא הביא אברהם את הלחם לערבים שלא אכלו בטהרה? ויש ליישב ב׳ הקושיות אחת בחברתה. דהנה מבואר בביצה כא. מה שהותר מלאכת אוכל נפש ביו״ט הוא רק לישראל, דכתיב לכם, ואסור לאפות לעכו״ם. והנה מעשה זה של אברהם היה ביו״ט של פסח וההיתר לאפות היה רק בשביל ישראל, ולכך לא הביא לחם לערבים, ואם נטמאה כשהיה לחם אז שרי ליה להביא לערבים ומזה שלא הביא לערבים סימן שנטמא כשהיה עיסה. רבי יונתן איבשיץ.

יח יז. המכסה אני מאברהם אשר אני עושה. רש״י אומר אני נתתי לו את הארץ הזאת וחמש כרכין אלו המכסה אני מאברהם אוהבי את אשר אני עושה. המהרי״ם אומר שהטעם שרש״י הוסיף את הפרטים האלו שנתן לו את הארץ וכו׳, ולא הספיק לו הטעם הפשוט שהוא אוהב אותו וכמשמעות הפסוקים, י״ל שהגמ׳ אומרת שאברהם קנה את הארץ בהילוך דהיינו ע״י קום התהלך בה, ולא ע״י הקניינים הנצרכים, והטעם איתא בגמ׳ ב״ב ק. משום דהוא חביב לפני הקב״ה. א״כ מובן למה רש״י הוסיף שנתן לו את הארץ וחמש כרכין כי משם רואים את חביבותו לפני הקב״ה, וזה הטעם שהקב״ה אמר המכסה, כי רואים שחביב הוא לפניו ולכך הוא לא מכסה.

יח כא. ארדה נא ואראה הכצעקתה. אומר רש״י למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה. והוא תימה גדולה הא סמכינן על עדים ולא בעינן דיינים; וי״ל, אומר המג״א בספרו שמן ששון, דמבואר בבהגדרני פא. מי שנתחייב ב׳ מיתות נידון בחמורה ומשמע שניידון בחמורה גם אם החמורה היא השנייה, והקשו התוס׳ אין שייך נידון בב׳ מיתות הרי העדות השנייה היא עדות שאי״א להזימה, כי גברא קטילא בעי למקטל?!; ותירצו התוס׳ דאיירי כגון שראו הדיינים, ולפי״ז מיושב היטב, דהנה במשפט של ממון נאמר, זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאוד, משמע שהיו להם חטאים קלים בתחילה עד שכבדו מאוד, וכאן נענשו על החמורים, אף שעל החטאים הראשונים כבר התחייבו וכנ״ל.

יט טז. ויתמהמה. פרש״י כדי להציל את ממונו. וצ״ע מנלן לרש״י שבשביל ממונו התמהמה? וי״ל שמכיוון שלוט האמין שהמלאכים יהפכו ברגע קט את העיר א״כ ודאי שהיה לו להימלט על נפשו ואיך יתכן שיתמהמה לצאת, אלא שאמרו חז״ל בברכות סא: שיש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו וזה הדבר היחיד שעליו אדם מכניס עצמו בסכנה. וכן מצינו בסנהדרין עב. שהבא במחתרת אדם מעמיד עצמו על ממונו, לכן הוכרח לרש״י שהתמהמה על ממונו. רבי נתן גשטטנר.

כ ז. ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. משמע מהפסוק שהטעם שהקב״ה רצה שאבימלך ישיב אותה, בגלל שאברהם נביא, ותימה גדולה שהרי משתמע שאם הוא לא נביא אז הוא לא היה דורש ממנו שישיב, ולמה? וי״ל שבאמת אם הוא לא נביא הוא לא יצטרך להשיב, ושתי תשובות לדבר. הראשון, שהרי שרה היתה אילונית, וקידושי אילונית אינם קידושין משום דהווי קידושי טעות ומכילא היא לא אשת איש אלא א״כ הכיר בה וקידשה על דעת שהיא אילונית, וזה מה שאמר הקב״ה כי נביא הוא, והוא ידע שהיא אילונית, וממילא אין קידושיו קידושי טעות. התשובה השנייה, שלכאורה קשה הרי כתוב בכמה וכמה מקומות שאברהם אבינו היה כהן, וכהן אסור בשבויה, לכן אמר הקב״ה תשיב אותה כי הוא נביא והיא מותרת לו כי יודע שלא נגעו בה.

כא א. וה׳ פקד את שרה. ובמדרש בראשית רבה נג. דהטעם הוא משום דכתיב בסוטה ואם לא נטמאה ונזרעה זרע. וקשה מה זה הטעם היא לא נפקדה אחרי הסיפור עם פרעה בפרשה הקודמת שהיה אותו הדבר בדיוק? וי״ל דאיתא בגמ׳ פרק כיסוי הדם שבזכות שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר זכה לעפר סוטה ומה היא הזכות שם, ונזרעה זרע. והאמירה הזאת ואנכי עפר נאמרה בפרשתנו, כלומר אחרי הסיפור עם פרעה, וממילא רק כעת התחדש שהיא תפקד אם לא נטמאה. **עוד יובן** לפי המדרש הנ״ל מה הטעם כתוב וה׳ פקד את שרה כאשר אמר. מה זה **אמר** הרי בשום נבואה לא מוזכר לשון זה, ולנ״ל י״ל כאשר אמר - ונזרעה זרע.

כא ט – י. ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק. ותאמר גרש את האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק. יש להקשות מה הוסיפה שרה כי לא יירש הא בלא״ה הוא מסיתו לע״ז (רש״י) וזה טעם לגרשו. וי״ל, אומר הקהלת משה, דמבואר בקדושין פ: עה״פ ״כי יסיתך אחיך בן אמך״ וכי בן אב לא מסית? ומתרצת שם הגמ׳ שבן אב זה פשוט שלא תשמע לו כי יש לו נגיעות כי הוא לא רוצה שתירש יחד עמו לכך הוא מסיתך לעבוד עבירות כי הוא שונא אותך אבל בן אמך אין לו שום נגיעות. והנה מבואר בחז״ל (מובא באור החיים כאן יא ולעיל טז ה) שישמעאל לא יורש את אברהם למרות שהוא בן אב כי היא הייתה שפחת מילוג לאברהם, ולכן אמרה שרה אם הוא לא יורש יש טעם שיצחק ישמע לו כי אין לו נגיעות לכן גרש אותו.

כב ו – ח. ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש והמאכלת וילכו שניהם יחדיו וכו׳ ויאמר אברהם אלוקים יראה לו השה לעולה בני וילכו שניהם יחדיו. בפסוק הראשון פרש״י אברהם שהיה יודע בדבר שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ובשמחה כיצחק שלא היה יודע דבר, ועל הפסוק השני פרש״י ואע״פ שהבין יצחק שהולך להישחט הלכו יחדיו בלב שלם. ותימה מניין לרש״י שאברהם הלך בשמחה כמו יצחק, וכן בפסוק השני מנין ששניהם הלכו בשמחה אולי שניהם היו בעצבות? וי״ל ע״ש כתובות סב שפעם הלכו גוי ויהודי ביחד והיהודי הלך מהר עד שהגוי לא השיגו, מה עשה הגוי הוא הזכיר ליהודי את חורבן ביהמ״ק והיהודי נאנח והתחיל ללכת ויתר לאט. אך עדיין הגוי לא הצליח ללכת כמותו, אמר לו הגוי הלא כתוב אנחה שוברת חצי גופו של אדם ואיך עדיין אתה הולך מהר? ענה היהודי שכ״ז הוא בשמועה חדשה זה שמועה ישנה לכן לא הואט לגמרי קצב הפסיעות שלי. וא״כ יוצא שאדם שמח הולך מהר, אדם ששומע בשורה רעה שהיא ישנה הולך קצת לאט ואדם ששומע בשורה רעה פעם ראשונה הולך ממש לאט. ולפי״ז מבואר הכל היטב, כי בפסוק הראשון שכתוב וילכו שניהם יחדיו אז יצחק עדיין לא ידע כלל והלך בשמחה ואברהם הלך עמו יחד שימן שגם אברהם הלך בשמחה, ובפסוק השני שנודע ליצחק א״א לומר שרק אחד הצטער דא״כ הוא לא יוכל ללכת בקצב של השני וכתוב יחדיו, וא״א לומר ששניהם היו בעצבות כי ליצחק זה שמועה חדשה ואמור ללכת יותר בעצבות, ואם הלכו יחדיו סימן שהלכו בשמחה. שלל רב.

כב ט. ויעקד את יצחק בנו. הסיבה שעקד אותו, אומר המהרי״ל דיסקין כי הקב״ה ציווה אותו להעלות את יצחק לעולה, ואיתא בגמ׳ שחי נושא את עצמו ולא חייבים עליו בהוצאה בשבת, ורק אם הוא כפות אז אמרינן שאין הוא נושא את עצמו, לכך היה צריך אברהם לכפות אותו כדי לקיים את המצווה של והעלהו לעולה דבלא״ה לא נקרא שהוא העלה אותו.

כב יג. נאחז בסבך בקרנו. הטעם שהוא הסתבך בסבך י״ל משום שהיה אז יום כיפור ואסור בציד לכן הוצרך לכך. פרדס יוסף.

הכנסת אורחים

אברהם אבינו מסר נפשו עבור אורחים. היה זה ביום השלישי למילתו כשהיה כאוב מאוד, הוא שלח את משמשו אליעזר לחפש לו אורחים אך הקב"ה ריחם עליו והוציא חמה מנרתיקה כדי שלא יימצאו אורחים ואכן לא נמצאו, אך אברהם לא התייאש, יצא ממיטת חוליו החוצה לחפש לו אורחים. אז כשהקב"ה ראה שהוא כ"כ רוצה הוא זימן לו מלאכים, ואז כשהגיעו האורחים הוא עזב את השכינה לקבל את האורחים, וכנזד כל מעשה קטן שעשה אברהם הוא זכה לדורות הבאים. כתב הח"ח באהבת חסד שמי שמזדמן לו אורחים קודם התפילה ואין מי שישרת אותם כראוי יוותר על תפילה בציבור ובהשכמה והוא ע"פ הגמ' בשבת. והתירו להאכיל דמאי ולטרוח באופן האסור בשבת כמו לפנות ארבע וחמש קופות, כי המצוות הזאת היא גדולה מאוד, וכן הבעה"ב לא צריך להתנהג בחומרותיו כשיש לו אורחים כמו שמצינו אצל אברהם שלא המתין הזמן המלא בין בשר לחלב. ובוודאי מי שיש לו הזדמנות להכניס אורחים זוכה לדברים הרבה וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, ומצינו הרבה שזכו לבנים טובים בזכות הוריהם שהיו יודעים במצוות הכנסת אורחים, ובכד הקמח כתב שזאת סגולה לבנים כמו שמצינו שאברהם ושרה התברשו על לידת יצחק..

ויש שחושבים שבזמננו אין כ"כ את המצוות הזאת של הכנסת אורחים. צריך לדעת שזאת מצווה שנוגעת מאוד מאוד בזמננו ובפרט כעת שאחינו יושבי הדרום והצפון נסים מביתם מפני סכנת המלחמה מי שמזדמנת לו אפשרות להכניס אורחים שיחזר אחרי זה. כמובן צריך שיהיה בהסכמת הבני בית וכו'. והדרך להכניס אורחים היא לפנק אותם באוכל ושתייה ביד רחבה ורחומה. **והדרך שזה מזדמן בזמננו היא רבה מאוד,** כמו למשל שיש שמחה בשכונה ויש שצריכים להגיע ואתה יכול לארח מי מבני המשפחה שמגיע, וכן בחגים ושבתות מיוחדות יש רבים שבאים להיות במחיצת רבם לשבתות והם זקוקים נואשות למישהו שיארח אותם, ובפרט מי שנוהג לתת את דירתו בקלות יש בזה הכנסת אורחים ענקית מאוד, וכן כשיש איזה גיס צעיר או משפחה שההורים גרים רחוק, ואין כ"כ אפשרות להגיע הרבה להורים או בחור מבני המשפחה שלומד בישיבה קרובה אליך, והרבה פעמים הוא נצרך לאווירה ביתית ובפרט בשבתות שהבחור מרגיש הרבה פעמים את החסר של הבית, וכן יש לפעמים איזה קרובת משפחה או שכנה שילדה או עברה איזה טיפול רפואי והבית מתמוטט כשיש אם כל הילדים, ואפשר בקלות בשבת לארח את הילדים אם זה לסעודות או לשינה, וכך אחרי שבת האמא מצליחה יותר לטפל בילדים יותר טוב, וכן הרבה פעמים יש זוגות צעירים שעשו את הדרך הארוכה לעולמה של תורה ואין להם בית לראות איך ההנהגה הראויה לעשות סעודה, וביקור בשבת אצל משפחה זה נותן להם גם הדרכה וגם עוצמה ענקית, ובחו"ל מאוד מצוי בכל המדינות עניין גדול זה של בתי הכנסת אורחים עבור ראשי ישיבות רבנים ופשוטי עם. רבי אהרן מבעלז היה אומר שלקחת אדם טרחם ברכב זה מצוות הכנסת אורחים גדולה שזוכה על ידה לכל הדברים הגדולים. **ומצוות לוויה** שנאמר שכל מי שאינו מלווה כאילו שופך דמים לא נאמר בזמננו, אך כיום רק צריך ללוות ד"א כי היום אין סכנות בדרכים. וכשאבא שלי היה חתן הוא הגיע לבקר בבית חמיו רבי חיים קניבסקי ולאחר שיצא מהבית כעבור עשר דקות רץ אחריו רבי חיים כשהוא מתנשף ומתנשם ואומר לו לא לוויתי אותך ד"א, אתה רוצה שאני אהיה שופך דמים? ותמיד כשהרבנית ע"ה היתה נוסעת חוץ לעיר הוא הקפיד מאוד ללוות אותה במדרגות ד"א, וכן כשעות היה כוחו במותניו היה מלווה אורחים שהגיעו אליו ד"א. ג"א כשנסעתי בפעם הראשונה לישיבה הוא ליווה אותי עד המדרגות ועד שנעלמתי מעיניו הוא התבונן בי, כי מצוות לוויה היא חלק מהכנסת אורחים להראות לאדם שאני לא מחפש להתפטר ממנו אלא אני מעוניין הלאה להישאר במחיצתו. כי הדרך להכניס אורחים היא לתור אחריהם ולקבלם בחיבה רבה מאוד. **וראינו בדורות האחרונים** כמה גדולי ישראל הקפידו והקדישו מזמנם וגופם עבור המצווה החשובה הזאת. החפץ חיים באהבת חסד כותב שכשמזדמנת מצוות הכנסת אורחים ליד האדם ואין מי שיתעסק עמהם, עליו לבטל תורה בשביל עניין זה. נביא כאן כמה סיפורים בעניין הכנסת אורחים ע"י גדולי הדורות.

בליל ראש השנה היה רגיל ה'דברי שמואל' מסלונים להיכנס לחדרו לאחר התפילה שם עשה הכנה לקידוש ועריכת השולחן לפני ד' שנה אחת כשיצא הרבי מתפילת ליל ראש השנה מבית מדרשו לפני שנכנס לחדרו להכנות פנה לשמשו רבי ישראל זלמן ואמר לו כי הוא עומד להיכנס בעוד זמן קצר לעריכת השולחן. מיהר השמש להעביר את הידיעה לחסידים שהתרגלו תמיד להמתין הרבה זמן לעריכת השולחן. כולם מיהרו ובאו ולא הבינו מדוע הרבי השנה ממהר ואינו מסתגר בחדרו כבכל שנה. רק מאוחר יותר התברר שכשהרבי יצא מבית המדרש הוא ראה שני ילדים קטנים מדברים. האחד ילד לאב עני שאמור לאכול בטיש, והוא אומר בכאב לילד השני שהוא רעב כבר מאד וזה מציק לו. הילד השני ניסה להרגיע אותו ואמר שעוד מעט תקבל אוכל בטיש. אך הילד העני ענה 'אבל הרבי ניכנס לטיש בשעה מאוחרת ואני רעב מאד. ברגע ששמע ה'דברי שמואל' את דברי הילד העני מיד ויתר על הכנותיו הנשגבות הפך את לוח הזמנים ומיהר להשביע את רעבון הילד. **גם**

כאשר עושים את מצוות הכנסת אורחים תלוי איך עושים זאת, הדרגה הגדולה היא לעשות את המצווה ולתת לשני הרגשה טובה. **פעם הגיע** אורח לביתו של רבי שמואל פרנקל מדאגא. הוא ארח אותו בכבוד גדול, כשירד הלילה הוא טרח בעצמו להציע לו את מיטתו, ואפילו עלה לעליית הגג כדי להורידו משם כריות נוחות לאורח. הצטער האיש על הטרחה הרבה שהרבי טורח בשבילו ואמר: למה שהרבי יטרח הרי אני יכול לעלות בעצמי להביא את הכריות. ענה לו הרב: מחר בבוקר אתה תוכל להניח תפילין במקומי?

סיפור מיוחד ומרגש היה עם נער בשם אריה לייב הוא היה בן לעניים מליטא, הוא רצה מאד ללכת ללמוד בישיבת גרודנא. כשהגיע היום הוריו נתנו בידיו מעט לחם ומים ואמרו לו: ילדנו היקר, לך לדרכך ויהי רצון שתתקבל לישיבה, תצליח ותגדל בתורה ומהשמים יצליחו דרכיך. כסף אין לנו לתת לך אך הישיבה נמצאת במרחק הליכה של שבוע ימים בלבד, היזהר מן הסכנות בדרך. לפי ליוו אותו הוריו עד היציאה מהעיירה. אריה לייב הלך בדרך הארוכה והקשה, אוכל השיג קצת בדרך ובלילות היה ישן בבתי כנסיות או סתם באמצע הדרך. הדרך היתה יותר מסוכנת ממה שהוא חשב וגם לקחה הרבה יותר זמן. לאחר ימים ולילות קשים מנשוא הגיע אריה לייב לישיבה כשהוא עייף וערב מאד, הוא ידע את הדפים מצויין וקיווה בכל ליבו שיעבור את המבחן בהצלחה ויוכל ללמוד בישיבה הקדושה. השעה היתה שעת ערב, בחורי הישיבה כיוונו אותו לביתו של ראש הישיבה הגאון ר' שמעון שקאפ. אריה לייב דפק בדלת במתח ובתפילה. הדלת נפתחה ורבי עמד ובפתח ראש הישיבה, הוא קיבל אותו בחביבות והכניסו לביתו. כששמע שהוא רוצה להתקבל לישיבה אמר לו אם כך רוצה אני לשאול אותך שתי שאלות. הבחור קיווה בכל ליבו שייצא לענות, הרי הוא למד המון שיהיה בקיא ויידע נכון. ואז ר' שמעון שקופ שואל: שאלה ראשונה מתי אכלת לאחרונה ארוחה חמה? אריה לייב נדהם מהשאלה, לקח לו כמה רגעים ואז ענה שכבר עברו כמה ימים שלא אכל. מיד קם ר' שמעון מכיסאו ואמר לבחור שהוא לא מומחה בבישול אבל הרבנית לא נמצאת בבית אז הוא יאלץ להסתפק במה שהוא יודע להכין. וכך ניגש גדול הדור בגיל שבעים למטבח והוא בעצמו מכין ארוחת ערב ומגיש אותה לפיי הבחור. כשסיים דאג למלאות את צלחתו שוב. אחר כך פנה גדול הדור ואמר עכשיו ניגש לשאלה השניה. ואז חשב אריה לייב שמתחיל המבחן האמיתי שהוא התכונן אליו ולמד רבות בשבילו, אך להפתעתו הוא שומע את ראש הישיבה שואל אותו מתי ישנת במיטה לאחרונה? ... הבחור ענה שאינו זוכר במדויק, רבי שמעון שקאפ פנה לחדרו, סידר שם מיטה נוחה וכרית ובא להזמין את הבחור להיכנס לחדר השינה ומבקש ממנו שילך לנוח מקשיי הדרך. אריה לייב ראה שאינו יכול להתנגד לשינה טובה. הוא ניכנס למיטה שאחר כך התברר שהייתה זו מיטתו של ראש הישיבה בעצמו! וכך הבחור בעייפותו הרבה נרדם עד הבוקר. למחרת אמר ראש הישיבה לבחור עברת בהצלחה את המבחן – התקבלת לישיבה! סיפר הבחור ששנים רבות אחרי זה עברו עליו צרות רבות והשואה האיומה שבה איבד את משפחתו והיו עוד נסיונות קשים, ומה שמר על יהדותו בתוך כל הקשיים? היו אלה שתי השאלות של מבחן הקבלה לישיבת גרודנא...

כאשר היה רבי אברהם נחובסקי תוך שנה ראשונה לנישואיו, נשאל על ידי רבי שמריהו גריינימן שבהיותו ונפתח באותה שנה תשכ"ב מוסד בשם 'בית נאמן' לבנות שעלו ממרוקו, בכדי להצילן מציפורני עליית הנוער, ויש כמה בנות שלא נמצא להם מקום בפנימיה, האם הוא יודע על מקום שאפשר לשכן אותם? אמר לו רבי אברהם נחובסקי זצ"ל שהוא יתייעץ עם רעייתו ויחזיר תשובה. לאחר ששאל את רעייתו, חזר ואמר, שיש להם חמש מיטות לאורחים, והאמת הייתה להם בביתם רק שתי מיטות בחדר שינה, והלך רבי אברהם נחובסקי לגמ"ח מיטות ברחוב מימון, ולקח משם שלוש מיטות מתקפלות, וכמו כן נתנו הרב והרבנית את שתי המיטות שלהם מחדר השינה, והם עצמם ישנו על שמיכות פוך על הרצפה. כך עשו משך כמה שבועות, עד שמצאו לבנות משכן לשהות בו. אך דא עקא, שחשש רבי אברהם זצ"ל, שמאחר שאמו הייתה רגילה לבקר אצלם פעם בשבוע, ולא היה יכן קבוע, וידע שזה לא יגרום לאמו נחת רוח, שתדע שבשנה ראשונה הם ישנים על גבי שמיכות על הרצפה, על כן היו טורחים רבי אברהם והרבנית מדי יום ביומו, לסדר בעצמם את המיטות ולהכניסם לחדר שינה, ולסדר הכל באופן שלא יורגש השינוי שנעשה לקראת האורחים, ולא ביקשו מהאורחות אפילו בקשה קטנה זו לסייעם בדבר זה. **רבי לייב חסמן** המשגיח של ישיבת חברון בעל אור יהל, סעד פעם בליל שבת על שולחנו של החפץ חיים. והנה תמה לראות, שבבואם מבית הכנסת אחרי התפילה לא אמר החפץ חיים 'שלום עליכם' כנהוג, אלא מיד קידש על היין ובצע לחם משנה ואכלו את הדגים. רק לאחר אכילת הדגים החל החפץ חיים לומר שלום עליכם. לאחר הסעודה שאל רב לייב את הח"ח מה ראה לשנות מהמנהג המקובל? השיב לו החפץ חיים בחיוך, הרי אתה בודאי היה רעב, ורציתי שתאכל קודם, אבל המלאכים יכולים לחכות קצת.

כתב בספר תוכחת חיים (לרבי חיים פאלאג'י פרשת וירא) וז"ל: מעשה בתלמיד חכם אחד כשר וירא ה' פעם אחת בא אורח בתוך ביתו בוכה בקול מר, שלא היה לו מקום ללון, ואע"ג שלא היה תלמיד חכם זה האורח, נכמרו רחמיו וקבלו בתוך ביתו בסבר פנים יפות. והיה שכרו, שאירע באותם הימים, שהיתה שריפה סמוך לביתו ממש, ולא היה אפשרות שינצל ביתו בדרך הטבע, עד שהבעל הבית התייאש מביתו, כי ראה כי אין עזר ואין תומך, ומן השמים ריחמו עליו, וניצל הבית משריפת אש, וזה בזכות מצוות הכנסת אורחים שעשה עם האורח. ועוד כן שהיה לו, בין פורים לפסח, היתה מגפה בעיר ואירע לו גם שלא נשמע בתוך בני ביתו שום דבר ומגפה, כדי שיהיה שקט ושאנן בביתו כל ימי החג. ומסיים רבי חיים פאלאג'י ועיני ראו ולא זר, בכמה אנשים אשר עיניהם צרה והם רעי עין באורחים, שאירעו להם כמה עניינים ומקרים רעים בתוך ביתם, עד שהוצרכו להניח ביתם ולצאת, ה' יצילנו.

מעשי החסד הנפלאים והמדהימים של רבי יעקב יוסף הרמן היו ניכרים לעין כל. אדם שהיה נכנס לביתו בשעות הצהריים היה מגלה כי הבית נחפך למעין מסעדה, עניים מסכנים ומקבצי נדבות ואנשים אשר לא השיגה ידם לאכול, מסובים ליד השולחן כאשר ארוחה חמה מוגשת להם בפנים מוארות בידי הרבנית. ומסופר שאברהם ושרה נגלו אליו בחלום בשביל להציל את בנם מפרעות תרפ"ט ואכן הציל אותו משם. **בספר 'הכל לאדון כל'** מספרת בתו של רבי יעקב יוסף הרמן כך: אחייניי יצחק מאיר קאופמן סיפר לי, שיום אחד נסע במונית מאשדוד לירושלים, עם הרב הגר, אחד מדיינייה של אשדוד, מששמע שיצחק מאיר הוא נכדו של ר' יעקב יוסף הרמן, אמר לו ברצוני לספר לך מעשה אודות סבך שהייתי עד לו לפני שנים רבות בהיותי צעיר, מעשה שלעולם לא אשכחנו. דודך ר' נחום דוד בנו של רבי יעקב הרמן קנה לסבך קפוטה (מעיל) מחוייטת היטב ויקרה מאוד, הוא לבש אותה פעם ראשונה בשבת. סבך נהג לחלק את הטשולנט ולהגישו בעצמו לאורחים. אחד מהאורחים היה מופרע בנפשו, משהניח סבך את צלחת הטשולנט החם לפניו, הוא לקח את הצלחת הגדולה, ושפך את תוכנה על הקפוטה החדשה של סבך, בצעקו אינני אוהב זאת!!! תדהמה אחזה באורחים, דודך שאף הוא ישב בשולחן היה המום, האורח נחרד ממה שעולל, קפץ מן הכסא ונמלט מהבית בריצה. מבלי לקנח אפילו את הטשולנט החם והטמיך מעל הקפוטה החדשה, פתח סבך ברדיפה אחריו, בתוך דקות חזר כשהוא מחזיק את האורח בידו ומרגיעו, אתן לך צלחת אחרת טשולנט, ואותה בודאי שתאהב, אמר ברוחב לב. **בביתו של רבי שלום שבדרון** בשכונת שערי חסד בירושלים התאכסנו כל קשיי היום שנזרקו ממקומות אחרים, היו שם אלמנות אומללות שלא היה בכוחן לשלם שכר דירה, אנשים חולים שהחברה קצה בהם, הסתובבו שם יהודים עם מחלות מדבקות, וכולם יחד באו להתארח אצל ר' שלום וזוגתו הרבנית בדירתם בת השני חדרים. בתקופה ההיא מספר בנו ר' יצחק שבדרון שרר פחד נורא ממחלת שיתוק הילדים, שהיתה גם מחלה קשה ואיומה וגם מדבקת, שנציפיה עברו מילד לילד, ורבים חללים הפילה. ממעל לדירה שלנו התגוררה משפחה נוספת, ששנים מילדיה חלו במחלה הנוראה וקבלו שיתוק, כל השכנים בסביבה הרחיקו את ילדיהם מהבית ההוא, אך לבד מעצם ההרגשה של נידוי מהשכנים, היתה שרויה אם המשפחה בפחד נורא שמא גם הילד השלישי ידבק במחלה. מה עשו ר' שלום וזוגתו, עלו לדירת המשפחה בקומה העליונה, וביקשו מעקרת הבית שתשלח את שני ילדיה החולים לביתנו, האשה שנדהמה מההצעה שאלה את אמא אם היא אינה פוחדת על ילדיה? והורי השיבו בביטחון גמור שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכמעט שהכריחו אותה להעביר לביתנו, הקב"ה עזר, ואף אחד לא נדבק במחלה.

אחד המיוחדים בבני פרשבורג, היה הרב רבי יום טוב הכהן זאהן, צדיק ומופלג היה במידת החסד. סיפר בנו רבי אברהם, אבא עשה חיל בעסקיו והיה עשיר גדול התנגח ברחבות כמנהג העשירים עם משרתים ששמרו על נקיון הבית יסודי וקפדני. מנהג הכנסת אורחים בפרשבורג בסעודות שבת, האורחים עמדו ליד פתח בית הכנסת כל אחד לקח לו אורח לסעודת שבת, ויש שלקחו עמם שני אורחים, בכוונה תחילה השתדל אבא לצאת אחרון מבית הכנסת משבעלי הבתים בחרו באורחים הנראים סביר והיו לבושים נקי ומסודר, אך אלו שהמראה החיצוני שלהם היה מכוער ולבושם היה קרוע ומלוכלך נשארו בבית הכנסת מאין דורש, את כל אלה הזמין אבי לביתו ולקחם לסעוד על שולחנו. בין האורחים נמצאו כאלה שמטרדות הדרך נתלכלכו מאד, עד שנדף מהם ריח רע, ויש שהיו מלאי כינים וקשקשים. לאחר הסעודה נאלצו המשרתים הגויים לנקות את הכסאות המפוארים מהלכלוך שהביאו עמם האורחים, ותוך כדי כך התרעמו למה מכניסים הביתה אנשים כאלה? אך אמי הצדקנית לא התרעמה על כך, מעולם לא שמעתי שאשאלה את אבי למה בחר בעניים אלו, אדרבה היא הרגישה בצערם כיבדה אותם ודברה על ליבם לחזקם לבל יפלו ברוחם. הגיעו ימי האופל, הגרמנים הארורים הגיעו לפרשבורג, אבי עבר ממחנה עבודה אחד לשני, עד שהגיע למחנה מאוטהאוזן, הוא נותר בחיים. ימים ושנים סיפר על הניסים שארעו לו. אחד הפלאים שסיפר, כידוע האנשים במחנות היו מלאי כינים ופשפשים, לא היה אדם שנמלט ממכה זו, אך הוא ניצל מפגיעתם באופן פלאי, מימינו משמאלו מלפניו ומאחריו, שכבו וישבו אנשים מלאים בכינים, אך הוא לא נפגע ממכה זו. באחת השיחות אמר אבא שהוא תולה זאת באמידה כנגד מידה, על שהכניס לביתו אורחים כמו שהם, אף אם היו על בגדיהם ושערותיהם כינים ופשפשים, לכן זכה שהם לא שלטו בו והיה נקי לגמרי (ברית אברהם הכהן). מתוך דברי חיים לרבי יוסף חיים אליהו שליט"א.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שאלה ותשובה

שאלה: ממה צריך להיזהר כשמדבר? **תשובה:** רש"י על הפרשה במעשה של בנות לוט מביא את דברי חז"ל בב"ק לח. ובעוד מקומות שהראשונה שלא היתה צנועה פירשה שמאביה הוא, אבל הצעירה קראתו בלשון נקיה וקבלה שכר בימי משה, שנאמר בבני עמון אל תתגר בם כלל, ואילו במואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם אבל לצערן התיר לו. ובשבת לג. ובכתובות ח: הפליגו מאד בחומר ניבול פה, וז"ל הגמרא שם: בעון נבלות פה צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות ובחורי שונאי ישראל מתים יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין שנאמר על כן על בחוריו לא ישמח ה' ואת יתמיו ואת אלמנותיו לא ירחם כי כלו חנף ומרע וכל פה דבר נבלה בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה וכו' אלא כל המנבל פיו אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה הופכין עליו לרעה. אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא כל המנבל את פיו מעמיקין לו גיהנם שנאמר שוחה עמקה פי זרות רב נחמן בר יצחק אמר אף שומע ושותק שנאמר זעום ה' יפל שם. ובנדחי ישראל לאחפץ חיים פרק כ כתב: וגם ידוע מה דאיתא בשל"ה שע"י עון זה [של ניבול פה] שמטמא ומתעב את כח הדיבור שלו כל דיבוריו שמדבר אח"כ בדברי קדושה כגון ק"ש ותפלה ואיזה ברכה הכל הוא הולך לטמיון שאין מתקבלין למעלה באויר מלכו או עולם כלל אם לא שעשה תשובה. הרבניו קניבסקי ע"ה כתבה במכתב לפני כעשר שנים: המצב בארץ קשה מאוד. בזמן האחרון פוקדים אותנו אסונות קשים, הרבה יתומים ואלמנות ורחמנא ליצלן, מחלות קשות, באו לשאול את בעלי הרב שליט"א (זצ"ל) מהי הסיבה לכל האסונות, הרב פתח גמרא ואמר שזה בגלל ניבול פה.

שאלה: אברהם התפלל לקב"ה שיציל את סדום ולא נענה, ואילו לוט התפלל שהעיר צוער תנצל ונענה, במה תפילתו של לוט עדיפה על תפילתו של אברהם אבינו? **תשובה:** רבי יחזקאל לוינשטין עומד על הקושיה הזאת והוא עונה, שהקב"ה מעוניין בתפילה מהלב והיינו רחמנא ליבא בעי, ופירשו הא כך, אברהם התפלל נכון שהתפלל וביקש, השאלה היא מה היה קורה אילו הקב"ה הופך את סדום אז אברהם באופן אישי לא היה ניזוק מכך, אבל לוט כשביקש מהקב"ה להשאיר את צוער הוא ביקש מקום לחיות, להניח את הראש, לגור בו, במידה וצוער היתה נהפכת אז לא היה ללוט היכן לישון בלילה, לא היה לו היכן לגור, אז הוא התפלל מתוך הלב ממש, כזאת תפילה הקב"ה נענה לה. ולכן כשבאו לרבי חיים קניבסקי הוא היה נוהג לומר מה שאביו הסטיפלער היה אומר אתה רוצה ברכה תתפלל אתה, כמו שכותב רש"י בתחילת הפרשה יפה תפילת החולה על עצמו, כי כשאני חולה אני מתפלל מהלב. ויש להוסיף את דברי הספורנו בפרשה בפרק יח פסוק יא שהוא כותב שכוח התפילה הוא גדול כמו תחיית המתים ואדם יכול לעשות בתפילתו כתחיית המתים. וגם רואים בפרשה שהתפילות של רשעים מתקבלות כפי שמצינו שתפילת ישמעאל התקבלה באשר הוא שם. ובתפילה מצינו בהפטרה שאפי' שלא נענה יחזור ויתפלל ולבסוף יענה כי האישה צעקה לפני אלישע 265 פעמים ואז נענתה רואים שאסור להתייאש להמשיך בתפילה ואז נענים כי לפעמים יש צורך ברימוי תפילה בשביל שנענה.

שאלה: השבוע אנו קוראים על ענייני ברית מילה, מה היא הסגולה לעשירות שיש לסנדק? **תשובה:** רבי משה שטרנבוך אומר שסנדק זה סגולה לעשירות רוחנית, אבל לעשירות בממון זוכה רק מי שמשלם את סעודת הברית, וכן מי שמשלם את סעודת הברית בלי להיות סנדק הוא גם זוכה לעשירות, ומוסיף רבי משה שטרנבוך שבעבר זה היה מנהג וסגולה להיות עשיר וברבות השנים זה נשכח וראוי להחזיר עטרה לישונה ולעורר על מצווה רבה זו ועל הסגולה שיש בה ובפרט לסייע לעניים ובני תורה לערוך את סעודת הברית.

שאלה: אברהם קיבל מתנות מאבימלך, האם מותר לקבל מתנות או עדיף שלא לקבל? **תשובה:** כתוב בחז"ל שונא מתנות יחיה ופסק השו"ע חו"מ רמט ס"ה מידת חסידות לא לקבל מתנות. ועיין עוד בשו"ע הלכות ת"ת רמו כא ובש"ך והב"ח שם שהאריכו שבשביל שיוכל ללמוד בנחת התירו, ובחת"ס כתב שיש אמנם דין לשנוא מתנות אבל אפשר לקבל שזה אומר שאין בעיה לקבל אך צריך לשנוא את זה שאתה מקבל. ובוודאי במקומות שנהגו לקבל כגון חתן בר מצווה וחתונה ומלמד בוודאי יכול לקבל ללא חשש, וכן יש הרבה פעמים שטובת הנותן שתיקח ממנו ואז זה מצווה וצריך לקבל. ומקיים בזה מצוות חסד שאנשים חפצים לפעמים להרגיש שנתנו או החזירו על מה שקיבלו.

שאלה: מה רואים מהסיפור של אברהם ושרה? **תשובה:** שאין יאוש כלל בעולם: אברהם ושרה שהיו עקרים עד גיל 100 וכולם התייאשו מזה שיהיו להם ילדים, ואז בא הקב"ה ואמר היפלא מה' דבר. וכך גם בגיל מאה לאחר שאין שום סיכוי וכולם מיואשים הקב"ה מראה לנו לא כן אלא תמיד במצבים הכי קשים הוא יכול להושיע בדרכים שלו. רבי צדוק הכהן מלובלין מביא ע"כ שיש מכאן יסוד גדול שכל בניו האומה הישראלית היה אחר הייאוש הגמור להראות שאפי' אז כשבוטחים בו הוא מביא ישועה. כששום אדם לא האמין שיכולה להיות ישועה ואז הראה הקב"ה שלא יפלא ממנו דבר. מוסיף רבי צדוק, כי זה כל האדם הישראלי להאמין שאין להתייאש כלל, ואין לחקור בחקירות למה עשה השם ככה. אלא לעורר בנו את האמונה השלימה בכל יכולתו, בכל מצב ובכל עת. אין ליהודי להתייאש משום דבר, בין בענייני הגוף כמו שאמרו, אפילו חרב חדה מונחת על צווארו אל ימנע מהרחמים, בין בענייני הנפש, אפילו נשתקע למקום שנשתקע וחטא בדבר שאמרו ז"ל שאין תשובה מועלת חס ושלום (זוהר), או שתשובתו קשה, או שרואה עצמו משתקע והולך בענייני עולם הזה, אל יתייאש בעצמו לומר שלא יוכל לפרוש עוד, כי אין ייאוש כלל אצל איש יהודי, והשם יתברך יכול לעזור בכל עניין. בדורנו אי אפשר לדבר על ייאוש בלי להביא מחכמתו של רבי נחמן מברסלב שהפליג מאד בגודל מעלת התשובה. כי תשובה גבוהה למעלה מן התורה, על כן אין שום ייאוש בעולם. והעיקר שהכל תלוי בו, שלא יהיה מייאש עצמו מלעצוק אל ה' ולהתחנן ולהתפלל אליו יתברך תמיד" (ספר שיחות הר"ן). אומר רבי נחמן, שכאשר לאדם יש כתובה לכל חסרונותיו ויודע אל מי לפנות, אז באמת אין ייאוש כלל, משום היפלא מה' דבר.

שאלה: אדם שעבד קשה למען משהו מסויים ולא הצליח, האם צריך להישבר מזה? **תשובה:** אברהם אבינו התחנן להקב"ה שיציל את סדום הקב"ה בסוף לא הציל, מה עשה אברהם? התורה אומרת ואברהם שב למקומו, אומר הסטיפלער בכל עניין אדם צריך להתאמץ והיה אם הצליח בסדר ואם לא החובה שלו לחזור למקומו כאילו לא אירע דבר לפעמים מצליחים לפעמים לא ואין להתעסק כלל במה שלא הצלחת.

שאלה: השבוע אנחנו קוראים על פרשת העקידה מה סגולתה? **תשובה:** בראשונים מובא שטוב לומר את זה כל יום כדי להזכיר זכות אבות לפני הקב"ה. וכתב בספר סדר היום ראוי להזכיר עניין העקידה קודם התפילה כדי שהקב"ה יתמלא עלינו רחמים ויקבל תפילתנו, וד"ז גורם טובה גדולה לעם ישראל.

שאלה: מה הם המעלות שיש להליכה מספר פעמים בשבוע כחצי שעה? **תשובה:** הליכה היא אחת הפעולות הפשוטות והבריאות ביותר לגוף. ואין צורך להיערך אליה במיוחד. ויש להוסיף בעולם המודרני של היום, שאורח החיים של מרבית האנשים הוא בישיבה ובעבודה משרדית, גם הליכה של 10 דקות ביום מועילה לבריאות. עדיף חצי שעה אפשר רבע שעה בבוקר ורבע שעה בערב. היתרונות הבריאותיים של הליכה הם כדלהלן: שומר על בריאות הלב. מפחיתה כאבי פרקים. הליכה תורמת למצב רוח חיובי. הליכה מסייעת לרדת במשקל. הליכה מאזנת את לחץ הדם ופועלת המון דברים שמאריכים חיי האדם בכמות ובעיקר באיכות.

שאלה: מתחיל כעת החורף, מה ההשתדלות מצידנו לעבור את החורף שנשאר בריאים וחזקים? **תשובה:** דבר ראשון לא לוותר על שתיה למרות שלא צמאים, יש היום המון סוגי תה טעימים. דבר נוסף יש להשתדל לאכול פירות עשירים בויטמינים מחזקים כגון תפוז וכדו'. ג. אכילת מרק חם עם ירקות טובים. וכן כדאי לשים עצמות של עוף במרק, זה מוסיף לחיזוק כל המערכת החיסונית. כך נוכל לעבור את החורף בשלום. ותמיד נזכור שקור וחום זה תלוי אך ורק בידינו ולא בידי שמים.

שאלה: אברהם אבינו היה עמוד החסד מכניס אורחים וכו', מה היא מידת החסד הנעלה ביותר? **תשובה:** אמרו רבותינו חסד בחוץ הוא יפה מאוד, אך החסד הכי גדול זה בבית ומי שעוסק בחסד בחוץ ובבית אין לו כח סימן שכל החסד שלו הוא יחצנות, ומתי רואים שגם החסד בחוץ הוא לשם חסד כשהוא בבית עוזר את כדאי לבוא ולדבר אתו (למרות שהוא ישן) ולהגיד לו מילים טובות, מוכח שזה נכנס למוח ופועל המון. גם ילד שהלך לישון עצוב/ עצבני אפשר לתקן אחרי שנרדם.

הלכות בפרשה

בתחילת הפרשה: והוא יושב עליהם פתח האהל. קיצור דינים במצוות הפתח שזה מזוזה. (הרבה מתוך הספר ישערי תורת הבית' להרב טשזנר שליט"א. נכתב לעיון בלבד). **מצוות עשה** לקבוע מזוזה בכל פתח של כל חדרי הבית, **והמזוזה** צריכה להיות בצד ימין של הפתח והזהיר בזה מאריכים לו ימיו ושנותיו. ומכלל הן אתה שומע לאו. **וכשקובע,** אם זה במקום מגורים מברך אקב"ו לקבוע (ובבית אחר על קביעת) מזוזה. וכשיוצא ונכנס לביתו יניח ידו על המזוזה, ונהגו לנשק היד. **וחיובו גם כששוכר** דירה (ובארץ) אפי' אם שוכר לזמן מועט. ומברך רק כשיש כמה תנאים. **א.** חדר מרובע מינימום ארבע על ארבע אמות. (ובמקום ששימושו פחות מד' על ד' כגון מטבח ומחסן י"א שמברך גם כשאין ד' על ד') **ב.** צריך שיהיה צורת הפתח, וחייב אפי' כשאין עמודים ומשקוף, אלא יש סיום בצורה של צורת הפתח חייב במזוזה. **ג.** מינימום פתח של עשרה טפחים (לגובה. אבל אם זה כניסה על הרצפה למרתף, או פתח לגג לא ישים מזוזה), **ומרפסת** אפי' שאין לה גג י"ב חייבת. **וה"ה חצר וחדר מדרגות** שיש בהם צורת הפתח בכניסה חייבים השותפים לעשות מזוזה. וכשיש דלת יעשה אף בברכה. **ובביהכ"נ וכן בבית ספר, חנות,** משרד ומחסן גדול נהגו לקבוע בלא ברכה. **דירה שאינה של כבוד** כגון שרותים, אמבטיי' וחדר אשפה אינו שם מזוזה. **וכן דירת ארעי** כאהל וסוכה פטור ממזוזה. **וקובע המזוזה בטפח הסמוך לחוץ** בצד ימין של הפתח, והרבה נהגו שיהיה באלכסון קצת, **ומרחיק מהמשקוף** (מלמעלה) לפחות טפח, **וחייב שיהיה בשליש העליון** של הפתח, **וצריך שיהיה בחלל של הפתח** ולא בפנים או בחוץ, **ויקבע באופן שיהיה קבוע. חייב לבדוק כל שלוש וחצי שנים שלא נפסל,** ואם בדק פעם ע"י מומחה יכול לבדוק לבד ע"י שרואה שאין בעיה כ"ש. ואם הוריד לזמן מועט ולא הסיח דעת לא מברך שוב. **ויכול להניח הבית** בלי מזוזה כשמוריד לזמן מועט (ואפי' ליום יומים) לצורך בדיקה, **ואם הוריד** לזמן משמיח דעת כגון לילה וכדו' מברך שוב. **ויחזיר כ"א** לחדר שהוריד ממנו שמא אחד יותר מהודר ואין מורידין בקודש. **אם יוצא מדירה** לא יוציא המזוזה בלא להשים אחרת אא"כ השני הבא אחריו הוא גוי.

חידות

חידות שינוי הפרשה לפי סדר הא-ב. מתוך טמונה בפרשה: א. אברהם נטעו בבאר שבע? **אשל. ב.** שמו של אביהם של בני עמון? **בן** עמי. **ג.** ד' המטיר על סדום ועמורה? **גפרית. ד.** מה יצווה א"א לבניו לשמור? **דרך ד'. ה.** תשובת אברהם לד', יצחק והמלאך בעקדה? **הנני. ו.** " ___ עפר ___" ואנכי, ועפר. **ז.** "כי ביצחק יקרא לך ___"? **זרע. ח.** כלי קיבול לנוזלים, ולמדבר אותו מביאים? **חמת. ט.** בנו של נחור מפילגשו? **טבח. י.** א"א אמר לאבימלך שאין בגרר? **יראת אלוקים. כ.** שבע מהן נתן א"א לאבימלך? **כבשות. ל.** "ואקחה פת לחם ויסעדו ___"? **לבכם. מ.** סכין שחיטה? **מאכלת. נ.** אבימלך אמר להשי"ת שלקח את שרה ב-? **נקיון כפים. ס.** במה היכו המלאכים את אנשי סדום? **סנוורים. ע.** מה נשא יצחק אבינו להר המוריה? **עצי עולה. פ.** מיהו שר צבא אבימלך? **פיכול. צ.** ד' הפך בסדום את העירים, יושביהן, ואת? **צמח האדמה. ק.** א"א ביקש משרה שתלוש ממנו ג' סאים? **קמח סולת. ר.** מקצועו של ישמעאל? **רובה קשת. ש.** בגיל זה נימול יצחק? **שמונה ימים. ת.** שם אירח א"א את המלאכים? **תחת העץ.**

חידות בפרשת שבוע: א. השם היחיד בתורה שמתחיל באות ט'? **ב.** איזה ערים נחרבו? **ג.** אדם בפרשה עם שם של חיה בלי נדירה? **ד.** שלושה אנשים המכונים זקן בפרשה? **ה.** שנים בפרשה שהשקו אותם? **ו.** שניים בפרשה שהשכימו בבוקר? **ז.** האם ללוט היו נכדים? **ח.** איזה 3 אנשים בפרשה צחקו או נדמו כצוחקים? **חידות תורניות: ט.** מתי מצינו שראובן השביח סחורתו שמעון והוא צריך לשלם לשמעון? **י.** מתי מצינו שראובן תבע את שמעון לדין והתשלום יהיה לפי כמה שראובן מדקדק במצוות? **יא.** אמר ותן ברכה בז' חשוון ואינו חוזר? **יב.** איזה ברכת הנהנים יכול לברך רק פ"א בשבוע? **יג.** איזה מאכל כל השנה מברך שהכל ויום אחד מברך אדמה? **יד.** איזה ברכה רק אישה יכולה לברך(לפחות דוגמא אחת)? **חידות לבוגרים: טו.** אדם מעוניין לטגן שלושה דגים במחבת, המחבת בגודל המכיל שני דגים, כל דג צריך דקה של טיגון ע"מ שיהיה מטוגן היטב, חצי דקה כל צד, באיזה דרך יוכל לטגן את שלושת הדגים היטב בדקה וחצי? **טו.** איזה שם מוכר מהתנ"ך בן ארבע אותיות, שמו מרומז להלן: האות הרביעית הוא רבע משלישי, האות השניה היא עשירי מהרביעית, האות הראשונה היא חמישית מהשניה? **חידות לילדים: טז.** מתי אומרים לכו נרננה ביום חול? **יז.** שלוש נרות דלקו, באה רוח וכיבתה נר אחד כמה נרות יישארו למחרת בבוקר? **יח.** מה שוקל יותר קילו זהב או קילו ברזל? **יט.** כמה אותיות יש בתנ"ך? **כ.** מי הרג רבע מהעולם ברגע אחד? **כא.** איזה שם של בעל חי מזכירים בסוף הודו בפסוקי דזימרה? **חידון משמעויות מילים לפרשת וירא: כג.** ט"ו משמעויות למילה נגד?

תשובות על הכל: א. טבח. **ב.** סדום עמורה אדמה וצביים. **ג.** תחש בן ראומה ונחור. **ד.** אברהם ושרה זקנים. לוט זקן. **ה.** בנות לוט השקו אביהם היין

[illegible]ת ישמעאל. **ו.** וישכם אברהם בבוקר. וישכם [illegible]ימלך בבוקר. **ז.** רש"י יט יב. **ח.** לוט שרה ישמעאל. **ט.** שו"ע חו"מ רפט ראובן ניקה לשמעון חיטים המעורבבים עם עפר אז החיטים שוקלים כעת פחות והחיטים שווים פחות דשרי למכור חיטים מעורבים בעפר במשקל של העפר וכעת ראובן הפריד אותו אז הוא חייב. **י.** בשו"ע בדין הגוזל מצווה מבואר בנו"כ שם שמשלים כפי מה שמדקדק במצוות. **יא.** משנ"ב קח לו: שכח מנחה ו חשוון ובלילה מתפלל ערבית שתיים ושואל מטר בשניהם ואם שכח מטר בתשלומים אינו חוזר. **יב.** ב"מ האש. **יג.** חרין בליל הסדר מברך אדמה (ביה"ל תעה ב ד"ה בטיבול). **יד.** שעשני כרצונו. **טו.** חצי דקה ראשונה יטגן צד אחד של שני דגים, יוציא אחד ויכניס השלישי במקומו ויטגן כעת השלישי צד אחד והראשון צד שני, אחרי חצי דקה נוספת יעבור דקה יוציא הראשון יהפוך השלישי ויכניס השני בצד הלא מטוגן, כעבור דקה וחצי יש לו 3 דגים מטוגנים, מלאכת מחשבת. **טז.** אהרן. האות הרביעית נ שווה חמישים שהוא רבע מהשישי ששווה 200 וכן הלאה. **יז.** אחד, כי שנים שלא כיבתה נגמרו. **יח.** שניהם שוקלים קילו. **יט.** שלוש ת-נ-ך. **כ.** קין הרג את הבל. **כא.** אשירה לה' כי גמל. **כב.** א. נגד - מרחוק. "ותשב מנגד" פרשת וירא כא. טז. רש"י: מרחוק. ב. נגד - בשווה. "ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך" בראשית ל"ג. יב. רש"י: לנגדך בשווה לך. ג. נגד - לעיני. "נגד אלוהים אזמרך" תהלים קלח. א. רש"י: לעיני השרים. ד. נגד - נאמר. "ונגד לו את דברי אדוני" בראשית מג ז. ה. נגד - לפני. "נגד כל עמך אעשה נפלאות" שמות לב. י. תרגום: קדם. ו. נגד - מול. "פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון" (ב"ב ס.) ז. נגד - אותו דבר. זהה. – "מידה כנגד מידה" (סנהדרין צ.) ח. נגד - כלפי. "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה". ט. נגד - רמז. "יש לבצוע בשתי ידיו בעשר אצבעות נגד י' תיבות שבמקרא זה" (ברכות לח: בתוס' ד"ה והלכתא). י. נגד - הצד השני. "שכנגדו נשבע ונוטל" (שבועות מה.). י"א נגד - נמשך. "נגד שמא אבד שמיה". (אבות פ"א מי"ג) רע"ב: נגד נמשך. י"ב. נגד - לקה. "רב פפא נגדיה לזיגוד א"ל טוביה חטא וזיגוד מינגד". (פסחים קי"ג). י"ג. נגד - התנגדות. אי הסכמה. הצביעו נגד החוק. נגד ההצעה. י"ד. נגד - בכיוון ההפוך. שוחה נגד הזרם. ט"ו. נגד - אנטי. לוחמני. חיסון נגד שפעת. רעל נגד נמלים.

שאלות גפ"ת וירא מאת הגאון הגדול רבי זעליג אמזלג

שליט"א: [ביאת המלאכים אל אברהם] **1.** כחום היום, באיזו שעה ביום (גמ' ורש"י) **2.** ויאמר... אם נא מצאתי חן בעינך, למ"ד שהוא חול למי קרא כך (רש"י, תוס') **3.** אל נא תעבור מאל עבדך, למה אברהם ביקש כן (2) (גמ', גמ' ותוס') **4.** האם כשהמלאכים הגיעו עמדו אחד ליד השני או אחד לפני השני (גמ' ורש"י) **5.** בזכות מה זכו ישראל לעמוד ענן (2) (גמ') **6.** האם המלאכים אכלו אצל אברהם (גמ', תוס') **7.** מתי הגיעו המלאכים לאברהם (תוס') **8.** אם נאמר שאותו מלאך שריפא את אברהם הציל את לוט, איך עשה שתי שליחויות (תוס') **9.** לא צחקתי כי יראה, איזו לשון מלשונות "כי" (רש"י) **10.** כיצד לומדים מהנקודות על תיבת אליו שישאל אדם באכסניא שלו (רש"י, תוס')

תשובות: 1. שעה שישית, ברכות כז. **2.** ברש"י שבועות לה: כתב דקרא כן למיכאל המלאך האמצעי (ע"ש במהרש"א), ובתוס' שבת קכז. משמע שקרא כן לכל המלאכים. **3.** בגמ' שבת קכז. מבואר שאברהם ביקש כן, כיון שהלך להכניס את האורחים היה צריך לבקש מהקב"ה שימתין לו לאחר הכנסת האורחים, ובגמ' ב"מ פו: משמע שהקב"ה רצה להסתלק מאברהם כיון שאברהם קשר והתיר את התחבושות, ולכן אברהם היה צריך לבקש שישאר, והעירו תוס' שם שזה לא כגמ' בשבת. **4.** ביומא לז. מבואר דעמדו אחד ליד השני ופירש"י דהוא מדכתיב נצבים עליו **5.** בב"מ פו: לדעת רב יהודה אמר רב בזכות "ואברהם הולך עמם לשלחם" ולדעת רבי חמא ברבי חנינא בזכות "והוא עומד עליהם". **6.** בגמ' ב"מ פו: שהיו נראים כאוכלים, ותוס' הביאו בתנא דבי אליהו דאכלו ממש, וכתב דפליג ע"ד הגמ'. **7.** תוס' ר"ה יא. כתבו דבגמ' מבואר דבאו בתשרי, ואילו במכילתא מבואר דבאו בט"ו בניסן. ובהגהת תוס' שם בע"ב מבואר דגם לדעת הבבלי המלאכים באו בפסח. **8.** בתוס' ב"מ פו: כתבו דרפואה והצלה חשיב ענין אחד (וע"ש בתחילת דברי תוס'). **9.** ברש"י ר"ה ג. וגיטין צ. כתב דהוא לשון דהא. **10.** רש"י ב"מ פז. פי' דהנקוד בא לעקור הכתב, שלא היו צריכים לשאול, שידעו שהיא באהל, ובא רק ללמד דרך ארץ, ותוס' פירש דדורשים ששאלו את שרה איו אברהם.

מדור זה יש להימנע מלקרוא בשבת: רעיונות שנשלחו השבוע ובהם פתרונות לבעיות שהובאו בשבועות קודמים. אין לנו אחריות על הנכתב כאן: א. יבלות מולוסקום מניסיון שעברנו עם ביתנו וראינו את הסבל הרב שבדבר, עברנו מרופא לרופא אך ללא מענה. בסיעתא דשמיא גדולה נודע לנו על דר' ולדמן מחיפה שעובד בקופת חולים מאוחדת בעלות של רופא עור רגיל. [illegible] מבוטחים מכל קופות החולים באופן פרטי (ישנה הנחה לאברכים). במומחיות, מקצועיות וסבלנות רבה טיפל והוציא את היבלות מהשורש ללא צלקות. מניסיון אישי שווה ומומלץ מאד!! הטלפון 0522473918 **ועוד כתבו:** יש קליפת לימון מיוחדת שמורחים ועוזר פלאים: 035791975 **ב.** כתמים לבנים (נראה כמו כתמי זיעה) שנוצרים בקצה השרוולים שבחליפה כתמים בשרוולים ראיתי בכמה מקומות שהמליצו לנקות עם חומץ או מיץ לימון. **ג.** אקזמה בעור השיטה של דר סרנו מאד עוזר. יש ספר "מאחורי כאב הגב "שמסביר איך לעשות את זה בעצמך **ד.** פתרון לבחור עם פקקים באוזניים שלא מתרככים עליו לעבור לטפל אצל רופא אאג אחר. בעבר נהוג היה לערוך "שטיפת אוזניים" ולשם כך היו מרככים את ה"פקק" בשמן רפואי. כיום רוב הרופאים מרוקנים את האוזן באמצעות מקלון רפואי ממתכת שלא מצריך ריכוך מוקדם. **ועוד כתבו:** שיפנה למומחה ד"ר טלמור מרח' א' בן דוד טל' 03-5749005 **ועוד כתבו:** אם כוונתו ל'שעווה'- יתכן שהלך לרופא אא"ג שלא עובד עם מכשיר חשמלי ששואב את השעווה. א"כ שינסה ללכת לרופא אא"ג עם מכשיר חשמלי וירווח לו. **ה.** ניקוי שואב שוטף של טינקו, שהכניסו לו חומר של חברת סנו וכל המיכל של החומר התלכלך ונהיה בצבע שחור - רוקנו ושטפו במים חמים, מלאו את המיכל במים חמים והוסיפו כפית עד כף של מלח לימון או מעט חומץ לבן. תנו לזה לעמוד כ-15 עד 20 דקות כדי להמיס את השאריות והצבע השחור הכניסו פנימה מברשת בקבוקים רכה או ספוג עדין עם מעט סבון כלים (כמו פיירי) ושפשפו את הדפנות מבפנים ככל האפשר.שטפו היטב במים נקיים עד שכל ריח החומץ/מלח לימון יתפוגג, והניחו למיכל להתייבש לחלוטין לפני החזרתו למכשיר. **ו.** הכנו ריבת אתרוגים שברכו עליהם בחג בין השאר גם כהנים. מעוניינים לחלק לנשים כסגולה ללידה קלה בקרית הרצוג- בני ברק 0548437532

התורה חסה: בקשות עזרה וסיוע שנשלחו ע"י הקוראים, למי שיש פתרונות או רעיונות לשלוח ע"מ לסייע לציבור מתבקש לשלוח למייל שבסוף העלון והקב"ה יחזיר לו בכפלים: א. מחפשים פתרון לכבד שומני?

הגיגים המיועדים לאלו שיש להם תועלת מזה

גם הילד שלי קיבל השבוע מהגן דגם של הכור האטומי, לשאלתי הוא אמר לי שזה 'קבר רחל'.

שקלתי הרבה לפני שהחלטתי לעשות דיאטה.

אחד רצה לעבור את הנהר ולא ידע אם הוא עמוק או לא, שאל את האדם שעמד ליד הנהר: האם זה עמוק? ענה לו: לא, זה מאוד רדוד. נכנס עם כל המרץ ונפל כולו למים העמוקים, בקושי נחלץ מטביעה. חזר אל ההוא ושאל אותו בכעס למה אמרת שזה לא עמוק? ענה לו: אני לא מכיר את הנהר אבל כל הזמן עוברים כאן ברווזים והמים מגיעים להם עד המותנים.

שרפתי 300 קלוריות בחצי שעה - איך עשית את זה? - שרפתי תבנית בורקס תפו"א.

ישראלי. לוחץ באוטובוס על הפעמון של עצור שומע שהוא מצלצל לוחץ עוד 17 פעמים ליתר בטחון.

הייתי חייב לעבור בזמן שהמנקה שטף אז הלכתי בצורה מוזרה. האם זה בסדר?

בטלפון: איפה אתה? מחכה לאוטובוס. טוב אז תזדרז. בסדר אני אמתין יותר מהר.

השאלה הכי מוזרה ששמעתי בצרכניה: האם אתה בתור? לא סתם עברתי אולי מישהו ירצה לעשות רכבת.

מישהו יודע על בעיה של שמיטה במים? כי על המי עדן כתוב בגדול שישית (שישית מים).

למה לדברים שאוכלים בלילה יש את האריזות הכי מרשרשות?

יש אנשים שהצחוק שלהם יותר מצחיק מהבדיחה.

גאונות זה להסכים עם מישהו רק כדי שהוא יפסיק לדבר

נהג מונית אמר לי פעם: אני מאוד אוהב את העבודה שלי.. אף אחד לא אומר לי מתי לקום ומתי להפסיק. אם אני רוצה לאכול צהריים מוקדם אני יכול. ואם אני רוצה לאכול מאוחר זה גם אפשרות. פשוט אני הבוס לעצמי ואף אחד לא אומר לי מה לעשות... אמרתי לו: פנה פנה פה ימינה..

גוי אמר לאשתו: החלטתי שאף פעם לא אריב איתך יותר. אשתו: תסתכלו עליו הוא החליט! אולי קודם היית צריך לשאול אותי???!!

אין לי בעיה להיות ספונטני, אבל למה מעכשיו לעכשיו?

גויה אמרה לבעלה: רק שתדע שאני עכשיו גם נוהגת וגם קוראת ספר במקביל, ואתה עוד אומר שאני לא יודעת לנהוג. יפה לך... באיזה עמוד את? בעמוד חשמל.

היכן ניתן להשיג את העלון

לקבלת העלון באופן אוטומטי יש לשלוח מייל עם המילה 'הצטרפות' לכתובת זו alonalon+subscribe@googlegroups.com ולאחר מכן תקבלו הודעה, יש להשיב תשובה למייל שקיבלתם, ותקבלו אישור שצורפתם.

הודעות תגובות רעיונות פתרונות למערכת העלון יש לשלוח למייל זה 1@1alon.com ניתן להשיג בכתב גדול במייל הנ"ל.

כמו"כ ניתן להשיג את העלון ב'קובץ גליונות' וכן ב'אוסף גליונות'. ב'כל העלונים' בשם הבית התורני. ובעוד קבצי עלונים. וכן בקול הלשון מקישים על מאגר השיעורים\עברית\תנך\קובץ גיליונות שלמה קולדצקי ומורידים מה שרוצים עלונים מהשבוע ומהחמש שנים אחרונות . **במחשב** ניתן להוריד בדרשו בבינינו ועוד, ע"ש: עלון קולדצקי. או עלון לשבת.

ניתן לקבל את העלון בפקס לקבלת העלון בפקס יש להתקשר למס' 023132641 ולהקיש 1 ואז להקיש קוד עלון שמספרו 1010 ואז שוב 1

כמו"כ יהיה ניתן להשיג עלונים בבני ברק: צמוד לכניסה לתלמוד תורה כתב סופר מצד שמאל של הכניסה, בקופסה בפינה בחצר ברחוב סוקולוב 23. פרטים על מקומות נוספים להשגת העלון התפרסמו בשבועות קודמים ואי"ה יפוסמו בשבועות הבאים.

העלון בכניסה לתלמוד תורה כתב סופר עולה סך של 30 אגורות לעלון (12 שקל לשנה, שקל לחודש ממוצע כי בביהז"מ לא יוצא), אפשר לשלם מראש לכמה שבועות קדימה, אפשר לשלם לאחר השבת, את התשלום יש לשלם בקופה הצמודה. או ב'נדרים פלוס' - רשת הכוללים פרדס כץ-עלון, (שלוחה 2422). אפשר לשלוח משם הודעות. **מי ששילם עבור כמה שבועות קדימה** אין לנו התחייבות לספק לו עלון במידה ויהיה חסר רח"ל או שלא יצא עלון. **הפצת העלון דרך המיל היא ללא תשלום,** וכן התשלום הוא רק על לקיחת העלון מהמקום הנ"ל ולא על צילום העלון באופן עצמאי (וכמובן שהמפיצים שלא לוקחים את העלון מהמקום הנ"ל ומפיצים באופן עצמאי ברור ופשוט שלא צריך לשלם). כל המפיצים הקבועים שרוצים להמשיך להפיץ את העלון נא לשלוח למייל הנ"ל את מקום הפצתם ובע"ה נפרסם אותם. תודה ויישר כח לכולם על זיכוי הרבים.

להלן מקומות שבהם ניתן להשיג את העלון: בירושלים: בישיבת מיר אצל הגאון הצדיק רבי דוד רוטשילד שליט"א. או אצל הגאון האהוב רבי אבי פרידנר שליט"א. עוד בירושלים בבית הכנסת 'בית מרים גיטל' מעלות דפנה, ניתן להוריד את העלון במדור עלוני שבת - עלון לשבת קולדצקי. **ניתן להדפיס את העלון במודיעין עילית** בעמדת אוצר החכמה בביהמ"ד קהילת משך חכמה -רחוב משך חכמה 41 לכתוב עלון לשבת, בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בבית שמש:** בבית הכנסת אור אליהו. ואצל הילד הצדיק אלימלך הכהן גליק, שמדפיס ומפיץ במסירות רבה את העלון בבית הכנסת בית אביי וכן מי שמגיע לקבל את העלון בביתו, הוא מביא לו במאור פנים. **בביתר עילית:** בבית הכנסת שלום רב ברחוב שלום רב גבעה בי. **בהר יונה:** אצל הגאון המופלא רבי שמחה שולמן שליט"א. **ברחובות** בישיבת מאור התלמוד אצל הבחור הגאון רבי יהודה רוזן שליט"א. **ברכסים:** אצל רבי יוסף המאירי שליט"א הצדיק הגדול. **באופקים:** אצל הבחור הצדיק והמופלא צבי המברסטון שליט"א פאר הגידולים של אופקים שרק פורח ועולה.. **עוד באופקים** בבית הכנסת אמרי חיים אצל הנער יהושע דוד הכהן גליק נ"י שתפילותיו כמונה מעות ויש לו הליכות של אדם גדול. **בנתיבות**: באהל החדש בשכונה החרדית החדשה "נחלת בראשית". **בחריש:** במתחם בתי כנסיות בשכונת בצוותא. בבית הכנסת חניכי ק"ק תימן. **בפתח תקווה:** באור ישראל הגדולה והקטנה. באהל אברהם ובשירת מרים. בקהל חסידים. ביוצאי חברון. ובבני ישיבות שבפרי מגדים, ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בראשון לציון:** בישיבת עטרת שלמה: ניתן להשיג אצל בחיר עולם התורה הבחור שנושא חן ושכל טוב בעיני כל רואיו ותפילותיו ידועות שעושים רושם אדיר בשמים הבחור המופלג רבי בצלאל פרידמן מחבר קונטרס מחשבת בצלאל: **עוד בראשון לציון:** ברח' דרור 21 /חפץ חיים 1, מניין 'בני תורה', חיידר ראשון לציון. **באלעד:** בתפארתה בחוץ. ובישיבה של הרב אטינגר, בכולל של הרב פכטר, במאור שרגא באבן גבירול, ובאחיעזר ע"י הגאון רבי יואל פינהנדלר שליט"א. **בעפולה:** ניתן להשיג את העלון בעמדת אוצר החכמה בבית הכנסת המרכזי אהל משה - גבעת המורה עפולה - בעלות סמלית של הוצאות ההדפסה בלבד. **בעפולה עילית:** בביהכ"נ בני הישיבות רח' רש"י או אצל האיש שזכה דורינו להתכבד בו הגאון רבי אהרן קולדצקי שליט"א. **עוד בעפולה עילית:** בביהמ"ד דחסידי ויזניץ וכן בביהכ"נ בית ישעיה רח' יצחק שדה. **ברעננה:** בישיבת חייל אורייתא וכן בעלי מוהר 15 אצל הבחור החכם יאיר זכאי 0533100287, ואצל משפחת זכאי בטלפון: 052-6903395. **בבית שאן:** אצל הגאון רבי משה חדש בקהילת בית שאן החדש בבית הכנסת בראשות הגאון רבי יהושע ליב שכטר שליט"א. וכן אצל הגאון רבי יהונתן בכור - בית שאן.

וישא עיניו ויראו והנה שלשה אנשים נצבים עליו ויראו וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה. (בראשית י״ח, ב׳)

בגמרא בב״מ (פו:) מבואר דשלושה מלאכים היו, כדי לבשר לאברהם על לידת יצחק, ולהפוך את סדום, ולרפאות את אברהם ולא היו באמת אנשים.

ויש להעיר דלפי״ז לא קיים אברהם אבינו מצות הכנסת אורחים, שהרי לא היו אנשים אלא מלאכים ולא היו באמת צריכים לאכול, ואע״פ שהוא נתכוון לתת לאנשים ולא ידע שהם מלאכים, מכל מקום כיון שהיו מלאכים לא קיים המצוה, ובכדי טרח להכין כל צרכי הסעודה.

דהלא איתא בב״ב (ט:) אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנין כדי שלא יקבלו עליהן שכר ע״כ, ומבואר בגמ׳ דאם הם אנשים שאינן מהוגנים אין מקיימים על ידם מצות צדקה.

וביד רמה (שם אות קי״ט) כתב על הגמ׳ הנ״ל וז״ל: ושמעינן מינה לדברי הכל, **דהאי מאן דיהיב צדקה לבני אדם שאינן מהוגנין לאו צדקה היא** ע״כ״ל.

ובפשוטו אנשי ענתות לא ידעו שהם אנשים שאינם מהוגנים ונתכוונו לטובה, אפילו הכי לא קיימו מצות צדקה, ויש לדון דאף דאיתא בקידושין (מ.) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, לא שייך הכא, דרק במצוה שבין אדם למקום שהמצוה היא מעשה המצוה, בזה אם כוונתו לשמים, שייך לומר שהוא נתכוון לעשות המצוה ומקבל על זה שכר, אבל במצוה של בין אדם לחבירו שהעיקר הוא התוצאה, בזה לא מהני שחשב לטובה, דלמעשה חבירו לא קיבל הטובה.

ומצאתי בכלי חמדה (פרשת כי תצא) שהעיר בזה, וז״ל: ותמוה הא מצות הכנסת אורחים הוא ממצות שבין אדם לחבירו, וא״כ מלאכים דלא צריכים להכנסת אורחים נראה לכאורה דאינו מקיים בזה מצות הכנסת אורחים, א״כ אמאי הביא עליו מלאכים שידמה את עצמו שמקיים מצות הכנסת אורחים, והיה רק מחשבת מצוה אמאי לא הביא הקב״ה אנשים ממש שיקיים המצוה בפועל עכ״ל.

ויש ליישב בזה, דהנה ששמעתי מכבר ממו״ר הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט״א דבכל מצות צדקה וגמילות חסדים יש ב׳ מצות, האחד, מצות והלכת בדרכיו, להידבק בדרכי השי״ת, והרמב״ם בספר המצות (עשה ח׳) הביאו במנין המצוות, וז״ל: היא שצונו להדמות בו יתעלה כפי היכולת והוא אמרו והלכת בדרכיו עכ״ל, והרמב״ם (דעות פ״א, ה״ה-ז׳) האריך בזה.

והשנית, יש עוד מצוה והוא החפצא של צדקה מה שחבירו מקבל ממנו והוא ממלא מחסורו של העני, והביאו הרמב״ם בהלכות אבל (פי״ד, ה״א).

והוסיף מו״ר שליט״א, דאם נותן צדקה מחמת כבוד וכדומה אין בזה את הענין של והלכת בדרכיו, כיון שהוא עושה זאת להנאת עצמו, אולם יקבל ע״ז שכר כיון שעכ״פ נתמלא צרכו וחסרונו של העני, אבל אם המקבל הזה, הוא איש שאינו הגון ואינו עני נמצא שלא עשה כלום, דמצות והלכת בדרכיו לא קיים דנתכוין לתת צדקה לשם כבוד, ומצות צדקה לא קיים דלא היה עני.

ועפי״ז ביאר המעשה דירמיהו, דירמיהו הכיר לאנשי ענתות שהיו רשעים ואינם נותנים צדקה מצד המצוה אלא לצורך כבוד עצמם, אמנם מכל מקום אם יקבלו עניים מהם צדקה נמצא שקיימו מצות צדקה דהעני קיבל ממנו צדקה, ולכך ביקש מהקב״ה שיזמן להם אנשים שאינם מהוגנים ואז נמצא שחסר להם ב׳ החלקים של המצוה ולא יטלו על זה שכר, עכ״ד.

ומעתה יש ליישב לפי״ז דאף דלא קיים אברהם אבינו את החלק של בין אדם לחבירו דהיו מלאכים, מכל מקום קיים את המצוה של והלכת בדרכיו שהכניסם במסירות נפש, [כמבואר בתנחומא סי׳ ד׳ כשרץ אברהם לקראת המלאכים התחיל דם מילה לטפטף], וכן מדויק ברמב״ם בהלכות דעות שם דמעלת אברהם אבינו היה במצוה של והלכת בדרכיו.

ואמנם יש להעיר ע״ד מו״ר שליט״א, דבגמ׳ בב״ב (שם) איתא בזה״ל ׳**אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשים לעשות צדקה**׳ וכו׳, דמשמע שיתנו צדקה לשם שמים ולא שלא לשמה, ואכן בראשונים יש גירסא אחרת בזה״ל, אפילו בשעה שעושין צדקה לפניך הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנין ע״כ, ולא גרסינן שכופין את יצרן, ולפי״ז מיושב שנתנו צדקה שלא לשמה.

ואמנם יש להעיר דהנימוקי יוסף (ב״ק סוף פרק קמא) כתב וז״ל: אפילו בשעה שעושין צדקה לפניך הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנין כדי שלא יקבלו עליהן שכר, הא דאינו מקבל שכר היינו דוקא במי שיודע בו, אבל אם אינו מכירו ואפשר שהוא הגון שכר יש לו, שהרי לשם מצוה מכוין עכ״ל.

ומבואר בנימוקי יוסף דצריך לומר דאנשי ענתות ידעו שהעניים אינם מהוגנים, אבל אם לא היו מכירים שאינם מהוגנים יש להם שכר, שהרי לשם מצוה מכוין, ומבואר בדבריו דאנשי ענתות היו וברמב״ם בפירוש המשניות (שם) כתב וז״ל: והמשל בו כשיתן האדם למי שראוי אלף זהובים בבת אחת לאיש אחד ולאיש אחד לא יתן כולם, **לא יעלה בידו מדת הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול כמו שמגיע למי שהתנדב אלף זהובים באלף פעמים ונתן כל זהוב מהם על צד הנדיבות**, מפני שזה כפל מעשה הנדיבות אלף פעמים והגיע לו קנין חזק, וזה פעם אחת לבד התעוררה נפשו התעוררות גדולה לפעל טוב ואח״כ פסקה ממנו עכ״ל.

ומבואר ברמב״ם דמצות צדקה עדיף לתת לכמה עניים, שיהא לו קנין חזק של מידת הנדיבות.

ויש לדון בזה, למשנ״ת דיש ב׳ חלקים במצות צדקה, האחד מצות הנתינה שהוא מדין והלכת בדרכיו, והשני מה שקיבל העני פרוטה ממנו, ולכאורה יש לומר דהחקירה הנ״ל אם עדיף לתת כמה פרוטות לעני אחד, או כמה פרוטות לאותו עני תליא בזה, דכלפי המצוה של הנתינה שיסודו משום והלכת בדרכיו, עדיף לתת לכמה עניים וכמוש״כ הרמב״ם דעי״ז מתעוררת אצלו מדת הנדיבות יותר מאם היה נותן לעני אחד הרבה כסף דאח״כ פסקה ממנו הנדיבות, אבל החלק של מצות צדקה שהעני קיבל ממנו כסף, יש לומר דעדיף לתת לעני אחד כמה פרוטות דעי״ז יש לו די מחסורו לקנות בו ולא רק פרוטה.

אורח חיים למעלה למשביל

נטפי זכרונות והנהגות מרוממות מפרקי חייו של הגאון רבי **דוד וורטהיימר** זצ"ל

ממרביצי התורה במודיעין עילית

במלאות שנתיים לפטירתו

ראשית ביכורים

הגאון רבי דוד יהודה וורטהיימר זצ"ל, היה מדמויות ההוד בעיר התורה מודיעין עילית, שהרביץ תורה לעדרים בכמה ישיבות, והיה למופת של גדלות בתורה וקניניה, עד שלמגינת לב נלב"ע לאחר מחלה קשה בגיל נ"ד. במאמר זה, הועלו על הכתב קוים לדמותו ועובדות מרוממות, מאת בני המשפחה שיחי'. ויש בדברים תועלת גדולה ללמוד ולקבל מושגים, כיצד נראית דמותו של ת"ח בן עליה.

רבי דוד נולד בשנת תש"ל בעיר שטרסבורג שבצרפת בבית מלא אהבת תורה, כבוד חכמים, ישרות הליכות וגמילות חסדים, לאביו הר"ר שלמה בן החבר ר' ישראל זצ"ל, ולאמו מרת לאה שתבדלחט"א לבית סמואל שבית הוריה היה מהמעמידים של קהילת שומרי תורה ומצוות באזור מגוריהם שבצרפת בשנים שאחרי המלחמה.

בהיותו בן שמונה לאחר שורת מקרי אנטישמיות שארעו באזור מגוריו, החליטו הוריו לעלות לארץ ישראל.

המקבל עליו עול תורה

לאחר שעלתה המשפחה ארצה, נכנס ללמוד בת"ת סנהדרין, ולאחר מכן בישיבת קול תורה בה עיצב את דמותו כבן תורה אמיתי. בסיום הישי"ק החליט לעלות אל ישיבת 'קול יעקב' בירושלים, הסמוכה יותר למקום מגורי הוריו. בכל שנות לימודיו בישיבה היה הולך מדי שבת בצהרים מהישיבה בבית וגן עד בית הכנסת שבשכונת קרית שמואל לקרוא שם בתורה, דבר שהיה חשוב מאד לאביו, אחרי התפילה למד עם אביו בספרי מהר"ל, ואז היה חוזר לישיבה.

בתחילת לימודיו בישיבת קול יעקב הגיע אביו לבקרו בישיבה ולראות את התקדמותו ושאל את ראש הישיבה הגר"י עדס שליט"א על התקדמות והצלחת בנו בישיבה, וענה לו רה"י שב"ה הוא מצליח בהכל ורק טענה אחת יש לו עליו... שמרוב התמדתו לא הולך לישון כראוי. ואכן כך כתב בתקופה זו במכתב לא' מידידיו הקרובים שב"ה מצליח לא לפחות כל יום **מי"ב שעות לימוד**, שהולך לישון בשתיים בלילה וקם כל בוקר לשחרית בישיבה והולך לישון חצי שעה בצהרים.

כמה פעמים סיפר כשרצה לזרז לניצול הזמן, שבשנות לימודיו בישיבה גדולה היתה לו קביעות **ללימוד ספרי נ"ך עם חברותא בזמן שכולם היו מחכים בתור לאמירת 'שבתא טבא'** לרבני הישיבה, וכך הספיקו בזמן קצר זה חלקים נרחבים בנ"ך. סיפר א' מידידיו בשנים אלו שהיתה להם קביעות כל בוקר שבדרך לביהמ"ד כל א' אומר קושיא לחברו. בימי בין הזמנים השיג את מפתחות בית הכנסת 'אהל רבקה' שליד בית הוריו בשכונת קרית שמואל והיה ננעל בבית הכנסת והוגה בתורה בשקידה.

וכן בחתונות חבריו היה מגיע לאולם ואם היה רואה שנוכחותו בחתונה לא נצרכת היה הולך לבית מדרש קבוע באזור האולם, ושם היה חוזר לתלמודו. וכך נהג בשמחות משפחתיות שהקפיד להשתתף בכל השמחות

אך היה יוצא במהלך השמחה ללמוד בביהמ"ד סמוך והצליח לחזור בחלקים שהיתה נוכחותו מוסיפה לשמחה.

שימוש חכמים

כמדומה שאחת מאבני היסוד בשיעור קומה שזכה להגיע היתה מעלת האמונת חכמים ושימושם, כך שכל ימי חייו דבק בתלמידי חכמים וקיבל מהם תורה ויראה השקפה ישרה ודרכי העליה. וכך עם הגיעו לישיבה קטנה דבק ברבני הישיבה ובפרט בהגר"ש ברויאר שליט"א שאף למד בחברותא עמו בביתו, והיה מזכיר כל ימיו דברים ממשנתו לבניו ותלמידיו. ובישיבה גדולה דבק בראש הישיבה הגר"י עדס שליט"א שאמר לו בתקופת ארוסיו שרואה בו מעלה מיוחדת, שאף שהינו בר דעת מיוחד ויכול להכריע ולהחליט לבד בכל זאת מתייעץ ונוהג על פי רבותיו, ואין זה כהרבה שמתייעצים מחמת שאין להם הכח להחליט בעצמם. וכן במשגיח הגר"ד יפה זצ"ל ששימש אותו ואף זכה ללון עמו כשהיה נשאר בישיבה בלילה, וכל ימיו היה ממשיך להוועץ עמו והיתה דמותו עומדת לנגד עיניו והרבה לומר דברים והנהגות ממנו. וכן למד בחברותא כמה שנים אף לאחר נישואיו עם הגר"מ קופשיץ זצ"ל. וכן דבק וקיבל רבות מהגר"י וינטר שליט"א ושימר את חידושיו בין כתביו. ואף היה הולך לקבל תורה מחכמי הדור וביניהם הגרש"ז אויערבך, הגר"ש וולבה והגר"ש שבדרון זצ"ל, ועוד מגדולי ישראל.

עם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל

התבטא פעם שכל ימיו היה לו רב'ה ואף פעם לא שאל אותו מאיפה יודע את התשובה אלא קיבל את הדברים כפי שנאמרו. והיה רגיל לומר שמי שלא עושה בדיוק כפי שאומרים לו רבותיו עדיף שלא ישאלם מלכתחילה.

ואף גם זו היתה בו שהיה מכבד כל תלמיד חכם אמיתי באשר הוא והיה צמא לשמוע את דבריו בהלכה ובאגדה ואף היה מעלה את הדברים על הכתב ושומרם בין כתביו הרבים בשם אומרם, והיה מספר בבית בהערצה על תלמידי חכמים מכל עדה והנהגותיהם, והיה ניכר הכבוד האמיתי והאהבה שהיה רוחש להם.

חשבונו של עולם

העידו חברי החדר משנות בחרותו שהיה עורך לעצמו **כל יום חשבון נפש** לפני השינה, וכך רואים בפנקסיו שהיה כותב לעצמו כל תקופה את הדברים שטעונים שיפור ומסמן לעצמו את הציון של אותו יום בדברים אלו. ואם לא עמד במטלות, הטיל על עצמו קנסות כמו לאכול לחם בלי ממרח וכדומה.

ודרך גדילתו היתה במחשבה והתבוננות בשיקול הדעת ובשום שכל לברר את הדרך לילך בה ואת המעשה אשר יעשה, עד שאפשר להמליץ עליו את הכתוב (שמואל א' י"ח י"ד) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו, וכביאור הגר"א על הפסוק אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה (משלי ט"ו כ"ד) שאם האורח חיים עצמו הוא באופן של למעלה למשכיל שיש עליה תמידית מתוך התבוננות שכלית זו הדרך שמונעת ממנו לסור משאול מטה. ולכן נקראו הקונטרסים שיצאו מתורתו בהלכה ובאגדה לאחר פטירתו בשם 'לדוד משכיל' שהיה מופלא מאד במעלה זו.

דמותו התייחדה מאד בדבר זה שראו איך כל דרכיו והנהגותיו הם בשימת לב וביישוב הדעת, וכשהיה תלמיד אומר לו 'לא שמתי לב' היה עונה לו בהומור כדרכו **'בשביל מה נתנו לך לב אם לא כדי לשים אותו'**... והיה נאה דורש ונאה מקיים עד שכאשר יצא בחתונתו שלו עצמו מהחדר ייחוד לא שכח לכבות את האור!! וכך היו כל ימי חייו בשימת לב והתבוננות וזכה למעלת 'בא בימים' למלאותם ולנצלם כראוי.

והבית בהבנותו

בעת הגיעו לפרקו נשא את רעייתו בת מרן הגר"ש גלאי שליט"א וקבעו את משכנם בסמוך לישיבת קול יעקב בבית וגן שם המשיך לשקוד בכולל שע"י הישיבה וגם בלילות שקד על תלמודו עם חברותא בביתו.

וכך גם בהמשך חייו היה **שוקד על לימודו בבית** בימים ובלילות גם בתקופות גידול הקטנים, ובמסירות והכרה בכתרה של תורה היה השקט נשמר בכל אזור הבית בו היה לומד, שלא להפריע ללימודו, הנהגה זו ללמוד בבית בלילות קיבל מהגרמ"י לפקוביץ זצ"ל שפעם לקחו ברכבו ושאל אותו איך זוכים להצליח בחינוך הילדים ושאל אותו איפה לומד בערב ואמר לו שלומד בכולל ערב עם חברותא, ואמר לו הגרמ"ל **שיקבע את לימודו בערב בבית**, כדי שהילדים לא רק ידעו שאבא שלהם לומד בכולל אלא גם יראו אותו לומד, וכך זה יקבע ויחקק בלבבם יותר. וכדרכם בקודש קיבלו את הוראתו והפכו את ביתם לבית מדרש, וכך הציור חקוק אצל ילדיו שהחדר הורים היה הבית מדרש ללימוד והכנת השיעורים והמיטה היתה השולחן עם ערימות הספרים, וכל בני הבית היה שותפים בשמחה מיוחדת ובמסירות מופלאה לתורתו, עד שברבות הימים בתקופת הבניה שאלוהו מה התוכניות שלו לבניה והוציא ספר פלא יועץ ערך בנין ששם כתב לבנות חדר לימוד וחדר הכנסת אורחים ואמר שזה

התוכניות שלו, וכך קבע את לימודו בחדר הלימוד.

בעת שקבעו את משכנם בעיר התורה מודיעין עילית, היא היתה אז בזמן בנייתה והיו מהראשונים שקבעו בה את מושבם ורבות השפיע על אופי המקום ברוממות ושמיעה לדעת תורה. לאחר תקופה קצרה נתבקש למסור שיעור קבוע בערב בביהמ"ד 'היכל יצחק' בשיעור שנוסד ע"י המרא דאתרא הגאון ר' שמחה קסלר זצ"ל, ובמשך כשמונה עשרה שנה התמיד במסירת שיעורים מדי יום על אף שהיה בזמני השכבת הילדים בשנות גדילתם, והיה עמל בהכנת השיעור שיהיה מתאים לרמתם של כל השומעים בבהירות, והיה אומר שמרגיש שכשנעדר מהשיעור זה מקשה על שומעי השיעור ולכן מיעט מאד בהעברת השיעור לממלא מקום וגם בתקופות בין הזמנים ובזמני מפגשים משפחתיים וכדומה דאג שזה לא יהיה על חשבון מסירת השיעור. ופעמים רבות היה נוסע למסור את השיעור וחוזר לנופש, וכך באחד מטיולי בין הזמנים נתברר שהמחליף לא יכל למסור את השיעור במקומו ועזב באמצע ונסע למסור את השיעור וחזר. והיה עושה עסק גדול מכל סיום בסעודת מצוה גדולה לכבוד התורה ובהשתתפות תלמידי חכמים או בבית גדולי הדור.

עם מרן הגרח"ק זצ"ל

והגית בו יומם ולילה

עומדת דמותו לנגד עינינו איך שלא היה אצלו בזבוז זמנים לחינם אלא היה מנצל עיתותיו להגות בתורה בלא שיהיה מורגש לסביבתו אוירה של קוצר רוח וכבדות, והיה רגיל לומר בשם הגר"ש וולבה זצ"ל שקיבל ממנו רבות **שכדי לקיים 'ובלכתך בדרך' לא צריך להחזיק ספר ועדיף להתרגל להשתמש בכח המחשבה**. וכן היה מצוי אצלו לאכול ארוחת צהרים תוך כדי הכנת השיעור בחדר לימוד. והיה לו חתיכת עץ קטנה משאריות הארונות שהניח עליה את הצלחת ובצד א' שימשה לחלבי ובצד הב' לבשרי.

גם בימי בין הזמנים שהיה נוסע עם המשפחה לנפוש ולטייל היה לוקח עמו את ספרי הלימוד והקלסר שבו עסק באותו זמן, וכשהיו בני המשפחה בחורשה היה יושב תחת אחד השיחים ומסכם בכתב את לימודו וחידושיו. ופעם בתקופת מחלתו כשאחד מבני המשפחה הביא לו את נעליו אמר לו 'אני מתפלא על בן תורה כמוך למה להחזיק את הנעליים עם הידים הרי אי אפשר ללמוד באותו זמן'.

גם חלק 'ובשכבך ובקומך' שבמצוות ת"ת היה מקיים באופן מופלא והיה עמל בהכנת השיעורים והסוגיות עד שעה מאוחרת וכשהיה מרגיש שהראש כבר לא מספיק רענן וצלול היה הולך לישון וקם בשעה מוקדמת מאד להמשיך בבירור הסוגיא, והיה אומר שמחבב מאד את הלימוד בשעות אלו של אשמורת הבוקר שאז הראש רענן וצלול להבין ולהשכיל.

וכך בדרך עמלו ומסירותו גם כשהגיעו לדור במודיעין עילית המשיך לנסוע כמה שנים מדי יום ללמוד בכולל של הישיבה בבית וגן, והיה רגיל לספר שבתקופה זו הציעו לו ללמוד במסגרת חבורת העמוד שלומדים עמוד גמ' כל יום, והיה נראה לו שמבחינת תועלת הלימוד ודאי עדיף בחבורה זו שמספיקים יותר מהכולל שע"י הישיבה שלמדו בעיון כדרך הישיבות, אבל הסתפק אם מבחינת השתדלות יכול לעזוב את הכולל של הישיבה שנתנו סכום מכובד ולעבור לחבורה זו שלא נתנו כמעט מלגה, וכדרכו בקודש לברר כל דבר בדעת תורה הלך לשאול את דעת מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל וענה לו הגרח"ק 'עד שאתה שואל מבחינת השתדלות תשאל על הלימוד עצמו, וכי ללמוד עמוד ליום זה נקרא ללמוד וכי תורה זה עסן לוקשן? תורה זה אשרי יושבי ביתך? **צריך ללמוד בעיון**'. וכך המשיך בלימודו בכולל חצי יום בעיון וחצי השני בבקיאות. (וכמובן אין לך אלא מקומו ושעתו וכל אחד בדרך לימודו לפי טיבעו)

ולאחר זמן יסדו חבורה חדשה בכולל בית יצחק בראשות הגרש"צ רוזנבלט שליט"א ללימוד סוגיות להלכה ולאחר התייעצות עם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל ששיבח מאד את ראש הכולל ובצמאונו לקנות עוד תחומים בתורה עבר ללמוד בכולל זה שם שקד על תלמודו והיה מקפיד על ניצול הזמנים בלימוד בחיות כדרכו, וכך קנה כמה מסכתות ועניינים להלכה. וסיפר החברותא בסדר ב' בתקופה זו שקודם המועדים היו לומדים את כל דיני המועד בטושו"ע והפוסקים עד ההלכה למעשה. וכך קנה לו קנין בחלק ההלכה והוסיף ועשה שימוש אצל הגרי"מ שטרן שליט"א במשך כמה שנים וקיבל סמיכה על כמה חלקים בהוראה. וכן היה נועץ רבות בענייני הלכה עם הגר"מ גרוס שליט"א ואף הגיע לביתו שבק"ס באחד הסיומים לבני השיעור בהיכל יצחק.

ועוד ממעלות גדלותו בתורה היתה בבחינת 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו' וכמו שביאר המהרש"א (ב"ב י:) וז"ל כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתיבת יד. ואכן היה מתאמץ שכל חידוש בירור וסיכום בין בהלכה ובין באגדה היה מעלה אותו על הכתב לשמר את הדברים אצלו. **וכך נתקבצו אצלו עשרות קלסרים** מלאים מזן אל זן מחידושי תורתו בכל השנים במוסר ומועדים ובחידושים ושיעורים. והיטיב להגדיר זאת בנו נ"ו בהספדו קודם הקבורה שידוע שמה שאדם עשה בעולם הזה נותנים לו למעלה בגן עדן להמשיך לעשות אותו דבר והוא בטוח שעכשיו אבא יושב למעלה עם דפדפת ועט וממשיך לכתוב שיעורים...

כי אם ליראה

וכן ביראת שמים היה מופלא ביותר והיה מקפיד על הנהגותיו שיהיו לפי דקדוק ההלכה בלא ויתורים, והיה לומד ומברר את אורחות חייו בדברי הפוסקים ובפרט בספר משנה ברורה שהיה תדיר על שולחנו, ונהג לומר **ש'מינימום של יראת שמים זה לקיים משנה ברורה'**, ולא היתה דעתו נוחה מבירור ההלכה בספרי המלקטים, אלא לפני כל מועד היה לומד וחוזר על כל המשנה ברורה ששייך לאותם ימים, ואף מצאנו בין כתביו סיכומי הלכה לפי סדר המשנה ברורה בהלכות כתיבת אותיות והלכות ברכות ועוד. עד שסיפר א' מבניו שקודם סוכות שאל את אבא אם כדאי לו לברר הלכות ד' מינים בא' מספרי בני זמננו שמביא תמונות וכדו', ואמר לו אבא 'על כל המשנה ברורה בהלכות ד' מינים כבר עברת?' שזו היתה אצלו ההכנה הבסיסית והנצרכת לקיום ההלכה. וכך החדיר גם בבית את חשיבות דקדוק ההלכה, והדפיס פעם קודם חג הסוכות את דברי המ"ב בכוונת האכילה בסוכה, והיו תולים את זה כל שנה במקום בולט בסוכה וקודם קידוש היה קורא בקול את דברי המ"ב.

וכן היה מדקדק במיוחד בדיני ממונות, וסיפר א' מתלמידיו שאבא לא הדליק את המזגן כשהיה נשאר ללמוד בבין הסדרים בגלל זהירות בממון הישיבה. פעם כששאלו ספר קריאה מא' השכנים וא' מבנות המשפחה כתבה עם דף על הספר ונחרת סימן קל וכשראה את זה אמר לה שתלך לקנות ספר חדש כי הספר צריך להשאר חדש כמו שהיה.

לצד כל מעלותיו ביראה ודקדוק הדין, לא גרם הדבר להפיכתו לדמות קודרת או חמורת סבר, אלא **היה דמות נעימה וקולחת עם כל סביבותיו**, והיה אהוב על כל קרובי המשפחה וסביבתו.

ולעבדו בכל לבבכם

וכן עבודת התפילה היתה ברצינות ומחשבה והיה מקפיד מאד שלא לאחר לתפילה והיה אומר **שאנחנו צריכים לחכות לקב"ה ולא להיפך**, והגדיר שזה כמו רכבת שאי אפשר להצטרף באמצע הנסיעה. ובמיוחד אחרי שהתחיל ללבוש חלוקא דרבנן קיבל על עצמו בקבלה גמורה לא להכנס כלל אחרי שהתחילו את התפילה כדי שלא יהיה חילול השם. וכך גם בימי בין הזמנים בנופשים משפחתיים היה עומד מעוטר בטלית ותפילין קודם זמן התחלת התפילה אף שקודם לכן היה טורח לדאוג לצרכי הכלל וגם התפילה היתה מתאחרת הרבה פעמים.

ועבודת התפילה עצמה היתה בכובד ראש ובריכוז בלי תנועות חיצוניות. והיה רגיל לספר על מו"ר הגר"ד יפה זצ"ל (וכבר נדפסו הדברים בשמו) שבזמן מלחמת המפרץ היתה ההוראה בישיבה שאם יש אזעקה יורדים למקלט אף אם זה באמצע התפילה, והיה פעם אחת שבתפילת מעריב בזמן אמירת קריאת שמע נשמעה אזעקה בהיכל הישיבה והבחורים התחילו ללכת לכוון המקלט אך המשגיח שישב בקדמת הישיבה לא זז ממקומו והמשיך באמירת ק"ש וכך נהגו גם הבחורים אחריו, לאחר תפילת מעריב ניגש ר' דוד למשגיח ומחמת קרבתו אליו אמר לו שלמדנו היום מהמשגיח הנהגה, שאלו המשגיח איזו הנהגה, ואמר לו שאם יש אזעקה בזמן קריאת שמע לא יורדים למקלט, שאלו המשגיח איך למדתם הנהגה זו, ואמר לו שהרי היום בזמן ק"ש היה אזעקה והמשגיח לא ירד למקלט ואמר המשגיח **שלא שם לב שהיתה אזעקה**... והיה רגיל להוסיף שהתבונן בזמן האזעקה על המשגיח ולא היה ניכר עליו ש'תופס מלאכים' אלא אמר בשלוה ובריכוז את הק"ש ובכל זאת לא שם לב לאזעקה שהיתה בקול רם והרעידה את הלבבות. ואף אמר פעם לאחר שהתפלל עם מרן הגרח"ק זצ"ל שהנהגת הגר"ח היא כגדולי ליטא האמיתיים ללא הנהגות ותנועות חיצוניות כלל. והיה ניכר שכך הרגיל את עצמו בהנהגותיו.

במסע חיזוק לצרפת עם חמיו הגר"ש גלאי ודודו הגר"י שמואל

והיה נוהג לצאת מהבית מעוטר בטלית ותפילין וכך היה עומד בתפילתו במקומו מתחילת התפילה ועד סופה ובזמן שהיה החזן מאריך בקדושה וכדומה היה מעיין בגמרא שהיתה מונחת בד"כ מתחת הסידור, והיה נוהג להתפלל על ילדיו בכל תפילה על ילד אחר, וביום שישי במנחה האריך להתפלל על כולם שאז היה לו יותר זמן.

פרק נכבד בעצמו קובע לו עבודת הקודש בתפילותיו בימים הנוראים כאשר ניגש לפני ארון הקודש באימה, כשליח ציבור נאמן לשולחיו, בנעימות גדולה, וברגש רב. וגם לעבודה זו היה מתכונן זמן רב כל שנה מחדש כדרכו, ובמחזורים מסומן כל שנה ניגונים מתאימים, ופתקאות עם מסקנות לשנים הבאות, כדי שיהיו הדברים מושלמים. וכן היה כתוב בהם הבקשות הפרטיות שרוצה לבקש בשנה זו לפי צרכי המשפחה והקרובים. וההכנה היתה בעיקר בעבודה הפנימית, והיה יושב עם עצמו שעות והוגה בספר יסוד ושורש העבודה ושאר ספרי מוסר, להכין את הלב ולהיות ראוי לגשת כשליח ציבור. וכאשר הגרא"י ברזל זצ"ל ביקש ממנו בצעירותו לשמש כש"ץ בקהילתו אמר לו שאינו רוצה כי מרגיש בזה הדיוט קופץ בראש, והשיב לו הגרא"י ברזל **שאדרבה הוא מחפש אנשים שלא רוצים לגשת**... ואכן סיפר גבאי ביהכנ"ס שכל שנה היה אומר לו שאם מוצא מישהו אחר שייגש כש"ץ שיתן לו, כי הוא לא מרגיש מספיק ראוי ומתאים לתפקיד.

והלכת בדרכיו

אחת מהמעלות שהיה ניכר בהם לכל סובביו היתה מידת ההטבה והמידות הנעלות והמתוקנות שזכה להגיע אליהם בירושת אבות ובעמל נפשו, וכבר בשנות עלומיו נתייחד מאד בזה עד שמעידים חברי החדר משנותיו בישיבה שכשהיה נכנס לחדר מאוחר לאחר עמלו בתורה בלילות היה מוריד את הנעליים קודם כניסתו לחדר שלא להשמיע רעש בכניסתו לחדר. והיה מקפיד מאד גם לחנך ילדיו להתחשבות בשני ולא להתנהג באופן שיכול להפריע לאחרים.

במסירת שיעור

ומעשה נפלא סיפר א' מהשכנים הצעירים בימי השבעה שבהיותו אברך בשנה ראשונה הגיע בר"ה לבית הכנסת בלי שהספיק לסדר לעצמו מקום קודם ר"ה, וכשר' דוד עבר ממקומו אחרי אמירת 'המלך' לכוון עמוד הש"ץ שם לב שלאברך זה אין מקום וסימן לו שיכול לשבת במקומו!! ולאחר תפילת שחרית עבר דרך הגבאי וביקש ממנו שיסדר לאברך זה מקום. והיה נוהג בויתור וטובת עין באחרים גם בדברים גדולים ובלא שהשני ידע כלל על ויתורו.

ועם כל מעלותיו היה ניכר ביותר בצניעותו וענוותו וההרגשה לידו היתה תמיד בנעימות ופשטות, וקיים את מאמרם ז"ל 'איזהו חכם הלומד מכל אדם' ואף היה מעלה את דבריו על הכתב בשם אומרם ושומרם בין כתביו. והיה רגיל להביא דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (דמאי פ"ב מ"ג) שתלמידי חכמים נקראו **חברים** מפני שחברתם נעימה. והוסיף בכתביו שאין זה סותר את המבואר בגמ' (תענית י.) **שהיחידים** מתענים היינו תלמידי חכמים, משום שהת"ח צריך שיהיה בו השילוב של חבר ויחיד שמצד אחד עולה ומתעלה כפי דרך עמלו המיוחד בלא התחשבות באחרים, ומצד שני לא להרגיש שהוא מיוחד מכולם ולנהוג עם סובביו בנעימות וחברות. ונאים הדברים למי שאמרם.

וכמדומה שיסוד מעלה זו היתה ממידת הישרות שהיתה טבועה בו שהיה פשוט לו שמקיים את תפקידו שנברא עבורו ולא מגיע לו כבוד מזה. וישרות זו היתה ניכרת בו ביותר בכל הנהגותיו שלא היה סובל עקמימות וחשבונות שאינם בריאים, וכך נתקיים בו המקרא 'ולישרי לב שמחה' שכל ימיו נשאר בחיות ושמחה.

ודרך הנהגתו היתה תמיד בנכבדות ורוממות בבחינת 'מלך ביופיו תחזינה עיניך' והיה מקפיד תמיד על לבוש מסודר ונקי והיו הבריות אומרות עליו פלוני שלמד תורה מה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו.

ללמוד וללמד

לאחר כמה שנים שבהם קנה בעצמו קניינים בתורה בעמל נפשו ובקבלה מרבותיו, נפתח פרק חדש בתורתו עת נקרא להרביץ תורה בישיבת 'אהל משה' בב"ב ושם נתמנה לאחר זמן להיות ראש הקיבוץ והיה מוסר שם שיעורים במשך כעשר שנים. ולחזק את ניצול הזמן בימי שישי היה נוסע במיוחד לישיבה למסור שיעור בספר מנחת חינוך ולישא וליתן במלחמתה של תורה עם תלמידיו, וכן היה נוסע כמה פעמים בשנה לערוך עונג שבת לתלמידיו והיה מדבר בפניהם על מעלת בני התורה ועמל התורה, ובשבועות ושמחת תורה וימי הפורים היה נוסע בכל שנה להיות במחיצת תלמידיו אף שהיה זה בשנות גידול הילדים שהכיר בצורך וחיזוק תלמידיו בזה. ובמסירותו לתפקידו התמיד בהנהגה זו.

ולאחר כעשר שנים עבר לשמש כמגיד שיעור עיון בישיבות חשקת התלמוד וזכרון הלל והמשיך שם בהרבצת תורה עד תקופת מחלתו, ולאחר מכן כשור לעול וחמור למשא הוסיף אף שיעורים בבקיאות שעור ג' בישיבת היכל יוסף לאחר התייעצות עם חמיו הגדול שליט"א שהכיר בכוחותיו שיכול לשמש בב' התפקידים בשלמות. וכך היה מוסר ב' שיעורים כל יום בעיון ובבקיאות, וכדרכו בכל ארחות חייו שהשתדל לעשות כל תפקיד שהוטל עליו ברצינות באחריות ובשלמות כך גם בתקופה זו היה משקיע כל כוחותיו להצליח בב' התפקידים בשלמות.

והרבצת התורה שנהג בה היתה בבחינת 'ללמוד וללמד' שהיה משקיע ועמל בבירור הסוגיא בכללותה לעצמו ומעלה אותה על הכתב ורק אחרי שהדברים היו בהירים לו וכתובים עלי גליון היה מוסרם לתלמידיו, ואמר פעם שהנהיג את עצמו שלא לומר בשיעור חידושים שעלו לו תוך כדי השיעור על אף שזה נסיון בשבילו, ואכן מעידים תלמידיו על הבהירות המיוחדת ועל מתיקות השיעורים שהיו אחרי בירור וליבון בבחינת פקודי ה' ישרים משמחי לב.

ודבר מופלא הוא שבכל למעלה מעשרים שנות הרבצת תורה שזכה להם, ואף שהיה מסכתות שלימדם כמה פעמים, **לא היה מוסר שיעור ללא הכנה** וללא שלמד את הסוגיא מחדש וכתבה מחדש, וכך נשאר בכתביו שיעורים מכמה מחזורים על המסכתות שלימדם. וגם בזמני עומס בשמחות משפחתיות וחתונות ילדיו היה כותב את השיעורים בשלמות. וכן בתקופה שהיה מוסר שיעורים בעיון ובבקיאות היה כותב את ב' השיעורים שמסר כל יום והיה לו עט מיוחד לכל שיעור שלא יתערבו הסיכומים.

בניך אלו התלמידים

בתלמידיו הרבים השקיע את כל כולו הן בהעמדתם בלימוד התורה והן בדרכי החיים. המסר שחזר על עצמו בימי השבעה בצורות ונוסחים שונים היה **"זה היה הרב הכי קשוח והכי רך שהיה לי"**, הכי דורש מצד אחד אבל הכי מסור ועוזר על מנת שנוכל לעמוד בדרישה.

וכמדומה יסוד הצלחתו בהעמדת התלמידים היתה ההרגשה שנתן להם שאוהב ומעריך אותם ורוצה רק בהצלחתם, ואכן כך הרגיש כלפי תלמידיו והיה זוכרם בליבו גם שנים אחרי שלמדו אצלו מתפלל עליהם ודואג לצרכיהם. גם בכתביו ניכר דבר זה שהיה כותב דברי תורה ששמע מתלמידיו

ומוסיפם לתוך כתביו והיה מראה לתלמיד שדבריו נשמרו.

אחד התלמידים ארגן את חדרו הכין שקית בגדים למכבסה ושקית לאשפה אלא שבטעות זרק את שקית הבגדים לאשפה כשהתבררה הטעות לא היה מה לעשות התלמיד הצטער מאד ושתף את הרב בדאגה מנין יוציא הוצאה כל כך גדולה הרב ברר את עלות הקניה ולמחרת הביא לתלמיד בפשטות מעטפה עם כמה אלפי שקלים על מנת לרכוש ביגוד חדש.

היה בחור שהיה מאחר הרבה מאד לתפלה וממילא גם לסדר הלימוד הרב ניסה כל מיני דרכים על מנת שיבוא בזמן יום אחד שאל אותו מה אפשר לעשות על מנת שתגיע בזמן והעלה רעיון שהרב יעיר אותו וכך במשך תקופה מגיע היה הרב לביתו שהיה כעשר דקות הליכה לכל צד דופק בדלת מחכה שהבחור יקום מברכו בברכת בקר טוב ואף מוסיף 'אני מחכה לך' בשיעור וחוזר לביתו.

אירע פעם שאחד משומעי השיעור בהיכל יצחק שהיה רופא במקצועו קיבל קידום בעבודתו וסידר את שעות העבודה באופן שלא יהיה על חשבון השיעור וסיפר על כך לרב לפי תומו, למחרת שלח הרב לביתו ספר עם מכתב הערכה על מסירותו לתורה.

למען אשר יצוה

על מצבתו נחקקו המילים **נלב"ע בשב"ק לסדר 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך השם'** כי אכן היה זה תמצית חייו והיה אומן נדיר בענייני חינוך בהבנה עמוקה לנפש הילדים ובפרט בגיל ההתבגרות, במשפחה ובתלמידיו הרבים. וראינו לנכון להעמיד את משנתו החינוכית לאחר שכמה ממכריו ביקשו לצייר את דמותו בחלק זה שעמל והתייחד בו מאד בהשקעה ומחשבה רבה ומתוך העקביות והאחריות שהיתה חלק מדמותו בכל חלקי החיים.

ובאמת היה הוא משקיע שעות ע"ג שעות בצרכי הילדים **התעניין באמת במה שעובר עליהם**, ובאופן אקטיבי ופעיל ולא רק במניעה של בעיות יצר בהם דרכי חיים, כשילד היה צריך יותר אימון בכתיבה ישב איתו להעתיק קטעים מפרקי תהילים וכדו' ותיגמל אותו, וכן היה חשוב לו שהדיבור יהיה באופן ברור חד ומסודר. ובסעודה שלישית כשהיה קורא הילד התורן שתי הלכות, הקפיד שיקרא כל מילה בפני עצמה ויובן כראוי, וכך רכשו את היכולת לדבר בציבור.

היה בו שילוב נדיר של חוזק ועמידה על עקרונות, עם רוך והומור עדין. ידע להביע הערכה והתפעלות מהתקדמות וממעשים מיוחדים, ויצר רצון להנות אותו מדברים כשידעו שנהנה מהם. ויחד עם ה'קשיחות' האופיינית אם שגה ולא אמד נכון את הנתונים **לא היסס לומר טעיתי**, ואם גער בילד ואח"כ חשב שהיה צריך לדבר בצורה שונה חזר בו וביקש מהילד סליחה.

"בנאות דשא ירביצני"

וכך מתוך הקרנה של יציבות ובהירות בדרישות ללא ויתורים יחד עם הרבה הבנה **וכבוד** לצרכים האישיים של כל אחד נוצרה אהבה עצומה מהולה ביראה מסויימת, כשחשו תמיד שהוא מקשיב וערני לרצונות והצרכים, ועם זאת עומד מאחורי ההחלטות וההוראות גם במחיר השקעה אישית של נוחות זמן והוצאה כספית. כששניים מהילדים התרגלו למצוץ אצבע וראה לנכון שיכולים הם להפסיק עם הרגל זה מרח חומר מר על אצבעות הילדים וגם על האצבעות שלו עצמו... היתה תקופה שאחד הילדים שהיה אז כבן שנתיים וחצי היה מתלונן רבות שאין לו כוח ללכת ברגל, ואבא חשב שהשרירים שלו חלשים מדי ועליו להתאמן ללכת יותר, וכך על חשבון מנוחת הצהריים היה הולך איתו להליכה יומיומית, הילד הרוויח טיול עם אבא, ועל הדרך למד להתאמץ ולא להתעצל...

נקודה מעניינת ששמו לב שהרבה מהנקודות עליהם עמד, בפרט אצל המתבגרים, לא היו ישירות בעניינים רוחניים אלא **מתוך תחושה של אנושיות בסיסית**, שכך צריך להתנהג וזה כביכול 'לא לעניין' אחרת, כך בענייני נימוס, ציות למבוגרים, קימה בבוקר, נשיאה בעול והשתתפות בשמחות. וכך בחכמה נוצרה התשתית שבה ממילא נושאים רבים היו מובנים מאליהם ולא באו לכלל נסיון. וכך גם לא עמד על הילדים לבוא לביהכנ"ס אך מי שהרגיש שרוצה לבוא היה צריך להיות במקום מהתחלה ועד הסוף.

קובע מקום לעצמו דרך הנהגתו בשולחן השבת בשבתות ומועדים שהיה משתדל שיהיה שולחן השבת מתאים לרמת כל המסובים בזמירות שבת וניגונים המתחדשים שכל בני המשפחה שרו בצוותא חדא, ובדברי תורה שעמל להכינם קודם לכן שיהיו דברים קצרים ומחזקים המתיישבים על הלב, ובפרט במועדים היה מכין דברי תורה שמבארים את הנקודות העיקריות של מועד זה.

כי את אשר יאהב ה' יוכיח

בתקופת מחלתו האחרונה נתגלתה פנימיותו בזוהרה ותפארתה, ודרגותיו הרוחניות שזכה להעפיל אליהם בעמל נפשו כל ימי חייו, במסירות הנפש לקיום מצוות בכל מצב, בחיבור העמוק והפנימי לתורה ולרוחניות, בזהירות המופלגת שלא לצער ולהכאיב לסביבתו ובהנהגות הרוממות והמלכות שניהג עצמו גם בתקופה זו.

מיד כשגילו את מחלתו בערב"ח אלול תשפ"ג חשב והתבונן איך להודיע לקרובים שלא להבהילם, ומיד אחרי הניתוח ביקש שיודיעו בישיבה שהתעורר ב"ה מהניתוח. וכן בכל תקופת מחלתו הסתיר בכל כח את כאביו עד שהסובבים אותו לא יכלו לדעת ממצבו, ובימי השבעה הגיע האחראי מטעם עזר מציון על ההתנדבות בביה"ח איכילוב ואמר שלא היה להם בביה"ח חולה שנשאר כ"כ עם אצילות וחיוך ולא מתלונן

ומתאונן על הטיפולים, ולאחר קצת מחשבה הוסיף ואמר שהיה להם עוד יהודי אחד שהיה באותה הנהגה והוא הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל!!! וסיפר א' מאנשי החסד שהתעסקו ברפואתו שאירע שטיפל בפצעיו ונאנח אנחה קלה ואמר שאדם רגיל במצבו היה מרעיד את הבנין בצעקות הכאב. וכך גם כששאלוהו מה שלומו תמיד היה משיב בחיוך שב"ה מצבו מצויין, והדברים מפליאים שמילים אלו היו המילים האחרונות ששמעו ממנו בקול רם בחייו שנכנס איש החסד הר"א קפלן שליט"א לבקרו כמה ימים קודם פטירתו והיה זה כבר במצב של ערפול ההכרה וכבר כמה ימים קודם לכן לא דיבר כמעט, והר"א שאלו 'ר' דוד מה שלומך' **ומיד ענה בקול רם 'נהדר'**...

וכן נתגלה ונתאמת מידת המסירות והעקביות שהיתה בו לקיום כל מצוה בלא התחשבות בקושי והחולשה שהיה שרוי בה, וכך קודם שהתחילו את הניתוח ראש שנערך מיד לאחר גילוי מחלתו התברר לו שלא יוכל להספיק להתפלל מנחה לפני הניתוח ולכן מינה את איש החסד הר"ר אליהו ברונר שליט"א להזכיר לו מיד כשיתעורר מההרדמה להתפלל מנחה. וכשהתעורר מהניתוח היה בטוח הר"א שלא יהיה כח להתפלל אך לקיים תפקידו התחיל לומר 'אשרי' ומיד אמר לו ר' דוד 'וידבר', וכך חזרו כל א' על דבריו כמה פעמים, עד שלמרות חולשתו התחיל לומר מהקרבנות עד סוף התפילה בעל פה בלא להפסיק ויהי לפלא. וכך בכל תקופת מחלתו היה מוסר נפש כשיכל ללכת להתפלל במנין ולהיות בישיבה בסדר ג', והיה יכול ללכת להתפלל בבית הכנסת שבמרחק פחות מחמש דקות מביתו **והיתה הדרך לוקחת לו יותר משעתיים**, ולא היה מוכן לוותר על כך בשום אופן.

וביותר ניכרה בו בתקופה זו חיבורו העמוק והאמיתי לתורה ולרוחניות והיה ניכר שנשאר מחובר לתורתו. סיפר א' מידידיו שהגיע לדבר איתו בלימוד בזמן שאחרי הניתוח וכשיצא אמר לבני הבית שר' דוד היה מונח בסוגיא שאותו ידיד מלמד יותר ממנו עצמו. וגם כשהיה בחולשה גדולה והיה צריך להאחז בשולחן כדי לעמוד ששמע שאומרים משהו מתורת הגרי"ז קם מיד ממקומו והלך להביא ספר מתורת הגרי"ז להעמיד השמועה בדיוק. וכך סיפר איש החסד הר"ר אלחנן ברונר שליט"א שלמד איתו הרבה בתקופה זו ואחרי ההקרנות שלא יכל כ"כ לראות טוב היה הר"א קורא את המ"ב והוא הקשיב והיה מתקן אותו על טעויות קטנות בשעה"צ. וכך היה גם בליל ט' באב שלא יכל ללכת לביהכנ"ס והביאו לו מגילת איכה לבית וקרא מתוכה בקול ללא טעיות בלא שהכין קודם, והיה ניכר איך שהתורה נכנסה עמוק בדמו עד שלא יכול לשכוח ממנה גם במצבו, וביותר ניכרו הדברים בליל הושענא רבה כמה שבועות הגדם פטירתו שחזר מטיפול מתיש בביה"ח איכילוב ולא היה בו כחות לקום ולדבר וישב איתו א' מבניו שליט"א וקרא לפניו תחילת חומש דברים כפי המנהג לקרוא משנה תורה בליל הוש"ר ובתחילה רק תיקנו בטעויות דקדוק ואחר מכן התחיל לקרוא בעצמו כמה פרשות וראו איך אור תורה מחייהו.

עם הגרא"י ברזל זצ"ל

סוף דבר הכל נשמע

רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב, אמר הכי סוף אדם למות וכו' אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו. (ברכות י"ז.) וכבר אמרו רבים מן המספידים וביניהם חמיו הגדול שליט"א שמאמר זה נתקיים בו בשלמות, איך שגדל ועמל בתורה ואיך שעשה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב, אך גם סיום מאמר זה ונפטר בשם טוב נתקיים בו באופן מופלא ביותר. וכל זאת כאשר נלב"ע בגיל נ"ד בלבד.

וכך זכה שקודם פטירתו כבר בערב שבת נתקבצו ובאו כל ילדיו והיה ניכר שמרגיש בבואם ואף הגיב למשמע דבריהם והתפללו לידו תפילות קבלת שבת ומעריב קידוש וזמירות שבת, ובתפילת שחרית התפללה לידו אחת מבנותיו וכשהפסיקה מתפילתה ניכר עליו שינוי. ולאחר קידושא רבה של צפרא דשבתא ניכר הירידה בנשימותיו והתחילו לומר סדר פרקי התהילים ולאחר מכן שרו ניגוני אמונה דבקות וזמירות שבת ודיברו דברי חיזוק באמונה ובטחון, ולאחר שהתחילו שוב מסדר התהילים הבחינו בנשימותיו שדועכות והתחילו באמירת פסוקי הפרידה וקבלת עול מלכות שמים ומיד יצאה נשמתו באחד והיה כעין מיתת נשיקה כמו שאמרו חז"ל בברכות דדמיא כמשקל ביניתא מחלבא, וכך היה נראה שלא היה ניכר כלל סילוקו אלא השיב נשמתו ליוצרה בשלווה ובדרך מלכות כדרכו. **והיתה פטירתו בשבת קודש לאחר חצות היום בזמן סילוק הצדיקים** משה יוסף ודוד וכמו שאמר הגר"א בידרמן שליט"א בבואו לנחם שנתקיים בו 'תמות נפשי מות ישרים' שמת בשבת במנחה.

וזכה שהשתתפו אלפי אנשים בלוייתו ועוד מאות בקבורה בב"ב וכדין הלומד ומלמד לאחרים שאין שיעור להשתתפות בלוייתו לחלוק לו ולתורתו כבוד. וזכה להיטמן בחלקת גדולים בסמיכות לכמה ת"ח וסמוך ונראה לציון הגראי"ל שטיינמן והגר"נ קרליץ זצ"ל. והספידוהו תמרורים במקומות שהרביץ בהם תורה ובקהילתו ובמקומות שהושיבו ישיבה על קברו בהקמת מקומות תורה לזכרו ובאמירת ד"ת בשמו שיהיו שפתותיו דובבות בקבר עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לבקשת המשפחה, כל מי שיש בידו הקלטות, עובדות, תמונות וכיו"ב, נא לשלוח לכתובת דוא"ל:
9740232@gmail.com

הוצאה לאור
צוף

הופיע חלק שני!

יצא לאור ספרו החשוב

של מורנו הרב **חיים קאהן** שליט"א

אב"ד בד"צ עץ חיים ודיין קהל עדת ישורון

ספר

דיני משפט

בו נקבצו עיקרי דיני ופסקי חושן משפט
ערוכים ומסודרים בשפה ברורה לפי סדר נושאים, המוגשים כפסקי הלכה למעשה
בדיני ממונות תוך ציון מקורות הדין.
הספר עוסק בנושאי היום יום הנוגעים לכל אדם החפץ ללמוד על מנת לעשות
ולנהוג על פי דין תורה במקצועות אלו.
מקורות ההלכה המובאים בספר הינם כלי עזר לכל דיין ומורה הוראה,
והזדמנות לחזרה על עיקרי הסוגיות בסדר נזיקין אליבא דהלכתא.

- דיני דיינים
- דיני עשיית דין לעצמו
- דיני ערכאות
- דיני כללי קניינים
- דיני קנין כסף
- דיני משיכה
- דיני חזקה • דיני שטרות
- דיני מתנה • דיני שותפות
- דיני מנהג
- דיני חש"ו ועוד

הדיוט שיחכים ועסוק בדיני ממונות

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור | הפצה: YefnofBooks.com

הוצאה לאור
צוף

"תלמידי חכמים העסוקין בהלכות עבודה,
מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם"!

עניני מעילה בקדשים
בספר הנפלא

תורת המעילה

ביאור עניני מעילה בקדשים
ועומק הסוגיות בענינים אלו במסכת מעילה

למעלה מ-
1,000
עמודים

פתח ערכים מפורט

פרי עמל
הגאון רבי **בנימין יאיר פוס** שליט"א
מרבני ישיבת חברון בנסת ישראל

הספר שיפתח את עיני הלומד
בענינים עמוקים אלו
מסודר בטוב טעם עם מפתחות מפורטים
על סדר הדף ולפי ערכים
קרוב למאה סימנים שנתבארו בארוכה
בעומק העיון ובלשון נהירה ובהירה

ירושלים עיה"ק - מנחם אב תשפ"ג

ניתן להשיג גם
תורת הבמה

עניני במה גדולה וקטנה
והקרבת קרבנות בבמת בני נח
וביאורי סוגיות פ' פרת חטאת

מהדורה חדשה
ומתוקנת!

"שיבנה בית המקדש במהרה בימינו"...

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור | הפצה: קולמוס

בס"ד

בכל שעה מסביב לשעון

בפלטפורמת הספר התורני
הספר שלך תמיד זמין*

לחבר
מעכשיו יש לך חשיפה
משלך, ניתן לקבל מידע
ולעיין בספר שלך

להפיץ
מהבית שלך אל כל העולם
מעלים בקלות את הספר
עם אפשרות **לרכישה מיידית**
ללא תלות באמצעי שיווק נוספים

ללמוד
הספר שלך יוצג
עם כל הספרים המובחרים
מול מאגר לומדים

* **24\6** - זמינות לרכישת הקובץ הדיגיטלי, בפלטפורמת הספר התורני.

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

02-5090089
הבית של מחברי הספרים